KAZUO ISHIGURO

Neleisk man išeiti

Alma littera

„Neleisk man išeiti" – dar viena įstabi istorija apie meilę ir giliai slypinčias tiesas. Tai naujausias vieno žinomiausių šiuolaikinių britų rašytojo Kazuo Ishiguro romanas – rafinuotas ir subtilus, kaip ir kiti jo kūriniai.
Keitė, Rūta ir Tomis mokėsi Hailšeme – idiliškoje mokymo įstaigoje, įkurtoje toliau nuo žmonių akių Anglijos provincijoje. Ten vaikai buvo rūpestingai saugomi nuo išorinio pasaulio ir ugdomi taip, kad suprastų esą ypatingi, o visų svarbiausia – jų sveikata. Bet kaip jie išvydo pasaulį ir kam gyveno?
Tik praėjus daugeliui metų Keitė, jau sulaukusi trisdešimt vienerių, pagaliau neatsispiria prisiminimams ir prabyla. Palengva atsiskleidžia kvapą gniaužianti istorija. Keitė, Rūta ir Tomis turi galų gale pažvelgti tiesai į akis ir suvokti, kokia iš tikrųjų buvo jų „laiminga" vaikystė ir kas jų laukia ateityje.
„Neleisk man išeiti" – nepaprastai jaudinantis romanas, nuo pirmo iki paskutinio puslapio persmelktas mūsų gyvenimo trapumo pajautos.

KAZUO ISHIGURO

Neleisk man išeiti

ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė

JOVITA LIUTKUTĖ

Alma littera

UDK 820-3
Is35

Versta iš: Kazuo Ishiguro
NEVER LET ME GO
Faber and Faber

ISBN 9955-24-171-3

Lornai ir Naomei

Anglija, XX a. dešimto dešimtmečio pabaiga

PIRMA DALIS

1 SKYRIUS

Mano vardas – Keitė H. Man trisdešimt vieneri, ir jau daugiau nei vienuolika metų esu slaugytoja. Atrodo labai ilgai, žinau, bet, tiesą sakant, jie nori, kad dirbčiau dar aštuonis mėnesius, iki pat šių metų pabaigos. Tada bus beveik lygiai dvylika metų. Aš, žinoma, suprantu, kad taip ilgai esu slaugytoja ne dėl to, jog, jų nuomone, neprilygstamai atlieku savo darbą. Yra ir kitų tikrai gerų slaugytojų, kuriems buvo patarta mesti šį darbą jau po dvejų ar trejų metų. Be to, prisimenu vieną slaugytoją, kuris išdirbo net keturiolika metų, nors kaip specialistas buvo tiesiog tuščia vieta. Ne, aš tikrai nenoriu girtis. Bet kadangi tikrai žinau, kad mano darbu jie visiškai patenkinti, apskritai pasigirti būtų kuo. Mano donorams visada sekdavosi kur kas geriau, nei tikėtasi. Jų reabilitacijos laikotarpis būdavo įstabiai trumpas, ir vargu ar bent vienas buvo priskirtas „nerimaujančiųjų" grupei, net ir prieš ketvirtą kartą. Na gerai, gal jau iš tikrųjų giriuosi. Tačiau man be galo svarbu puikiai atlikti savo darbą, ypač pasirūpinti, kad mano donorai išliktų „ramūs". Jau išsiugdžiau tam tikrą instinktą. Žinau, kada pasilikti ir juos paguosti, kada išeiti ir palikti juos vienus; kada išklausyti visa,

ką jie nori pasakyti, o kada tiesiog gūžtelėti pečiais ir patarti pastabas pasilaikyti sau.

Šiaip ar taip, aš neturiu didelių pretenzijų. Pažįstu nemažai dabar dirbančių slaugytojų, kurie yra tikrai ne blogesni už mane, bet nė iš tolo negali pasigirti turį tokį donorų pasitikėjimą. Jeigu būtumėte vienas iš jų, įsivaizduoju, kaip jus įžeistų ir papiktintų daugybė dalykų: ir mano atskiras gyvenamasis kambarys, ir automobilis, ir tai, jog pati galiu nuspręsti ir pasirinkti, ką prižiūrėsiu. Be to, esu Hailšemo mokinė, – jau vien to kartais pakanka, kad žmonės susierzintų. „Keitė H., – sako jie, – ji turi teisę rinktis, ką slaugyti, ir visuomet renkasi saviškius – iš Hailšemo ar kitų ne prastesnių institucijų. Nenuostabu, kad ji turi puikią reputaciją". Ne kartą girdėjau taip šnekant ir esu tikra, kad jūsų ausis tokios kalbos pasiekdavo dar dažniau; galbūt iš dalies visa tai tiesa. Bet aš tikrai ne pirmoji slaugytoja, kuriai leidžiama pačiai apsispręsti bei pasirinkti ligonius, ir abejoju, ar paskutinė. Beje, daug metų dariau tai, kas man priklauso, ir rūpinausi donorais nekreipdama dėmesio, kur jie užaugo ir buvo išauklėti. Nereikėtų pamiršti, kad kai baigsiu slaugytojos karjerą, būsiu čia išdirbusi dvylika metų, o rinktis pacientus man leidžiama tik paskutinius šešerius.

Ir kodėl neturėtų būti leidžiama? Juk slaugytojai – ne kokie robotai. Stengiesi kaip įmanydama, kiekvienam donorui širdį atiduodi, bet galop ir pati nusikamuoji. Slaugytojo kantrybė ir jėgos kada nors irgi išsenka. Taigi, kai tau leidžia rinktis, žinoma, renkiesi saviškius. Tai savaime suprantama. Tiesiog neįmanoma, kad būčiau šitiek metų išdirbusi slaugytoja, jei kiekvieną akimirką savo donorų nebūčiau užjautusi ir gailėjusi. Be to, jeigu man niekada nebūtų buvę leista rinktis, kaip po šitiek metų aš vėl būčiau suartėjusi su Rūta ir Tomiu?

Bet dabar, žinoma, donorų, kuriuos pažįstu ir prisimenu, lieka vis mažiau. Tiesą sakant, renkuosi aš ne taip jau dažnai. Kaip jau sakiau, jei tavęs su donoru nesieja artimesni ryšiai, dirbti nepalyginti sunkiau, ir vis dėlto aš pasiilgsiu slaugytojos darbo, – gerai, kad dirbsiu jį dar bent iki metų pabaigos.

Taip sutapo, kad jau trečioji ar ketvirtoji donorė, kurią man teko rinktis, buvo Rūta. Tuo metu ji jau turėjo paskirtą kitą slaugytoją. Prisimenu, gavus slaugyti Rūtą, teko šiek tiek pasinervinti. Bet galų gale man pavyko, ir tą pačią akimirką, kai vėl ją pamačiau reabilitacijos centre Douveryje, visa, kas mus skyrė, – mat tie skirtumai niekur nedingo, – dabar atrodė toli gražu ne tokie svarbūs kaip kiti dalykai, pavyzdžiui, kad mes kartu užaugome Hailšeme arba kad abi prisimename dalykus, kurių nežino niekas kitas. Man rodos, kaip tik tada pradėjau ieškoti donorų, kuriuos pažinau dar tais laikais, ir, jei tik pasitaikydavo proga, – žmonių iš Hailšemo.

Per visus tuos metus ne kartą bandžiau ištrinti Hailšemą iš atminties, ne kartą sakydavau sau, kad nederėtų taip dažnai žvalgytis į praeitį. Bet paskui tiesiog atėjo toks metas, kai lioviausi priešintis. Manau, tai tiesiogiai susiję su vienu donoru, kuriuo rūpinausi trečiaisiais savo darbo slaugytoja metais, tiksliau – su jo reakcija, kai atsitiktinai užsiminiau, jog esu iš Hailšemo. Jis buvo donoru trečią kartą, operacija nenusisekė, ir jis tikriausiai žinojo, kad šį kartą neišsikapstys. Jis sunkiai kvėpavo, bet vis tiek pažvelgė į mano pusę ir tarė:

– Hailšemas. Galėčiau lažintis, kad tai buvo puiki vieta.

Paskui, kai rytojaus rytą pradėjau pokalbį norėdama nukreipti mintis kur nors kitur ir paklausiau, kur užaugo jis, vyras paminėjo kažkokią vietovę Dorsete, o jo spuoguotas vei-

das įgavo iki šiol man dar niekad neregėtą išraišką. Supratau, kad jis baisiai nenori prisiminti tų laikų. Tačiau jis norėjo, kad papasakočiau apie Hailšemą.

Taigi kitas penkias ar šešias dienas pasakojau visa, ką jis norėjo žinoti, o jis gulėjo lovoje ir klausėsi be galo susidomėjęs, švelniai šypsodamasis. Jis klausinėjo ir esminių dalykų, ir pačių nereikšmingiausių smulkmenų. Domėjosi mūsų auklėtojais, dėžėmis savo gėrybėms sukrauti, kurias kiekvienas iš mūsų laikydavo po lova, futbolu, ritiniu* takeliu, kuriuo galėjai išeiti iš pagrindinio mokyklos pastato ir nusigauti į nuošalesnę vietelę. Norėjo, kad papasakočiau apie jaukius slaptus kampelius, apie ančių tvenkinį, apie maistą ir pro dailės klasės langus atsiveriantį vaizdą – ryto ūkanose kiek užmatai besidriekiančius laukus. Neretai jis primygtinai prašydavo manęs dar ir dar kartą grįžti prie tų pačių dalykų; klausydavosi, tarsi niekad anksčiau nebūtų girdėjęs, nors pati vos prieš parą buvau jam pasakojusi. „Ar jūs ten turėjote sporto paviljoną? Kurį iš mokytojų labiausiai mėgote?“ Iš pradžių maniau, kad jį vis dar veikia medikamentai, bet netrukus supratau, jog šis vyras mąsto visiškai aiškiai. Tiesiog jis norėjo ne tik šį tą išgirsti apie Hailšemą, bet *prisiminti* Hailšemą, įrėžti sau į atmintį su ta mokykla susijusias smulkmenas taip giliai, tarsi joje būtų praleidęs savo vaikystę. Jis puikiai žinojo ilgai neišgyvensiąs, tad sugalvojo štai ką: primygtinai prašė manęs žodžiais apibūdinti dalykus, kad jie įstrigtų giliai į atmintį, matyt, tikėjosi, jog tomis bemiegėmis naktimis jo – veikiamo vaistų, kenčiančio ir išsekusio žmogaus – sąmonėje galiausiai išnyks riba, skirianti manuosius ir jo paties prisiminimus. Kaip tik tuomet pirmą

* Angliškas į beisbolą panašus žaidimas. – *Vert. past.*

kartą supratau, iš tiesų suvokiau, kaip mums visiems pasisekė, – Tomiui, Rūtai, man ir visiems kitiems.

Net dabar, kai tik išvykstu į užmiestį, mano akis vis dar pagauna dalykus, primenančius Hailšemą. Užtenka besileidžiant į slėnį pamatyti rėželį ūkanose skendinčio lauko, tolumoje stūksančio didžiulio namo fragmentą ar netgi aukštai ant kalvos šlaito augančias tam tikra tvarka pasodintas tuopas, ir staiga man topteli: „Štai! Radau! Tai tikrai Hailšemas!" Paskui apsižiūriu, jog tai visiškai neįmanoma, ir važiuoju toliau, o mano mintys nuklysta kitur. Ypač žvilgsnį traukia tie paviljonai. Kur bevažiuočiau, visur juos pastebiu, dunksančius čia pat už sporto aikštelių, – nedidelius baltus surenkamus standartinius namukus su neįprastai aukštai, galima sakyti, beveik pakraigėje, įstatytų langų eilėmis. Man rodos, šeštame ir septintame dešimtmetyje visur buvo pristatyta daugybė tokių paviljonų, o ir mūsiškis, matyt, buvo suręstas kaip tik tada. Jei man kada pasitaiko važiuoti pro tokį paviljoną, kiek galėdama ilgiau neatitraukiu nuo jo žvilgsnio, – žinau, kad vieną gražią dieną įsirėšiu į priešais riedantį automobilį, bet vis tiek niekaip negaliu atplėšti akių. Neseniai važiuodama visiškai tuščiu Vorčesterširo kelio ruožu pamačiau tokį paviljoną, pastatytą netoli kriketo aikštyno, – visai tokį pat, kokį turėjome Hailšeme, ir apsisukusi grįžau dar kartą į jį pažiūrėti.

Savo sporto paviljoną mes labai mėgome, gal dėl to, kad jis mums priminė mažučius užmiesčio namelius, kuriuos vaikystėje ne kartą buvome matę paveikslėlių knygose. Prisimenu, jog žemesnėse klasėse maldaute maldaudavome mokytojų, kad kitą pamoką vestų ne paprastoje klasėje, o paviljone.

Paskui, kai jau mokėmės aukštesniosiose klasėse ir įkopėme į tryliktus metus, paviljonas tapo vieta, į kurią su pačiomis artimiausiomis draugėmis ateidavome norėdamos pasislėpti nuo pašalinių akių ir viso likusio Hailšemo.

Paviljonas buvo pakankamai erdvus, kad jame netrukdydamos viena kitai įsitektų dvi mokinių grupės, o vasarą verandoje galėjo įsitaisyti dar ir trečia. Bet kiekvienam Hailšemo mokiniui ir jo artimiems draugams, aišku, labiausiai patikdavo kurioje nors iš tų patalpų pasilikti visiškai vieniems, todėl dažnai tekdavo gudrauti ir ginčytis. Mokytojai nuolat bandydavo mus paprotinti ir ragindavo elgtis civilizuotai, bet kad per pertrauką ar ilgesnį laisvą laiko tarpą galėtum tikėtis gauti paviljoną, tavo grupėje išties turėjo būti stiprių asmenybių. Nepasakyčiau, kad aš pati esu pilka pelytė, visai neturinti autoriteto, bet manau, jog dažniausiai į paviljoną mums pavykdavo patekti dėl Rūtos.

Paprastai mes tiesiog išsibarstydavome, susėsdavome ant kėdžių arba stalų (paprastai būdavome penkiese, o jei drauge eidavo ir Dženė B., tai šešiese) ir kaip reikiant pasiplepėdavome. Šnekėdavomės iš širdies, – tokie pokalbiai galėjo būti varinėjami tik paviljone, pasislėpus nuo pašalinių akių. Ten aptardavome dalykus, kurie mus jaudino; kartais mūsų pokalbiai baigdavosi nesuvaldomu juoko protrūkiu, o kartais – įnirtingu kivirču. Tačiau dažniausiai paviljone praleistas laikas būdavo tiesiog puiki proga atsipalaiduoti kartu su pačiais artimiausiais draugais.

Prisimenu, vieną dieną mes visos buvome susigrūdusios prie aukštai įstatytų langų ir stovėjome pasilipusios ant taburečių ir suolų. Pro tuos langus puikiausiai matėme šiaurinę žaidimų aikštelę, kurioje koks tuzinas mūsų ir trečios aukštes-

niojo skyriaus klasės berniukų buvo susirinkę žaisti futbolo. Lauke skaisčiai švietė saulė, bet kiek anksčiau tą dieną, matyt, buvo paliję, nes puikiai pamenu, kaip saulės spindulių apšviesta tviskėjo gerokai ištrypto ir purvino stadiono žolė.

Kažkuri tarstelėjo, esą mums nederėtų taip atvirai spoksoti, bet nė viena iš mūsų nuo langų neatsitraukė nė per žingsnį. Tada Rūta tarė:

– Jis visiškai nieko neįtaria. Tik pažiūrėkite į jį. Jis tikrai ničnieko neįtaria.

Kai ji tai pasakė, pakėliau akis tikėdamasi jos veide išvysti kokių nors ženklų, kad ji nepritaria kiaulystei, kurią berniukai ketina iškrėsti Tomiui. Bet po akimirkos Rūta tik susijuokė ir mestelėjo:

– Idiotas!

Ir staiga aš suvokiau, jog tai, kaip nuspręs pasielgti berniukai, neturi visiškai nieko bendra nei su Rūta, nei su kitomis čia susirinkusiomis mergaitėmis; ir visai nesvarbu, ar mes tam pritariame, ar ne. Tą akimirką stovėjome lipte prilipusios prie langų ne todėl, kad tikėjomės pamatyti, kaip dar kartą bus pažemintas Tomis, ir patirti malonumą, o dėl to, jog jau buvome girdėjusios, kaip visa tai vyksta, ir mums buvo šiek tiek smalsu viską pamatyti savo akimis. Nemanau, kad tuo metu aš daug galvodavau, kaip berniukai elgiasi vieni su kitais. Rūtai ir kitoms mūsiškėms visa tai atrodė taip svetima ir su mumis visai nesusiję. Man, ko gero, irgi.

O gal atmintis mane apgauna? Gal anuomet, kai pamačiau Tomį, per apšilimą šokinėjantį po futbolo aikštę, kai pastebėjau jo veide atsispindintį neslepiamą pasitenkinimą, kad saviškiai jį vėl priėmė į savo kompaniją ir jis tuoj vėl galės žaisti žaidimą, kuriame, – jis buvo tikras, – visa galva pranoksta ki-

tus, – galbūt tuomet giliai širdyje pajutau šiokį tokį dilgtelėjimą. Šiaip ar taip, puikiai prisimenu pastebėjusi, kad Tomis tądien vilkėjo plonus sportinius marškinius aukšta atverčiama apykakle, kuriuos prieš mėnesį buvo nusipirkęs per Pardavimą ir kuriais labai didžiavosi. Prisimenu, dar pagalvojau: „Jis tikrai kvailas, kad apsivilkęs jais išėjo žaisti futbolo. Marškinėliai gali suplyšti ar susitepti, ir kaipgi jis tada jausis?" Bet balsu, nesikreipdama konkrečiai į kurią nors iš mūsiškių, teištariau:

– Tomis apsivilko savo marškinius. Savo mėgstamiausius sportinius marškinius atverčiama apykakle.

Nemanau, kad kuri nors būtų mane išgirdusi, mat visos kaip tik juokėsi iš Lauros, – pripažintos mūsų grupės juokdarės, kuri kaip tik mėgdžiojo visas iš eilės išraiškas, pasirodančias Tomio veide bėgiojant, mosuojant rankomis, šūkčiojant ir bandant perimti kamuolį. Kiti berniukai, kaip ir dera per apšilimą, judėjo po aikštelę tingiai ir apatiškai, o susijaudinęs ir tiesiog savame kailyje netveriantis Tomis atrodė jau įsivažiavęs kaip reikiant ir įjungęs ketvirtąją pavarą. Tada aš garsiai pasakiau:

– Jei susiteps ar susiplėšys savo marškinius, jis plaukus nuo galvos nusiraus.

Šįkart Rūta mane išgirdo, bet, matyt, pamanė, kad pasakiau tai norėdama pajuokauti, nes santūriai sukikeno ir nieko nelaukusi pati mestelėjo sąmojį.

Paskui berniukai liovėsi perdavinėję vienas kitam kamuolį ir susirinko į krūvą purvinoje aikštėje šnopuodami ir laukdami, kol bus pasiskirstyta komandomis. Buvo išrinkti kapitonai, abu jie mokėsi trečioje aukštesniojo skyriaus klasėje, nors visi žinojo, kad Tomis žaidžia geriau už visus tos laidos

mokinius. Jie švystelėjo į orą monetą, kad išsiaiškintų, kuris rinksis pirmas, ir tada tasai, kuris laimėjo, atidžiai nužvelgė stoviniuojančius berniukus.

– Pažiūrėk į jį, – tarė kažkas man už nugaros, – jis nė kiek neabejoja, kad jį iš karto pasirinks. Tik pažiūrėk į jį!

Tuo momentu Tomis iš tiesų atrodė šiek tiek juokingai, nejučia net galėjai pagalvoti: „Na ką gi, jeigu jis ir toliau bus toks kvailas, tikrai nusipelnys, kad su juo būtų šitaip elgiamasi". Kiti berniukai stengėsi sudaryti įspūdį, jog jiems visiškai nerūpi nei skirstymasis į komandas, nei kelintas iš eilės kiekvienas iš jų bus pasirinktas. Vieni tyliai tarpusavyje šnekučiavosi, kiti rišosi sportinių batelių raištelius, dar kiti trypčiojo nuleidę galvas ir įbedę akis į savo kojas, minkančias purvą. O Tomis nekantriai varstė žvilgsniu berniuką iš trečios aukštesniojo skyriaus klasės, tarsi jo vardas jau būtų buvęs ištartas.

Visą laiką, kol buvo skirstomasi, Laura toliau vaidino savo spektaklį, vieną po kitos mėgdžiodama Tomio veido išraiškas: iš pradžių atvirą nekantravimą, paskui nerimą ir sumišimą, kai buvo pasirinkti keturi žaidėjai, o jo vardas taip ir liko neištartas, ir pagaliau – skausmą ir besukylančią paniką, kai jis ėmė suvokti, kas čia iš tikro vyksta. Bet aš į Laurą nežiūrėjau, mano žvilgsnis buvo nukreiptas į Tomį; kad ji mėgdžiojasi, galėjau spręsti iš to, jog visos nesitvėrė juoku ir vis ragino ją tęsti. Pagaliau, kai Tomis liko stovėti vienas, o berniukai pradėjo patyliukais kikenti, išgirdau Rūtą sakant:

– Tuojau prasidės. Tik truputį palaukite. Septynias sekundes. Septynios, šešios, penkios...

Bet skaičiuoti ji taip ir nepabaigė. Tomis įsiutęs puolė juos vytis, ir berniukai, dabar jau atvirai kvatodami, kiek įkabindami pasileido pietinės aikštės link. Tomis pabėgėjo paskui juos

dar kelis žingsnius, – sunku buvo pasakyti, ar jis, pagautas impulso, ketina juos vytis ir rimtai užsipulti, ar tiesiog išsigando, kad nepaliktų jo vieno. Kad ir kaip ten būtų, po kelių akimirkų jis sustojo ir liko stypsoti aikštėje visiškai vienas, įraudęs, varstydamas juos rūsčiais žvilgsniais. Paskui ėmė šūkauti ir rėkti, iš jo lūpų pasipylė beprasmis keiksmažodžių ir įžeidimų kratinys.

Mes visos jau buvome mačiusios ne vieną Tomio įniršio priepuolį, tad nulipome nuo taburečių bei suolų ir pasklidome po kambarį. Bandėme kalbėtis apie ką nors kita, bet kažkur sąmonės gelmėse vis sukosi mintys apie Tomį, ir nors iš pradžių mes tik pavartėme akis ir stengėmės elgtis taip, lyg nieko nebūtų atsitikę, galų gale, – praėjus gal gerai dešimčiai minučių, kai nulipome nuo taburečių, – jau vėl buvome užgulusios langus.

Dabar berniukų jau niekur nebuvo matyti, ir Tomis jau nesistengė savo prakeiksmų svaidyti kuria nors konkrečia kryptimi. Jis tiesiog rėkė ir keikėsi, švaistėsi rankomis ir kojomis, tarsi norėdamas užgauti dangų, vėją ar artimiausią tvoros stulpą. Laura tarstelėjo, esą, gal jis „repetuoja Šekspyrą". Kažkuri iš mūsų atkreipė dėmesį, jog kiekvieną kartą išspjovęs keiksmą jis kilsteli ištiestą koją į šoną tarsi „besišlapinantis šuo". Tiesą sakant, toks kojos judesys man ir pačiai jau buvo kritęs į akis, bet dabar toptelėjo visai kita mintis, būtent, jog kaskart, kai Tomis vėl nuleidžia koją, ant jo blauzdos atsiranda kelios naujos purvo dėmės. Ir čia aš vėl prisiminiau brangius jo marškinius, bet jis stovėjo pernelyg toli, kad būčiau galėjusi įžiūrėti, ar Tomis išsipurvino ir juos.

– Vis dėlto man atrodo, – pratarė Rūta, – kad kaskart šitaip supykdydami Tomį jie elgiasi pernelyg žiauriai. Bet jis pats

dėl to kaltas. Jeigu išmoktų nekreipti dėmesio į berniukų išdaigas, jie paliktų jį ramybėje.

– Ne, jie vis tiek neatkibtų nuo Tomio, – įsiterpė Hana. – Grehemo K. būdas toks pat ūmus, bet visi stengiasi elgtis su juo santūriai. Iš tikrųjų jie užsisėdo ant Tomio dėl to, kad jis tinginys ir atgrubnagis.

Ir staiga visos viena per kitą sušneko, jog Tomis niekada nė nesistengė būti bent kiek kūrybiškesnis, kad jis į Pavasarinius mainus niekada nėra atnešęs jokio savo paties padaryto daikčiuko. Man rodos, Tomio įsiūtis buvo toks, jog mes visos slapčia troškome, kad pagaliau iš pagrindinio pastato ateitų koks auklėtojas ir jį išsivestų. Mat nors tiesiogiai šioje Tomio erzinimo operacijoje mes nedalyvavome, taburetes ir suolus iš pirmosios eilės vis dėlto buvome išsitraukusios, tad dabar ėmėme jaustis šiek tiek kaltos. Bet niekur nebuvo matyti jokio auklėtojo, todėl mes tiesiog toliau balsu vardijome, kodėl Tomis nusipelnė visų patyčių, kurias jam teko patirti. Ir kai žvilgtelėjusi į laikrodį Rūta pasakė, kad nors dar turime laiko, vis dėlto jau reikėtų grįžti į pagrindinį pastatą, niekas neprieštaravo.

Kai išėjome iš paviljono, Tomis vis dar putojo. Pagrindinis pastatas dunksojo mums iš kairės, o Tomis stovėjo futbolo aikštėje tiesiai priešais. Mums nebuvo jokio reikalo prie jo artintis. Juolab kad jis stovėjo atsukęs mums nugarą ir visai mūsų nepastebėjo. Ir vis dėlto, kai mano draugės aikštės pakraščiu patraukė pagrindinio pastato link, aš lėtai ėmiau eiti prie Tomio. Žinojau, kad toks mano poelgis visus gerokai suglumins, bet vis tiek žingsniavau toliau, – nesustojau netgi tada, kai išgirdau Rūtą pašnibždomis, bet primygtinai raginant mane grįžti.

Atrodo, per įniršio priepuolius Tomis nebuvo pratęs būti kieno nors trukdomas, nes kai prie jo priėjau, iš pradžių kelias sekundes išpūtęs akis į mane spitrinosi, paskui vėl davė valią emocijoms. Tarsi iš tiesų būtų repetavęs Šekspyrą, o aš pačiame jo pasirodymo įkarštyje būčiau užlipusi ant scenos. Netgi kai tariau: „Tomi, tavo puikieji marškiniai... Tu juos visai išterliosi", – jis, atrodo, mano žodžių tiesiog neišgirdo.

Tad ištiesiau ranką ir pirštais paliečiau jo dilbį. Vėliau visos, kurios matė šią sceną, įtarė, kad jis tai padarė tyčia, bet aš esu tikra, jog taip nebuvo. Jis vis dar švaistėsi rankomis į visas puses ir, žinoma, negalėjo numatyti, kad aš ketinu ištiesti savąją. Tad išmesdamas aukštyn ranką jis nustūmė į šalį manąją ir pliaukštelėjo man per skruostą. Skaudėti visai neskaudėjo, bet iš netikėtumo aiktelėjau ir aš, ir dauguma atokiau man už nugaros stovinčių mergaičių.

Pagaliau Tomis tarsi atitoko, pastebėjo ir mane, ir mano drauges, susivokė kur esąs, suprato stovįs futbolo aikštėje ir besielgiąs kaip paskutinis mulkis. Tarsi susigėdęs kiek kvailokai pažvelgė į mane.

– Tomi, – tyliai, bet priekaištingai pratariau aš, – apsitaškei purvu visus savo marškinius.

– Na ir kas?– sumurmėjo jis.

Bet po šių žodžių nudūrė akis žemyn, pasižiūrėjo į rudomis dėmėmis išmargintus savo marškinius ir apimtas siaubo vos vos susilaikė nešūktelėjęs. Dar po kelių akimirkų jo veide pamačiau nuostabą, kad suprantu, kokie brangūs ir mieli jam tie marškiniai.

– Tik nesijaudink, – nuraminau jį aš, kol tarp mūsų įsivyravusi tyla dar netapo pernelyg slogi ir Tomis nespėjo pasijusti pažemintas. – Marškinius galima išskalbti. Jeigu nepavyks pačiam, nunešk juos panelei Džodei.

Kelias akimirkas jis vis dar apžiūrinėjo dėmes, o paskui piktai atkirto:

– O kas tau rūpi?

Atrodo, jis tuojau pat ėmė gailėtis mestelėjęs tokią pastabą ir suglumęs pažvelgė į mane tarsi tikėdamasis, jog pasakysiu jam ką nors paguodžiama. Bet aš jaučiausi užtektinai su juo pabendravusi, juolab kad į mus spoksojo kitos mergaitės ir, kaip galėjau numanyti, daugybė kitų mokinių, priplojusių nosis prie pagrindinio pastato langų. Todėl gūžtelėjusi pečiais apsisukau ir vėl prisidėjau prie draugių.

Mums nueinant Rūta apkabino mane per pečius.

– Bent jau privertei jį liautis kriokus, – tarė ji ir čia pat pridūrė: – Ar tau nieko? Šlykštus gyvulys...

2 SKYRIUS

Nuo to įvykio praėjo jau daug laiko, tad gali būti, jog kai ką ir supainiojau; tačiau vis dėlto labai aiškiai prisimenu viena: tą popietę priėjau prie Tomio dėl to, kad kaip tik tuo metu yriausi per savo gyvenimo tarpsnį, kai karštligiškai ieškojau iššūkių ir susikurdavau sau įvairiausių išbandymų. Kai praėjus kelioms dienoms Tomis mane sustabdė ir užkalbino, šis nutikimas man buvo beveik visai išgaravęs iš galvos.

Nežinau, kokia tvarka buvo ten, kur augote jūs, o Hailšeme kone kiekvieną savaitę mes privalėjome pasitikrinti sveikatą ir užpildyti medicinos anketą, – paprastai ši procedūra būdavo atliekama 18 kabinete pačiame paskutiniame pastato aukšte, kur darbavosi griežtoji seselė Triša, arba Varnos Snapas, kaip mes ją pravardžiuodavome. Tą saulėtą rytą viena mūsiškių eilė lipo pagrindiniais laiptais į viršų, kad seselė juos apžiūrėtų, o kita – jau po patikrinimo, – nenutrūkstamu srautu leidosi žemyn. Tad visa laiptinė aidėjo nuo skardžių vaikiškų balsų, ir aš kaip tik lipau aukštyn, įkandin kitos mergaitės batelių, kai staiga išgirdau visai netoli kažką šūktelint: „Keite!“

Tomis, kurį srautas jau nešė žemyn, staiga sustojo ant laiptų kaip įbestas ir plačiai nusišypsojo, o aš akimirksniu susierzinau. Galbūt prieš keletą metų atsitiktinai susitikę tą, kurį būdavo malonu matyti, mes žvelgdavome į jį kaip tik tokiu žvilgsniu; bet dabar jau buvome trylikamečiai, ir štai vaikinukas užkabino mergaitę taip atvirai, tiesiog visų akivaizdoje. Jau buvau beprasižiojanti sakyti: „Tomi, kada tu pagaliau suaugsi?" – bet susivaldžiau ir tepasakiau: „Tomi, tu užtvėrei kelią kitiems žmonėms, aš irgi".

Jis pakėlė akis, pažvelgė aukštyn ir pats įsitikino, jog plūstantis mokinių srautas sulėtėjo ir, rodos, tuoj tuoj visiškai sustos. Akimirką Tomį tarsi apėmė siaubas, bet paskui jis pasislinko arčiau prie manęs ir prisispaudė prie sienos, kad pro jį, nors ir sunkiai, galėtų prasisprausti žemyn lipantys mokiniai. Tada vėl kreipėsi į mane:

– Keite, aš tavęs visur ieškojau. Norėjau atsiprašyti. Nuoširdžiai sakau, Keite, man labai gaila dėl to, kas atsitiko. Anądien tikrai nenorėjau tau suduoti. Man niekad nė į galvą nešautų užgauti mergaitę, o jei vis dėlto ateitų tokia mintis, tikrai negalėčiau nė pirštu priliesti *tavęs*. Labai labai tavęs atsiprašau.

– Nieko tokio. Juk tu netyčia, – atsakiau aš, atsisveikindama linktelėjau galva ir jau ketinau eiti savo keliu.

Bet Tomis linksmai šūktelėjo:

– O marškiniams nieko neatsitiko. Dėmes pavyko išskalbti.

– Tai gerai.

– Juk tau nieko bloga neatsitiko, ar ne? Kai sudaviau?..

– Aišku, ne. Skilusi kaukolė, smegenų sukrėtimas. Ir viskas. Netgi Varnos Snapas tikriausiai pastebės. Žinoma, jeigu apskritai kada nors pas ją užkopsiu.

– Bet rimtai, Keite. Juk negrieši ant manęs danties, ką? Man tikrai labai gaila. Tikrai.

Pagaliau aš jam nusišypsojau ir pasakiau, šįkart jau be ironijos:

– Klausyk, Tomi, ką padarei, padarei netyčia, ir aš jau seniai viską pamiršau. Ir visai ant tavęs nepykstu. Nė trupučio.

Jis vis dar stovėjo tarsi abejodamas tuo, ką išgirdo, bet dabar laiptais žemyn jau grūdosi aukštesniųjų klasių mokiniai, baksnodami jam į nugarą ir ragindami judintis. Šyptelėjęs Tomis patapšnojo man per petį, tarsi būčiau už jį jaunesnis berniukas, ir nešamas srauto ėmė leistis laiptais žemyn. Ir staiga, jau pradėjusi lipti viršun, išgirdau jį iš apačios šūktelint:

– Iki, Keite!

Šis susitikimas man buvo šiek tiek nemalonus, bet dėl to niekas manęs neerzino, niekas nepaskleidė bjaurių apkalbų. Be to, turiu pripažinti, kad jeigu tąkart nebūčiau susidūrusi su juo ant laiptų, tikriausiai nebūčiau taip susidomėjusi Tomio problemomis, kurių per kitas savaites jam netrūko.

Kelis incidentus mačiau pati. Bet dažniausiai išgirsdavau, kad kas nors atsitiko, ir tada kalbėdavau su žmonėmis ir klausinėdavau jų visko tol, kol maždaug susidarydavau vaizdą, kas ir kaip ten vyko. Mokiniams teko patirti dar ne vieną Tomio įniršio protrūkį, pavyzdžiui, kad ir tada, kai jam buvo liepta pakelti ir pernešti du suolus iš 14 kabineto. Jis benešdamas išbarstė visus juose buvusius daiktus, o klasiokai tuo tarpu išdūmė į laiptų aikštelę, pakeliui užbarikadavę duris, kad jis negalėtų išeiti. Kitą kartą ponas Kristoferis buvo priverstas užlaužti Tomiui už nugaros rankas, kad jis per futbolo treniruotę pagaliau liautųsi atakavęs Redžį D. Bet juk visi matė, kad kai antros aukštesniojo skyriaus klasės berniukai

bėgdavo krosą, Tomis vienintelis likdavo be partnerio. Jis buvo puikus bėgikas ir netrukdavo atsiplėšti nuo pagrindinės grupės per dešimt ar penkiolika jardų, galbūt šitaip tikėdamasis nuslėpti, jog niekas nenori bėgti drauge su juo. Paskui kone kasdien sklisdavo gandai apie kokią nors Tomiui iškrėstą išdaigą. Dauguma tų pokštų būdavo visiems gerai žinomi: kas nors įkišdavo jam į lovą keistų daiktų arba įmesdavo į kruopų košę kirminą; bet kai kurie buvo tiesiog labai šlykštūs ir nepadorūs – kas nors Tomio dantų šepetėliu iššveisdavo klozetą ir padėdavo atgal į vietą, kad vakare atėjęs jis rastų ant šepetėlio šerelių pakibusį vieną kitą išmatų šapelį. Dėl galingo Tomio kūno sudėjimo, jėgos ir, kaip man atrodė, ūmaus būdo niekas nebandė jo stumdyti ar šiaip priekabiauti, bet, kiek prisimenu, bent kelis mėnesius tokie pokštai vis nesiliovė. Tuomet aš tikėjausi, jog anksčiau ar vėliau kas nors prabils apie tai, kad erzintojai perlenkė lazdą, tačiau išdaigos nesiliovė ir niekas nepratarė nė žodžio.

Kartą miegamajame, kai šviesos jau buvo išjungtos, šią temą pamėginau užkabinti aš pati. Perėjusios į aukštesnįjį skyrių, viename miegamajame miegodavome šešios, kitaip sakant, visa mūsų nedidelė mergaičių grupelė gyveno viename kambaryje, ir prieš užmigdamos, jau gulėdamos lovose ir užsigesinusios šviesą, mes dažnai varinėdavome pačius intymiausius pokalbius. Čia galėjome šnekėtis apie tai, apie ką nebūtume išdrįsusios prabilti kur nors kitur, netgi paviljone. Tad vieną vakarą aš pradėjau kalbą apie Tomį. Daug nekalbėjau, tik trumpai priminiau, ką jam tenka kęsti, ir pasakiau, kad tai tikrai nesąžininga. Kai nutilau, tamsos gaubiamame miegamajame įsivyravo keistoka tyla. Supratau, jog visos laukia, ką atsakys Rūta, – mat kai būdavo pajudinama kokia nors kebli

tema, iniciatyvos visuomet imdavosi kaip tik ji. Minutėlę kitą palaukusi, toje miegamojo pusėje, kur buvo įsitaisiusi Rūta, išgirdau atodūsį, o paskui mano ausis pasiekė ir jos balsas:

– Tu teisi, Keite. Tai tikrai nesąžininga. Bet jeigu Tomis nori, kad kiti liautųsi jį erzinę, pirmiausia turi pakeisti savo požiūrį į tai, kas vyksta. Į Pavasarinį apsikeitimą jis ničnieko neatnešė. O ar jis turi ką nors kitam mėnesiui? Galiu lažintis, kad ne.

Čia turėčiau kiek plačiau papasakoti apie Hailšeme vykdavusius Mainus. Keturis kartus per metus – pavasarį, vasarą, rudenį ir žiemą – mes rengdavome kažką panašaus į parodas-pardavimus, kur eksponuodavome savo darbus, sukurtus per tris mėnesius po paskutinio Apsikeitimo. Tai galėjo būti ir paveikslai, ir piešiniai, ir eilėraščiai, ir visokios „skulptūros", kartais padarytos iš neįtikėtinos medžiagos – aplankstytų skardinių arba tiesiog butelių kamštelių, pritvirtintų ant kartono. Už kiekvieną į parodą atneštą kūrinį gaudavai kelis Apsikeitimo žetonus, – mokytojai patys nuspręsdavo, kiek žetonų vertas vienas ar kitas tavo „šedevras", – o Mainų dieną galėdavai pasiimti savo žetonus, nueiti į parodos salę ir „nusipirkti" tau patikusius daiktus. Tiesa, buvo nustatyta taisyklė, kad įsigyti gali tik savo laidos mokinių darbus, bet pasirinkimas vis tiek būdavo gana didelis, nes dauguma iš mūsų per tuos tris mėnesius netinginiaudavo ir būdavo gana produktyvūs.

Kai dabar mintimis grįžtu į tuos laikus, aiškiai suvokiu, kodėl Mainai mums buvo tokie svarbūs. Pirmiausia, be Pardavimų, – Pardavimai vis dėlto buvo visai kas kita, apie juos aš irgi dar papasakosiu, – mums tai buvo vienintelė galimybė papildyti savo asmeninių daiktų kolekciją. Sakykime, jei užsimanydavai papuošti sieną, prie kurios stovi tavo lova, arba norėdavai turėti kokį daikčiuką, kurį nešiotumeis kuprinėje

ir atėjęs į klasę papuoštum suolą, galėjai jį rasti kaip tik per Mainus. Be to, dabar suprantu, kaip subtiliai Mainai mus visus veikė. Kai gerai pagalvoji, netrunki suvokti, jog priklausydami vieni nuo kitų ir gamindami daiktus, kurie paskui taps kurio nors mokinio asmenine nuosavybe, mes kartu stengdavomės palaikyti ir gerus tarpusavio santykius. Tomio atvejis buvo tiesiog pavyzdinis. Ilgą laiką Hailšemo mokinių požiūris į tave, simpatijos ir pagarba priklausydavo nuo to, ar būdavai „kūrybiškas".

Prieš keletą metų, kai slaugiau Rūtą Douverio reabilitacijos centre, mudvi dažnai visa tai prisimindavome.

– Taip, tai buvo vienas iš tų dalykų, kurie darė Hailšemą ypatingą, ne tokį kaip kitos mokyklos, – kartą pasakė ji. – Mes buvome skatinami vertinti vieni kitų darbus.

– Tai tiesa, – sutikau aš. – Bet kartais, kai prisimenu anuometinius Mainus, daug kas man atrodo gana keista. Pavyzdžiui, kad ir eilėraščiai. Pamenu, vietoj paveikslo ar piešinio mums buvo leidžiama pateikti ir eilėraščius. O keisčiausia, jog mums visiems atrodė, kad taip ir reikia, kad tai savaime suprantama.

– O kodėl būtume turėję manyti kitaip? Juk poezija – irgi svarbu.

– Bet tai tebuvo devynerių metų vaikų keverzonės, keistos pratybų sąsiuviniuose su rašybos klaidomis išvedžiotos ir šiaip taip surimuotos eilutės. Ir mes, užuot pasinaudoję galimybe nusipirkti kokį gražų daikčiuką ir papuošti juo sieną prie lovos, atiduodavome savo vertinguosius žetonus už vieną tokį šlamšto prirašytą pratybų sąsiuvinį. Jeigu jau mums taip labai patiko kurio nors iš mūsiškių eilėraščiai, kodėl paprasčiausiai nepasiskolindavome vienai popietei ir nepersirašy-

davome? Bet juk pati prisimeni, kaip viskas buvo. Išaušdavo Mainų diena, o mes stovėdavome ir blaškydavomės niekaip neapsispręsdami, ką pasirinkti – Sjuzės K. eilėraščius ar Džekės žirafėles.

– Taip, Džekės žirafėlės, – nusijuokė Rūta. – Jos buvo tokios gražios. Vieną ir aš turėjau.

Šis pokalbis vyko vieną gražų vasaros vakarą mudviem sėdint nedidukame jos reabilitacijos palatos balkone. Buvo praėję keli mėnesiai po Rūtos pirmos operacijos, sunkiausios dienos jau praeityje, o aš savo vakarinius vizitus stengdavausi suplanuoti taip, kad mudvi kokį pusvalandį galėtume praleisti balkone ir pasigrožėti už namų stogų palengva besileidžiančia saule. Čia akis užgriebdavo daugybę rėminių bei palydovinių antenų, o kartais toli toli, beveik ties horizontu, galėdavai įžiūrėti plonytį spindintį ruoželį, kuris buvo ne kas kita, o jūra. Atsinešdavau mineralinio vandens, sausainių, ir mudvi sėdėdavome ten kalbėdamosi apie visa, kas tik mums šaudavo į galvą. Reabilitacijos centras, kuriame Rūta tuomet gydėsi, buvo viena iš mano mėgstamiausių medicinos įstaigų, ir tikrai nebūčiau prieštaravusi, jeigu savo kaip slaugės karjerą man būtų buvę lemta baigti kaip tik ten. Reabilitacijos palatos nedidelės, bet gražiai įrengtos ir jaukios. Jose viskas – ir sienos, ir grindys – išklotos spindinčiomis baltomis keramikos plytelėmis, todėl centre taip švaru, jog pirmą kartą įkėlęs čia koją imi manyti atsidūręs tikrų tikriausioje veidrodžių salėje. Suprantama, kai turi daug darbo, savo atspindžio tuose „veidrodžiuose“ nė nematai, bet kartais atrodo, kad jei pakeltum akis, tikrai pamatytum. Kilstelėjęs ranką arba sėsdamasis lovoje iš karto gali pajusti plytelėmis nuslystantį neryškų šešėlį. Negana to, palatoje, kuri šiame centre buvo paskirta Rū-

tai, yra ir didžiulės permatomo stiklo stumdomosios durys, tad gulėdama lovoje ji be vargo gali stebėti, kas darosi lauke. Netgi padėjusi galvą ant pagalvės Rūta matydavo geroką gabalą dangaus; be to, jei tik oras būdavo pakankamai šiltas, ji galėdavo išeiti į balkoną ir iki valiai pakvėpuoti grynu oru. Man patiko ją ten lankyti, patiko mūsų kiek padriki pokalbiai, patiko visą vasarą ir ankstyvą rudenį drauge sėdėti tame balkonėlyje ir šnekučiuotis apie Hailšemą, Ūkį ir visa kita, kas tik mums ateidavo į galvą.

– Noriu pasakyti, – rutuliojau savo mintį toliau, – kad būdami tokio amžiaus, na, sakykime, vienuolikos metų, iš tikrųjų vieni kitų kuriamais eilėraščiais mes visai nesidomėjome. Bet ar pameni Kristę? Kristė garsėjo puikiais eilėraščiais, ir mes visi žiūrėjome į ją pagarbiai. Netgi tu, Rūta, nedrįsdavai Kristei įsakinėti. Ir tik todėl, kad, mūsų visų nuomone, ji rašė gerus eilėraščius. O juk apie poeziją tuomet mes dar ne kažin ką nutuokėme. Ir visai dėl to nesikrimtome. Tai gana keista.

Bet Rūta nesuprato, ką norėjau pasakyti, o gal sąmoningai vengė šios temos. Gal ji tiesiog užsispyrė prisiminti mus labiau išprususius, negu anuomet iš tikrųjų buvome. O gal pajuto, kur mus nuves mano pradėtas pokalbis, ir visai nenorėjo ten eiti. Kad ir kaip ten būtų, ji giliai atsiduso ir tarė:

– Mes visi manėme, kad Kristės eilėraščiai pašėlusiai geri. Bet įdomu, kokie jie mums pasirodytų dabar? Kaip gaila, kad nė vieno čia neturime, – labai norėčiau sužinoti, ką apie juos manytume šiandien. – Paskui ji nusijuokė ir pridūrė: – Žinai, aš vis dar tebeturiu Piterio B. poezijos. Bet tie eilėraščiai – daug vėlesnio laikotarpio, tuomet mes jau mokėmės ketvirtoje aukštesniojo skyriaus klasėje. Tikriausiai buvau jį įsimylėjusi, nes niekaip nesuprantu, kuriems galams per Mainus nusipir-

kau tuos jo eilėraščius. Juk jie nieko verti – kažkokie isteriko kliedesiai, ir tiek. Jis taip save sureikšmina... Bet Kristė, prisimenu, tikrai gerai rašė. Net keista, kad vos pradėjusi tapyti poeziją visai pamiršo. Kitose srityse ji toli gražu nebuvo tokia talentinga.

Bet grįžkime prie Tomio. Tai, ką anąsyk užgesinus šviesas miegamajame pasakė Rūta, – esą dėl visų savo nelaimių Tomis kaltas pats, – tikriausiai tebuvo nuomonė, kurios tuo metu laikėsi dauguma Hailšemo mokinių. Bet kai ji paaiškino, ką jis padarė, o tiksliau – ko nepadarė, tebegulėdama lovoje aš staiga suvokiau, jog mintis, esą Tomis tyčia nesistengia būti kūrybiškas, mokykloje sklando jau nuo tų laikų, kai jis dar buvo žemesniųjų klasių mokinys. Net pašiurpau toptelėjus, kad visa tai, kas vyksta dabar, Tomis patiria ne kelias pastarąsias savaites ar mėnesius, o jau kelerius metus.

Ne taip seniai mudu su Tomiu apie tai šnekėjomės, ir išgirdusi, kaip jis pats vertina anuometines savo bėdas ir jų priežastis, galutinai įsitikinau, jog tą naktį man į galvą atėjusios mintys buvo gryna tiesa. Anot Tomio, viskas prasidėjo vieną popietę, per panelės Džeraldinos dailės pamoką. Tomis prisipažino iki tos dienos tapybos pamokas mėgęs. Bet kai tą dieną per panelės Džeraldinos pamoką jis nuliejo tą lemtingąją akvarelę, – joje buvo pavaizduotas aukštoje žolėje stovintis dramblys, – tuomet viskas ir prasidėjo. Jis tvirtino tokią akvarelę nuliejęs tik norėdamas iškrėsti pokštą ir pajuokauti. Ilgai klausinėjau Tomį, norėdama sužinoti tokio poelgio priežastis, bet iš tiesų, manau, jis pasielgė taip, kaip elgiasi dauguma tokio amžiaus vaikų: jie tiesiog veikia iki galo nė nesuvokdami savo elgesio priežasčių. Būdamas tokio amžiaus iškreti kokį pokštą, nes manai, kad tai sukels klasiokų juoką, arba dėl to,

jog nori pamatyti, ar tavo poelgis sukels aplinkinių sujudimą bei sumaištį. O kai paskui tau liepia pasiaiškinti, kodėl taip padarei, supranti, jog tai, ką padarei, buvo visiškai kvaila ir beprasmiška. Bet kartais mes visi taip elgdavomės. Tiesa, Tomis šios situacijos neapibūdino tokiais žodžiais, bet neabejoju, kad tądien viskas vyko kaip tik taip.

Taigi jis nupiešė dramblį, ir jo nulieta akvarelė atrodė tarsi būtų ne jo, o trejais metais jaunesnio mokinio kūrinys. Jis sugaišo ne daugiau kaip dvidešimt minučių, ir akvarelė, žinoma, sukėlė klasiokų juoką, tik ne visai tokį, kokio Tomis tikėjosi. Tačiau net ir tada nieko ypatinga nebūtų nutikę, – mano galva, tai tikra likimo ironija, – jeigu tądien dailės pamoką būtų vedusi ne panelė Džeraldina, o kas nors kitas.

Tokio amžiaus mokiniams panelė Džeraldina buvo mėgstamiausia mokytoja. Ji buvo švelni, kalbėjo patylomis ir visada paguosdavo, kai labiausiai to reikėjo, netgi tada, kai ką nors iškrėsdavai ir tave apibardavo kitas mokytojas. O jei atsitikdavo taip, kad gaudavai velnių nuo jos pačios, paskui bent keturias dienas panelė Džeraldina apgaubdavo tave ypatingu dėmesiu, tarsi jaustųsi tau skolinga. Tomiui tiesiog nepasisekė, jog tą dieną pamoką vedė panelė Džeraldina, o ne kas kitas, sakykime, ponas Robertas ar pati panelė Emilė, mokyklos direktorė, kuri irgi dažnai vadovaudavo dailės pratyboms. Jeigu pamoką būtų vedęs kuris nors iš tų dviejų mokytojų, Tomis tiesiog būtų gavęs išklausyti pamokslą ir kvailai vyptelėjęs, o visi kiti, blogiausiu atveju, būtų nusprendę, kad tai tiesiog nepavykęs pokštas. Kai kurie mokiniai tikriausiai netgi būtų pagalvoję, jog Tomis – tikras juokdarys. Tačiau panelė Džeraldina nebūtų panelė Džeraldina: ji pasielgė visiškai kitaip. Užuot davusi Tomiui velnių, ji ėmė apžiūrinėti akvarelę

stengdamasi būti geranoriška ir supratinga. Be to, tikriausiai nujausdama, kad kiti mokiniai gali pradėti Tomį erzinti, ji perlenkė lazdą į kitą pusę: nors neįtikėtina, panelė Džeraldina sugebėjo akvarelėje įžiūrėti teigiamų dalykų, į kuriuos čia pat atkreipė visos klasės dėmesį. Klasiokai ne juokais pasipiktino ir įsižeidė, – štai tada viskas ir prasidėjo.

– Kai išėjome iš klasės, – prisiminė Tomis, – pirmą kartą išgirdau juos iš manęs tyčiojantis. Ir jiems buvo nė motais, kad girdžiu, ką jie kalba.

Man rodos, jau šiek tiek anksčiau, dar gerokai prieš nupiešdamas tą dramblį, Tomis jautė neišlaikysiąs jam primesto tempo ir nesugebėsiąs taip sparčiai tobulėti. Tad jis tyčia nuliejo tokią akvarelę, kokią be vargo būtų nuliejęs ir daug jaunesnis už jį mokinys. Pagaliau, gal Tomis tyčia slėpė tikruosius savo gebėjimus piešdamas labai vaikiškus paveikslus. Bet jam nuliejus akvarelę su drambliu, ši gudrybė iškilo aikštėn, ir dabar visi laukė, ką jis darys toliau. Iš pradžių Tomis dar stengėsi, bet kad ir ko imdavosi, išgirsdavo už nugaros kikenant ir laidant pašaipas. Ir apskritai, kuo labiau jis stengėsi, tuo garsiau jo pastangos būdavo išjuokiamos. Tad neilgai trukus Tomis grįžo prie savo ankstesnės gynybos taktikos: tyčia ėmė kurti vaikiškus kūrinius, šitaip norėdamas parodyti, kad jam vis tiek, ką apie jį mano kiti. Ir nuo to laiko padėtis ėmė eiti blogyn.

Buvo laikotarpis, kai vieną kitą pašaipią repliką jam tekdavo iškęsti netgi per dailės pamokas, – o tokių atvejų pasitaikydavo gana dažnai, nes žemesnėse klasėse Tomis turėjo daug dailės pamokų. Paskui priekabiavimas dar labiau išsiplėtė, apimdamas ir kitas veiklos sritis. Tomio nepriimdavo drauge žaisti, per pietus berniukai atsisakydavo sėstis šalia

jo arba apsimesdavo, kad nieko negirdi, kai vakare užgesinus šviesas miegamajame Tomis ką nors pasakydavo. Iš pradžių dar pasitaikydavo laikotarpių, kai tos patyčios aprimdavo. Kartais kelis mėnesius nieko panašaus nenutikdavo, ir Tomis jau manydavo, kad visa praėjo, bet netrukus vėl padarydavo ką nors ne visai derama, arba jį prisimindavo vienas iš amžinų priešų, pavyzdžiui, Artūras H., ir viskas prasidėdavo iš naujo.

Tikrai nė nežinau, kada Tomiui prasidėjo įniršio priepuoliai. Bet man atrodo, kad Tomis visuomet garsėjo nevaldomais pykčio šuorais, netgi tuomet, kai dar buvo visai vaikas, bet jis pats mane tikino, esą tie priepuoliai prasidėjo tik tada, kai patyčios tapo tiesiog nepakeliamos. Kaip tik tas įniršis jo klasės draugus pakurstydavo dar labiau jį erzinti, ir maždaug tais metais, apie kuriuos dabar kalbu, – tą vasarą, kai perėjome į antrą aukštesniojo skyriaus klasę ir mums sukako trylika, – Tomio persekiojimas pasiekė apogėjų.

Paskui viskas nurimo, – ne per vieną naktį, bet gana greitai. Kaip jau sakiau, tuos įvykius sekiau gana atidžiai, todėl viltį teikiančių ženklų pastebėjau randantis anksčiau, nei dauguma kitų. Viskas prasidėjo nuo ramybės tarpsnių, – praeidavo mėnuo ar šiek tiek daugiau, – ir vėl pakildavo patyčių banga, regis, nė kiek neslūgstanti, bet Tomis sugebėdavo susivaldyti, ir įniršio proveržių niekas nesulaukdavo. Kartais aiškiai matydavau, kad jis tuoj tuoj pratrūks, tačiau šiaip taip jam pavykdavo susitvardyti; kitą kartą jis, žiūrėk, tik abejingai gūžteli pečiais ir elgiasi taip, tarsi nieko nebūtų atsitikę. Iš pradžių, pamatę tokią Tomio reakciją, visi nusivildavo; atrodė, kad pasijuto įžeisti ir pasipiktinę, jog Tomis nepateisino jų vilčių. Ilgainiui žmonėms tiesiog nusibodo, patyčios tapo ne tokios

išradingos, ir vieną dieną aš susigriebiau, kad jau visa savaitė niekas Tomio neužkabino.

Vien šis faktas, žinoma, dar nieko negalėjo įrodyti, bet pastebėjau ir kitų ženklų. Tiesa, tai dažniausiai būdavo smulkmenos. Pavyzdžiui, mačiau, kaip Aleksandras Dž. ir Piteris N. nerūpestingai plepėdami drauge su Tomiu per kiemą eina futbolo aikštės link, pastebėjau, jog tariant jo vardą nežymiai, bet vis dėlto esmingai pasikeičia žmonių intonacija. O paskui vieną kartą, besibaigiant pietų pertraukai, mūsų mergaičių grupelė sėdėjo ant žolės visiškai netoli pietinės žaidimų aikštės, kur berniukai kaip paprastai žaidė savo futbolą. Aš dalyvavau pokalbyje, bet viena akimi sekiau Tomį: jis, kaip netrukus pastebėjau, perėmė žaidimo iniciatyvą. Staiga priešininkas jį pargriovė, ir Tomis atsikėlęs padėjo kamuolį ketindamas pats smūgiuoti. Kai laukdami atskriejančio kamuolio berniukai pasklido po veją, pamačiau Artūrą H., vieną iš niekad nenuilstančių jo kankintojų, stovintį keli jardai tiesiog Tomiui už nugaros ir mėgdžiojantį jo veido išraišką bei vaizduojantį, kaip Tomis stovi prie kamuolio įsirėmęs į klubus. Žiūrėjau labai atidžiai: Artūro užuomina nė vienas iš žaidėjų nesusidomėjo ir jos nepalaikė. O juk Artūro grimasas jie visi turėjo matyti, juk šis stovėjo tiesiai Tomiui už nugaros. Bet jiems tai jau nerūpėjo. Tomis smūgiavo, aukštai iškilęs kamuolys nuskriejo per aikštę, žaidimas vyko toliau, o Artūras H. daugiau nė nebandė mėgdžiotis.

Man buvo malonu žinoti, kad viskas susitvarkė, bet kartu tai šiek tiek glumino ir atrodė gana paslaptinga. Mat Tomio kūriniai buvo tokie pat menki, – jo, kaip „nekūrybingo" mokinio, reputacija tik dar labiau sustiprėjo. Aiškiai mačiau, jog ėmęs valdyti savo įniršio priepuolius Tomis išmušė šaipūnams

iš rankų nemenką kozirį, tačiau užčiuopti tikrąją ir pagrindinę pokyčių priežastį buvo kur kas sunkiau. Pats Tomis irgi pasidarė kitoks: kitaip elgėsi, kitokiu žvilgsniu žvelgė žmonėms į veidą, kalbėjo geraširdiškai ir atvirai, – anksčiau taip nebuvo, ir pasikeitęs Tomio elgesys savo ruožtu paskatino aplinkinius pakeisti požiūrį į jį patį. Bet kodėl Tomis pasikeitė, man taip ir liko neaišku.

Jaučiausi suglumusi, tad nusprendžiau pasitaikius progai pasikalbėti be pašalinių ausų ir jį iškamantinėti. Netrukus tokia proga pasitaikė: stovėdama eilėje prie pietų pamačiau jį stovintį priekyje, vos per kelis žingsnius nuo manęs.

Jums galbūt pasirodys keista, tačiau čia, Hailšeme, pietų belaukiančių mokinių eilė buvo puikiausia asmeniškų pokalbių vieta. Tai buvo tiesiogiai susiję su Didžiosios salės akustika: iki aukštų salės lubų pakilęs, į jas atsimušęs ir vėl žemyn aidu grįžtantis klegesys teikė puikiausią progą pasikalbėti; tereikėjo nuleisti balsą, sustoti gana arti vienas kito, įsitikinti, jog šalia esantys mokiniai irgi įsitraukę į pokalbį, ir galėjai būti tikras, kad niekas tavęs slapčia nesiklausys. Šiaip ar taip, gerų progų pasišnekėti neturėjome pernelyg daug ir šiuo atžvilgiu tikrai nebuvome išlepę. „Ramios“ vietelės pokalbiams dažnai pasirodydavo esančios pačios blogiausios, nes visuomet netoliese kas nors galėjo eiti pro šalį ir slapčia pasiklausyti. Kai tik kiti mokiniai pastebėdavo, jog nori vogčia išsprukti ir nuošalioje vietelėje su kuo nors pasikalbėti akis į akį, nepraėjus nė dešimčiai minučių tai pajusdavo kone visa mokykla, ir visi tavo planai žlugdavo.

Taigi kai pamačiau Tomį, stovintį eilėje per kelis žmones arčiau stalo, kur dalijamas maistas, pamojau jam prieiti, – pagal galiojančią taisyklę neturėjai teisės šitaip peršokti į prie-

kį, bet niekas neprieštaravo, jei eilėje pasislinkdavai atgal. Jis priėjo prie manęs neslėpdamas pasitenkinimo, šypsodamasis, ir kelias akimirkas mudu stovėjome nieko ypatinga vienas kitam nesakydami, – ne dėl to, kad būtume jautęsi nesmagiai, o todėl, jog laukėme, kol nuslūgs aplinkinių, mačiusių, kaip Tomis priėjo prie manęs, susidomėjimas. Tada aš jam pasakiau:

– Pastarosiomis dienomis atrodai gerokai laimingesnis, Tomi. Atrodo, viskas susitvarkė, ir tau sekasi kur kas geriau.

– O pro tavo akis niekas nepraslysta, ar ne, Keite? – atsakė Tomis, bet jo balse nebuvo justi nė menkiausio sarkazmo. – Taip, dabar jau viskas gerai. Ir man tikrai neblogai sekasi.

– Tai kas gi atsitiko? Gal suradai Dievą, ar ką?

– Dievą? – nustebęs paklausė Tomis, kelias pirmąsias akimirkas, regis, nesuprasdamas, apie ką aš čia. Bet paskui nusijuokė ir tarė: – Ak taip, suprantu. Kalbi apie tai, kad aš jau nebe... jau taip labai nesupykstu.

– Ne tik apie tai, Tomi. Tu sugebėjai pakreipti įvykius sau naudinga linkme. Štai todėl aš ir klausiu...

Tomis tik gūžtelėjo pečiais.

– Man rodos, aš šiek tiek suaugau ir subrendau. Visi kiti tikriausiai – irgi. Be to, kiek jie gali joti ant to paties arkliuko? Juk nusibosta.

Aš nieko neatsakiau, tik žvelgiau tiesiai jam į veidą, kol pagaliau Tomis vėl trumpai nusijuokė ir vėl kreipėsi į mane:

– Keite, kokia tu smalsi. Na gerai, man rodos, yra ir dar vienas dalykas. Kai kas atsitiko. Jei nori, aš tau papasakosiu.

– Pasakok.

– Pasakysiu tau, kaip buvo, bet daugiau niekas neturi apie tai sužinoti, gerai? Prieš porą mėnesių man teko kalbėtis su panele Liuse. Ir po to pokalbio ėmiau jaustis daug geriau.

Man sunku tau paaiškinti... Ji kai ką man pasakė, ir iš karto pasijutau kur kas tvirčiau.

– Ir ką gi ji tau pasakė?

– Na... Matai, jos žodžiai tau gali pasirodyti keisti. Man iš pradžių irgi taip atrodė. Ji pasakė, kad jeigu nenoriu būti kūrybiškas, jeigu jaučiu, kad tai – visai ne mano sritis, vadinasi, taip ir turi būti. Ji sakė, jog tai nieko bloga.

– Taip ir pasakė?

Tomis tylomis linktelėjo, o aš, jau beatsukanti jam nugarą, mestelėjau:

– Kokia nesąmonė, Tomi. Jei ketini žaisti su manimi savo kvailus žaidimus, gali nė nesivarginti, – aš juose nedalyvauju.

Buvau ne juokais įpykusi, nes man atrodė, kad jis meluoja, o juk visai neseniai buvau įgijusi jo pasitikėjimą. Pamačiusi per kelis žmones už manęs eilėje stovinčią pažįstamą mergaitę, priėjau prie jos, o Tomį palikau stovėti vieną. Mačiau, kad jis gerokai suglumęs ir nusiminęs, bet po tų kelių mėnesių, kuriuos praleidau besijaudindama dėl jo, jaučiausi apgauta, ir man buvo nė motais, kaip dabar jaučiasi jis. Stengdamasi atrodyti kuo linksmesnė pleptelėjau su drauge, – man rodos, tai buvo Matilda, – ir per visą likusį laiką, kurį praleidome stovėdami eilėje, tik porą kartų trumpai žvilgtelėjau į Tomio pusę.

Bet man nešantis padėklą prie stalų Tomis priėjo iš už nugaros ir greitai išbėrė:

– Keite, aš tavęs nemulkinu, nors tau galbūt taip atrodo. Taip *iš tikro* buvo. Jeigu tik leistum, viską tau papasakočiau.

– Liaukis pliauškęs nesąmones, Tomi.

– Keite, aš tau viską išklosiu. Po pietų būsiu prie tvenkinio. Jeigu ateisi, aš papasakosiu tau viską, kaip buvo.

Aš mečiau į jį priekaištingą žvilgsnį ir nieko neatsakiusi nuėjau sau, bet, man rodos, čia pat ėmiau svarstyti galimybę, jog galbūt pokalbio su panele Liuse Tomis neišsigalvojo. Paskui, sėdėdama su draugėmis, ėmiau regzti planą, kaip šiek tiek vėliau paslapčia nusigauti prie tvenkinio neatkreipiant kitų mokinių dėmesio ir nesužadinant smalsumo.

3 SKYRIUS

Tvenkinys tyvuliavo į pietus nuo pagrindinio pastato. Norėdamas prie jo nusigauti, turėdavai išeiti pro užpakalines duris ir nuolat braudamasis per sužėlusius storalapius šaknius, kurie prasidėjus rudeniui vis dar trukdydavo praeiti, nusileisti siauru vingriu takeliu. Arba, jeigu aplink nebūdavo matyti mokytojų, galėjai eiti trumpesniu, rabarbarais apaugusiu taku. O kai pagaliau atsidurdavai prie tvenkinio, tave akimirksniu apgaubdavo ramybė: matydavai plaukiojant antis, vandens paviršiuje besisupant plūdes, girdėdavai šnarant viksvameldžius. Bet asmeniškiems pokalbiams tai buvo toli gražu ne pati geriausia vieta, – kur kas prastesnė už eilę valgykloje. Pirmiausia, tave pro langą nesunkiai galėjo pastebėti žmonės, esantys pagrindiniame pastate. Antra, buvo tiesiog neįmanoma nuspėti, kaip vieną ar kitą dieną vandens paviršiumi sklis tavo ištarti žodžiai. Pagaliau, jei kas nors norėdavo slapčia pasiklausyti, tereikėdavo atokiau taku nusileisti prie tvenkinio ir pasislėpti krūmuose kitoje tvenkinio pusėje. Bet kadangi valgykloje aš pati pertraukiau Tomį ir neleidau baigti pasakoti, jaučiau, jog turiu pasistengti ir viską atitaisyti. Spalis jau buvo gerokai įpusėjęs, bet tądien skaisčiai

švietė saulė, ir aš pamaniau, jog galiu apsimesti tiesiog išėjusi pasivaikščioti ir Tomį susitikusi atsitiktinai.

Galbūt kaip tik todėl, kad labai norėjau sudaryti tokį įspūdį, – nors iš tiesų nė nežinojau, ar mane kas stebi, – pagaliau radusi Tomį, sėdintį ant didelio plokščio akmens netoli vandens, sustojau, bet prisėsti nė neketinau. Matyt, buvo penktadienis arba savaitgalis, nes pamenu, kad mes abu vilkėjome ne uniformas, o savus drabužius. Gerai nė nežinau, kaip buvo apsirengęs Tomis, – tikriausiai su apdriskusiais futbolo marškinėliais, kuriuos vilkėdavo net kai oras būdavo vėsus, – bet puikiai pamenu, kad pati buvau apsivilkusi kaštonų spalvos šiltą megztinį su užtrauktuku, pirmoje aukštesniojo skyriaus klasėje nusipirktą per Pardavimą. Apėjusi Tomį, atsistojau nugara į tvenkinį ir veidu į pagrindinį pastatą, kad iškart galėčiau pastebėti, jei prie langų imtų rinktis smalsuoliai. Paskui kelias minutes mudu šnektelėjome apie šį bei tą, tarsi nebūtume tą dieną susitikę eilėje ir kalbėjęsi. Nežinau, ar tai buvo skirta Tomiui ar įsivaizduojamiems smalsuoliams, bet aš visa savo laikysena stengiausi parodyti, kad tuoj eisiu savais keliais, o vieną kartą netgi padariau judesį, aiškiai leidžiantį suprasti, jog ketinu eiti toliau. Bet kaip tik tą akimirką pastebėjau Tomio veidu nuslenkant išgąsčio šešėlį ir iš karto ėmiau gailėtis, kad šitaip jį erzinau, nors, tiesą sakant, tikrai nedariau to tyčia. Todėl, tarsi ką tik prisiminusi, ko čia susitikome, tariau:

– Beje, apie ką tu ten man pasakojai? Man rodos, kad panelė Liusė tau kažką pasakė, ar ne?

– Ak... – užsikirto Tomis ir žvilgsniu apmetė tvenkinį, tarsi šis reikalas jam būtų visai išėjęs iš galvos. – Panelė Liusė. Taip, tiesa.

Iš visų Hailšeme dirbančių mokytojų panelė Liusė buvo pati sportiškiausia, nors užmetęs į ją akį nieku gyvu nebūtum galėjęs to numanyti. Ji buvo neaukšta ir drūta, turėjo buldogo figūrą, o jos keisti tamsūs plaukai kažkodėl stiebdavosi tiesiai į viršų, tad neuždengdavo nei ausų, nei stambaus sprando. Tačiau panelė Liusė buvo išties stipri ir puikios sportinės formos, ir kai paaugome, netgi mūsų vaikinai bėgdami krosą nesugebėdavo išlaikyti jos primesto tempo. Ji puikiai žaidė ledo ritulį, o žaisdama futbolą su aukštesniojo skyriaus vaikinais nepasiduodavo ir be vargo išlaikydavo savo pozicijas. Prisimenu, kartą mačiau, kaip Džeimsas B. bandė pargriauti pro jį su kamuoliu besiveržiančią panelę Liusę, bet po šios dvikovos ant žolės liko gulėti jis pats. Kai dar mokėmės žemesniajame skyriuje, ji mums niekada nebūdavo tokia atidi kaip, pavyzdžiui, panelė Džeraldina, į kurią galėjai kreiptis, jei tau kas nors atsitikdavo ir nerasdavai sau vietos. Tiesą sakant, kol buvome jaunesni, panelė Liusė apskritai daug su mumis nekalbėdavo. Ir tik mokydamiesi aukštesnėse klasėse pagaliau sugebėjome įvertinti gana santūrų, bet tiesų ir praktišką jos bendravimo stilių.

– Tu man kažką pasakojai, – priminiau Tomiui, – užsiminei, kad panelė Liusė tau sakiusi, esą nieko tokio, kad nesi kūrybiškas.

– Ne, taip ji nekalbėjo. Tik sakė, kad neturėčiau dėl to jaudintis. Neturėčiau kreipti dėmesio, ką žmonės tauškia. Tai buvo prieš du mėnesius. O gal ir dar anksčiau.

Pagrindiniame pastate prie viršutinio aukšto langų sustojo keli žemesnių klasių mokiniai ir ėmė mus stebėti. Bet dabar aš pasilenkiau prie Tomio, daugiau neketindama apsimetinėti, jog išėjau pasivaikščioti.

– Tomi, argi ne keista, kad ji šitaip pasakė? Ar esi tikras, jog supratai teisingai?

– Aišku, esu, – atsakė jis ir staiga nuleidęs balsą pridūrė: – Ji ne kartą taip sakė. Su panele Liuse buvome jos kambaryje, ir ji apie tai šnekėjo gana ilgai.

Tomis man papasakojo, jog vieną dieną po meno suvokimo pamokos panelė Liusė paprašė užeiti į jos kabinetą, ir jis įžengė ten tikėdamasis išgirsti dar vieną pamokslą, kad jam reikia labiau pasistengti, – tokių dalykų jis jau buvo prisiklausęs iš kitų mokytojų, taip pat ir iš pačios panelės Emilės. Bet dar juodviem beeinant iš pagrindinio pastato į Oranžeriją, kur buvo mokytojų gyvenamosios patalpos, Tomį apėmė nuojauta, kad šįkart viskas bus kitaip. Ir štai, kai tik jis klestelėjo į panelės Liusės krėslą (pati mokytoja taip ir liko stovėti prie lango), ji paprašė, kad Tomis primintų jai visą istoriją ir papasakotų, kas, jo paties nuomone, jam nutiko. Tad Tomis ėmė prisiminti ir kloti, kaip viskas buvo. Bet dar neįpusėjus panelė Liusė jį pertraukė ir prabilo pati. Ji sakė pažinusi daugybę mokinių, kuriems labai ilgai būdavo sunku išreikšti savo kūrybines galias: metų metus jie nesugebėdavo nei nutapyti ar nupiešti padoresnio paveikslo, nei sukurti bent pusėtino eilėraščio. O paskui vieną dieną jie įveikdavo krizę ir atsiskleisdavo tiesiog akyse. Ir pridūrė, kad, galimas daiktas, Tomis irgi yra vienas iš tokių mokinių.

Tokų šnekų Tomis jau buvo girdėjęs ir anksčiau, bet panelės Liusės laikysena ir kalbos maniera tarsi prikaustė jo dėmesį ir vertė atidžiai klausytis kiekvieno žodžio.

– Galiu tau prisiekti, – tarė man Tomis, – jog panelė Liusė norėjo man pasakyti visai ką kita. Tai, ko dar niekad nebuvau girdėjęs.

Žinoma, netrukus panelė Liusė ėmė šnekėti apie dalykus, kuriuos Tomiui buvo sunku suvokti. Bet ji kantriai kartojo savo mintis tol, kol pagaliau jis pradėjo suprasti. Jeigu Tomis nuoširdžiai stengiasi, – tvirtino ji, – bet jam vis tiek nesiseka išreikšti savo kūrybiškumo, matyt, taip jau turi būti, ir Tomiui dėl to tikrai nereikėtų jaudintis. Ir neteisūs yra tie, – nesvarbu, mokytojai ar mokiniai, – kurie stengiasi jį už tai bausti ar kaip nors kitaip spausti. Tiesiog jis dėl to nekaltas. O kai Tomis paprieštaravo, esą nuostabu, kad panelė Liusė taip sako, užtat visi kiti mano, jog tai – kaip tik jo kaltė, ji tik atsiduso ir žvelgdama pro langą pratarė:

– Gal tai menkai tave tepaguos, bet vis tiek prisimink, ką tau sakiau. Noriu, kad žinotum, jog Hailšeme yra bent vienas žmogus, kurio nuomonė šiuo klausimu priešinga nei visų kitų. Nepamiršk, jog čia yra bent vienas žmogus, kuriam atrodo, kad tu – labai geras mokinys, ko gero, netgi geriausias iš tų, kuriuos jam teko sutikti, ir visai nesvarbu, ar tu kūrybingas ar ne.

– Bet taip kalbėdama ji nenorėjo iš tavęs pasišaipyti, tiesa? – atsargiai paklausiau Tomio. – Tai tikrai nebuvo gudrus ir subtilus būdas tave išbarti?

– Ne, tikrai ne. Be to... – čia Tomis nutilo ir, atrodo, tik dabar susirūpinęs, ar kas nors mūsų slapčia nesiklauso, per petį žvilgtelėjo į pagrindinį pastatą.

Žemesnių klasių mokiniams jau buvo nusibodę spoksoti, ir jie buvo dingę; kelios mūsų laidos mergaitės kaip tik žingsniavo link paviljono, bet nuo tvenkinio jas skyrė gerokas atstumas. Tomis vėl atsigręžė į mane ir beveik pašnibždomis tarė:

– Be to, kalbėdama apie tai panelė Liusė *drebėjo*.

– Kaip suprasti – „drebėjo“?

– Na, tirtėjo. Iš įsiūčio. Aš mačiau. Buvo įniršusi. Žinoma, ji to neparodė, bet viduje kunkuliavo pykčiu.

– Ir ant ko gi ji taip niršo?

– Nežinau. Šiaip ar taip, – ne ant manęs, o tai man buvo svarbiausia! – sukikeno jis ir, čia pat vėl surimtėjęs, kalbėjo toliau: – Ne, tikrai nežinau, ant ko ji taip siuto. Žinau tik tiek, kad viduje putojo kaip reikiant.

Aš atsistojau, nes betupint paskaudo blauzdas, ir tarstelėjau:

– Tai labai keista, Tomi.

– Aha, o keisčiausia tai, kad pokalbis su ja man padėjo. Labai padėjo. Prisimeni, dar šiandien sakei, kad mano reikalai, rodos, pakrypo į gerąją pusę? Tai štai, viskas dėl to pokalbio. Mat paskui, mąstydamas apie tai, ką pasakė panelė Liusė, aš supratau, kad ji buvo visiškai teisi ir kad aš iš tikro nekaltas. Kaip tik tai ir buvo visa esmė. Kai tik pajusdavau, kad mane apleidžia jėgos ir imu svyruoti, žvilgtelėdavau į ją praeinančią arba nueidavau į vieną iš jos pamokų, ir panelė Liusė, nors nė žodžiu neužsimindavo apie mūsų pokalbį, pajutusi, kad į ją žiūriu, kartais trumpai pažvelgdavo ir nežymiai linktelėdavo galva. Kaip tik šito man ir reikėjo. Štai, dabar žinai, kas atsitiko. Bet, klausyk, Keite, niekam apie tai neprasitark, gerai?

Aš linktelėjau galva, bet nesusilaikiau nepaklaususi:

– Ar ji privertė tave pažadėti, kad niekam nieko nepasakosi?

– Ne ne, ji nereikalavo iš manęs jokių pažadų. Bet tu laikyk liežuvį už dantų. Turi man prižadėti.

– Gerai, prižadu.

Tuo tarpu link paviljono žingsniavusios mergaitės mane pastebėjo, ėmė moti ir šūkčioti, kviesdamos eiti drauge. Aš joms irgi pamojau, o Tomiui pasakiau:

– Na, aš jau eisiu. Netrukus ir vėl galėsime apie tai pasikalbėti.

Bet Tomis nesuprato užuominos, kad mūsų pokalbis baigtas.

– Čia dar ne viskas, – kalbėjo jis. – Panelė Liusė pasakė ir dar kai ką, tik tų žodžių prasmė man iki šiol ne visai aiški. Norėjau paklausti tavęs. Ji man užsiminė, kad mes nepakankamai mokomi, ar panašiai.

– Nepakankamai mokomi? Nori pasakyti, kad, jos nuomone, turime mokytis dar daugiau nei mokomės dabar?

– Ne, nemanau, kad ji turėjo omenyje šitai. Ji kalbėjo... na, supranti, ji kalbėjo apie *mus*. Apie tai, kas vieną dieną mūsų laukia. Apie organų donorystę ir taip toliau.

– Bet juk apie tai su mumis kalbama, šito mes *esame* mokomi, – atrėmiau aš. – Įdomu, ką ji norėjo tuo pasakyti? Gal jai atrodo, kad yra dalykų, apie kuriuos mums niekas iki šiol neužsiminė?

Tomis kelias akimirkas mąstė, o paskui papurtė galvą.

– Ne, nemanau, kad ji tai norėjo pasakyti. Tiesiog, jos nuomone, mes tų dalykų mokomi nepakankamai. Ji pasakė ketinanti apie tai su mumis pasišnekėti pati.

– Apie ką būtent?

– Tikrai nežinau. Gal aš apskritai ne taip viską supratau, Keite, nežinau. Gal ji turėjo galvoje visiškai ką kita, pavyzdžiui, kad aš nepakankamai kūrybiškas... Iki galo taip ir nesupratau.

Tomis pažvelgė į mane tokiu žvilgsniu, tarsi lauktų, kad į šį kausimą jam atsakyčiau aš. Kelias akimirkas pagalvojusi, aš pasakiau:

– Tomi, susikaupk ir pasistenk prisiminti. Sakei, kad ji įsiuto...

– Na, man taip atrodė. Ji nerėkė, bet visa drebėjo.

– Gerai, sakykime, jog taip ir buvo. Sakykime, ji įsiuto. Ar apie tai ji prabilo kaip tik tada, kai įsiuto? Apie tai, jog mes nepakankamai mokomi apie organų donorystę ir visa kita?

– Man rodos, taip...

– Nagi, Tomi, gerai pagalvok. Kodėl panelė Liusė apskritai apie tai prakalbo? Ji šnekėjo apie tave ir apie tai, jog esi nekūrybiškas. Ir staiga visai pakeitė temą. Kodėl? Kodėl ji nei iš šio, nei iš to prakalbo apie organų donorystę? Ar tai kaip nors susiję su tavo nekūrybiškumu?

– Nežinau. Bet spėju, kad, matyt, turėjo būti kokia nors priežastis. Gal vienas dalykas, apie kurį ji kalbėjo, jai staiga priminė kitą? Keite, mano ir panelės Liusės pokalbis, kaip matau, tave labai sudomino.

Aš nusijuokiau, nes Tomis buvo teisus: stovėjau priešais jį suraukusi kaktą, visiškai užsimiršusi, susimąsčiusi. Iš tikrųjų mano galvoje iškart kilo daugybė prieštaringų minčių. Tomio atpasakotas pokalbis su panele Liuse man kai ką priminė: atmintyje iškilo daugybė dalykų, virtinė praeities įvykių, su panele Liuse susijusių ir, rodos, nereikšmingų atsitikimų, kurie anuomet buvo mane gerokai sugluminę.

– Tai tiesiog... – pratariau aš ir nutilau per pusę žodžio. Paskui atsidususi paaiškinau: – Negaliu viso to kaip reikiant paaiškinti netgi sau pačiai. Bet visa, ką tu čia pasakoji, galima sakyti, puikiausiai dera su daugybe kitų dalykų, kurie mane glumina ir verčia pasukti galvą. Ir aš visą laiką apie tai galvoju. Pavyzdžiui – kodėl atvykusi Madam paima ir išsiveža geriausius mūsų piešinius? Kuriems galams jai to reikia?

– Galerijai.

– Bet kam jai ta Galerija? Ji reguliariai čia atvažiuoja ir pasiima geriausius mūsų darbus. Per visą tą laiką pas ją turėjo susikaupti krūvų krūvos mūsų kūrinių. Kartą panelės Džeraldinos paklausiau, ar seniai Madam pas mus lankosi, ir ji man pasakė, esą nuo pat pirmos Hailšemo gyvavimo dienos. Bet kam reikalinga toji Galerija? Ir kam jai tokia Galerija, kurioje demonstruojami mūsų kūriniai?

– Gal ji juos parduoda? Juk ten, už Hailšemo sienų, jie viską perka ir parduoda.

Aš tik papurčiau galvą.

– Ne, negali būti. Galerija kažkaip turėtų būti susijusi su tuo, ką tau pasakė panelė Liusė. Turėtų būti kažkoks ryšys su mumis, su tuo, jog vieną dieną turėsime atiduoti savo organus. Nežinau kodėl, bet pastaruoju metu manęs neapleidžia nuojauta, kad visa tai neatskiriamai susiję, tik dar nežinau kaip. O dabar man jau laikas eiti, Tomi. Ir niekam neišplepėkime, ką girdėjome ir sužinojome, gerai?

– Gerai. O tu niekam neprasitark apie panelę Liusę.

– Bet ar papasakosi man, jeigu ji tau vėl pasakys ką nors panašaus?

Tomis linktelėjo galva ir apsidairęs aplink skubiai pridūrė:

– Tau jau tikrai laikas eiti, Keite. Netrukus kas nors gali prie mūsų prislinkti ir imti klausytis.

Apie nežinia kur esančią Galeriją, minėtą mudviejų su Tomiu pokalbyje, mes žinojome nuo pat vaikystės. Apie ją visi kalbėjo taip, tarsi ji kažkur egzistuotų, bet nė vienas iš mūsų nebuvo tikras, jog taip yra iš tiesų. Neabejoju, kad dauguma mokinių, kaip ir aš, negalėjo aiškiai prisiminti, kada pirmą kartą apie ją išgirdo. Galiu tik pasakyti, jog tikrai ne iš mokytojų lūpų: apie Galeriją jie niekad nekalbėdavo, ir Hailšeme

galiojo nerašyta taisyklė, kad mokytojams girdint šia tema nekalbama.

Dabar man atrodo, jog žinią apie Galeriją viena Hailšemo mokinių karta perduodavo kitai. Prisimenu, kaip kartą – tuomet aš tebuvau penkerių ar šešerių – sėdėjau prie žemučio stalelio kartu su Amanda K. nuo plastilino limpančiomis rankomis. Daugiau nepamenu nieko: ar su mumis buvo ir daugiau vaikų, koks mokytojas vedė pamoką. Atmintyje išliko tik Amanda K. (ji buvo metais už mane vyresnė), atidžiai žiūrinti į mano lipdinį ir staiga sušunkanti: „Tau tikrai puikiai pavyko, Keite! Taip puikiai! Prisiekiu, šitą daikčiuką tikrai paims į Galeriją!"

Matyt, tuo metu aš jau žinojau, kad kažkur yra Galerija, nes prisimenu, kad išgirdusi Amandos žodžius labai susijaudinau, pajutau nemenką pasididžiavimą, o paskui pagalvojau: „Juk tai tiesiog juokinga. Niekas iš mūsų dar nėra toks talentingas, kad galėtų ką nors pasiūlyti Galerijai".

Augdami apie Galeriją mes irgi dažnai šnekėdavomės. Kai norėdavome pagirti kieno nors kūrinį, sakydavome: „Jis tiktų į Galeriją". O kai sužinojome, kas yra ironija, pamatę kokį apgailėtiną darbelį sušukdavome: „O taip! Šitą – tiesiai į Galeriją!"

Bet ar mes iš tiesų tikėjome, kad toji Galerija kažkur yra? Šiandien negalėčiau primygtinai to tvirtinti. Kaip jau sakiau, mokytojams girdint niekada apie ją neužsimindavome, ir kai dabar prisimenu tuos laikus, man atrodo, jog tai buvo taisyklė, kurią mes priėmėme kaip daugybę kitų mokytojų mums primestų dalykų. Prisimenu vieną pavyzdį maždaug iš tų laikų, kai mums buvo vienuolika. Vieną saulėtą žiemos rytą buvome susirinkę 7 kabinete. Ką tik baigėsi pono Rodžerio pamoka,

ir keli iš mūsų dar pasiliko klasėje šiek tiek su juo plepteleti. Mes sėdėjome ant savo mokyklinių stalų, ir nors nepamenu, apie ką sukosi mūsų pokalbis, prisimenu, jog ponas Rodžeris vis nesiliovė mūsų juokinęs. Ir štai, vis dar krizendama, Kerolė H. pasakė: „Nedaug trūko, kad šitas jūsų kūrinys būtų pasirinktas gabenti į Galeriją!“ Tą pačią akimirką ji išsigandusi delnu užspaudė burną. Klasėje išliko tokia pat nerūpestinga ir linksma atmosfera, tačiau mes visi, įskaitant ir poną Rodžerį, žinojome, kad Kerolė padarė klaidą. Ne, tiesą sakant, tai nebuvo katastrofa: maždaug tiek pat būtume prasikaltę, jei būtų išsprūdęs koks keiksmažodis arba būtume kreipęsi į kurį nors mokytoją pravarde. Ponas Rodžeris tik atlaidžiai nusišypsojo, tarsi sakytų: „Tiek to, pamirškime tai ir elkimės lyg niekur nieko“, – ir mūsų pokalbis plėtojosi toliau.

Nors Galerija mums reiškė gana miglotą ir neaiškią vietą, nors nebuvome visiškai tikri, ar ji iš tiesų egzistuoja, vis dėlto vienas faktas buvo kaip ant delno: bent du, o kartais tris ar net keturis kartus per metus pas mus atvykdavo Madam ir išsirinkdavo geriausius mūsų darbus. Vadinome ją „Madam“, nes ji buvo prancūzė ar belgė (dėl to mokiniai dažnai ginčydavosi) ir kaip tik šitaip į ją kreipdavosi mokytojai. Tai buvo aukšta liekna moteris trumpais plaukais, tikriausiai dar gana jauna, nors tuo metu mums, vaikams, taip neatrodė. Ji visuomet vilkėdavo elegantišką pilką kostiumėlį ir, kitaip negu mokytojai, kitaip negu vairuotojai, atvežantys mums reikalingų maisto produktų, – tiesą sakant, kitaip negu visi kiti atvykstantys čia iš pasaulio, plytinčio už Hailšemo sienų, – ji su mumis visiškai nesikalbėdavo ir kartkartėmis perverdavo mus lediniu žvilgsniu, kad per daug prie jos nesiartintume. Daugelį metų manėme, kad ji tiesiog pasipūtusi, bet vieną

vakarą, – tuomet mums jau buvo sukakę aštuoneri, – Rūta išdėstė visai kitą teoriją.

– Madam mūsų bijo, – pareiškė ji.

Mes gulėjome savo lovose, miegamajame šviesos jau buvo išjungtos. Kol mokėmės žemesnėse klasėse, kambaryje gyvendavome po penkiolika mokinių, tad nebuvome linkę varinėti ilgų asmeniškų pokalbių, prie kurių palengva pripratome perėję į aukštesnį skyrių. Bet jau tuomet mergaičių, vėliau sudariusių mūsų „šutvės" branduolį, lovos stovėjo šalia viena kitos, ir jau tada naktį dažnai ilgiau pasikalbėdavome.

– Kaip suprasti „bijo"? – paklausė kažkuri iš mūsų. – Ko jai mūsų bijoti? Ką bloga mes galėtume jai padaryti?

– Nežinau, – atsiliepė Rūta, – nežinau, bet esu tikra, kad ji mūsų bijo. Anksčiau maniau, kad ji tiesiog pasipūtusi, bet jau seniai nujaučiau, jog tai visai kas kita. O dabar esu visiškai tikra: Madam mūsų bijo.

Dar kelias dienas retkarčiais šią temą pagvildendavome. Dauguma mūsų su Rūtos nuomone nesutiko, bet tai tik dar labiau skatino ją įrodyti, kad tiesa – jos pusėje. Tad galų gale mes apmetėme planą, kaip patikrinti Rūtos hipotezę, kai kitą kartą Madam vėl atvažiuos į Hailšemą.

Nors apie Madam vizitus niekas iš anksto neskelbdavo, vis dėlto nebuvo sunku numanyti, kada ji pasirodys. Jau kelias savaites prieš jai atvykstant būdavo pradedama ruoštis jos apsilankymui: mokytojai peržiūrėdavo visus mūsų darbus – paveikslus, piešinius, lipdinius, netgi rašinius ir eilėraščius. Visa ta sumaištis trukdavo bent dvi savaites, pagaliau keturi penki kiekvienos mokinių laidos darbai būdavo atrenkami ir nunešami į biliardo kambarį. Tuo laikotarpiu biliardo kambarys būdavo laikomas užrakintas, bet jei atsistodavai prie žemo-

sios šalia esančios terasos sienelės, pro langus galėjai matyti, kaip atrinktų kūrinių krūva darosi vis didesnė. O kai mokytojai pradėdavo juos tvarkingai dėlioti ant kėdžių, molbertų bei stovų, kai biliardo kambarys pavirsdavo maža Mainų salės kopija, galėjai net neabejoti, jog po poros dienų čia pasirodys Madam.

Bet tą rudenį, apie kurį dabar kalbu, mums reikėjo žinoti ne tik dieną, kada atvyks Madam, bet ir tikslų jos pasirodymo laiką, nes Hailšeme ji dažniausiai teužtrukdavo valandą ar dvi. Taigi kai tik pamatėme, kad biliardo kambaryje mokytojai ėmė gražiai dėlioti mūsų darbus, nusprendėme iš eilės budėti, kad nepražiopsotume.

Šią užduotį mums palengvino prie pat pagrindinio pastato plytinčio parko ir apskritai Hailšemo apylinkių reljefas. Mat mokykla buvo įsikūrusi dailioje lomelėje, nuo kurios į visas puses driekėsi šiek tiek įkalnėn kylantys laukai. Taigi pro kiekvieno pagrindiniame pastate esančio kabineto – netgi pro paviljono – langą galėjai matyti ilgą ir siaurą per laukus vingiuojantį kelią, vedantį tiesiai prie pagrindinių Hailšemo mokyklos vartų. Be to, ir patys vartai buvo gana toli nuo pastatų, tad kiekvienas į mokyklos teritoriją įvažiavęs automobilis dar turėdavo įveikti geroką gabalą žvyruoto krūmokšniais apaugusio ir gėlių lysvėmis apsodinto kelio, kol pagaliau privažiuodavo kiemą priešais pagrindinį pastatą. Kartais praeidavo daug dienų, kol pastebėdavome tuo siauru keliu link Hailšemo besileidžiantį kokį nors automobilį, be to, tai dažniausiai būdavo furgonai ar sunkvežimiai, atgabenę maisto produktų arba atvežę žmonių sodo ar kitiems pagalbiniams darbams atlikti. Lengvasis automobilis čia buvo didelė retenybė, ir jei kas nors atsitiktinai tolumoje

jį pastebėdavo, netgi pamokai įpusėjus klasėje kildavo sumaištis.

Tą popietę, kai pastebėjome laukais atriedantį Madam automobilį, buvo saulėta ir vėjuota, o danguje palengva tvenkėsi vienas kitas audrą pranašaujantis debesis. Mes buvome 9 kabinete, pirmame aukšte, langai žvelgė tiesiai į kiemą, ir kai tik per klasę nuvilnijo šnabždesys, jog atvažiuoja Madam, vargšas ponas Frenkas, nors mėgino toliau mokyti mus rašybos, niekaip negalėjo suprasti, kodėl staiga mes visi ėmėme nenustygti vietoje ir visai negalime susikaupti.

Planas, kurį apmetėme norėdamos patikrinti Rūtos teoriją, buvo labai paprastas: mes, tai yra mūsų šešetas, kuris ir dalyvavo jį įgyvendinant, turėjome kur nors pasislėpti, palaukti ateinančios Madam, ir tada akimirksniu apspisti ją iš visų pusių. Mes ketinome elgtis civilizuotai ir paskui tiesiog išsiskirstyti kas kur, bet manėme, kad jeigu pasirinksime tinkamą momentą ir mums pavyks užklupti ją netikėtai, iš karto pamatysime (bent jau taip tvirtino Rūta), ar ji tikrai mūsų bijo.

Didžiausias galvos skausmas mums buvo tai, kad per tokį trumpą Madam apsilankymą Hailšeme galime nesurasti tinkamos progos jos užklupti. Tačiau besibaigiant pono Frenko pamokai pamatėme, kaip kieme, tiesiai po mūsų klasės langais sustoja Madam automobilis. Stabtelėjusios laiptų aikštelėje ir trumpai pasitarusios, mes nulipome paskui kitus klasiokus, o paskui lūkuriuodamos susispietėme prie pagrindinių durų. Iš čia puikiai galėjome apžvelgti kiemą ir matėme, kad Madam vis dar sėdi automobilyje prie vairo ir rausiasi savo portfelyje. Pagaliau ji išlipo ir patraukė mūsų link, apsivilkusi savo amžiną pilką kostiumėlį ir abiem rankomis tvirtai laikydama portfelį. Rūtai davus ženklą mes ėmėme žingsniuoti tiesiai

prie jos, bet taip, tarsi eitume miegodamos ir pačios to nesuvokdamos. Ir tik tada, kai Madam staiga sustojo kaip įbesta, kiekviena iš mūsų sumurmėjo: „Atleiskite, ponia“, – ir mes išsiskirstėme.

Tą akimirką mūsų širdyse įvyko keista permaina, kurios aš niekada nepamiršiu. Iki tos lemtingos akimirkos visas su Madam susijęs reikalas buvo tegul ir ne juokas, bet vis dėlto privatus dalykas, tai, ką norėjome pirmiausia išsiaiškinti pačios sau. Ir tikrai nesukome galvos spėliodamos, kaip tokioje situacijoje reaguos Madam ar kas nors kitas. Tiksliau tariant, iki tos lemtingos akimirkos šis planas mums atrodė linksmas ir nekaltas pokštas, tiesa, reikalaujantis šiek tiek drąsos. Juolab kad ir Madam pasielgė taip, kaip tikėjomės: ji tiesiog sustojo kaip stabo ištikta ir palaukė, kol mes išsiskirstysime. Madam nei šūktelėjo, netgi neaiktelėjo. Bet mes visos buvome nusiteikusios labai rimtai ir akylai stebėjome jos reakciją, – galbūt todėl šis susitikimas mus taip paveikė. Kai Madam sustojo, aš tuojau pat pažvelgiau jai į veidą, o mano pavyzdžiu – tuo nė kiek neabejoju – pasekė ir kitos mergaitės. Tas vaizdas man dar ir šiandien stovi prieš akis: iš Madam veido išraiškos buvo galima spėti, kad ji pašiurpo, nors kaip įmanydama stengėsi neišsiduoti, o gerklę suspaudė baimė, jog kuri nors iš mūsų netyčia galėtų prie jos prisiliesti. Ir nors mes tuoj pat nužingsniavome tolyn, visas apėmė tas pat jausmas, tarsi iš saulėkaitos trumpai būtume įžengusios į nemalonų pavėsį. Rūta buvo teisi: Madam tikrai mūsų bijojo. Tačiau ji bijojo mūsų taip, kaip bijomasi, pavyzdžiui, vorų. O mes tam nebuvome pasiruošusios. Mums apskritai niekad nebuvo šovę į galvą pamąstyti, kaip jausimės *mes pačios* sužinojusios, kad kas nors į mus žiūri kaip tik šitaip – kaip į vorus.

Kai perėjome kiemą ir pasiekėme veją, mes jau buvome labai pasikeitusios, – šiaip ar taip, visai ne ta grupelė mokinių, kurios dar visai neseniai negalėjo nustygti vietoje ir susijaudinusios laukė, kol Madam išlips iš automobilio. Hana, atrodė, tuoj tuoj ims verkti. Netgi Rūta buvo gerokai sukrėsta. Ir tada viena iš mūsų, – jeigu neapsirinku, tai buvo Laura, – tarė:

– Jeigu ji mūsų taip nemėgsta, kuriems galams jai mūsų darbai? Kodėl tiesiog nepalieka mūsų ramybėje? Juk niekas neprašo, kad ji čia važinėtų, ar ne?

Nė viena iš mūsų nieko jai neatsakė, ir mes, nepratardamos nė žodžio apie tai, kas ką tik nutiko, nužingsniavome prie paviljono.

Kai dabar visa tai prisimenu, aiškiai matau, jog tuo metu mes buvome kaip tik tokio amžiaus, kai jau šį tą apie save žinojome, pavyzdžiui, suvokėme, kas esame, kad labai skiriamės ir nuo savo mokytojų, ir nuo žmonių, gyvenančių už Hailšemo sienų. Bet vis dėlto dar nesugebėjome suprasti, ką tai reiškia. Neabejoju, kad ir jūs vaikystėje esate bent kartą patyrę ką nors panašaus į tai, ką teko patirti mums; gal jums viskas buvo kitaip, bet esu tikra, jog pasijutote lygiai taip pat. Mat kad ir kaip stengtųsi mokytojai, kad ir kiek kalbėtų ir diskutuotų, kad ir kiek kartų perspėtų, kad ir kiek filmų parodytų, – vis tiek iki galo taip ir neįsisąmoninsi, kas tavęs laukia. Bent jau kai esi aštuonerių ir kartu su visais kitais gyveni Hailšeme; bent kai turi tokius mokytojus, kokius turėjome mes; bent kai tie mokytojai ir maisto produktų atvežę vyrai drauge su jumis laido sąmojus, kvatojasi ir sako tau „širdele".

Ir vis dėlto kažkur sąmonės paribyje ši mintis palengva suleidžia šaknis. Bent taip atrodo, nes tokiomis akimirkomis, kokią teko patirti mums, pajunti, kad dalis tavojo „aš" kažin

ko laukia. Tarsi nuo pat ankstyvos vaikystės, kai tau penkeri ar šešeri, kažkur sąmonės gelmėse girdėtum balsą, kuris tau šnabžda: „Vieną dieną, galbūt jau gana greitai, tu sužinosi, koks tai jausmas". Tad lauki ir lauki, net pati to nesuvokdama, lauki akimirkos, kai įsitikinsi iš esmės besiskirianti nuo kitų žmonių, kai suprasi, jog ten, anapus mokyklos sienų, gyvena tokie žmonės kaip Madam: jie nejaučia tau neapykantos ir nelinki bloga, bet juos nukrečia šiurpas vos prisiminus tave, vos pagalvojus, kaip ir kam tokie kaip tu atsirado šiame pasaulyje; jiems atgrasi vien mintis, kad tavo ranka netyčia gali paliesti jų ranką. Kai pirmą kartą pamatai save tų žmonių akimis, ištinka šokas. Tarsi eitum pro tą patį veidrodį kaip kasdien, ir staiga jame išvystum ne savo, o kieno nors kito atspindį, – kažkokio keisto ir nerimą keliančio padaro.

4 SKYRIUS

Pasibaigus metams, aš jau nebūsiu slaugytoja, ir nors šis darbas man tikrai nemažai davė, turiu pripažinti, jog labai džiaugiuosi gausianti galimybę pailsėti, – trumpai stabtelėti, pagalvoti, viską prisiminti... Neabejoju, kad bent iš dalies šitie pokyčiai susiję su mano pasiruošimu pradėti visiškai kitą gyvenimo etapą, – štai kodėl jaučiu tokį stiprų poreikį ištraukti ir surikiuoti prisiminimus. Labiausiai, man rodos, maga aiškiai suvokti tai, kas vyko tarp manęs, Tomio ir Rūtos, kai mes užaugome ir palikome Hailšemą. Bet tik dabar iš tikro suvokiau, jog dauguma vėlesnių nutikimų tiesiogiai susiję su metais, mūsų praleistais Hailšeme, todėl pirmiausia norėčiau ištraukti į dienos šviesą ir rūpestingai sutvarkyti savo ankstyvuosius prisiminimus. Pavyzdžiui, kad ir tas mūsų begalinis smalsumas bei susidomėjimas Madam. Viena vertus, vaikų išdykavimas, ir tiek. Bet kita vertus, kaip netrukus įsitikinsite, tai buvo procesas, kuris kasmet darėsi vis intensyvesnis, kol pagaliau ėmė esmingai veikti mūsų gyvenimą.

Po tos lemtingos dienos Madam temą, nors ji ir nebuvo tabu, pajudindavome retai. Neilgai trukus šios nerašytos tai-

syklės jau laikėsi ne tik maža draugių grupelė, bet ir visi mūsų laidos mokiniai. Sakyčiau, mums ir toliau buvo įdomu apie Madam sužinoti kuo daugiau, bet visi jautėme, kad bandymai aiškintis toliau – mėginimai sužinoti, kur ji deda mūsų kūrinius ir ar iš tikrųjų kažkur yra Galerija, – būtų nuvedę mus į teritoriją, į kurią įkelti kojos dar nebuvome pasiruošę.

Tačiau apie Galeriją mokiniai ir toliau kartkartėmis užsimindavo, nes kai po kelerių metų prie tvenkinio Tomis man ėmė pasakoti apie keistą savo pokalbį su panele Liuse, man dingtelėjo, jog kažką prisimenu. Bet pats prisiminimas mano sąmonėje aiškiai iškilo šiek tiek vėliau, kai palikau jį sėdintį ant akmens ir nuskubėjau vytis savo draugių.

Tai buvo žodžiai, kuriuos per kažkokią pamoką mums pasakė panelė Liusė. Prisimenu juos taip gerai ir dėl to, kad tuo metu jie mane gerokai suglumino, ir todėl, jog tai buvo vienas iš tų retų atvejų, kai apie Galeriją buvo tyčia užsiminta mokytojai girdint.

Mes kaip tik buvome įsitraukę į pokalbį, kuriam vėliau prilipo „diskusijos apie žetonus" pavadinimas. Prieš kelerius metus mudu su Tomiu apie tai kalbėjomės, tik niekaip negalėjome sutarti, kada tai buvo. Aš tvirtinau, jog tuo metu mums buvo dešimt, o jam atrodė, kad diskusija apie žetonus vyko kiek vėliau, bet paskui galų gale jis pasidavė ir sutiko su mano nuomone. Esu beveik tikra, kad atmintis manęs neapgauna: tuomet mes mokėmės ketvirtoje žemesniojo skyriaus klasėje, – nuo incidento su Madam jau buvo praėję šiek tiek laiko, o mudviejų su Tomiu pokalbis prie tvenkinio vyko dar po kokių trejų metų.

Diskusija dėl žetonų, man rodos, kilo dėl to, jog mums augant kartu augo ir mūsų pomėgis kolekcionuoti bei kaupti

įvairiausius daiktus. Daugelį metų, – apie tai, rodos, jau buvau užsiminusi, – mes manėme, kad jei tavo kūrinys atsiduria biliardo kambaryje, nesvarbu, ar Madam jį išsiveš ar ne, – vadinasi, tave aplankė didžiulė sėkmė. Bet kai sulaukėme dešimties metų, kalbant apie tai mus vis dažniau apimdavo prieštaringi jausmai. Mat Mainai, per kuriuos gautais žetonais galėjome naudotis kaip tikrų tikriausiais pinigais, padėjo mums išsiugdyti gebėjimą tiksliai įkainoti visa, ką sukurdavome savo rankomis. Mes ėmėme skirti dėmesio tam, kaip atrodo marškinėliai, kuriais vilkime, daug laiko praleisdavome puošdami sienas prie savo lovų ir besirūpindami, kad kiekvieno iš mūsų rašomasis stalas atrodytų vis kitaip. Suprantama, nepamiršome ir savo „rinkinių".

Nežinau, ar ten, kur užaugote jūs, buvo įprasta turėti „rinkinius". Bet kai susitinki buvusius Hailšemo mokinius, anksčiau ar vėliau pastebi, su kokia nostalgija jie juos prisimena. Tuo metu įvairiausių daiktelių kaupimas mums, žinoma, buvo labai rimtas dalykas. Kiekvienas iš mūsų po lova turėjo medinę dėžę, ant kurios buvo užrašytas savininko vardas ir kurioje laikydavome visą asmeninį savo turtą – daiktus, kuriuos įsigydavome per Mainus ir Pardavimus. Prisimenu vieną kitą mokinį, kurie savo „rinkiniais" beveik nesirūpino, bet daugumai mūsų tai nepaprastai rūpėjo: vienus daiktus nešdavome į salę tikėdamiesi parduoti, kitus, ką tik įsigytus, – rūpestingai paslėpdavome dėžėse.

Bet svarbiausia yra tai, kad mums, dešimtmečiams, visos tos kalbos, kokia didelė garbė, jei tavo kūrinį išsiveža Madam, ėmė kirstis su vis stiprėjančiu jausmu, jog šitaip prarandame gerus ir tinkamus parduoti daiktus. Štai tada ir kilo diskusija apie žetonus.

Iš pradžių vandenį ėmė drumsti keli mokiniai, daugiausia berniukai, pradėję puse lūpų burbėti, esą jei Madam pasiima kurio nors mokinio kūrinį, jis kaip kompensaciją už tai turėtų gauti žetonų. Dauguma mokinių tokiai nuomonei visiškai pritarė, bet buvo ir tokių, kuriuos ši mintis papiktino ir įžeidė. Kurį laiką abi stovyklos diskutavo, pateikdamos savus argumentus, ir štai vieną dieną Rojus Dž., – jis buvo metais už mus vyresnis, ir Madam buvo išsivežusi labai daug jo kūrinių, – nutarė šį kausimą aptarti su pačia panele Emile.

Panelė Emilė, mūsų mokyklos direktorė, buvo gerokai vyresnė už kitus mokytojus. Ypatingu ūgiu nepasižymėjo, bet visuomet vaikščiodavo tiesi, netgi šiek tiek atsilošusi, aukštai pakelta galva, todėl mums susidarydavo įspūdis, kad ji labai aukšta. Jos pražilę plaukai būdavo glotniai sušukuoti atgal ir surišti ant pakaušio, bet visuomet likdavo kelios išsipešusios, ore švelniai plevenančios sruogos. Mane tokios sruogos būtų nepaprastai erzinusios, bet panelė Emilė nė akies krašteliu į jas nepažvelgdavo, tarsi tos sruogelės būtų visiškai nevertos dėmesio. Vakarop panelė Emilė imdavo atrodyti keistokai: ant veido krentančių sruogų vis daugėdavo, o ji, tyliu, bet tvirtu balsu kalbėdamasi su kuriuo nors iš mokinių, net nesivargindavo jų nusibraukti. Mes panelės Emilės prisibijojome ir nežiūrėdavome į ją taip kaip į kitus mokytojus. Tačiau žinojome ją esant sąžiningą bei teisingą ir jos sprendimus visuomet gerbdavome. Netgi mokydamiesi žemesnėse klasėse, nors ir neaiškiai, matyt, suvokėme, kad panelė Emilė pačiu savo buvimu, nors mus šiek tiek baugino, leido mums Hailšeme pasijusti visiškai saugiems.

Nekviestam eiti pas panelę Emilę reikėjo nemenkos drąsos, o lįsti jai į akis su tokiais reikalavimais, kuriuos ketino

pateikti Rojus, atrodė tikra savižudybė. Vis dėlto, priešingai nei mes tikėjomės, Rojus pylos negavo, o po kelių dienų netgi pasklido gandai, esą mokytojai aptarinėja „žetonų klausimą“, o kartais netgi karštai ginčijasi. Pagaliau buvo paskelbta, kad už kūrinius, paimtus į Galeriją, žetonų mes *gausime,* bet ne tiek daug, mat „būti pastebėtiems ir įvertintiems“ Madam – ir taip jau didžiulė garbė. Toks sprendimas nė vienos stovyklos šalininkų iki galo nepatenkino, tad diskusija apie žetonus nenurimo.

Hailšeme tvyrant tokiai atmosferai, vieną rytą Polė T. panelės Liusės kai ko paklausė. Pratybos vyko bibliotekoje, mes visi buvome susėdę aplink didelį ąžuolinį stalą. Prisimenu, kad židinyje ilgai degė ugnis, o mes, pasiskirstę vaidmenis, garsiai skaitėme kažkokią pjesę. Kai Laurai atėjo eilė skaityti savo repliką, ji mestelėjo taiklią bei sąmojingą pastabą apie žetonus, ir mes, įskaitant ir panelę Liusę, nusijuokėme. Paskui panelė Liusė pasakė, kad jei jau Hailšeme mokiniai kitomis temomis beveik nekalba, tai galime padėti pjesę į šalį ir likusį pamokos laiką skirti pokalbiui apie žetonus. Ir štai, vos tik mes pradėjome apie tai šnekėtis, Polė nei iš šio, nei iš to paklausė: „Panele mokytoja, o kodėl Madam išsiveža mūsų kūrinius?“

Akimirką mes visi nuščiuvome. Panelė Liusė susierzindavo retai, bet kai supykdavo, kliūdavo visiems. Iš pradžių pamanėme, jog Polė kaip tik šito ir siekia. Bet paskui pastebėjome, jog panelė Liusė nesupyko, tik giliai susimąstė. Pamenu, labai įsiutau ant Polės, kad ji pažeidė nerašytą taisyklę, bet kartu labai jaudinausi ir smalsavau, ką atsakys panelė Liusė. Suprantama, tokie prieštaringi jausmai buvo apėmę ne mane vieną: iš esmės visi mokiniai, kelis kartus piktai pašnairavę į Polę, įbedė smalsius žvilgsnius į panelę Liusę, o Polė, bent

jau mano nuomone, tikrai šito nenusipelnė. Paskui įsivyravo, rodos, amžinybę užtrukusi tyla, ir pagaliau panelė Liusė prabilo:

– Šiandien galiu jums pasakyti tik tiek, kad jūsų kūriniai išvežami dėl labai kilnios priežasties. Ir labai svarbios. Bet jeigu dabar bandyčiau jums tą priežastį atskleisti, jūs manęs nesuprastumėte. Tikiuosi, atėjus laikui jums viskas bus paaiškinta.

Mes jos nespaudėme. Visi, sėdėję prie stalo, akimirksniu pasijuto šiek tiek nepatogiai, ir nors labai norėjome išgirsti bent kiek daugiau, vis dėlto tolesnį pokalbį sąmoningai kreipėme taip, kad nereikėtų grįžti prie šitos pavojingos temos. Po kelių minučių mums gerokai palengvėjo, nes vėl įsitraukėme (tiesa, gal mūsų susidomėjimas buvo šiek tiek suvaidintas) į diskusiją apie žetonus. Bet panelės Liusės žodžiai mane gerokai suglumino, ir dar kelias dienas gana daug apie tai galvojau. Štai kodėl tą dieną, kai susitikome su Tomiu prie tvenkinio ir kai jis man papasakojo apie savo pokalbį su panele Liuse ir apie tai, kad, jos nuomone, mes „nepakankamai mokomi" kai kurių dalykų, mano atmintyje kaipmat iškilo tas įvykis bibliotekoje, o drauge su juo – ir dar keli panašūs atsitikimai.

Kadangi jau pradėjau kalbėti apie žetonus, norėčiau šiek tiek plačiau papasakoti apie Pardavimus, – jau anksčiau kelis kartus buvau apie juos užsiminusi. Pardavimų nekantriai laukdavome dėl to, kad tai mums buvo vienintelė proga įsigyti daiktų, atgabentų čia iš išorinio pasaulio. Pavyzdžiui, marškinėlius stačia atverčiama apykakle Tomis irgi įsigijo viename iš Pardavimų. Kaip tik čia mes nusipirkdavome drabužių, žaislų

ir kitų ypatingų daiktų, padarytų ne kurio nors mokinio rankomis.

Būdavo, kartą per mėnesį vieninteliu į Hailšemą vedančiu ilgu keliu nusileidžia baltas furgonas, ir per visus mokyklos pastatus bei parką nusirita visuotinio susijaudinimo banga. Vos tik automobilis sustoja kieme, jį apspinta mokinių minia, – daugiausia tie, kurie dar mokosi žemesnėse klasėse, nes kai tau sukanka dvylika ar trylika, imi suprasti, jog taip atvirai demonstruoti savo susijaudinimą ir smalsumą tiesiog nedera. Bet iš tiesų mums visiems širdis imdavo daužytis krūtinėje.

Kai dabar visa tai prisimenu, atrodo keista, kodėl mes taip baisiai susijaudindavome, nes per Pardavimus mums dažnai tekdavo nusivilti. Siūlomi pirkti daiktai nebuvo niekuo ypatingi, ir dažniausiai savo žetonus išleisdavome norėdami pakeisti kokį nors susidėvėjusį ar sulūžusį daiktą tokiu pačiu, tik naujesniu. Tačiau svarbiausia, manau, buvo tai, jog per kurį nors iš Pardavimų kiekvienas bent kartą būdavo aptikęs ką nors ypatinga: kas švarką, kas laikrodį, o kas – sodininko žirkles, kurias didžiuodamasis laikė pasidėjęs prie savo lovos. Kiekvienam iš mūsų būdavo pasitaikę rasti ką nors nepaprasta, ir kaip tik dėl to, nors ir labai stengėmės neparodyti, artėjant Pardavimui mus vėl apimdavo jaudulys ir neaiški viltinga nuojauta.

Tiesą sakant, prie iškraunamo furgono mokiniai sukiodavosi ne šiaip sau. Jeigu buvai viena iš žemesnių klasių mokinių, paprastai paskui darbiniais kombinezonais apsirengusius vyrus, nešančius dideles kartonines dėžes, sekdavai nuo sandėlio iki furgono ir atgal, klausinėdama jų, kas ten viduje. „Ten daug gerų dalykų, širdele“, – dažniausiai atsakydavo krovikai. O jei kamantinėdavai juos toliau ir paklausdavai:

„O ar ten yra kokių tikrai gerų daikčiukų?" – anksčiau ar vėliau vyrai šyptelėdavo ir nuramindavo: „O taip, manau, kad ten yra neprastų dalykėlių", – kartu labai tave pradžiugindami.

Dėžių viršus paprastai būdavo atdaras, tad galėjai trumpai užmesti akį į visokiausius jose sukrautus daiktus, o kartais, nors šiaip jau tai buvo draudžiama, vyrai leisdavo trumpai išsiimti kelis daiktelius iš dėžės ir apžiūrėti iš arčiau. Štai kodėl gerą savaitę prieš Pardavimą mokykloje sklandydavo įvairiausi gandai tai apie atvežtą šiltą treningą, tai apie kokią kasetę su muzikos įrašais, o atėjus lemtingai dienai peštynės dažniausiai kildavo kaip tik tada, kai keli mokiniai būdavo iš anksto nusprendę įsigyti tą patį daiktą.

Kitaip nei per Mainus, per Pardavimus nebuvo laikomasi jokios rimties ar tvarkos. Jie vykdavo valgomojoje salėje, susirinkdavo daugybė mokinių ir kildavo neapsakomas triukšmas. Galima sakyti, kad rėkavimas ir stumdymasis buvo neatskiriama šio renginio dalis, bet apskritai iki pat galo visi likdavo kuo puikiausiai nusiteikę. Žinoma, kartais būdavo peržengiamos padorumo ribos, ir mokiniai be jokių ceremonijų čiupdavo geidžiamus daiktus, traukdavo vieni kitiems iš rankų, o pasitaikydavo, jog ir ne juokais susikibdavo. Tada už tvarką atsakantys vyresniųjų klasių seniūnai pagrasindavo tuojau pat šitą turgų uždaryti, o kitą dieną per susirinkimą mums visiems tekdavo už bausmę išklausyti panelės Emilės pamokslo.

Mat Hailšeme mūsų diena visuomet prasidėdavo susirinkimu, kuris paprastai trukdavo visai neilgai: būdavo perskaitomas vienas kitas pranešimas, kartais – padeklamuojamas vieno ar kito mokinio parašytas eilėraštis. Pati panelė Emilė dažniausiai daug nekalbėdavo; tiesi kaip styga ji sėdėdavo

scenoje, klausydavosi, kas sakoma, pritariami linkčiodavo galva, ir tik retkarčiais lediniu žvilgsniu perverdavo tuos minioje stovinčius mokinius, kurie imdavo pernelyg garsiai šnibždėtis. Bet rytą po tiek triukšmo sukeldavusių Pardavimų susirinkimas vykdavo visiškai ne taip, kaip įprasta. Panelė Emilė liepdavo mums sėstis ant grindų (paprastai per susirinkimus stovėdavome), nebūdavo nei pranešimų, nei kokių nors meninių pasirodymų, tik mums skirta panelės Emilės tirada, trunkanti dvidešimt minučių, o kartais net pusvalandį ar dar ilgiau. Ne, balso ji beveik niekada nekeldavo, bet tokiais atvejais jos kalbėjimas būdavo kažkoks griežtas, atšiaurus, ir nė vienas iš mūsų, netgi penktoje vyresniojo skyriaus klasėje besimokantys mokiniai, nedrįsdavo nė cyptelėti.

Mes visi nuoširdžiai gailėdavomės ir jausdavomės kalti, kad savo nederamu elgesiu apvylėme panelę Emilę, bet nors ir labai stengdavomės, ilgai jos išvedžiojimų klausytis nesugebėdavome ir net pamesdavome jos audžiamos minties siūlą. Iš dalies dėl to buvo kaltas panelės Emilės žodynas. „Nevertas jam suteiktos garbės" ir „Piktnaudžiaujantis pasitaikiusia proga", – tai buvo du nuolat jos kartojami žodžių junginiai, kuriuos mudvi su Rūta nesunkiai prisiminėme, Douverio reabilitacijos centre kalbėdamosi apie senus laikus. Pagrindinė panelės Emilės pamokslo mintis būdavo gana aiški: mes, Hailšemo mokiniai, esame ypatingi, todėl blogas mūsų elgesys mokytojams sukelia tiesiog neapsakomą nusivylimą. Bet kitų jos beriamų sakinių prasmė nebūdavo iki galo aiški, tarsi jie skendėtų rūke. Kartais panelė Emilė berte berdavo žodžius, paskui staiga trumpai nutildavo ir paklausdavo: „Kas tai? Kas gi tai? Kas mums sukliudė?" Tada minutėlę pastovėdavo užsimerkusi ir suraukusi kaktą, tarsi būtų išgirdusi keb-

lų klausimą ir dabar ieškotų atsakymo. Pamatę ją tokią, mes irgi suglumdavome, pasijusdavome patekę į keblią padėtį ir sėdėdami ant grindų trokšdavome tik vieno – kad jai į galvą pagaliau ateitų kokia išganinga mintis. Galop panelė Emilė tarsi atitokdavo, švelniai atsidusdavo, – tai būdavo ženklas, kad mums bus atleista, – arba nei iš šio, nei iš to pertraukdavo nejaukią tylą visa gerkle klykdama: „Bet aš nesileisiu žeminama! O ne! Ir Hailšemas nesileis!"

Prisimenant tas ilgas panelės Emilės anuomet sakytas kalbas, Rūta atkreipė mano dėmesį, jog iš tikrųjų gana keista, kad tos kalbos būdavo taip sunkiai suprantamos, – juk klasėje per pamoką galėjai be vargo suvokti kiekvieną panelės Emilės ištartą žodį. Bet kai aš užsiminiau anuomet kartais matydavusi, kaip mokyklos direktorė vaikšto po Hailšemą tarsi sapnuodama atmerktomis akimis, garsiai kalbėdamasi pati su savimi, Rūta tuojau šoko jos ginti:

– Nesąmonė, ji niekada taip nevaikščiodavo! Argi Hailšemas galėjo būti toks, koks anuomet buvo, jeigu jam būtų vadovavusi pamišėlė? Panelė Emilė turėjo neprilygstamą intelektą, jos protas buvo neįsivaizduojamai skvarbus.

Dėl to su Rūta nesiginčijau. Panelė Emilė iš tiesų kartais galėdavo pasirodyti labai įžvalgi, – tiesiog šiurpas nukrėsdavo. Jei, pavyzdžiui, nuklysdavai į tokią pagrindinio pastato ar parko vietelę, kur draudžiama kelti koją, ir išgirsdavai ateinantį sodininką, nesunkiai galėdavai kur nors pasislėpti. Ko jau ko, o slėptuvių Hailšeme netrūko, tinkamų vietelių galėjai rasti ir pastatuose, ir lauke; čia buvo į valias įvairiausių spintų, niekieno nelankomų užkaborių, krūmų ir gyvatvorių. Bet jei išvysdavai besiartinančią panelę Emilę, širdis į kulnus nusirisdavo, nes ji kaipmat suuosdavo, kur pasislėpei. Tarsi turėtų

kažin kokį šeštąjį jutimą. Galėjai įlįsti į spintą, užsidaryti iš vidaus duris ir stovėti taip, kad nė raumenėlis nekrustelėtų, bet vis tiek žinojai, kad panelės Emilės žingsniai sustos kaip tik priešais tą spintą ir išgirsi įsakmų jos balsą:

– Gerai jau. O dabar – lįsk lauk.

Kartą antro aukšto laiptų aikštelėje taip atsitiko ir Silvijai K., tik tada panelę Emilę dar ištiko ir įsiūčio priepuolis. Ji niekada neplyšodavo taip, kaip, sakykime, labai supykusi panelė Liusė, bet jei įsiusdavo, būdavo baisesnė už bet ką kitą. Ji prisimerkdavo, įtūžusi pašnibždomis imdavo berti žodžius, tarsi kalbėtųsi su savimi arba tartųsi su nematomu kolega mokytoju, kokia bausmė tau geriausiai tiktų. Ji elgdavosi taip, kad pasijusdavai tarsi skylanti į dvi dalis: viena tavo asmenybės pusė trokšte trokšdavo suprasti, ką ten panelė Emilė marma, o kita tenorėdavo nerti kuo toliau. Bet paprastai panelė Emilė nepratrūkdavo. Dažniausiai ji prasižengusio mokinio nei palikdavo po pamokų, nei skirdavo papildomų namų ruošos darbų, nei panaikindavo jo turimų privilegijų. Ir vis vien jausdavaisi baisiai – vien suvokus, jog patekai į jos akiratį, apimdavo baimė, ir iš karto norėdavai padaryti ką nors, kad išpirktum savo kaltę ir tau būtų atleista.

Tačiau svarbiausia, kad panelės Emilės elgesys buvo visiškai nenuspėjamas. Silvija tąkart kaip reikiant nukentėjo, o sučiupusi rabarbarų taku bėgančią Laurą panelė Emilė tik mestelėjo: „Neturėtum čia būti, mergyte. Dink iš čia!“ – ir nuėjo toliau.

Paskui buvo toks laikotarpis, kai ir aš maniau patekusi į panelės Emilės nemalonę. Mat nepaprastai mėgau taką, kuriuo buvo galima apeiti visą pagrindinį pastatą iš užpakalinės pusės. Čia buvo daug nuošalių vietelių ir į šonus at-

sišakojančių takelių; einant tekdavo brautis pro tankiai suaugusius krūmokšnius, paskui pralįsti pro dvi gebenėmis apaugusias arkas ir pagaliau praeiti pro surūdijusius vartus. Žingsniuodama galėjai iš eilės spoksoti į pagrindinio pastato pirmo aukšto langus ir matyti, kas darosi klasėse. Man rodos, šį takelį buvau taip pamėgusi dėl to, jog man niekad nebuvo iki galo aišku, ar jis priklauso teritorijai, kur mokiniams draudžiama kelti koją, ar dar ne. Žinoma, kai vykdavo pamokos, būdavo geriau ten neslampinėti. Bet ar draudžiama ten vaikštinėti savaitgalį ir vakare, taip ir liko neaišku. Dauguma mokinių šito tako apskritai vengė, ir kaip tik jausmas, kad gali atsiskirti ir pasislėpti nuo kitų, ko gero, taip traukė ten nueiti.

Taigi vieną saulėtą vakarą vaikštinėjau tuo taku. Manau, tada jau mokiausi trečioje aukštesniojo skyriaus klasėje. Žingsniuodama kaip paprastai pro langus smalsiai žvilgčiojau į namo vidų, ir staiga mano žvilgsnis nuklydo į klasę, kurioje išvydau pačią panelę Emilę. Ji ten buvo viena, lėtai žingsniavo po kabinetą pašnibždomis kažką kalbėdama, gestikuliuodama ir savo pastabas adresuodama nematomai klasėje susirinkusiai auditorijai. Man toptelėjo, kad ji repetuoja būsimą pamoką arba kalbą, kurią pasakys per kitą susirinkimą, ir ketinau sprukti tolyn, kol ji manęs dar nepastebėjo, bet kai tik pasisukau eiti, ji įbedė akis tiesiai į mane. Man net kojas pakirto, pamaniau, kad jau būsiu įkliuvusi, bet paskui pastebėjau, jog panelė Emilė lyg niekur nieko kalba toliau, tik dabar krutina lūpas ir be garso taria žodžius tarsi kreipdamasi tiesiog į mane. Paskui, kaip ir reikėjo tikėtis, ji nukreipė žvilgsnį nuo manęs ir įbedė į kitą įsivaizduojamą mokinį, sėdintį klasės kampe. Pasilenkusi taku nušliaužiau šalin, bet dar porą dienų

drebėdama iš baimės laukiau, ką pasakys mane sutikusi panelė Emilė. Tačiau ji niekad nė žodžiu apie tai neužsiminė.

Bet dabar norėčiau pašnekėti ne apie tai. Ketinu pasakyti kelis dalykus apie Rūtą, prisiminti, kaip mes susipažinome ir susidraugavome, ir papasakoti apie drauge praleistas vaikystės dienas. Mat pastaruoju metu ilgomis popietėmis važinėdama per toli besidriekiančius laukus arba sustojusi degalinėje prie greitkelio ir įsitaisiusi prie didžiulio užkandinės lango gurkšnodama kavą vis dažniau susigriebiu vėl galvojanti apie Rūtą.

Iš pradžių mes visai nebuvome draugės. Prisimenu, kai man buvo penkeri ar šešeri, daug ką darydavau kartu su Hana ir Laura, bet ne su Rūta. Iš tų ankstyvos vaikystės dienų mano atmintyje liko tik vienas miglotas prisiminimas, susijęs būtent su Rūta.

Rodos, žaidžiu smėliaduobėje. Drauge su manimi žaidžia ir kiti vaikai, ir palengva mes imame irzti, kad mūsų čia tiek daug. Esame atviroje vietoje, apšviesti šiltų saulės spindulių, tad smėliaduobė, matyt, įrengta pradinukams skirtoje žaidimų aikštelėje arba, – dar labiau tikėtina, – šiaurinėje aikštėje, kur šuolių į tolį trasa irgi baigiasi panašia smėlio duobe. Kad ir kaip ten būtų, aišku viena: baisiai karšta, noriu gerti, be to, man nepatinka, kad į smėliaduobę mūsų prisirinko tiek daug. Ir štai pasirodo Rūta. Ji stovi ne smėlyje, ne kartu su visais, bet keliomis pėdomis toliau. Ji labai supykusi ant dviejų man už nugaros žaidžiančių mergaičių, – turbūt anksčiau buvo dar kažkas nutikę, – ir dabar stovi varstydama jas rūsčiu žvilgsniu. Nuojauta man sako, jog tuomet Rūtos dar beveik

visai nepažinau. Bet šiokį tokį įspūdį ji man, atrodo, jau buvo padariusi, nes prisimenu, jog kuo stropiausiai tęsiau smėlyje pradėtus darbus ir baisiai bijojau, kad tik rūstusis jos žvilgsnis nenukryptų į mane. Pati aš nepratariau nė žodžio, tik žūtbūt stengiausi, kad ji suprastų, jog su anomis dviem mergaitėmis aš nedraugauju ir tikrai neturiu nieko bendra su tuo, kas ją taip suerzino.

Ir tai visa, ką prisimenu apie Rūtą iš ankstyvos vaikystės. Mes buvome vienmetės, todėl, be abejonės, turėjome susitikti ir dažniau, tačiau, išskyrus įvykį smėliaduobėje, dar porą metų, kol pradėjome mokytis žemesnėse klasėse ir mums sukako septyneri, neprisimenu turėjusi su ja kokių nors reikalų.

Žemesniųjų klasių mokiniai daugiausia naudodavosi pietine žaidimų aikštele, ir kaip tik ten, kampe augančių tuopų paunksnėje, per vieną pietų pertrauką Rūta priėjusi nužvelgė mane nuo galvos iki kojų ir paklausė:

– Ar nori pajodinėti mano žirgu?

Tuo metu žaidžiau su dviem ar trim kitomis mergaitėmis, bet nuo pat pirmos akimirkos buvo aišku, jog Rūtos žodžiai skirti man vienai. Pasijutau nepaprastai pamaloninta, bet prieš atsakydama apsimečiau, kad prieš apsispręsdama turiu viską gerai apsvarstyti.

– O koks tavo žirgo vardas? – pasiteiravau.

Rūta žingtelėjo arčiau.

– Pats geriausias mano žirgas vardu Perkūnas, – paaiškino ji. – Bet leisti, kad jodinėtum juo, negaliu. Tai pernelyg pavojinga. Galėsi joti Gervuoge, tik neplak jos botagu. Arba, jei norėsi, galėsi pasirinkti bet kurį kitą žirgą. – Ir ji išbėrė dar kelis žirgų vardus, kurių dabar jau neprisimenu, ir vėl paklausė: – Ar tu irgi turi žirgų?

Aš pakėliau į ją akis ir gerai pagalvojusi atsakiau:

– Ne, aš žirgų neturiu.

– Nė vieno?

– Ne.

– Na gerai. Tada galėsi joti ant Gervuogės, ir jeigu tau patiks, galėsi ją pasilikti. Tik nesugalvok plakti jos botagu. Be to, turi eiti su manim dabar pat.

Tuo tarpu mano draugės jau buvo įsitraukusios į savo žaidimus. Tad tik gūžtelėjau pečiais ir nuėjau kartu su Rūta.

Žaidimų aikštė buvo pilna žaidžiančių vaikų, kai kurie buvo daug vyresni už mudvi, bet Rūta, žiūrėdama, kad aš būčiau per porą žingsnių nuo jos, ryžtingai pro juos praėjo. Kai priartėjome prie tinklinės tvoros, skiriančios žaidimų aikštelę ir mokyklos sodą, ji atsigręžusi į mane pratarė:

– Gerai, dabar josime. Tu sėsk ant Gervuogės.

Paėmiau Rūtos man ištiestas įsivaizduojamas vadeles, ir mudvi ėmėme joti palei tvorą, kartais varydamos žirgus lengva risčia, kartais paleisdamos šuoliais. Aš buvau teisi, nusprendusi Rūtai prisipažinti, kad savo žirgų neturiu, nes paskui ji man leido iš eilės išbandyti visus savo žirgus, kaskart vis šūkčiodama ir patarinėdama, kaip perprasti keistus kiekvieno žirgo įpročius ir prie jų prisitaikyti.

– Juk sakiau tau! Jodama Narcize turi kaip reikiant atsilošti! Dar daugiau! Jai nepatinka, kai nejaučia, jog visas tavo svoris gula jai ant pasturgalio!

Matyt, stropiai laikiausi Rūtos nurodymų, nes galų gale ji leido man pabandyti pajodinėti Perkūnu – mėgstamiausiu jos žirgu. Nė nežinau, ar ilgai jodinėjome Rūtos žirgais, bet atrodo, jog taip prabėgo gerokas dienos gabalas ir mudvi užsižaidusios visai pamiršome laiką. Tik staiga, nors niekaip ne-

supratau kodėl, Rūta žaidimą baigė pareiškusi, esą aš labai nuvarginusi jos žirgus ir dabar turinti visus juos nuvesti į arklidę. Rūta mostelėjo ranka į vieną tvoros atkarpą, ir aš ėmiau vesti tenai žirgus, o ji tuo tarpu ėmė elgtis taip, tarsi aš ją vis labiau erzinčiau, ir nuolat kartojo, esą aš viską daranti ne taip. Pagaliau ji manęs paklausė:

– Ar tu mėgsti panelę Džeraldiną?

Gali būti, kad kaip tik tada pirmą kartą rimtai susimąsčiau, ar mėgstu kurį nors mokytoją.

– Aišku, mėgstu, – netvirtai atsakiau.

– Bet ar *tikrai* ją mėgsti? Ar ji tau atrodo ypatinga? Ar panelė Džeraldina – pati mėgstamiausia tavo mokytoja?

– Taip. Mėgstamiausia.

Rūta minutėlę įdėmiai žvelgė į mane, o tada tarė:

– Na gerai. Galėsi būti viena iš mano slaptųjų agenčių.

Mudvi patraukėme atgal pagrindinio mokyklos pastato link, ir aš tikėjausi, kad Rūta man paaiškins, ką turi omenyje, bet ji nepratarė nė žodžio. Bet per kelias dienas ir pati sužinojau, kas tai per žaidimas.

5 SKYRIUS

Gerai neprisimenu, kiek laiko vyko slaptųjų agenčių „operacija". Kai slaugydama Rūtą Douverio reabilitacijos centre apie tai su ja kalbėjausi, ji tvirtino, esą ne daugiau kaip dvi ar tris savaites, bet aš esu tikra, kad ji apsiriko. Rūtai tikriausiai nebuvo labai malonu visa tai prisiminti, todėl mintyse ji stengėsi save įtikinti, kad tai tebuvo smulkmena, trumpai trukęs ir dėmesio nevertas žaidimėlis. Bet aš spėju, kad būdamos septynerių ir eidamos aštuntus metus slaptąsias agentes žaidėme bent devynis mėnesius, o gal ir visus metus.

Iki galo niekad nebuvau tikra, ar šį žaidimą sugalvojo pati Rūta, bet nebuvo jokių abejonių, kad slaptųjų agenčių „operacijai" vadovauja ji. Mūsų grupelėje būdavo nuo šešių iki dešimties mergaičių, – narių skaičius nuolat keisdavosi, nes Rūta vis priimdavo naujų, o kai kurias senąsias pašalindavo. Mes visos tikėjome panelę Džeraldiną esant pačią geriausią mokytoją visame Hailšeme ir nėrėmės iš kailio gamindamos jai dovanas; prisimenu, viena iš tokių dovanų buvo didelis kartono lapas, ant kurio buvo suklijuota graži džiovintų gėlių kompozicija. Bet pagrindinė mūsų, slaptųjų agenčių, funkcija, žinoma, buvo ją ginti bei saugoti.

Kai įstojau į slaptųjų agenčių būrį, Rūta ir kitos mergaitės jau seniai žinojo, kad panelę Džeraldiną planuojama pagrobti. Tik niekad nebuvome visiškai tikros, kas tą sąmokslą rengia. Kartais įtarimas krisdavo ant vieno ar kito aukštesnių klasių vaikino, o kartais įtardavome kurį savo klasėje besimokantį berniuką. Mokykloje buvo mokytoja, kurios nemėgome, – panelė Eilina, ir vienu metu mums atrodė, kad pagrobimą organizuoja ji. Nežinojome, kada priešas ims vykdyti savo planą, bet dėl vieno dalyko buvome visiškai tikros: panelės Džeraldinos pagrobimas tikrai bus susijęs su mišku.

Tolumoje, už pagrindinio Hailšemo mokyklos pastato, dunksojo nemaža mišku apaugusi kalva. Tiesą sakant, žvelgdamos į tą pusę galėdavome įžiūrėti tik tamsią dantytą liniją, bet aš tikrai buvau ne vienintelė dieną naktį jautusi, kad ten, tolumoje, ošia tamsus ir grėsmingas miškas. Kai duodavome valią fantazijai ir mus galutinai sukaustydavo baimė, atrodė, tarsi miško šešėlis užkloja visą Hailšemą; užtekdavo pasukti galvą, pažvelgti pro langą, ir jau matydavai dunksantį mišką. Pagrindinio pastato klasėse, kurių langai buvo į kiemą, jausdavomės kur kas saugiau, nes pro tuos langus nesimatydavo miško. Bet vis tiek netoliese ošiančio miško grėsmė persekiojo mus nelyginant siaubą kelianti šmėkla.

Apie mišką būdavo pasakojama daugybė viena už kitą baisesnių istorijų. Esą kartą, prieš pat mums apsigyvenant Hailšeme, vienas berniukas mirtinai susivaidijo su draugais ir nusprendęs pabėgti išėjo už mokyklos teritorijos. Po dviejų dienų jo kūnas, pririštas prie medžio, su nukapotomis kojomis bei rankomis, buvo rastas miške. Be to, sklido gandai, jog tenai tarp medžių klajoja vienos mergaitės vėlė. Ji buvo Hailšemo mokinė ir vieną dieną sugalvojo perlipti per tvorą

pasižvalgyti, kaip atrodo tikras pasaulis. Tai nutiko seniai, dar gerokai prieš mums čia apsigyvenant, kai mokytojai buvo nepalyginti griežtesni, galima sakyti – netgi žiaurūs, nes kai mergaitė ėmė prašytis atgal, jos neįleido pro vartus. Tada ji ėmė slampinėti aplink tvoras maldaudama, kad ją priimtų atgal į mokyklą, bet niekas nekreipė dėmesio. Pagaliau mergaitė nuklydo kažkur kitur, kažkas jai atsitiko ir ji mirė. Bet jos vėlė apsigyveno tame miške ir vis pleveno virš Hailšemo, primygtinai prašydamasi įleidžiama pro vartus.

Mokytojai daug kartų mums kartojo, kad visos šios istorijos – grynų gryniausias pramanas. Bet vyresni mokiniai mums papasakojo, kad būdami jaunesni visas tas istorijas patys girdėję iš mokytojų ir kad netrukus ateisianti diena, kai ir mums teks iš jų lūpų sužinoti šiurpią tiesą.

Ypač smarkiai miškas mūsų vaizduotę veikdavo sutemus, kai miegamajame sugulusios į savo lovas stengdavomės užmigti. Kartais galėdavai pamanyti, jog girdi, kaip vėjas šnarina miško medžių šakas, o jei apie tai prabildavai, būdavo tik dar blogiau. Pamenu, vieną naktį, įširdusios ant Mardžės K., – dieną ji mums buvo iškrėtusi kažin ką labai nemalonaus, – nusprendėme ją nubausti: ištempti iš lovos ir prispausti veidą prie lango stiklo, kad ji būtų priversta žiūrėti į mišką. Iš pradžių ji užmerkė akis ir stengėsi jokiu būdu neatsimerkti, bet mes užlaužėme jai rankas, privertėme atsimerkti ir žiūrėti į tolumoje dunksančią mėnesienos apšviestą miško liniją. Šios bausmės visiškai pakako, kad ji visą naktį kūkčiotų, apimta nenusakomo siaubo.

Ne, toli gražu netvirtinu, kad būdami tokio amžiaus nuo ryto iki vakaro tegalvojome apie mišką. Aš pati kartais jo neprisimindavau net kelias savaites, negana to, pasitaikydavo

dienų, kai įsidrąsindavau ir mintyse įžūliai savęs klausdavau: „Ir kaip mes galime tikėti šitais skiedalais?" Bet pakakdavo menkiausios smulkmenos – pavyzdžiui, kas nors dar kartą papasakodavo vieną iš tų baisių istorijų, perskaitydavo šiurpią knygos ištrauką ar visiškai atsitiktinai ką nors leptelėdavo apie mišką, – ir vėl mūsų dienas užtemdydavo grėsmingas miško šešėlis. Tad neverta stebėtis, kad, mūsų supratimu, panelės Džeraldinos pagrobimo plano esmė buvo miškas.

O kai jau viskas pasidarė maždaug aišku, neprisimenu, kad būtume ėmęsi kokių nors konkrečių žingsnių panelei Džeraldinai apsaugoti. Mūsų veikla apsiribojo vis naujų sąmokslo įrodymų rinkimu. Nežinia kodėl buvome įsitikinusios, jog surinkus pakankamai įrodymų mums pavyks priversti sąmokslininkus atsisakyti savo planų.

Daugiausia jų pavykdavo surinkti stebint, ką veikia įtariamieji sąmokslininkai. Pavyzdžiui, vieną rytą pro antro aukšto klasės langus matėme, kaip panelė Eilina ir ponas Rodžeris mokyklos kieme kalbasi su panele Džeraldina. Po minutėlės panelė Džeraldina atsisveikino su jais ir nuėjo link Oranžerijos, o mes panelę Eiliną ir poną Rodžerį stebėjome toliau ir savo akimis matėme, kaip juodu palinkę vienas prie kito paslapčia dėl kažko tariasi, žvilgsniais nulydėdami tolstančią panelę Džeraldiną.

– Ponas Rodžeris... – atsiduso Rūta ir tarsi negalėdama patikėti, papurtė galvą. – Ir kas būtų galėjęs pamanyti, kad ir jis čia įsivėlęs?

Štai šitaip palengva sudarėme sąmokslo dalyvių sąrašą – į jį pateko ir mokytojų, ir mokinių, o mes visus juos paskelbėme mirtinais savo priešais. Vis dėlto manau, kad visą laiką jautėme, kaip rizikinga pernelyg pasiduoti savo pačių vaizduotei ir

viską grįsti vien spėlionėmis, nes visos mūsų slaptosios agentės aiškiai vengė susidurti su tais žmonėmis. Po ilgų ir karštų ginčų mes galėjome nuspręsti, jog vienas ar kitas mokinys priklauso sąmokslininkų stovyklai, bet čia pat rasdavome svarių priežasčių, neleidžiančių mums jo tuojau pat demaskuoti, ir nutardavome palaukti, „kol baigsime rinkti įrodymus". Be to, kaskart sutartinai nuspręsdavome, kad panelė Džeraldina nė viena ausimi neturi nugirsti, ką mums pavyko išsiaiškinti, nes jei ką nors sužinotų, tik visai be reikalo susijaudintų.

Bet nebūtų teisinga tvirtinti, kad slaptųjų agenčių žaidimui, netgi tada, kai jau seniai iš tokių dalykų buvome išaugusios, naujos gyvybės įpūsdavo vien Rūta. Aišku, žaisti slaptąsias agentes jai buvo labai paranku. Apie rezgamą sąmokslą ji sužinojo gerokai anksčiau negu kitos grupės narės, ir dėl to tarp mūsų turėjo nemenką autoritetą; leidusi mums suprasti, kad patys svarbiausi įrodymai surinkti tuomet, kai tokių kaip aš grupėje dar nė kvapo nebuvo, ir kad yra dalykų, kurių ji kol kas neatskleidžia netgi mums, Rūta galėjo pagrįsti bet kokį sprendimą, priimamą visos mūsų grupės vardu. Pavyzdžiui, jeigu nutardavo, kad kurią nors mergaitę reikia pašalinti, bet jausdavo grupės narių nepritarimą, ji tiesiog miglotai užsimindavo apie dalykus, kuriuos esą sužinojusi „daug anksčiau". Nėra jokių abejonių, – Rūta buvo suinteresuota, kad šis žaidimas rutuliotųsi toliau. Tačiau tiesa ir tai, jog tos iš mūsų, kurios palengva ėmė jaustis artimos Rūtai, taip pat dalyvavo kuriant iliuziją ir norėjo kuo ilgiau išsaugoti šį vaizduotės kūrinį. Papasakosiu jums, kas atsitiko, kai mudvi su Rūta susiginčijome dėl šachmatų, ir jūs suprasite, apie ką aš kalbu.

Tuomet man atrodė, kad Rūta neblogai išmano šachmatų paslaptis, tad galėtų išmokyti žaisti ir mane. Visa tai toli gražu nebuvo laužta iš piršto, mat kai mudvi praeidavome pro mokinius, įsitaisiusius kur nors prie lango ar žole apaugusiose lomose ir palinkusius prie šachmatų lentos, Rūta dažnai stabtelėdavo pastudijuoti partijos. O kai nuo jų šiek tiek nutoldavome, ji man prasitardavo įžvelgusi galimą ėjimą, kuris praslydo pro akis pačiam žaidėjui. „Koks neišmanėlis", – purtydama galvą sumurmėdavo ji. Tas žaidimas ir Rūtos elgesys mane tarsi užbūrė, ir neilgai trukus pasijutau ne juokais susidomėjusi tomis įmantrių formų figūromis. Tad kai viename iš Pardavimų pamačiau šachmatų lentą ir figūras, iš karto nusprendžiau įsigyti, – na ir kas, kad turėjau pakloti nežmoniškai daug žetonų, – ir, žinoma, tikėjausi Rūtos pagalbos.

Tačiau paskui kelias dienas, vos tik užsimindavau apie šachmatus, Rūta tik sunkiai atsidusdavo arba apsimesdavo turinti kitų neatidėliotinų darbų. Ir štai pagaliau vieną lietingą popietę prirėmiau ją prie sienos: nuėjusios į biliardo kambarį, mes pasidėjome lentą, susistatėme figūras, ir ji man ėmė aiškinti kaip žaidžiama šachmatais, tik man tasai žaidimas pasirodė įtartinai panašus į šaškes. Anot Rūtos, skiriamasis šachmatų bruožas buvo tas, jog figūros turėjo judėti L raidės trajektorija, – man rodos, ji tai sugalvojo nusižiūrėjusi ėjimus žirgu, – o ne šokinėti viena per kitą nelyginant varlės, kaip šaškėse. Rūta manęs neįtikino, jaučiausi be galo nusivylusi, bet nieko jai nesakiau, ir mes dar šiek tiek pažaidėme. Kelias minutes stumdėme savo figūras L raidės trajektorija, stengdamosi užpulti kokią priešininkės figūrą, nukirsti ją ir nušluoti nuo lentos. Visa tai truko tol, kol pagaliau aš nukirtau vieną

Rūtos figūrą, bet ji pareiškė, kad tai nesiskaito, nes mano figūra esą priartėjo prie jos pernelyg tiesia linija.

Po šių žodžių aš atsistojau, susižėriau figūras, pasiėmiau lentą ir nuėjau sau. Į akis Rūtai taip ir nepasakiau, kad ji tiesiog nemoka žaisti šachmatais, – kad ir koks didelis buvo mano nusivylimas, vis dėlto dar susivokiau, kad šito daryti negalima, – bet jau vien pamačiusi, jog aš supykau ir kaip kulka išlėkiau iš kambario, ji, man rodos, viską suprato.

Paskui, regis, jau kitą dieną, ėjau į 20 kabinetą pačiame viršutiniame pagrindinio pastato aukšte, kur ponas Džordžas vesdavo poezijos pamokas. Neprisimenu, ar tai atsitiko prieš pamoką ar jai pasibaigus, taip pat nežinau, ar klasėje buvo daug mokinių. Pamenu tik tiek, kad su keliomis knygomis rankose pamažu artinausi prie Rūtos, besišnekančios su kitomis mokinėmis, o ten, kur jos sėdėjo, ant suolų ryškėjo saulės apšviestas plotelis.

Iš to, kaip jos buvo susispietusios ir viena prie kitos palenkusios galvas, galėjau spręsti, kad mergaitės aptarinėja kažkokias slaptos operacijos detales. Nors, kaip jau minėjau, tik vakar buvau susipykusi su Rūta, nieko bloga negalvodama nežinia kodėl patraukiau tiesiai prie jų. Ir tik priėjusi visiškai arti pagaliau susivokiau – kas žino, gal pastebėjau, kaip jos reikšmingai susižvalgė, – kas dabar bus. Pasijutau taip, tarsi dar akimirka – ir prasmegsiu į balą; tai toks momentas, kai supranti, jog tau po kojomis – bala, bet jau negali sustoti. Įžeidimas ir skausmas mane nutvilkė anksčiau, nei mergaitės nutilo ir subedė į mane žvilgsnius, anksčiau, nei Rūta spėjo ištarti: „O, Keite, kaip laikaisi? Jei neprieštarausi, mes norėtume dar šį tą aptarti. Po kelių minučių baigsime. Atleisk“.

Dar jai nebaigus kalbėti aš apsisukau ir patraukiau durų link, siusdama ne tiek ant Rūtos ir kitų mergaičių, kiek ant savęs, kad buvau tokia žiopla ir pati įklimpau į tą košę. Be jokios abejonės, jaučiausi įžeista ir nusiminusi, bet ar verkiau, nepamenu. Dar kelias dienas, kai tik pamatydavau kur nors kampe susispietusias ir apie kažin ką besišnabždančias arba per žaidimų aikštelę kažkur traukiančias slaptąsias agentes, pajusdavau, kaip mano skruostus užlieja raudonis.

Paskui, praėjus porai dienų po 20 kabinete patirto paniekinimo, buvau pagrindiniame pastate ir kaip tik leidausi laiptais žemyn, tik staiga apsižiūrėjau, kad paskui mane lipa Moira B. Mudvi ėmėme kalbėtis apie šį bei tą ir drauge išėjome į kiemą. Matyt, buvo pietų pertrauka, nes kai išėjome laukan, kieme stoviniavo gal dvidešimt į mažas grupeles susimetusių ir linksmai besiplepančių mokinių. Mano žvilgsnis tą pačią akimirką nukrypo į tolimąjį kiemo galą, kur atsukusios mums nugaras ir atidžiai stebėdamos, kas darosi pietinėje žaidimų aikštėje, stovėjo Rūta ir dar trys slaptosios agentės. Aš stengiausi įžiūrėti, kas jas tenai taip sudomino, tik staiga susigriebiau, jog šalia manęs stovinčios Moiros žvilgsnis irgi nukreiptas į susispietusias mergaites. Be to, man toptelėjo, kad vos prieš mėnesį ji irgi dar buvo viena iš slaptųjų agenčių, o paskui Rūta ją pašalino. Kelias akimirkas pasijutau skaudžiai įžeista dėl to, kad mudvi dabar stovime kartu, tarsi neatskiriamai susietos bendros patirties ir pažeminimo, akis į akį su tomis, kurios mus atstūmė. Galbūt panašiai jautėsi ir Moira; šiaip ar taip, ji prabilo pirmoji:

– Tas slaptųjų agenčių žaidimas – visiška kvailystė. Ir kaip jos dar tiki tomis nesąmonėmis? Lyg būtų pradinukės...

Net šiandien man nesmagu ir gėda prisiminti, kaip emocingai sureagavau į tuos Moiros ištartus žodžius. Baisiai įsiutusi atsigręžiau į ją ir rėžiau:

– Ką gi *tu* supranti! Juk tu nieko apie tai nežinai, nes tave jau seniausiai išmetė! Jei žinotum visa, ką mums pavyko išsiaiškinti, šitokių kvailysčių nepliurptum!

– Nenusišnekėk, – Moira buvo ne iš tų, kurios lengvai prisipažįsta nugalėtos. – Juk tai tik dar vienas Rūtos išsigalvojimas, ir tiek.

– Tikrai? O kaipgi čia atsitiko, kad aš savo ausimis girdėjau juos apie tai kalbantis? Apie tai, kad ketina įgrūsti panelę Džeraldiną į pienovežį ir išgabenti į mišką? Kaip aš pati galėjau girdėti juos rezgant tokį planą? Juk nei Rūta, nei kitos mergaitės čia niekuo dėtos...

Moira pažvelgė į mane dabar jau nesijausdama tokia tikra, jog tiesa – jos pusėje.

– Tu tikrai pati visa tai girdėjai? – nusistebėjo ji. – Kur? Ir kaip tau pavyko?

– Tiesiog išgirdau juos kalbantis – taip aiškiai, kaip dabar girdžiu tave. Nė vienas žodis nepraslydo man pro ausis, o jie manęs nepastebėjo. Jie buvo ten, prie tvenkinio, ir nė neįtarė, kad aš galėčiau juos išgirsti. Taigi. Dabar visiškai aišku, kad tu ničnieko nežinai.

Aš palikau ją stovėti ir, skindamasi kelią per pilną žmonių kiemą, dar kartą atsisukusi pažvelgiau į Rūtą ir jos drauges, vis dar įbedusias akis į pietinę žaidimų aikštę, kol kas dar nesuvokdama, kas iš tikro ką tik įvyko tarp manęs ir Moiros. Suvokiau, jog ant slaptųjų agenčių visai nepykstu, tik pokalbis su Moira mane labai suerzino.

Netgi dabar, ypač jei tenka ilgiau važiuoti pilku nuobodžiu keliu ir nieko ypatingo negalvoju, dažnai susigriebiu vėl visa tai prisimenanti. Kodėl tądien su Moira elgiausi taip priešiškai, juk ji buvo tikrų tikriausia mano sąjungininkė? Man rodos, ypač dėl to, kad Moira leido man suprasti, jog mes abi peržengėme tam tikrą ribą, o aš dar nebuvau tam pasirengusi. Jei atmintis manęs neapgauna, tuomet jaučiau, kad anapus tos ribos gyvenimas yra sunkesnis ir niūresnis, nei norėčiau. Tokio gyvenimo nenorėjau nei aš, nei kuri nors kita iš mūsiškių.

Tačiau kartais man rodosi, kad klystu, kad anuometinis mano elgesys buvo tiesiogiai susijęs su mano ir Rūtos santykiais bei ištikimybe jai, tomis dienomis išgyventą ypač stipriai. Galbūt kaip tik dėl to, – nors buvo akimirkų, kai labai norėjau, – per visą laiką, kai Douverio reabilitacijos centre slaugiau Rūtą, niekada neprasitariau, kas tądien įvyko tarp manęs ir Moiros.

Tas su panele Džeraldina susijęs reikalas man priminė dar kai ką, kas nutiko po trejų metų, kai mūsų noras žaisti slaptąsias agentes jau seniausiai buvo išblėsęs.

Mes sėdėjome pačiose pagrindinio pastato gelmėse, 5 kabinete, ir laukėme pamokos. Tas kabinetas buvo pats mažiausias iš visų, ir šaltais žiemos rytais, – o tądien kaip tik toks ir pasitaikė, – kai būdavo įjungiami dideli radiatoriai ir aprasodavo langų stiklai, jame pasidarydavo nepaprastai tvanku. Gal aš truputį perdedu, bet mano atmintyje išliko prisiminimas, kad norėdami visi sutilpti toje klasėje, mokiniai turėjo lipti vieni kitiems ant galvų tikrąja žodžio prasme.

Tą rytą Rūta sėdėjo ant kėdės priešais suolą, o aš buvau įsitaisiusi tiesiog ant stalo ir drauge su manimi ten buvo užsikorusios ar užsikvempusios dar kelios mokinės. Jei gerai prisimenu, kažkuri mergaitė paprašė pasispausti ir priimti ją atsisėsti. Kaip tik tada mano žvilgsnis pirmą kartą užkliuvo už penalo.

Prisimenu jį taip aiškiai, tarsi ir dabar gulėtų priešais mane. Jis žibėjo nelyginant rūpestingai nublizgintas batas; buvo gelsvai rudas, išmargintas mažyčių raudonų taškelių ratais, o viršuje užtrauktuko galą puošė kailio bumbulas. Nedaug trūko, kad traukdamasi į šalį būčiau penalą užsėdusi, bet Rūta paskubomis jį patraukė. Ji, matyt, norėjo, kad aš pamatyčiau penalą. Aš iškart paklausiau:

– Oho! Kur tu jį gavai? Pardavime?

Kabinete buvo triukšminga, bet arčiau sėdinčios mergaitės mano klausimą išgirdo, tad neilgai trukus jau keturios ar penkios iš mūsų susižavėjusios varstė akimis penalą. Kelias sekundes Rūta nieko nesakė, tik apžvelgė aplink susispietusių mergaičių veidus. Ir tada, puikiai žinodama, ką daro, pareiškė:

– Sakykime. Sakykime, kad įsigijau jį per Pardavimą.

Ir nusišypsojo daug žinančio žmogaus šypsena.

Iš pirmo žvilgsnio toks atsakymas gali pasirodyti visai nekaltas, bet aš, tiesą sakant, pasijutau taip, tarsi ji būtų atsistojusi ir šėrusi man per veidą. Kelias akimirkas jaučiau, kaip mane vienu metu muša karštis ir krečia šaltis. Puikiausiai supratau, ką reiškia šitas ne visai aiškus jos atsakymas ir šypsena: Rūta leido suprasti, jog penalą jai padovanojo panelė Džeraldina.

Apsirikti negalėjau, nes nuojauta, kad nutiks kas nors panašaus, neapleido jau kelias savaites. Kaskart, kai tik norėdavo

pabrėžti, esą panelė Džeraldina parodė jai kokį nors palankumo ženklą, pavyzdžiui, darbo dieną, dar prieš ketvirtą valandą popiet, leido biliardo kambaryje klausytis muzikos įrašų arba per pasivaikščiojimą uždraudė kalbėtis, bet Rūtai priėjus ėmė su ja šnekučiuotis, šitaip atšaukdama savo draudimą, pastebėdavau tam tikrą šypseną, tam tikrą balso intonaciją, – kartais ji pridėdavo pirštą prie lūpų arba garsiai sušnabždėdavo dar kelis žodžius. Tačiau tokie dalykai niekad nebūdavo išklojami šviesiai tiesiai, niekada aiškiai nepasakomi. Rūta tiesiog leisdavo šį tą suprasti iš paslaptingos šypsenos ir veido išraiškos, kuri tarsi bylojo, kad bus geriau, jei daugiau apie tai nekalbėsime.

Žinoma, mokytojams buvo draudžiama rodyti prielankumą vienam ar kitam mokiniui, bet iš tikrųjų jie beveik nuolat kam nors iš mūsų pareikšdavo savo simpatiją. Suprantama, švelniems jausmams reikšti mokytojai turėjo savų būdų, ir tai, ką leido numanyti Rūta, puikiausiai juos atitiko. Ir vis tiek pykdavau ant jos už tokias užuominas. Iš tiesų net nebūdavau tikra, ar ji sako tiesą, bet kadangi ji nieko nesakydavo tiesiai, tik „užsimindavo“, nebuvo įmanoma jos demaskuoti. Todėl kiekvieną kartą, kai Rūta vėl mestelėdavo kokią užuominą, man nelikdavo nieko kita, tik prikandus lūpą tylėti ir tikėtis, kad ši scena netrukus baigsis.

Kartais iš to, kaip krypdavo pokalbis, jau iš anksto matydavau, jog nebus apeita ši tema, tad stengdavausi susiimti ir tvardytis. Ir vis tiek Rūtos žodžiai mane gerokai įskaudindavo ir išmušdavo iš vėžių: po to kelias minutes niekaip negalėdavau sutelkti dėmesio į tai, kas vyksta aplink. Bet tą žiemos rytą 5 kabinete jos užuomina užgriuvo mane kaip perkūnas iš giedro dangaus. Man, netgi matant penalą, mintis, kad mo-

kytojas galėtų įteikti mokiniui šitokią dovaną, atrodė visiškai neįtikėtina, ir aš tikrai nenujaučiau, kas manęs laukia. Tad kai Rūta pasakė tai, ką pasakė, niekaip neįstengiau paslėpti susijaudinimo, nors paprastai man tai pavyksta ir savo jausmų viešai nerodau. Tiesiog sėdėjau įbedusi į ją akis, visiškai nesistengdama slėpti pykčio. Tuo tarpu Rūta, matyt, nujausdama, kad jai iškilo pavojus, paskubomis, bet taip, kad girdėtų ir kitos mergaitės, sušnabždėjo: „Šš! Niekam nė žodžio!" – ir vėl nusišypsojo. Tik šįkart aš jai šypsena neatsakiau ir toliau stebeilijausi tiesiai į veidą. Laimei, į klasę įžengė mokytojas ir prasidėjo pamoka.

Niekada nebuvau iš tų, kurios valandų valandas tavalioja mintyse tai, kas atsitiko. Tiesa, pastaruoju metu linkstu į ilgesnius apmąstymus, bet dėl to kaltas mano darbas ir ilgos vienatvės valandos, kai tenka važiuoti per nesibaigiančius tuščius laukus. Aš ne tokia, kaip, pavyzdžiui, Laura, kuri krečia visokius juokus, o paskui dienų dienas, kartais netgi kelias savaites, gali gromuliuoti vieną vienintelį kieno nors apie ją pasakytą žodelį ir dėl to jaudintis. Bet po to, kas tą žiemos rytą atsitiko 5 kabinete, pasijutau tarsi apimta lengvo transo. Būdavo, šnekuosi su kuo nors, o pokalbiui įpusėjus mintys staiga nuklysta visai kitur: imu kurti įsivaizduojamas scenas, kaip demaskuoju Rūtą ir priverčiu prisipažinti, kad ji viską išsigalvojo. O vieną kartą mano galvoje netgi šmėstelėjo miglota fantazija, kaip visa tai sužinojusi panelė Džeraldina nutaria Rūtą nubausti ir liepia išsirengti nuogai visų mokinių akivaizdoje.

Tačiau praslinkus kelioms dienoms grįžau į tikrovę ir ėmiau mąstyti logiškai. Jei panelė Džeraldina penalo Rūtai nedovanojo, tai iš kur jinai jį ištraukė? Galėjo gauti iš kurio

nors kito mokinio, bet tai buvo mažai tikėtina. Jeigu penalas anksčiau būtų priklausęs kam nors kitam, kad ir keliais metais vyresniam už mus, toks puikus daikčiukas tikrai nebūtų likęs nepastebėtas. Taigi Rūta nebūtų rizikavusi pasakoti savo istorijos žinodama, kad penalas Hailšeme jau kuris laikas keliauja iš rankų į rankas. Beveik neabejojau, kad ji penalą pasičiupo Pardavime. Tiesa, net ir šiuo atveju ji būtų gerokai rizikavusi, nes kas nors galėjo matyti ją perkant penalą. Bet jeigu, – kartais tokių dalykų nutikdavo, nors tai nebuvo leidžiama, – jeigu Rūta jau anksčiau išgirdo, kad į Pardavimą bus atvežtas penalas, ir su vyresniais mokiniais susitarė, kad šie jai penalą paliks ir jinai jį nusipirks dar neprasidėjus Pardavimui, tada, žinoma, pagrįstai galėjo tikėtis, jog niekas nežino, iš kur ji tą daikčiuką gavo.

Deja, Rūtai ir vėl nepasisekė, mat vyresnieji mokiniai turėjo žurnalą, kuriame buvo registruojami visi į Pardavimą atvežami daiktai, o paskui dar įrašoma, kas juos įsigijo. Nors tie žurnalai nebuvo taip lengvai prieinami, – po kiekvieno Pardavimo vyresnieji mokiniai nunešdavo juos į panelės Emilės kabinetą, – bet nebuvo ir įslaptinti. Jeigu per kitą Pardavimą pakalbėčiau su atsakingais už renginį vyresniais mokiniais, tikriausiai nebūtų sunku išprašyti, kad leistų trumpai pasklaidyti registracijos žurnalą.

Taip mano galvoje ėmė ryškėti planas. Man rodos, dar kelias dienas mintyse jį tobulinau, kol visiškai netikėtai toptelėjo, kad visai nereikia imtis šitokių žygių. Jeigu aš teisi manydama, jog Rūta įsigijo penalą per Pardavimą, tai nereikia nieko daryti, – pakaks įžūliai pablefuoti.

Štai kaip užsimezgė nepamirštamas mūsų pokalbis su Rūta pastogėje. Diena pasitaikė apniukusi, nuo ryto dulks-

nojo. Mudvi, išėjusios iš pastato, kur buvo mūsų miegamieji, žingsniavome, – nesu tikra, bet man rodos, – link paviljono. Einant per kiemą, lietus ėmė pilti kaip reikiant, o kadangi niekur neskubėjome, užsiglaudėme po pagrindinio pastato stogu, netoli paradinių durų.

Taip pasislėpusios mes kelias minutes ir stovėjome, kartkartėmis prieš akis šmėstelėdavo tarsi iš rūko sienos staiga išniręs mokinys ir paskubomis įsmukdavo į pagrindinį pastatą, o lietus vis nesiliovė. Ir kuo ilgiau mudvi ten stovėjome, tuo labiau jutau augančią įtampą, nes aiškiai mačiau, kad dabar kaip tik tokia proga, kokios seniai laukiau. Neabejoju, Rūta irgi nujautė, kad čia kažkas vyksta. Pagaliau, dar kelias akimirkas padvejojusi, nutariau čiupti jautį už ragų.

– Žinai, praėjusį antradienį per Pardavimą, – pradėjau aš, – varčiau žurnalą. Na, žinai, registracijos žurnalą...

– O kam tau prireikė registracijos žurnalo? – skubriai paklausė Rūta. – Kam tau reikėjo jį vartyti?

– Ak, tiesiog šiaip sau. Už ano antradienio Pardavimą buvo atsakingas Kristoferis K., tai aš su juo ir šnektelėjau. Galiu tau pasakyti, kad jis tikrai vienas iš mieliausių aukštesniųjų klasių vaikinų. Taigi ėmiau vartinėti registracijos žurnalą, – tiesiog šiaip sau, kad prastumčiau laiką.

Galėjau lažintis, kad Rūtos smegenys dirbo visu pajėgumu ir netrukus ji jau suprato, kam aš pradėjau kalbą apie Pardavimą. Bet susitvardžiusi ji tik mestelėjo:

– Kaip nuobodu!

– Nepasakyčiau. Bent jau man buvo labai įdomu. Ten gali pasižiūrėti, kokius daiktus kas įsigijo.

Šiuos žodžius ištariau lyg niekur nieko, žvelgdama į pilantį lietų. Paskui pakėliau akis į Rūtą ir buvau gerokai šokiruota.

Nė nežinau, kokios reakcijos tikėjausi; mano fantazijos, aplankiusios per pastarąjį mėnesį, nesiekė taip toli, kad įsivaizduočiau, kaip elgsis Rūta, *iš tikrųjų* atsidūrusi tokioje situacijoje. Ir štai dabar pamačiau, kaip ji nuliūdo, kaip staiga pritrūko žodžių ir nusigręžė nuo manęs vos sulaikydama ašaras. Ir staiga susigriebiau pasielgusi visiškai nederamai. Pati suglumau dėl to, ką padariau: visos pastangos ir tiek laiko regzti planai, kurių vienintelis tikslas buvo užgauti artimiausią draugę, dabar man rodėsi nepaprastai niekingi. Na ir kas, kad ji davė valią vaizduotei ir šiek tiek pamelavo? Kuris iš mūsų retkarčiais nepasvajodavo, kad mokytojas ar koks kitas mokykloje dirbantis žmogus nusižengs galiojančioms taisyklėms ir parodys mums kokį nors ypatingą dėmesio ženklą? Netikėtai apkabins, slapta atsiųs laišką ar įteiks dovanėlę? Juk Rūta nieko ypatinga nepadarė, tik žengė dar žingsnelį ir pasistengė, kad svajonė virstų į tikrovę panašia iliuzija, o panelės Džeraldinos vardo balsu nė neištarė.

Pasijutau siaubingai, buvau visiškai sutrikusi. Mums tebestovint ir žvelgiant į veik nepermatomą rūko ir lietaus sieną, nesugalvojau, kaip galėčiau atitaisyti skriaudą. Man rodos, pasakiau Rūtai kažką beviltiškai niekinga: „Bet neimk į galvą, aš nieko įdomaus ten neradau“, – ar panašiai, ir tie kvailoki žodžiai tarsi pakibo tylos persmelktame ore. Paskui, dar kelias sekundes patylėjusi, Rūta žengė į lietų.

6 SKYRIUS

Manau, būčiau jautusis daug geriau, jeigu Rūta būtų atvirai parodžiusi, kad ant manęs pyksta. Bet tąkart ji tiesiog nusileido, taigi prisipažino melavusi. Atrodė, jog savo poelgio ji gėdijasi ir yra pernelyg sugniuždyta, kad pyktų ar bandytų man keršyti. Kelis kartus sutikusi ją po mudviejų pokalbio pastogėje, tikėjausi, kad ji bent kiek susierzins ir bandys įgelti, bet ne, – Rūta, tiesa, su manimi bendravo gana vangiai, bet šiaip jau elgėsi mandagiai. Tuomet man dingtelėjo, jog tikriausiai ji bijo būti demaskuota visų akivaizdoje, – penalą, žinoma, jau buvo paslėpusi ir daugiau niekam nerodė, – tad aš norėjau jai pasakyti, kad dėl to tikrai nereikia baimintis. Tačiau tai nebuvo lengva: kadangi apie tai, kas įvyko, atvirai nebuvo kalbama, negalėjau lyg niekur nieko prieiti prie Rūtos ir vėl pradėti tą temą.

Todėl kaip įmanydama stengiausi parodyti, kad panelės Džeraldinos širdyje ji užima ypatingą vietą. Pavyzdžiui, kartą grupelė mūsų klasės mokinių nekantravo kuo greičiau išvirsti pro duris į kiemą, kur per pertrauką galėtų pasitreniruoti žaisti ritinį, nes metais už mus vyresnės mokinės buvo iškvietusios mus į dvikovą. Tik bėda, kad lijo ir niekas neketino

mūsų leisti į kiemą. Tada aš, pastebėjusi, kad viena iš tądien budinčių mokytojų yra panelė Džeraldina, garsiai tariau:

– Bet jeigu panelės Džeraldinos paprašytų *Rūta*, galbūt ji mums leistų.

Kiek pamenu, į šį pasiūlymą niekas nesureagavo; galbūt mano žodžių mergaitės nė neišgirdo, nes kaip tik tą akimirką visos kalbėjo vienu metu. Bet svarbiausia, jog pasakiau tai stovėdama tiesiai Rūtai už nugaros, ir aiškiai mačiau, kad jai buvo malonu tai išgirsti.

Kitą kartą kelios iš mūsų po pamokos drauge su panele Džeraldina buvo beeinančios iš klasės, ir taip jau atsitiko, kad prie durų aš atsidūriau tiesiai panelei Džeraldinai už nugaros. Tada staiga stabtelėjau, kad Rūta, einanti iš paskos, galėtų mane aplenkti ir pro duris išeiti šalia mokytojos. Padariau tai be jokio triukšmo, tarsi paprastą ir savaime suprantamą dalyką, kuriam pritartų ir pati panelė Džrealdina, – pasielgiau taip, tarsi būčiau netyčia įsiterpusi tarp dviejų geriausių draugių, norinčių būti šalia viena kitos. Jei atmintis manęs neapgauna, iš pradžių menką sekundės dalį Rūta atrodė sumišusi ir nustebusi, o paskui skubiai linktelėjo galva ir praėjo pro mane.

Tokie mažmožiai Rūtai, žinoma, teikė nemenko pasitenkinimo, bet vis dėlto nebuvo tiesiogiai susiję su tuo, kas nutiko tą ūkanotą dieną pasislėpus nuo lietaus po pagrindinio pastato stogu, ir mano širdyje nuolat stiprėjo jausmas, jog niekad taip ir nepavyks atitaisyti Rūtai padarytos skriaudos. Prisimenu, vieną vakarą sėdėjau ant suolelio netoli paviljono, bandydama sugalvoti, kaip čia viską geriau sutvarkius, ir štai nuolat graužianti sąžinė bei nevilties gumulas galų gale užėmė gerklę, ir man iš akių pabiro ašaros. Jei viskas būtų taip ir pasilikę,

tiesiog nežinau, kaip toliau būtų susiklostęs mano gyvenimas. Galbūt galų gale aš viską būčiau pamiršusi, o gal mudvi su Rūta būtume viena nuo kitos nutolusios. Tačiau vieną gražią dieną visiškai netikėtai atsirado proga viską atitaisyti.

Kaip tik buvo įpusėjusi pono Rodžerio dailės pamoka. Netikėtai mokytojas kažko trumpai išėjo. Mes iš karto pasklidome po studiją, ėmėme vaikštinėti tarp molbertų, plepėti ir žiūrinėti vieni kitų darbus. Staiga viena mergaitė, Midžė A., priėjusi prie mūsų nieko bloga negalvodama draugiškai Rūtos paklausė:

– O kur tavo penalas? Jis toks gražutis...

Rūta akimirksniu įsitempė ir apsižvalgė aplink norėdama įsitikinti, kas galėjo išgirsti Midžės žodžius. Bet čia buvo tik įprasta mūsiškių šutvė ir dar kelios pašalietės. Aš niekam nė puse žodžio nebuvau prasitarusi nei apie Pardavimą, nei apie registracijos žurnalą, bet Rūta, aišku, šito nežinojo. Ir ji, nutaisiusi švelnesnį nei įprasta balsą, Midžei paaiškino:

– Šiandien neatsinešiau. Padėjau į dėžę.

– Jis toks gražus. Kur tu jį gavai?

Dabar buvo visiškai aišku, jog Midžė nieko nežino apie penalo istoriją ir klausia nenorėdama nieko bloga. Bet vos tik Rūta prakalbo apie penalą, visos mokinės akimirksniu susibūrė aplink laukdamos, kas dabar bus. Aš pastebėjau, kad Rūta negali apsispręsti, kaip elgtis. Tik kiek vėliau, kai dar kartą mintyse perkračiau, kaip viskas vyko, supratau, jog taip ilgai laukta proga išpirkti kaltę man buvo tiesiog padėta ant lėkštutės. Bet tuo metu apie tai visai nepagalvojau. Tiesiog įsiterpiau anksčiau, negu Midžė ir kitos mergaitės spėjo pastebėti, kad Rūta pateko į keblią padėtį.

– Mes negalime pasakyti, iš kur jis, – pareiškiau.

Rūta, Midžė ir kitos mergaitės, šiek tiek nustebusios, sužiuro į mane. O aš lyg niekur nieko kalbėjau toliau, tarsi kreipdamasi tik į Midžę:

– Yra labai svarių priežasčių, dėl kurių negalime pasakyti, iš kur Rūta gavo penalą.

– Ką gi, vadinasi, tai paslaptis, – gūžtelėjo pečiais Midžė.

– *Didelė* paslaptis, – patikinau ją aš ir nusišypsojau parodydama, jog tikrai nenoriu būti nedraugiška.

Kitos mergaitės supratingai palingavo galvomis, tik Rūta sėdėjo, nieko nematantį žvilgsnį įrėmusi kažkur tolyn, tarsi staiga būtų ėmusi galvoti apie ką kita. Midžė dar kartą gūžtelėjo pečiais, ir, kiek prisimenu, tuo mūsų pokalbis baigėsi. Gal ji nuėjo sau, o galbūt pakeitusi temą ėmė šnekėtis apie kitus dalykus.

Ir beveik dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių negalėjau atvirai su Rūta pasikalbėti apie tai, ką jai padariau užsiminusi apie Pardavimą ir registracijos žurnalą, ji savo ruožtu niekaip nerado tinkamos progos padėkoti man, jog įsikišau į jos pokalbį su Midže. Tačiau iš to, kaip ji su manimi elgėsi, – ir ne kelias dienas, bet daugelį savaičių, – galima buvo spręsti, kad mano lemtingas įsiterpimas jai labai patiko. Be to, kadangi ir pati visai neseniai buvau atsidūrusi lygiai tokioje pačioje padėtyje, nebuvo sunku pastebėti ženklus, liudijančius, kad Rūta tik ir laukia progos padaryti man ką nors malonaus, ką nors tikrai gero. Tai buvo nuostabus jausmas, ir aš prisimenu anuomet kelis kartus pagalvojusi, kaip būtų puiku, jei Rūtai tokia proga taip ir nepasitaikytų, – tada tas ypatingas geras jausmas išliktų amžiams. Tačiau proga, žinoma, atsirado netrukus, – praėjus gal mėnesiui po pokalbio su Midže, – kai aš pamečiau mėgstamiausią kasetę su įrašu.

* * *

Vis dar turiu tos kasetės kopiją. Dar visai neseniai važiuodama per kaimus apsiniaukusią dieną, kai be perstojo dulksnodavo, kartais tos kasetės pasiklausydavau. Bet pastaruoju metu mano automobilio grotuvas visiškai išklero, ir aš nesiryžtu jos tenai kišti. Tik kai pagaliau grįžtu į savo kambarį, rodos, galėčiau jos klausytis be galo. Šiaip ar taip, ši kasetė – vienas pačių brangiausių ir labiausiai vertinamų mano asmeninių daiktų. Galbūt kitais metais, kai jau nedirbsiu slaugytoja, rasiu laiko pasiklausyti jos dažniau...

Albumas pavadintas „Sutemų dainos", o jo autorė – Džudė Bridžvoter. Bet dabar turiu ne tą kasetę, kuri man priklausė Hailšeme. Ją praradau, o dabar turiu įrašą, kurį mudu su Tomiu po daugelio metų atsitiktinai radome Norfolke. Bet tai jau visai kita istorija, prie jos sugrįšiu kiek vėliau. Kol kas norėčiau pakalbėti apie pirmąją savo kasetę, kuri man kažin kur pradingo.

Vis dėlto prieš pasakodama pirmiausia turėčiau prisiminti visa, kas anomis dienomis buvo susiję su Norfolku ir ką mums ši vietovė reiškė. Apie Norfolką nesiliovėme šnekėję metų metus, jis virto nelyginant sąmoju, suprantamu tik nedidelei mūsiškių grupelei, o viskas prasidėjo per vieną iš pažiūros niekuo neišsiskiriančią pamoką, kai mes dar buvome gana jauni.

Pamokas, per kurias mes būdavome supažindinami su Anglijos grafystėmis, vesdavo pati panelė Emilė. Pirmiausia ji prisegdavo didžiulį, visą lentą užklojantį žemėlapį, o šalia pastatydavo stendą. Paskui, pradėjusi pasakoti, sakykime, apie Oksfordšyrą, ant stendo padėdavo didelį sieninį kalendorių su tos grafystės nuotraukomis. Tokių kalendorių su grafysčių vaizdais ji buvo surinkusi daugybę, ir šitaip mes susipažino-

me su dauguma Anglijos regionų. Ji bakstelėdavo lazdele į kurią nors vietą didžiuliame žemėlapyje, o paskui grįžtelėdavo į stendą ir atversdavo kitą kalendoriaus lapą. Nuotraukose matydavome kaimelius, per kuriuos vingiuoja upeliai, baltus paminklus šlaituose, laukuose dunksančias bažnyčias; jei ji pasakodavo apie pakrantės regionus, mums prieš akis sumirgėdavo nuotraukos, kuriose buvo matyti žmonių prisigrūdę paplūdimiai, uolos ir sklendžiančios žuvėdros. Man rodos, panelė Emilė norėjo, kad susidarytume bent šiokį tokį įspūdį apie pasaulį už Hailšemo sienų, bet nuostabiausia yra tai, kad ir dabar, kai dirbdama slauge jau spėjau sukarti tūkstančius kilometrų, daugumą grafysčių įsivaizduoju būtent tokias, kokias anuomet mačiau pavaizduotas panelės Emilės kalendoriuose. Pavyzdžiui, važiuodama per Derbiširą staiga susigriebiu akimis nevalingai ieškanti kadaise matyto žalumoje skendinčio kaimelio, netoliese Tiudorų epochos pastate įsikūrusios smuklės ir memorialo karo aukoms atminti, – tuomet prisimenu, jog visi šie vaizdiniai įstrigo man į atmintį dar tais laikais, kai pirmą kartą panelė Emilė pasakojo apie Derbiširą ir rodė jo vaizdus.

Na, tiek to. Svarbiausia, kad panelės Emilės kalendorių kolekcijoje buvo spraga – ji neturėjo nė vienos Norfolko nuotraukos. Mes daugybę kartų sėdėjome tose pamokose, ir aš visuomet mintyse savęs klausdavau, ar panelė Emilė jau bus suradusi kalendorių su Norfolko vaizdais, bet tokio kalendoriaus taip ir neatsirado. Kartą ji mostelėjo lazdele į žemėlapį ir tarsi tarp kitko mestelėjo: „O štai čia turime Norfolką. Ten labai gražu".

Prisimenu, kaip tik tąkart ji staiga nutilo ir nugrimzdo į savo mintis, – galbūt dėl to, jog nebuvo apgalvojusi, ką darys

neturėdama Norfolko paveikslo. Pagaliau atitokusi, panelė Emilė vėl bakstelėjo į žemėlapį.

– Matote, kadangi Norfolkas nusidriekęs toli į rytus ir jo teritorija užima visą šitą į jūrą išsikišusią kuprą, jis yra nuošalyje ir niekas per jį nevažiuoja. Žmonės vyksta į šiaurę ir į pietus, – čia panelė Emilė energingai mostelėjo lazdele aukštyn ir žemyn, – todėl tą grafystę tiesiog aplenkia. Tai yra viena ramiausių Anglijos vietovių, bet kartu, galima sakyti, ir visų pamirštas užkampis.

Pamirštas užkampis. Kaip tik taip panelė Emilė pavadino Norfolką, o nuo to viskas ir prasidėjo. Mat Hailšeme, trečiame pagrindinio pastato aukšte, mes turėjome savo „Pamirštų daiktų kampelį“, kuriame buvo laikomi mokinių pamesti daiktai; jei ką nors pamesdavai arba surasdavai, eidavai tenai. Ir štai kažkuris iš mūsiškių, – dabar jau tiksliai neprisimenu, kuris, – pamokai pasibaigus ėmė tvirtinti, esą panelė Emilė pasakiusi, kad Norfolkas yra visos Anglijos „Radinių kampelis“, kuriame galų gale atsiduria visoje šalyje pamesti ar pamiršti daiktai. Šią mintį mokiniai priėmė ir palaikė, tad netrukus visai mūsų laidai ji tapo visuotinai pripažintu faktu.

Ne taip seniai, kai mudu su Tomiu dalijomės prisiminimais iš tų laikų, jam pasirodė, kad niekada iki galo tuo netikėjome, kad tai nuo pat pradžių buvo tik juokas. Bet aš manau, jog jis tikrai klysta. Aišku, kai buvome dvylikos ar trylikos, visa ta Norfolko istorija iš tikrųjų mums buvo geras pokštas. Bet mano sąmonėje išliko prisiminimas, – Rūta, beje, irgi prisimena tą patį, – kad iš pradžių istoriją apie Norfolką mes priėmėme už gryną pinigą. Šventai tikėjome, kad kaip į Hailšemą kartais atvažiuoja furgonai, gabenantys maisto produktus ir Pardavimams skirtus daiktus, taip ir Norfolke

vyksta panaši, tik nepalyginti platesnio masto operacija – iš visų Anglijos kampelių važiuoja mašinos, į Norfolką gabenančios visa, kas buvo palikta laukuose bei traukiniuose. O kad niekad nematėme šios grafystės vaizdų, Norfolką darė dar paslaptingesnį.

Visa tai gali pasirodyti šiek tiek kvaila, bet nereikia pamiršti, kad mums, ypač paauglystėje, bet kuri vietovė už Hailšemo sienų atrodė tikrų tikriausia fantazijos šalis. Mes miglotai įsivaizdavome, koks tas išorinis pasaulis, ir gerai nė nesuvokėme, kas jame įmanoma, o kas ne. Be to, mums niekad nė į galvą nešovė patikrinti, ar Norfolko teorija teisinga. Anuomet mums tebuvo svarbu, – kaip vieną vakarą besėdint plytelėmis išklotoje Douverio palatoje žiūrėdama į besileidžiančią saulę teisingai pasakė Rūta, – kad jei prarasdavome kokį nors itin brangų daiktą ir niekaip negalėdavome jo rasti, mums vis dėlto nereikėjo galutinai pulti į neviltį ir pernelyg sielotis. Mat galėdavome pasiguosti bent jau tuo, kad vieną gražią dieną, kai užaugsime ir galėsime laisvai keliauti po šalį, visuomet galėsime nuvykti į Norfolką ir pasiimti tai, ką pametėme.

Neabejoju, kad Rūta buvo teisi. Norfolkas mums buvo nemenka paguoda, netgi didesnė, nei anuomet sau pripažinome. Štai kodėl net ir tada, kai tapome vyresni, tegul ir juokais, bet vis dėlto nuolat apie tai kalbėdavome; štai kodėl net po daugelio metų, kai vieną dieną mudu su Tomiu viename Norfolko pajūrio miestelyje radome tokią pat kasetę, kokia kadaise man dingo Hailšeme, dėl to visai nenustebome. Giliai širdyje mes abu jautėme iš senų laikų likusį ir dabar vėl sukylantį norą tikėti tuo, kas kadaise mums buvo taip brangu.

* * *

Bet aš norėjau papasakoti jums apie savo kasetę, apie Džudės Bridžvoter „Sutemų dainas“. Man rodos, pirmas šio albumo įrašas buvo ilgai grojanti plokštelė, išleista 1956-aisiais, bet aš turėjau kasetę, o paveikslėlis ant jos dangtelio, matyt, buvo sumažinta plokštelės voko kopija. Toje nuotraukoje Džudė Bridžvoter vilki ryškiai raudoną atlaso suknelę, kaip tais laikais buvo madinga, gerokai apnuoginančią vieną petį. Pačią dainininkę gali matyti tik iki liemens, nes ji sėdi prie baro ant aukštos kėdės. Man rodos, fotografuota kažkur Pietų Amerikoje, nes jai už nugaros matyti palmės ir baltais smokingais vilkintys tamsaus gymio padavėjai, o pati Džudė parodyta taip, kaip ją matytų gėrimus paduodantis barmenas. Grįžtelėjusi atgal, Džudė meta draugišką, šiek tiek erotišką žvilgsnį tarsi lengvai flirtuodama, ji žvelgia taip, lyg būtum sena jos pažįstama. Ir dar vienas svarbus dalykas: toje nuotraukoje Džudė alkūnėmis remiasi į barą, tarp pirštų smilksta cigaretė. Kaip tik dėl tos cigaretės stengiausi niekam nerodyti savo kasetės nuo pat pirmos dienos, kai aptikau ją per Pardavimą.

Nežinau, kaip į tokius dalykus buvo žiūrima ten, kur augote jūs, o Hailšeme rūkyti mokytojai mums griežtai draudė. Nė neabejoju, jiems būtų labai patikę, jei mes apskritai niekad nebūtume sužinoję, kas yra rūkymas. Bet kadangi tai buvo neįmanoma, kaskart, kai tik susidurdavome bent su menkiausia užuomina apie cigaretes, jie stropiai atskaitydavo mums paskaitą apie rūkymo žalą. Netgi tada, kai mums rodydavo kokio garsaus rašytojo ar visuomenės veikėjo nuotrauką ir joje tie vyrai laikydavo tarp pirštų cigaretę, akimirksniu sugriūdavo visas pamokos planas. Hailšeme netgi sklandė gandai, jog kai kurių klasikinių literatūros veikalų, pavyzdžiui,

istorijų apie Šerloką Holmsą, mūsų bibliotekoje nebuvo vien todėl, kad pagrindinis jų herojus pernelyg daug rūko. O jei vartydama kokią iliustruotą knygą arba žurnalą aptikdavai išplėštą puslapį, galėjai būti tikra, kad ten buvo nuotrauka, kurioje kažkas traukia dūmą. Be to, buvo ir specialiai šiai temai skirtų pamokų, per kurias mums buvo rodomi siaubą keliantys paveikslai, kuo puikiausiai iliustruojantys, kaip baisiai rūkymas kenkia vidaus organams. Štai dėl ko mus ištiko šokas, kai Mardžė K. uždavė panelei Liusei nederamą klausimą.

Po ritinio varžybų mes sėdėjome ant žolės, ir panelė Liusė kaip tik sakė mums įprastą pamokslą apie rūkymo žalą, tik staiga Mardžė paklausė, ar ji pati kada nors buvo prisidegusi cigaretę. Kelias akimirkas panelė Liusė nepratarė nė žodžio, o paskui tarė:

– Norėčiau pasakyti, kad ne. Bet jei atvirai, buvo toks laikas, kai rūkiau, nors tai truko neilgai. Rūkiau beveik dvejus metus, bet tada dar buvau kur kas jaunesnė.

Galite įsivaizduoti, kaip mus šokiravo ši žinia. Kol dar nebuvome išgirdę panelės Liusės atsakymo, piktais žvilgsniais varstėme Mardžę ir jautėmės nuoširdžiai pasipiktinusios, kad ji drįsta klausinėti tokių nederamų dalykų, – mums jos klausimas atrodė toks įžūlus, tarsi ji būtų pasiteiravusi, ar panelei Liusei yra tekę prieš ką nors užsimoti kirviu. Pamenu, po to kelias dienas mes pasistengėme kaip reikiant apkartinti Mardžei gyvenimą; tiesą sakant, ir tasai nutikimas, apie kurį buvau užsiminusi anksčiau, kai vieną naktį laikėme Mardžę veidu į langą, kad ji matytų tolumoje dunksantį mišką, buvo neatskiriama baudžiamosios akcijos dalis. Bet kai panelė Liusė prisipažino kadaise rūkiusi, mes taip sumišome, kad Mardžę

akimirksniu pamiršome. Manau, visos pasibaisėjusios spoksojome į panelę Liusę ir laukėme, ką dar ji mums pasakys.

Kai panelė Liusė prabilo vėl, kalbėjo neskubėdama, rūpestingai pasverdama kiekvieną žodį:

– Negerai, kad aš rūkiau. Tai kenkė mano sveikatai, todėl lioviausi. Tačiau svarbiausia yra suprasti, kad jums, – jums visoms, – rūkymas padarytų nepalyginti daugiau žalos, nei padarė man.

Ji trumpai nutilo ir vėl susimąstė. Paskui kažkuri iš mūsų tvirtino, jog panelė Liusė užsisvajojo, bet esu tikra, o Rūta mano nuomonę irgi patvirtino, jog ji įtemptai mąstė, ką sakyti toliau. Pagaliau panelė Liusė prašneko vėl:

– Su jumis jau daug kartų apie tai buvo kalbėta. Jūs – mokinės. Jūs... *ypatingos*. Tad rūpinkitės savimi, rūpinkitės savo sveikata, nes jums tai nepalyginti svarbiau nei man.

Taip tarusi, ji vėl nutilo ir apžvelgė mus keistoku žvilgsniu. Kiek vėliau, kai aptarinėjome šį pokalbį likusios vienos, kai kurios iš mūsų buvo įsitikinusios, jog panelė Liusė trokšte troško, kad kuri nors paklaustų: „Bet kodėl? Kodėl mums tai svarbiau?“ Tik nė viena nepaklausė. Apie tai, kas atsitiko tądien, mąsčiau dar ne kartą, – ypač turėdama omenyje, kas įvyko po lemtingojo pokalbio, – esu visiškai tikra, kad mums tereikėjo paklausti ir panelė Liusė būtų išklojusi visą tiesą. Tiesiog mums reikėjo jai užduoti dar vieną su rūkymu susijusį klausimą.

Tad kodėl gi tądien mes nepravėrėme burnų? Manau, dėl to kaltas mūsų amžius, – mums buvo apie devynerius ar dešimt metų, – ir apie rūkymą mes jau buvome sužinojusios kaip tik tiek, kad būtume budrios ir šios temos vengtume. Dabar man sunku aiškiai prisiminti, kas būtent šia tema mums buvo ži-

noma. Mes supratome, – nors, tiesa, šiek tiek miglotai, – kad labai skiriamės tiek nuo savo mokytojų, tiek nuo žmonių, gyvenančių pasaulyje už Hailšemo ribų; tikriausiai jau žinojome ir tai, jog kada nors mums teks aukoti savo vidaus organus. Bet dar nesuvokėme, ką tai reiškia. O kai kurių temų kaip įmanydamos vengdavome daugiausia dėl to, kad jos mus *trikdė*. Mums labai nepatiko, kad kiekvieną kartą, kai tik priartėdavome prie tos pavojingos teritorijos, mūsų mokytojai nei iš šio, nei iš to pasijusdavo nepatogiai. Pamatę, kaip staiga mokytojų veidai pasikeičia, mes susierzindavome. Man rodos, kaip tik dėl to niekada jiems taip ir neuždavėme to lemtingo klausimo ir kaip tik todėl taip uoliai nubaudėme Mardžę K. už tai, kad ji aną dieną po ritinio varžybų apskritai užsiminė apie rūkymą.

Štai kodėl savo kasetę nuo visų slėpiau. Netgi apverčiau paveiksliuką kasetės dėžutėje, kad Džudę, laikančią rankoje cigaretę, pamatytų tik tas, kuris ją atidarys. Ir vis dėlto toji kasetė man buvo tokia brangi visai ne dėl to, kad mane būtų traukusios cigaretės ar būčiau krausčiusis iš proto dėl Džudės Bridžvoter dainų, – ji tebuvo viena iš tų laikų dainininkių, daugiausia įrašinėjusių kūrinius, tinkamus klausytis bare, o tokių dainų pas mus Hailšeme niekas per daug nemėgo. Aš tą kasetę nepaprastai vertinau dėl vienos vienintelės joje įrašytos, man rodos, trečios iš eilės dainos, kuri vadinosi „Neleisk man išeiti".

Tai lėta, gana niūri amerikietiško stiliaus daina, kur vienoje vietoje Džudė daug kartų kartoja: „Neleisk man išeiti... O mano mielas... Neleisk man išeiti..." Tuomet man tebuvo vienuolika, savo gyvenime nebuvau girdėjusi kažin kiek muzikos, bet šita daina giliai įstrigo į širdį. Stengiausi, kad kasetė visad

būtų atsukta iki tos vietos, kur įrašyta ši daina, ir aš, vos tik pasitaikys proga, galėčiau vėl jos klausytis.

Tikriausiai patys suprantate, daug tokių progų aš neturėjau, juolab kad ausinukai Pardavimuose pasirodė tik po kelerių metų. Tiesa, biliardo kambaryje stovėjo didelis magnetofonas, bet ten savo kasetės klausytis negalėjau, nes patalpa nuolat būdavo pilna žmonių. Klasėje, kurioje vykdavo dailės pamokos, irgi buvo magnetofonas, tik bėda, jog čia būdavo taip pat triukšminga, kaip ir biliardo kambaryje. Tad vienintelė vieta, kurioje galėjau niekieno netrukdoma ramiai klausytis savo dainos, buvo mūsų miegamasis.

Tuo metu jau buvome paskirstytos po kambarius, gyvenome po šešias. Ant lentynos virš radiatoriaus savo kambaryje turėjome nešiojamą grotuvą. Kai nesitikėdavau, jog kas nors netikėtai užklys, nueidavau į mūsų miegamąjį ir begalę kartų klausydavausi savo mėgstamos dainos.

Kuo gi ta daina buvo ypatinga? Matote, jos žodžių, galima sakyti, aš nė nesiklausydavau; tiesiog laukdavau, kol Džudė uždainuos: „O mano mielas, neleisk man išeiti...", ir įsivaizduodavau moterį, kuri sužinojo negalėsianti turėti vaikų, nors gyvenime nieko daugiau netroško. Paskui mano vaizduotėje įvykdavo stebuklas, kūdikio ji vis dėlto susilaukdavo ir vis vaikščiodavo spausdama jį prie krūtinės ir dainuodama: „O mano mielas, neleisk man išeiti..." – iš dalies dėl to, kad jausdavosi tokia laiminga, bet labiausiai todėl, jog bijodavo, kad gali atsitikti kas nors bloga, – kad jos kūdikis gali susirgti ar būti prievarta iš jos atimtas. Netgi anuomet aiškiai jausdavau, kad daina – visai ne apie tai, kad mano interpretacija prasilenkia su kitais jos žodžiais. Bet man tai nebuvo svarbu. Man ta daina atrodė esanti kaip tik apie tai, ką aš įsivaizduodavau,

todėl, kai tik likdavau viena ir niekas man netrukdydavo, klausydavausi jos be galo.

Tuo metu atsitiko keistas dalykas, kurį dabar noriu papasakoti. Tai mane tikrai išmušė iš vėžių, ir nors tikrąją to įvykio reikšmę bei svarbą išsiaiškinau vos prieš kelerius metus, manau, jau ir tuomet jaučiau, kad jis turi man nesuvokiamą, kur kas gilesnę prasmę.

Buvo saulėta popietė, ir aš užsukau į miegamąjį kažko pasiimti. Puikiai prisimenu, kokia šviesi pasitaikė diena: mat užuolaidos nebuvo kaip dera atitrauktos, bet puikiai galėjai matyti, kaip pro jų tarpus skverbiasi stori spindulių pluoštai, apšviesdami dulkes kambario ore. Neketinau klausytis kasetės, bet kadangi miegamajame visiškai netikėtai atsidūriau viena, kažkaip automatiškai išsitraukiau ją iš savo dėžės ir įdėjau į magnetofoną.

Nežinau, kaip visa tai įvyko, – gal mergaitė, kuri paskutinė naudojosi magnetofonu, buvo per daug atsukusi garsą... Kad ir kaip ten būtų, magnetofonas ėmė groti mano dainą gerokai garsiau, nei buvau pratusi, ir tikriausiai todėl taip vėlai susigriebiau. O gal tiesiog pernelyg atsipalaidavau ir pasijutau saugi? Taigi skambant tai dainai aš ėmiau suktis po miegamąjį, glausdama prie krūtinės įsivaizduojamą kūdikį. Tiesą sakant, patekau į labai nepatogią padėtį, nes kaip tyčia grybštelėjau nuo lovos pagalvę, kuri man turėjo atstoti kūdikį, be to, šokio žingsniu lėtai judėjau užsimerkusi, o kai ausis pasiekdavo mėgstamos eilutės, dainavau drauge: „O mano mielas, ir neleisk man išeiti..."

Daina jau artėjo prie pabaigos, kai staiga pajutau miegamajame esanti ne viena, – atmerkiau akis ir tą pačią sekundę priešais išvydau tarpduryje sustingusią Madam.

Iš netikėtumo man net kojas pakirto. Paskui, po poros akimirkų, mane užvaldė nepaaiškinama baimė, nes visa situacija buvo kažin kokia keista. Durys, galima sakyti, buvo pusiau pravertos, – mat Hailšeme galiojo nerašyta taisyklė, jog miegamojo durys visada turi būti pravertos, išskyrus naktį, kai miegodavome, tačiau Madam slenksčio taip ir neperžengė. Ji buvo koridoriuje, stovėjo visiškai tyli, šiek tiek pakreipusi galvą į šalį, kad geriau matytų, ką aš čia veikiu. Bet keisčiausia, kad ji verkė. Net gali būti, jog tai jos kūkčiojimas nutraukė mano svajones ir grąžino į tikrovę.

Kai dabar visa tai prisimenu, man atrodo, kad nors ji nedirbo čia mokytoja, vis dėlto buvo suaugęs žmogus, todėl tiesiog privalėjo man ką nors pasakyti, ko nors imtis, kad ir apibarti. Tada bent jau būčiau žinojusi, kaip man elgtis. Bet ji tik stovėjo kaip stovėjusi tarpduryje, vis nesiliaudama kūkčioti, įbedusi į mane tą patį žvilgsnį, kuriuo visuomet mus nudėbdavo, tarsi būtų pamačiusi kažin ką neįsivaizduojamai siaubinga. Bet ne, vis dėlto tąkart jos žvilgsnyje atsispindėjo ir dar kažkas, ko aš niekaip nesuvokiau.

Greitosiomis nesumojau nei ką pasakyti, nei kaip elgtis; be to, net nežinojau, ko galiu laukti. Gal ji įeis į miegamąjį, aprėks mane, gal net sušers per veidą, – tą akimirką nė nenutuokiau, kas dabar bus. Bet ji tik nusisuko, ir po akimirkos mano ausis pasiekė koridoriumi tolstančių žingsnių aidas. Atitokusi išgirdau, kad magnetofonas jau groja kitą dainą, išjungiau jį ir klestelėjau ant lovos. Ir vos tik atsisėdau, pro langą iškart pastebėjau Madam, skubančią į pagrindinį pastatą. Ji neatsigręžė, nepažvelgė atgal, bet iš to, kaip buvo susikūprinusi, galėjau spėti, jog vis dar verkia.

Kai po kelių minučių grįžau pas drauges, nė žodžiu joms neprasitariau, kas atsitiko. Kažkuri iš mergaičių pastebėjo,

kad aš tartum nesava, kažko paklausė, bet aš tik gūžtelėjau pečiais ir nieko neatsakiau. Ne, negalėčiau tvirtinti, jog man buvo gėda: bet mane apėmęs jausmas tam tikra prasme labai priminė tą, kurį patyrėme prieš kelerius metus, kai patykojome Madam lipančią iš automobilio ir ją užklupome. Tądien labiau už viską pasaulyje troškau, kad to, kas įvyko, apskritai nebūtų buvę, be to, buvau įsitikinusi, kad tylėdama kaip žuvis padarysiu didelę paslaugą ir sau, ir kitiems.

Tačiau praslinkus keliems metams vis dėlto pasišnekėjau apie tai su Tomiu. Tai atsitiko tuoj po mūsų pokalbio prie tvenkinio, kai jis pirmą kartą atvirai pasipasakojo, ką jam pasakė panelė Liusė; tai įvyko tomis dienomis, – dabar aiškiai matau, – kai ėmėme domėtis pačiais savimi, savo gyvenimu, kai pradėjome kelti klausimus, kurie mudviem rūpėjo dar daugelį metų. Kai išklojau Tomiui, kas buvo nutikę miegamajame, jis pareiškė, esą visa tai galima lengvai paaiškinti. Žinoma, tuomet mes visi jau žinojome tai, ko anuomet aš nesuvokiau, – kad nė vienas iš mūsų negalės turėti vaikų. Visai galimas daiktas, kad šią mintį buvau girdėjusi ir anksčiau, tik iki galo nesupratau, ką tai reiškia, – štai kodėl klausydamasi dainos girdėjau visai ne tai, apie ką iš tikro buvo dainuojama. Šiaip ar taip, tada šį faktą suvokiau dar labai miglotai. Kaip jau sakiau, kai mudu su Tomiu apie tai kalbėjomės, mums jau buvo gana aiškiai pasakyta, kad negalėsime turėti vaikų. Beje, nė vienas iš mūsų dėl to pernelyg nesisielojo, greičiau priešingai: kai kurie mokiniai, prisimenu, net apsidžiaugė, kad galėsime mylėtis nesukdami sau galvos dėl vaikų, nors tuo metu dauguma mūsiškių miglotai įsivaizdavo ir seksą. Tad kai pasipasakojau Tomiui, kas nutiko, jis man tarė:

– Madam tikriausiai nėra tokia jau bloga, net jei mus ją pamačius nukrečia šiurpas. Taigi kai pamatė tave ten šokančią, laikančią glėbyje įsivaizduojamą kūdikį, jai, ko gero, dingtelėjo mintis, kaip tragiška, jog tu negali turėti vaikų. Ir dėl to ėmė žliumbti.

– Bet Tomi, – atrėmiau aš, – iš kur ji galėjo žinoti, kad ta daina turi ką nors bendra su noru susilaukti vaikų? Iš kur ji galėjo žinoti, jog pagalvė, kurią laikau glėbyje, simbolizuoja kūdikį? Juk visa tai tik mano fantazijos.

Tomis minutėlę susimąstė, o paskui tarsi pusiau juokais mestelėjo:

– Kas žino, gal Madam moka skaityti mintis. Ji gana keista. Gal ji sugeba tave matyti kiaurai. Nenustebčiau.

Po šių žodžių mums abiem nugaros nuėjo pagaugais, bet paskui ėmėme krizenti ir daugiau apie tai nešnekėjome.

Kasetė dingo praėjus porai mėnesių po to, kai mane šokančią miegamajame užtiko Madam. Bet anuomet man nė į galvą neatėjo, jog tie du įvykiai galėtų būti susiję, o ir dabar nematau jokios priežasties jų sieti. Vieną vakarą prieš pat užgesinant šviesas buvau miegamajame. Norėdama prastumti laiką ir laukdama, kol iš vonios kambario grįš kitos mergaitės, žiūrinėjau daiktus savo dėžėje. Keista, bet kai tik pastebėjau nebeturinti tos kasetės, pirmiausia man šovė į galvą, kad jokiu būdu neturiu išsiduoti, kaip išsigandau. Prisimenu, pradėjau niūniuoti, lyg ničnieko nebūtų atsitikę, ir toliau rausiausi dėžėje. Vėliau daug galvojau apie savo tuometinį elgesį, bet ir šiandien negaliu jo paaiškinti: juk kambaryje kartu su manimi buvo tik artimiausios draugės,

ir vis dėlto nenorėjau joms parodyti, kaip nusiminiau dėl kasetės.

Man rodos, tai, kad toji kasetė man tiek daug reiškė, visuomet buvo paslaptis. Galbūt visi mes Hailšeme turėjome paslapčių, visi turėjome susikūrę sau kokią nuošalią ir ramią vietelę, kur galėdavome persikelti bent mintimis, pabūti vieni ir įsiklausyti į savo baimes ir troškimus. Bet svarbiausia, jog anuomet šio savo poreikio gėdijomės ir jautėmės kalti, tarsi būtume ką nors ne taip padarę.

Pastebėjusi, kad kasetė dingo, aš, pernelyg neatkreipdama visų dėmesio, kambario mergaičių pasiteiravau, ar kur nors jos nematė. Tvardžiausi ir nesikrausčiau iš proto, nes dar tikėjausi ją rasianti biliardo kambaryje; be to, slapčia tikėjausi, jog kasetę kas pasiskolino ir galbūt jau rytoj grąžins.

Rytojaus dieną kasetė neatsirado, o aš net nenutuokiau, kur ji galėjo prapulti. Tiesą pasakius, man rodos, Hailšeme būdavo vagiliaujama kur kas dažniau, negu mes, – ypač mokytojai, – norėjome pripažinti. Bet visa tai pasakoju tik dėl to, kad vėl noriu grįžti prie Rūtos ir paaiškinti, kaip ji reagavo. Neturėtume išleisti iš akių, jog kasetė dingo maždaug mėnuo po to, kai Midžė dailės studijoje prirėmė Rūtą prie sienos klausinėdama apie penalą, o aš, įsiterpusi į pokalbį, ištraukiau Rūtą iš bėdos. Nuo to laiko, kaip jau sakiau, Rūta tik ir laukė progos padaryti man ką nors gera ir šitaip atsilyginti. Kai dingo kasetė, jai atsirado puikiausia proga tai padaryti. Netgi galima tvirtinti, jog tik prapuolus kasetei, – pirmą kartą nuo tada, kai lietingą rytmetį po pagrindinio pastato stogu užsiminiau jai apie registracijos žurnalą, – mudviejų santykiai galutinai susitvarkė.

Tą vakarą, kai pastebėjau praradusi kasetę, visų kambaryje gyvenusių mergaičių, taip pat ir Rūtos, klausiau, ar jos kur

nors nematė. Kai dabar visa tai prisimenu, aiškiai matau, jog Rūta akimirksniu turėjo suvokti, kokia brangi man toji kasetė ir kaip man svarbu, kad nekiltų nereikalingas triukšmas. Todėl tą vakarą ji tik gūžtelėjo pečiais, atsakė niekur kasetės nemačiusi ir grįžo prie savo reikalų. Bet rytojaus rytą grįždama iš vonios kambario savo ausimis girdėjau, kaip Rūta, – tiesa, gana abejingai, tarsi jai tai mažai rūpėtų, – klausė Hanos, ar ši kur nemačiusi mano kasetės.

Paskui, praėjus gal dviem savaitėms, kai jau seniai buvau susitaikiusi su mintimi, kad kasetės neberasiu, Rūta priėjo prie manęs per pietų pertrauką. Pamenu, tai buvo viena iš pirmųjų tais metais tikrai gražių pavasario dienų. Aš, atsisėdusi ant žolės, šnekučiavausi su keliomis vyresnėmis mergaitėmis. Kai Rūta pasiūlė drauge šiek tiek pasivaikščioti, iš karto supratau, kad nori pasakyti man kažką svarbaus. Taigi nusekiau paskui Rūtą į patį šiaurinės žaidimų aikštės pakraštį, paskui mudvi dar užlipome ant kalvelės ir pagaliau, sustojusios prie medinės tvoros, pažvelgėme žemyn. Mums prieš akis atsivėrė žalumoje skendintis mokyklos kiemas, o jame – tarsi mažučiai taškeliai grupelėmis vaikštinėjantys mokiniai. Kalvos viršūnėje pūtė smarkokas vėjas, ir tai – kaip šiandien pamenu – mane gerokai nustebino, nes kieme ant žolės visai jo nejutau. Minutėlę mudvi taip ir stovėjome, žiūrėdamos į mokyklos kiemą, o tada Rūta man ištiesė nediduką maišelį. Vos tik jį paėmiau, nuojauta man pakuždėjo, kad jame yra kasetė, ir iš džiaugsmo net širdis krūtinėje pašoko. Bet tą pačią akimirką ji tarė:

– Keite, tai ne ta, kurią turėjai. Ne ta, kuri tau dingo. Bandžiau surasti tavąją, bet ji kaip į vandenį prasmego.

– Taigi, – šyptelėjau aš. – Rasiu Norfolke.

Ir mudvi nusijuokėme. Paskui, niekaip negalėdama nuslėpti veide atsispindinčio nusivylimo, išėmiau iš maišelio kasetę. Nežinau, ar mano veido išraiška bent kiek pasikeitė, kol ją apžiūrinėjau.

Laikiau rankose kasetę, ant kurios dėžutės buvo užrašyta: „Klasikinės šokių melodijos“. Vėliau pasiklausiusi įsitikinau, kad joje buvo įrašytos instrumentinės pramoginių šokių melodijos. Suprantama, kai Rūta man tą kasetę padavė, dar nežinojau, kas tai per muzika, bet nujaučiau, kad ji man visai nepriminis Džudės Bridžvoter dainų. Tačiau ir vėl akimirksniu susigriebiau, kad Rūta, aišku, negalėjo šito žinoti ir kad jai, nieko neišmanančiai apie muziką, ši kasetė atrodė lengvai man pakeisianti tą, kurią praradau. Ir staiga pajutau, kaip mano nusivylimas palengva blėsta, o jo vietoje krūtinę užplūsta tikras laimės pojūtis. Hailšeme mes nebuvome įpratę glėbesčiuotis, bet aš nesusilaikiusi stipriai suspaudžiau Rūtos ranką savosiose ir nuoširdžiai padėkojau. O ji man atsakė:

– Šitą kasetę radau visai neseniai per Pardavimą. Tiesiog pamaniau, kad toks daikčiukas tau patiks.

Aš ją patikinau, kad kasetė man iš tiesų patinka.

Ir dabar ją turiu. Nedažnai jos klausausi, nes ta muzika man ničnieko neprimena. Toji kasetė tiesiog daiktas, – kaip segė ar koks žiedas, – bet ypač dabar, kai mudviejų su Rūta keliai išsiskyrė, ji man tapo labai brangi.

7 SKYRIUS

Noriu vėl grįžti prie paskutinių metų, kuriuos praleidome Hailšeme. Kalbu apie laikotarpį, prasidėjusį, kai mums buvo trylika, ir pasibaigusį, kai sulaukę šešiolikos palikome mokyklą. Man pačiai gyvenimas Hailšeme tarsi skyla į du visiškai skirtingus laikotarpius: tie keli paskutiniai ir visi ankstesni metai. Ankstyvasis laikotarpis, apie kurį ką tik jums pasakojau, mano atmintyje keistai susilieja į vientisą „aukso amžių", ir kaskart, kai prisimenu tuos laikus, netgi kai atmintyje iškyla ne tokie malonūs įvykiai, jaučiu tam tikrą nostalgiją. Bet keli paskutiniai mokykliniai metai buvo visiškai kitokie. Tai buvo laikotarpis, kai jaučiausi nelaiminga, – nors ir iš tų dienų man liko nemažai brangių prisiminimų. Tačiau į viską reikėjo žvelgti kur kas rimčiau, ir gyvenimas atrodė kur kas niūresnis. Galbūt mintyse šiek tiek sutirštinu spalvas, bet prisimenu, jog apie tą laiką viskas ėmė sparčiai keistis ir suktis ratu, diena vijo dieną.

Ir tasai mudviejų su Tomiu pokalbis prie tvenkinio... Jis dabar man atrodo kaip riba, atskyrusi tuos du laikotarpius. Ne, iš karto po pašnekesio tikrai nieko ypatinga neįvyko, tačiau

bent jau man tas susitikimas tapo tikru lūžiu. Į viską ėmiau žiūrėti visai kitomis akimis. Anksčiau vengdavau keblių ir nepatogių temų, o dabar, priešingai, ėmiau žerti klausimus, tegul ir ne balsu, mintyse.

Pokalbis su Tomiu ypač pakeitė mano požiūrį į panelę Liusę. Kai tik pasitaikydavo proga, atidžiai ją stebėdavau ir dariau tai ne tik iš smalsumo, bet ir dėl to, jog puikiai supratau ją galint atskleisti daug svarbių smulkmenų. Ir štai per metus ar dvejus įsidėmėjau daug keistų dalykų, apie kuriuos ji puse lūpų buvo užsiminusi, o mano moksladraugiai visiškai neatkreipė dėmesio.

Prisimenu, praėjus kelioms savaitėms po pokalbio prie tvenkinio, vieną dieną panelė Liusė vedė anglų kalbos pamoką. Nagrinėjome kažkokius eilėraščius, ir visai netikėtai prakalbome apie kareivius, per Antrąjį pasaulinį karą laikytus koncentracijos stovyklose. Vienas iš vaikinų paklausė, ar tose koncentracijos stovyklose tvoromis tekėdavo elektros srovė, o kitas pridūrė, esą kaip keista gyventi tokioje vietoje, kur gali bet kada nusižudyti, – pakanka tik prisiliesti prie tvoros. Visa tai tikriausiai buvo pasakyta ketinant sukelti rimtą diskusiją, bet kitiems mokiniams šie samprotavimai pasirodė gana juokingi. Staiga mes ėmėme juoktis, visi vienu metu sušnekome, ir tuomet Laura, kaip jai įprasta, pakilo nuo kėdės ir atsistojusi ėmė visa purtytis, vaizduodama prie tvoros prisilietusį belaisvį. Klasėje akimirksniu kilo sąmyšis ir siūbtelėjo triukšmo banga: visi rėkavo ir vaizdavo įsikibusius į koncentracijos stovyklos tvorą.

Aš visą laiką nenuleidau akių nuo panelės Liusės ir aiškiai mačiau, kaip trumpai, tik vieną akimirksnį, bežiūrint į įsišėlusius mokinius jos veide šmėstelėjo siaubas. Paskui, – aš

stebėjau mokytoją labai atidžiai, – susitvardžiusi ji šyptelėjo ir tarė:

– Kaip gerai, kad Hailšemo mokyklos tvora neteka elektros srovė. Bet ir šiaip ne vienas iš jūsų gali skaudžiai nukentėti.

Ji ištarė tai gana tyliai, o kadangi mokiniai vis dar rėkavo, jos balsą beveik visiškai užgožė balsų jūra. Bet aš girdėjau, ką ji pasakė. „Ne vienas iš jūsų gali skaudžiai nukentėti". Kaip tai suprasti? Kur ir kada mes galėtume nukentėti? Bet niekas nieko jos toliau neklausinėjo, ir netrukus mes vėl grįžome prie eilėraščio analizės.

Tokių iš pirmo žvilgsnio nereikšmingų jos pastabų girdėjau ir vėliau, tad netrukus ėmiau manyti, jog panelė Liusė – ne visai tokia kaip kiti mokytojai. Gali būti, kad jau tuomet pamažu ėmiau suvokti, kodėl ji tokia įsitempusi ir susirūpinusi. Bet galbūt man tik dabar taip atrodo, o tuomet tikriausiai stebėjau jos elgesį ir nė nenutuokiau, kas čia, po galais, vyksta. Dabar suprantu, kad panelės Liusės pastabos buvo taiklios ir tiesiog persunktos gilios prasmės, bet taip, ko gero, yra tik todėl, kad žvelgiu į jas jau žinodama, kas buvo paskui, – ypač prisimindama tai, kas atsitiko vieną dieną, kai visi slėpėmės nuo liūties po paviljono stogu.

Tada mums buvo penkiolika ir Hailšeme mokėmės paskutinius metus. Buvome paviljone, ruošėmės ritinio varžyboms. Tada vaikinai irgi buvo „pamėgę" ritinį, mat žaisdami galėjo paflirtuoti su mumis, tad tą popietę paviljone susirinko apie trisdešimt mokinių. Persirenginėjant staiga prapliupo liūtis, ir mes visi susispietėme verandoje po paviljono stogu lūkuriuodami, kol baigsis lietus. Bet ir toliau pylė kaip iš kibiro, ir

kai prie mūsų grupės prisidėjo paskutinis mokinys, veranda buvo grūste prisigrūdusi, – visi neramiai sukiojosi nežinodami, ko nusitverti. Prisimenu, Laura man rodė, kaip ypač šlykščiai išsišnypšti nosį, jei nori atbaidyti nepageidaujamą vaikiną.

Jokių kitų mokytojų verandoje nebuvo, tik panelė Liusė. Ji stovėjo prie pat išėjimo atsirėmusi į turėklus ir įdėmiai žvelgė į lietų, tarsi norėdama žūtbūt pamatyti, kas darosi kitame žaidimų aikštės gale. O aš savo ruožtu stebėjau ją taip pat įdėmiai, kaip ir kitomis dienomis, ir netgi juokdamasi iš Lauros pokšto slapčia vis žvilgčiojau į panelę Liusę. Dar prisimenu – mintyse svarsčiau, ar jos poza nėra kiek keistoka, mat ji buvo gerokai pasilenkusi į priekį ir atrodė nelyginant šuoliui pasirengęs žvėris, ketinantis pulti. Be to, jai taip pasidavus į priekį, nuo lietvamzdžio tiesiai virš galvos krintantys lašai tik vos vos jos nekliudė, tačiau panelei Liusei, atrodo, tai buvo nė motais. Pamenu, mintyse ėmiau save įtikinėti, jog panelės Liusės elgesys visai suprantamas, – tiesiog ji nekantrauja, kada liausis pilti lietus, – ir neilgai trukus mano dėmesys vėl nukrypo į Laurą. Paskui, kai jau buvau visai pamiršusi panelę Liusę ir visa gerkle iš kažko kvatojau, staiga susigriebiau, jog aplink visi nuščiuvo. Panelė Liusė staiga prabilo.

Ji stovėjo ten pat, kur anksčiau, tik dabar buvo atsigręžusi veidu į mus, nugara atsirėmusi į turėklą, o lietus toliau pylė jai už nugaros.

– Ne ne, jūs jau man atleiskit, turiu jus pertraukti, – sakė ji, ir aš supratau, kad kreipiasi į du vaikinus, sėdinčius ant suolelio tiesiai priešais ją. Ne, jos balsas nebuvo griežtas, bet ji kalbėjo labai garsiai, tokiu balsu, kokiu paprastai prabildavo norėdama mums ką nors pranešti, – štai kodėl mes visi

akimirksniu nutilome. – Piteri, turiu tave pertraukti. Negaliu daugiau tavęs klausytis ir tylėti.

Paskui ji pakėlė akis, apžvelgė mus visus ir giliai atsidususi kalbėjo toliau:

– Na gerai, klausykitės, nes tai, ką pasakysiu, skirta jums visiems. Kas nors pagaliau turi pasakyti jums tiesą.

Sulaikę kvapą laukėme, o ji dar kelias akimirkas stovėjo įbedusi žvilgsnį tiesiai į mus. Vėliau kai kurie prisipažino manę, jog panelė Liusė mus visus kaip reikiant aprėks, kiti – kad ji nusprendė paskelbti kokią nors naują taisyklę, kurios nuo šiol turėsime laikytis žaisdami ritinį. O aš, dar nespėjus jai pratarti nė žodžio, tvirtai žinojau, kad bus kalbama apie visai ką kita.

– Vaikinai, atleiskite man, kad jūsų klausiausi. Bet jūs sėdėjote čia pat man už nugaros, tad nenoromis nugirdau jūsų pašnekesį. Piteri, ar dabar nepakartotum to, ką prieš kelias minutes pasakojai Gordonui?

Piteris Dž. visai suglumo. Pastebėjau, kaip jo nekaltai atrodantį veidą užlieja sodrus raudonis. Panelė Liusė vėl jį paragino, tik šįkart kur kas švelniau:

– Nagi, Piteri. Prašau – papasakok ir kitiems, apie ką šnekėjai.

Piteris tik gūžtelėjo pečiais ir atsakė:

– Mes tik svarstėme, kaip jaustumės, jeigu būtume aktoriai. Koks tada būtų mūsų gyvenimas.

– Taigi, – linktelėjo galva panelė Liusė. – Ir tu sakei Gordonui, jog labai norėtum vykti į Ameriką pabandyti.

Piteris Dž. vėl gūžtelėjo pečiais ir tyliai sumurmėjo:

– Taip, panele Liuse.

Bet panelės Liusės žvilgsnis jau vėl buvo nukreiptas į mus visus. Ir ji prabilo:

– Suprantu, kad nieko blogo nenorėjote. Bet pastaruoju metu pernelyg dažnai pasigirsta panašūs pokalbiai. Nuolat girdžiu jus apie tai kalbantis, mokytojai žiūri pro pirštus, tačiau tai, kas čia vyksta, neatleistina. – Pastebėjau, jog lašai nuo stogo ėmė kapnoti dar tankiau ir krito tiesiai ant peties panelei Liusei, bet ji, rodos, to nė nejuto. – Jeigu jau niekas nesiryžta su jumis apie tai pasišnekėti, – tęsė ji savo mintį, – matyt, teks tai padaryti man. Suprantate, didžiausia bėda, kad tai, kas jums sakoma, sakoma puse lūpų. Jums sakoma tiesa, bet taip, kad iki galo jos nesuprastumėte. Ir, drįsčiau teigti, kai kam tokia padėtis labai patinka. Bet man ji atrodo nenormali. Jei norite gyventi kaip normalūs žmonės, turite sužinoti visą tiesą ir gerai įsikalti ją sau į galvas. Nė vienas iš jūsų nevažiuos į jokią Ameriką, nė vienas iš jūsų netaps kino žvaigžde. Niekas iš jūsų nedirbs prekybos centre, kaip anądien girdėjau kažkurį planuojant. Jūsų gyvenimo kelias nulemtas iš anksto. Kai tik užaugsite, dar nespėję nei subręsti, nei sulaukti vidutinio amžiaus, – tapsite organų donorais. Štai kam jūs visi atėjote į šį pasaulį. Jūs – ne tokie kaip aktoriai, kuriuos matote vaidinančius filmuose, netgi ne tokie kaip aš. Išvydote šį pasaulį tik tam, kad atliktumėte tam tikrą misiją, ir kiekvieno iš jūsų ateitis nuo pirmos iki paskutinės gyvenimo dienos iš anksto aiški. Todėl būtų geriau, jei daugiau tokių svajonių negirdėčiau. Neilgai trukus paliksite Hailšemą, o paskui greitai ateis ta diena, kai imsite ruoštis pirmajai savo operacijai. Niekada šito nepamirškite. Jei norite ramiai gyventi, turite žinoti, kas esate ir kas kiekvieno iš jūsų laukia ateityje.

Čia panelė Liusė nutilo, bet man susidarė įspūdis, kad mintyse ji kalba toliau, nes dar kurį laiką neramus jos žvilgsnis

klaidžiojo kaip tik ten, kur stovėjome mes, sustodavo tai ties vienu, tai ties kitu veidu, tarsi ji su mumis šnekėtų. Kai pagaliau panelė Liusė nusigręžė ir atsisuko veidu į žaidimų aikštę, mums visiems labai palengvėjo.

– Dabar jau taip smarkiai nelyja, – pratarė ji, nors lietus pylė kaip anksčiau. – Geriau eime iš čia. Kas žino, gal netrukus vėl pasirodys saulė.

Man rodos, tik tiek tada pasakė panelė Liusė. Bet kai prieš kelerius metus Douverio reabilitacijos centre kalbėjausi apie tai su Rūta, ji tvirtino, esą panelė Liusė tąkart atskleidė kur kas daugiau; girdi, ji papasakojo mums, jog prieš pradėdami aukoti organus pirmiausia kelis metus turėsime padirbėti slaugytojais, paaiškino, kokia seka paprastai aukojami organai ir kad yra įkurti reabilitacijos centrai. Bet aš esu visiškai tikra, jog apie tai panelė Liusė nė neužsiminė. Galbūt tąkart ji ir ketino visa tai iškloti. Bet nuojauta man sako, kad vos prabilusi ir pamačiusi mūsų ištįsusius, visiškai suglumusius veidus, ji akimirksniu suprato negalėsianti padaryti to, ką buvo užsibrėžusi.

Sunku pasakyti, kaip iš tiesų mus paveikė tasai monologas paviljone, kuriam ryžosi panelė Liusė. Netrukus gandas apskriejo visą mokyklą, bet daugiausia būdavo šnekama apie pačią panelę Liusę, o ne apie tai, ką ji mėgino mums pasakyti. Kai kurių mokinių nuomone, jai tiesiog trumpai buvo suminkštėjusios smegenys; kiti tvirtino, jog tai, ką ji mums pasakė, buvo iš anksto suderinta su panele Emile ir kitais mokytojais; pagaliau atsirado mokinių, kurie tada neva patys buvo paviljone, – jiems atrodė, kad panelė Liusė iškaršė mums ausis, nes mes verandoje pernelyg triukšmingai elgėmės. Bet iš esmės, kaip jau sakiau, to, ką ji mums pasakė, beveik niekas

neaptarinėjo. O jei užsimindavai, abejingai atšaudavo: „Na ir kas? Juk mes tai seniai žinojome“.

O juk panelė Liusė kaip tik apie tai ir kalbėjo. Esmė buvo ta, kad, jos žodžiais, „tai, kas mums sakoma, sakoma puse lūpų“. Prieš kelerius metus, kai mudu su Tomiu dar kartą svarstėme šį klausimą ir aš jam priminiau panelės Liusės tvirtinimą, jog mums viskas sakoma puse lūpų, jis pasiūlė savo teoriją.

Tomio nuomone, galėjo būti ir taip, kad mums tiek metų besimokant Hailšeme mokytojai sąmoningai ir labai gudriai pasirinkdavo laiką, kada ką mums sakyti, ir todėl mes vis būdavome truputį per jauni suprasti naują išgirstą informaciją. Žinoma, šį tą vis dėlto suvokdavome, ir neilgai trukus tos žinios įsismelkdavo giliai į smegenis, mums net nespėjus jų kaip reikiant apmąstyti ir išanalizuoti.

Prisipažinsiu, man visa tai pernelyg atsiduoda sąmokslo teorija, – nemanau, kad mūsų mokytojai būtų galėję elgtis taip suktai ir būti tokie klastingi, – tačiau šiek tiek tiesos Tomio žodžiuose gal ir yra. Iš tiesų: kiek save prisimenu, *visuomet* neaiškiai suvokdavau, jog kada nors teks aukoti savo organus, netgi tada, kai man tebuvo šešeri ar septyneri. Keisčiausia, jog kai paaugome ir mokytojai imdavo apie tai su mumis kalbėtis, mums tai nebūdavo staigmena. Jautėmės taip, tarsi jau anksčiau būtume visa tai kažkur girdėję.

Dabar prisimenu ir dar vieną svarbų dalyką: kai mokytojai per pamokas pradėjo rimtai kalbėtis su mumis apie seksą, šią temą jie visuomet stengdavosi susieti su būsimąja donoryste. Sulaukę tokio amžiaus, – tuomet mums buvo apie trylika metų, – apie seksą jau daug galvodavome, jis mus traukė, kitas temas laikinai nustūmęs į antrą planą. Kitaip tariant, gali būti, kad mokytojai, išradingai pasinaudoję tuo, kas mums iš

tiesų rūpi, prigrūdo mūsų galvas svarbiausių mūsų ateitį nulemsiančių dalykų.

Bet būkime sąžiningi: tikriausiai visiškai suprantama ir natūralu šias dvi temas gvildenti kartu. Pavyzdžiui, kai mokytojai mums aiškindavo, kad turime būti atsargūs ir vengti lytiškai plintančių ligų, būtų buvę keista nepabrėžti, jog mums visa tai daug svarbiau negu kitiems, už Hailšemo sienų gyvenantiems žmonėms. Ir kai pokalbis pakrypdavo šia linkme, žinoma, tuojau pat prisimindavome ir donorystę.

Paskui mokytojai perėjo prie kitos be galo svarbios temos, – kad mes negalime turėti palikuonių. Lytinio auklėjimo pamokas dažniausiai vesdavo pati panelė Emilė, ir puikiai prisimenu, kaip kartą į klasę iš biologijos kabineto ji atsinešė natūralaus dydžio plastikinį žmogaus skeletą, ketindama pademonstruoti, kaip visa tai vyksta. Suglumę ir nustebę mes žiūrėjome, kaip panelė Emilė visaip lanksto skeletą, švaistosi lazdele ir nė kiek nesidrovėdama baksnoja į intymiausius organus. Paskui ji išsamiai išaiškino sueities detales, papasakojo, kaip tai vyksta, paaiškino, kas ir kur įkišama, kokiomis pozomis, ir apskritai elgėsi taip, tarsi mes sėdėtume geografijos pamokoje. Ir staiga panelė Emilė nusigręžė nuo skeleto, – jis taip ir liko nepadoria poza gulėti ant mokytojos stalo, – ir pradėjo šneką apie tai, jog turime būti atsargūs ir visada gerai apgalvoti, *su kuo* mylimės. Ir ne tik dėl ligų, bet ir dėl to, jog, kaip ji sakė, „seksas gali jums sukelti visiškai netikėtų jausmų". Girdi, išėję už Hailšemo sienų ir nusprendę su kuo nors pasimylėti, turime būti kaip niekad atsargūs, ypač jei nuspręsime tai daryti ne su buvusiais mūsų mokyklos mokiniais, nes ten, plačiajame pasaulyje, seksas susijęs ir su daugybe kitų dalykų. Ten žmonės mušasi ir netgi žudo vieni kitus, norėdami išsi-

aiškinti, kas su kuo mylėsis; ten, išoriniame pasaulyje, seksas toks svarbus, – daug svarbesnis negu, sakykime, šokiai ar stalo tenisas, – dėl to, jog tie žmonės nuo mūsų, Hailšemo mokyklos mokinių, labai skiriasi: pasimylėję paskui jie gali turėti vaikų. Štai kodėl jiems taip svarbu, kas su kuo mylėsis. Ir nors mes puikiai žinome negalintys susilaukti vaikų, gyvendami tame pasaulyje turime elgtis taip, kaip įprasta tenykščiams žmonėms. Turime priimti jų žaidimo taisykles ir manyti, kad seksas – kažkas išties ypatinga.

Pamoka, kurią tądien vedė panelė Emilė, kuo puikiausiai tinka iliustruoti tai, apie ką aš kalbu. Iš pradžių visą savo dėmesį buvome sutelkę į seksą, o paskui į mūsų pokalbį palengva ėmė smelktis ir kiti dalykai. Man rodos, kaip tik dėl to ir susidarydavo įspūdis, kad visa tai mums sakoma ne iki galo, o puse lūpų.

Galų gale mes vis dėlto įsisąmoninome didžiąją dalį mums pumpuotos informacijos, nes puikiai prisimenu, kad kaip tik apie tą laiką visiškai kitaip ėmėme žiūrėti į ateityje mūsų laukiantį organų aukojimą. Iki tol, kaip jau sakiau, mes visomis išgalėmis stengdavomės šios temos vengti: kai tik pajusdavome pavojingai priartėję prie šios „teritorijos" ribų, tuoj pat atsitraukdavome, o idiotus, kurie numoję ranka įkeldavo ten koją, ištikdavo žiauri bausmė, – kaip tik taip anomis dienomis atsitiko Mardžei. Bet kai mums sukako trylika, viskas ėmė keistis. Mes ir toliau neaptarinėjome donorystės bei su ja susijusių dalykų atvirai, nes ši tema mums vis dar atrodė nemaloni ir gerokai trikdė. Tačiau tuo metu donorystė, panašiai kaip seksas, mums tapo tema, kuria jau buvo galima juokauti ir laidyti sąmojus. Dabar, kai viską prisimenu, drįsčiau tvirtinti, kad taisyklė, draudžianti atvi-

rai diskutuoti apie donorystę, vis dar galiojo ir jos tebebuvo griežtai laikomasi. Bet jau buvo galima – netgi reikalaujama – kartkartėmis mestelėti kokį juokelį apie tai, kas mūsų laukia.

Kad geriau suprastumėte, apie ką kalbu, papasakosiu vieną atsitikimą, kai Tomis susižeidė alkūnę ir atsivėrė gili žaizda. Tai turėjo įvykti prieš pat mudviejų pokalbį prie tvenkinio, kaip tik besibaigiant laikotarpiui, kai berniukai Tomį visaip erzino, provokavo ir iš jo tyčiojosi.

Žaizda nebuvo tokia jau didelė, ir nors Tomis buvo nusiųstas pas Varnos Snapą jos parodyti, tuoj pat grįžo, – ant alkūnės buvo pleistru priklijuotas tvarstis, ir tiek. Pirmąsias porą dienų niekas nekreipė į tai dėmesio, bent jau tol, kol Tomis nenuėmė tvarsčio ir visiems neparodė jau beužsitraukiančios, bet vis dėlto dar gana atviros žaizdos. Galėjai aiškiai matyti, kaip žaizdos krašteliai vietomis jau ima sukibti, o vietomis tebėra atsiknoję ir ten aiškiai matyti pažeisti šviesiai rausvi audiniai. Tuo metu mes kaip tik pietavome, tad visi supuolė prie Tomio paspoksoti į tą bjaurų vaizdelį. Ir staiga Kristoferis H., metais vyresnis už Tomį, nutaisęs visiškai rimtą veidą tarė:

– Gaila, kad ant alkūnės. Jei būtų kur kitur, tai visiškai nebūtų svarbu.

Tomio veidu akimirksniu nuslinko susirūpinimo šešėlis, – Kristoferis tuomet jam buvo nemenkas autoritetas, – ir jis paklausė, ką šis turi omenyje. Kristoferis valgydamas atsainiai mestelėjo:

– Nežinai? Žaizda ant alkūnės bet kurią akimirką gali *perplyšti*. Pakanka tik trumpai užsimiršti ir staigiai sulenkti ran-

ką. Ir perplyš ne tik besugyjanti žaizda – visa alkūnė išsižios nelyginant krepšys. Maniau, kad ir pats žinai.

Paskui dar išgirdau Tomį skundžiantis, kad Varnos Snapas apie tai jam nieko neužsiminė. Kristoferis tik gūžtelėjo pečiais ir atsakė:

– Tikriausiai ji irgi manė, kad žinai. Juk tai visi žino.

Ir visas aplink juodu susirinkęs smalsuolių būrys pritariamai sumurmėjo.

– Ranką turi laikyti ištiestą ir jokiu būdu nemėginti jos sulenkti, – dar perspėjo kažkas. – Lankstyti pavojinga.

Kitą dieną mačiau, kaip Tomis labai susirūpinęs vaikštinėja ištiesęs ir stengdamasis nejudinti sužeistos rankos. Visi iš jo juokėsi, ir mane tai labai erzino, bet, nors ir nenoromis, turėjau pripažinti, kad situacija išties juokinga. Paskui, vėlyvą popietę, kai baigėsi dailės pamoka ir mes visi išėjome iš klasės, jis koridoriuje priėjo prie manęs ir paklausė:

– Keite, ar galiu su tavimi trumpai pasikalbėti?

Buvo praėję gal tik pora savaičių, kai aš priėjau prie jo futbolo aikštėje ir priminiau, kad išsipurvino savo sportinius marškinėlius aukšta apykakle, tad tam tikra prasme mudu buvome tapę draugais. Ir vis dėlto, kai Tomis visų akivaizdoje prie manęs priėjo ir paprašė pasikalbėti akis į akį, pasijutau išmušta iš vėžių. Galbūt kaip tik todėl paskui nebuvau jam tokia paslaugi.

– Nepamanyk, kad labai jaudinuosi ar panašiai, – vos tik mudu žingtelėjome kiek į šalį, pradėjo jis, – bet pamaniau, bus geriau, jei dėl viso pikto apsidrausiu. Juk mes negalime rizikuoti savo sveikata. Man reikia tavo pagalbos, Keite... – Toliau jis man paaiškino, jog nerimauja dėl to, kad naktį miegodamas juda, – girdi, vartydamasis galįs nesąmoningai imti ir sulenkti

ranką, ir dar pridūrė: – Beveik kiekvieną naktį sapnuoju, kaip kovoju su būriu senovės Romos karių.

Uždavusi kelis klausimus netrukau išsiaiškinti, kad prie Tomio nuolat lenda žmonės, tie, kurių valgykloje per pietus nebuvo, – ir kartoja Kristoferio H. jau išsakytą perspėjimą. Atrodo, jog sklisdamas po mokyklą šis pokštas įgavo ir naujų bruožų: kažkas Tomiui papasakojo apie kitą mokinį, turėjusį lygiai tokią pat žaizdą: jis vieną rytą atsibudęs ir pamatęs atitrūkusį savo paties dilbį, besilaikantį ant vieno vienintelio odos rėžio ir kadaruojantį nelyginant viena tų ilgų pirštinių iš „Mano puikiosios ledi".

Tad dabar Tomis atėjo manęs prašyti, kad padėčiau uždėti jam ant sužeistos rankos įtvarą – tada naktį ji visiškai nejudėtų.

– Niekuo kitu aš nepasitikiu, – sakė jis, rankoje laikydamas storą liniuotę, kurią ketino panaudoti šiam reikalui. – Matai, jie gali mane apmauti ir tyčia uždėti įtvarą taip, kad naktį jis atsilaisvintų.

Jis įbedė į mane visiškai nekaltą žvilgsnį, o aš greitosiomis nė nesumojau, ką atsakyti. Viena mano pusė degte degė noru paaiškinti, kas čia iš tiesų vyksta; kaip dabar man atrodo, puikiausiai suvokiau, kad pasielgusi kitaip išduočiau Tomį ir prarasčiau jo pasitikėjimą, kurį įgijau atkreipusi jo dėmesį į išpurvintus sportinius marškinėlius. Negana to, aprišusi jam ranką, būčiau tapusi viena iš sąmokslininkų ir šito negražaus pokšto bendraautorių. Man ir dabar gėda, jog tąkart iš karto nepasakiau Tomiui tiesos. Bet neturėtumėte pamiršti, kad tuomet buvau dar jauna, o apsispręsti turėjau vos kelias sekundes. Kai kas nors taip maloniai prašo padėti, atsisakyti būna tikrai sunku.

Man rodos, viską nulėmė tai, kad nenorėjau Tomio nuvilti ir užgauti. Juk puikiai mačiau, kad nors ir baimindamasis dėl savo alkūnės, jis vis dėlto šventai tiki draugų nuoširdumu ir jaučiasi pamalonintas. Suprantama, aš žinojau, kad anksčiau ar vėliau jis supras tiesą, bet tuo momentu pati jos atskleisti negalėjau. Todėl bent jau paklausiau:

– Ar užsidėti įtvarą tau liepė Varnos Snapas?

– Ne. Bet įsivaizduok, kaip ji pasiustų, jeigu alkūnė iš tikrųjų perplyštų...

Jaučiausi klaikiai, bet vis dėlto pažadėjau likus pusvalandžiui iki naktinio skambučio ateiti į 14 kambarį ir uždėti Tomiui įtvarą. Ir iš karto pastebėjau, kaip jis nurimo ir koks jautėsi dėkingas.

O paskui viskas taip jau susiklostė, jog man neteko atverti Tomiui akių, – netrukus jis ir pats viską suprato. Buvo maždaug aštunta valanda vakaro, ir aš, leisdamasi pagrindiniais laiptais, staiga išgirdau griausmingą juoką, iš pirmo aukšto sklindantį laiptine viršun. Man vos širdis iš krūtinės neiššoko, nes iškart susivokiau, kad jie vėl šaiposi iš Tomio. Sustojusi pirmo aukšto laiptų aikštelėje, persisvėriau per turėklus ir pamačiau įsiutusį Tomį, tvirtais žingsniais išeinantį iš biliardo kambario. Pamenu, dar pagalvojau: „Bent jau nerėkia“. Ir tikrai – per visą laiką, kol nuėjo iki drabužinės ir pasigriebęs savo daiktus dingo iš pastato, jis nė burnos nepravėrė. Tuo tarpu pro atdaras biliardo kambario duris tumulais virto kvatojimas, o kartkartėmis mano ausis pasiekdavo ir šūkčiojimai: „Jeigu pratrūksi rėkti, tavo alkūnė tikrai perplyš“.

Pirmoji man į galvą šovusi mintis buvo sekti paskui Tomį ir pasivyti dar nepriėjusį pastato, kur buvo berniukų miegamieji, bet čia pat prisiminiau, kad esu pažadėjusi šįvakar uždėti

jam ant rankos įtvarą, ir nepajudėjau iš vietos. Tik mintyse sau vis kartojau: „Dar gerai, kad jam neprasidėjo įsiūčio priepuolis. Ir kad jis susitvardė".

Bet aš šiek tiek nukrypau nuo temos. Visą šį nutikimą papasakojau jums tik todėl, kad mintis apie galinčias „perplyšti" kūno dalis, kaip kad nutiko Tomio alkūnei, taip tarp mūsų paplito, jog galų gale virto lengvai pasigaunamu juokeliu, ypač kai kalba pasisukdavo apie organų donorystę. Sąmojo esmė buvo ta, jog atėjus laikui galėjai tiesiog „atplėšti" gabalėlį savęs, – pavyzdžiui, kepenis ar kokį kitą nesunkiai ištraukiamą organą, – ir tiek. Tiesa, pati idėja tokia juokinga neatrodė, bet mums patiko įsivaizduoti, kad būtų galima įmesti kokį vidaus organą pietaujančiajam į maistą ir sukelti pasibjaurėjimą. Pavyzdžiui, būtum galėjęs išsitraukti savo kepenis ir tėkštelėti kam nors į lėkštę, ar panašiai. Prisimenu, kartą Garis B., kurio apetitas buvo tiesiog neįtikėtinas, grįžo prie savo stalo nešinas jau trečia pudingo porcija, ir mes iš tikrųjų primetėme jam pilną dubenį savo deserto likučių, o jis, nekreipdamas į nieką dėmesio, demonstratyviai kimšte sukimšo viską sau į gerklę.

Tomis niekada nemėgo klausytis išvedžiojimų apie „perplyšimą" ir „išplėšimą", bet tuomet mokiniai jau buvo liovęsi jį erzinti ir šio pokšto niekas nesiejo su juo. Tiesiog visiems patiko pasijuokti, sukelti kuriam nors pasibjaurėjimą vakariene ir, man rodos, netiesiogiai sau patiems priminti, kas mūsų laukia. Tai ir norėjau pasakyti iš pat pradžių. Tuo savo gyvenimo laikotarpiu mes daugiau nevengėme donorystės temos, kaip prieš metus ar dvejus; kita vertus, rimtai to nesvarstėme ir nediskutavome. Visa ta istorija apie įsivaizduojamą gyvybinių organų „išsiplėšimą" tik dar kartą patvirtina, kaip neigiamai ši tema veikė mūsų sąmonę, kai buvome trylikamečiai.

Todėl, mano nuomone, panelė Liusė iš dalies buvo teisi, kai po poros metų pareiškė, kad apie tai su mumis buvo kalbama tarsi puse lūpų. Dabar, kai visa tai prisimenu, drįsčiau teigti ir dar daugiau: tai, ką aną popietę pasakė panelė Liusė, privertė mus iš esmės pakeisti požiūrį. Po tos lemtingos dienos mes liovėmės laidę sąmojus apie donorystę ir ėmėme mąstyti rimtai. Tiesa, organų aukojimas vėl tapo vengiama tema, bet jau ne taip ir ne tokiu mastu kaip tada, kai buvome trylikos. Dabar visa tai mūsų netrikdė ir neglumino, bet pasisukus kalbai donorystės link mes akimirksniu surimtėdavome, o veidai tapdavo kažkokie niūrūs.

– Argi ne keista, – prasitarė Tomis, kai prieš kelerius metus mudu vėl visa tai prisiminėme, – kad niekas iš mūsų nė minutėlę nesusimąstė, kaip toje situacijoje jautėsi pati panelė Liusė? Mums niekada nerūpėjo, jog dėl to, ką pasakė, ji galėjo susilaukti nemalonumų. Kokie tais laikais mes buvome savanaudžiai!

– Negali mūsų kaltinti, – paprieštaravau aš. – Mes buvome mokomi galvoti vieni apie kitus, bet ne apie mokytojus. Mes niekad nė nepagalvojome, kad ir mokytojai gali vienas nuo kito labai skirtis.

– Vis dėlto nebuvome tokie jau maži, – nenusileido jis. – Būdami tokio amžiaus, *privalėjome* apie tai pagalvoti. Bet ši mintis mums net nedingtelėjo. Į vargšę panelę Liusę mes tiesiog numojome ranka. Nesusimąstėme netgi tada, kai tu ją tenai pamatei. Na, pati žinai...

Aš iš karto supratau, ką Tomis turi omenyje. Jis kalbėjo apie vieną paskutinės mūsų vasaros Hailšeme rytą, kai aš 22 kabinete netikėtai susidūriau su panele Liuse. Kai dabar visa tai prisimenu, matau, jog Tomis visiškai teisus. Po to susitikimo

netgi mums jau turėjo būti aišku kaip dieną, kad panelė Liusė pateko į didelę bėdą. Bet, kaip Tomis ir sakė, nebuvome pratę bent trumpai pažvelgti į viską mokytojos akimis, ir mums niekad nekilo mintis pasakyti panelei Liusei paguodos žodį ar imtis ko nors, kad ją palaikytume.

8 SKYRIUS

Tuo metu daugumai iš mūsų sukako šešiolika. Vieną rytą, skaisčiai šviečiant saulei, po pamokos pagrindiniame pastate mes nusileidome laiptais žemyn ir visi išėjome į kiemą. Staiga aš prisiminiau kažką palikusi kabinete. Tad vėl užlipau į trečią aukštą ir kaip tik tada netikėtai susidūriau su panele Liuse.

Tomis dienomis žaisdavau tokį keistą žaidimą. Kai tik likdavau kur nors viena, sustodavau ir akimis ieškodavau vaizdo, – pavyzdžiui, žiūrėdavau pro langą arba pro praviras duris į klasę, – ir gėrėdavausi juo tol, kol ten pasirodydavo žmonių. Šitaip elgdavausi norėdama bent kelioms sekundėms susikurti iliuziją, kad Hailšemas nėra vieta, kurioje knibždėte knibžda mokinių, kad tai ramus ir tylus kampelis, kur aš gyvenu vos su penkiais šešiais savo bendraamžiais. Kad tai pavyktų, turi pasiekti tokią būseną tarsi vaikščiotum sapne ir įprasti tiesiog negirdėti triukšmo ir pavienių atsklindančių balsų. Be to, paprastai prireikdavo ir kantrybės: sakykime, jei žvelgdavai pro langą į kurį nors žaidimų aikštės kampą, kartais tekdavo laukti visą amžinybę, kol pagaliau ateidavo tos kelios akimirkos, kai žvilgsniu aprėpiamoje teritorijoje nebū-

davo nė gyvos dvasios. Taigi šį žaidimą žaidžiau ir tąryt, kai grįžau į klasę pasiimti pamiršto daikto.

Tylutėliai priėjusi prie lango, žiūrėjau į kiemo plotelį apačioje, kur vos prieš kelias minutes stovėjau pati. Mano draugių čia jau nebuvo, kiemas gana greitai tuštėjo, todėl tikėjausi netrukus sulaukti tos stebuklingos akimirkos, tik staiga iš už nugaros mano ausis pasiekė garsas – tarsi šaižiais pliūptelėjimais iš vamzdžio veržtųsi garai ar dujos.

Tasai į šnypštimą panašus garsas sklido gal dešimt sekundžių, paskui trumpai liovėsi, bet tuoj vėl pasikartojo. Nepasakyčiau, jog labai išsigandau, bet kadangi maniau esanti čia viena, nutariau dėl viso pikto patikrinti, kas čia darosi.

Perėjusi laiptų aikštelę, pasukau į tą pusę, iš kurios sklido garsas, ir koridoriumi, praėjusi klasę, kur ką tik baigėsi mūsų pamoka, nužingsniavau link 22 kabineto beveik pačiame koridoriaus gale. Jo durys nebuvo uždarytos, ir kaip tik tą akimirką, kai prie jų prisiartinau, mano ausis pasiekė tas pat šaižus, tik dabar jau stipresnis garsas. Nė nežinau, ką tikėjausi išvysti, kai atsargiai vėriau duris, bet tikrai labai nustebau pamačiusi panelę Liusę.

22 kabinete pamokos, galima sakyti, niekad nevykdavo, nes jis buvo per mažas. Be to, netgi ir tokią saulėtą dieną ten nebūdavo pakankamai šviesu. Mokytojai ten kartais taisydavo mūsų darbus arba užsukdavo paskaityti. Tą rytą 22 kabinete tvyrojo prieblanda, nes žaliuzės buvo beveik visiškai nuleistos. Tenai stovėjo du sustumti stalai, kad aplink juos galėtų susėsti visa grupė, bet panelė Liusė buvo įsitaisiusi tolimajame kabineto gale ir sėdėjo čia visiškai viena. Ant stalo pastebėjau paskleistus kelis tamsaus kreidinio popieriaus lapus. Ji pati sėdėjo gerokai palinkusi į priekį, labai susikaupusi ir, žemai

nuleidusi galvą, viename lape kažką įnirtingai braukė pieštuku. Po jos brėžiamomis juodomis grafito linijomis aiškiai galėjau įžiūrėti tvarkinga rašysena mėlynu rašalu išvedžiotas eilutes. Stovėjau ir žiūrėjau, o ji braukė pieštuku, tarsi vestų dailės pamoką ir rodytų, kaip piešiami šešėliai, tik jos judesiai buvo persunkti sunkiai nusakomo įtūžio, tarsi popieriaus lapą būtų norėjusi perverti kiaurai. Aš akimirksniu supratau, jog tai ir yra mano ausis laiptų aikštelėje pasiekusio keisto garso šaltinis, kad ant stalo gulintys, kaip man pasirodė, tamsūs ir keisti lapai dar visai neseniai buvo ne kas kita, o dailia tvarkinga rašysena išmargintas sąsiuvinis.

Panelė Liusė buvo taip įnikusi į savo darbą, jog ne iš karto susivokė, kad į kabinetą įėjau aš. Kai pagaliau pakėlė akis, jos veidas buvo sodriai įraudęs, bet ašarų pėdsakų nepastebėjau. Akimirką panelė Liusė spoksojo į mane, tada nuleido pieštuką.

– Nagi, jaunoji panele, – giliai atsidususi pratarė ji. – Ko norėtum?

Jei atmintis manęs neapgauna, tuojau pat apsisukau ketindama sprukti, kad tik nereikėtų žiūrėti nei į mokytoją, nei į paskleistus lapus. Gerai nė nepamenu, ar aš jai ką nors sakiau, ar paaiškinau išgirdusi keistą garsą ir išsigandusi, jog kažkur iš vamzdžio šnypšdamos veržiasi dujos. Šiaip ar taip, bent kiek ilgesnis pokalbis tarp mūsų neužsimezgė: ji nenorėjo, kad pasilikčiau kabinete, o aš pati tik ir žiūrėjau, kaip čia greičiau paspukus. Man rodos, atsiprašiau mokytojos ir tuoj pat išėjau, giliai širdyje vis dėlto tikėdamasi, kad ji mane pašauks. Bet ji to nepadarė, ir pamenu, kaip lipau laiptais žemyn įsižeidusi, degdama iš gėdos. Tą akimirką labiau už viską pasaulyje troškau, kad nebūčiau pamačiusi to, ką pamačiau. Bet jei manęs

kas nors būtų paprašęs aiškiai nusakyti, dėl ko jaučiuosi tokia sutrikusi ir nusiminusi, tikriausiai nebūčiau galėjusi deramai paaiškinti. Kaip jau minėjau, mane degino gėda, be to, buvau apimta įtūžio, nors negalėčiau tvirtinti, jog pykau ant panelės Liusės. Jaučiausi labai sutrikusi, – tikriausiai dėl to savo draugėms visa papasakojau tik gerokai vėliau.

Tą rytą galutinai įsitikinau, kad jau netrukus panelei Liusei gali nutikti kas nors bloga – galbūt netgi siaubinga, – tad atidžiai viską stebėjau ir gaudžiau kiekvieną gandą. Tačiau dienos bėgo, o aš nieko nauja negirdėjau. Žinoma, tuomet nė nenutuokiau, jog praėjus vos kelioms dienoms, kai užtikau panelę Liusę 22 kabinete, atsitiko dar kai kas nepaprastai reikšminga, – turiu omenyje panelės Liusės pokalbį su Tomiu, po kurio šis pasijuto visiškai sutrikęs ir praradęs orientaciją. Dar visai neseniai mudu su Tomiu, būdavo, tuojau pat vienas kitam pasipasakojame, jei įvyksta kas nors tokio, bet tą vasarą visko nutiko tiek daug, ir mudu jau taip dosniai nesidalydavome tuo, ką žinojome.

Štai kodėl taip ilgai nė nenutuokiau, ką jam teko patirti. Paskui net pykau ant savęs, kodėl nesusiprotėjau, kodėl iškart nesusiradau Tomio ir jo neiškvočiau. Bet, kaip sakiau, tuo metu tarp Tomio ir Rūtos ėmė megztis artimesni santykiai, be to, atsitiko visa krūva kitų dalykų, ir pasikeitusį Tomio elgesį aš siejau su tomis permainomis.

Gal ir per drąsu būtų tvirtinti, kad tą vasarą Tomis vėl palūžo ir ėmė elgtis kaip anksčiau, bet būdavo dienų, kai ne juokais nerimaudavau, kad Tomis vėl virsta vidinę pusiausvyrą praradusiu stuobriu, koks buvo prieš kelerius metus. Pavyzdžiui, kartą mes kelios ėjome iš paviljono link pastatų, kur buvo mūsų miegamieji, ir staiga susigriebėme žingsniuo-

jančios paskui Tomį ir dar kelis vaikinus. Jie buvo nutolę nuo mūsų vos per kelis žingsnius, ir visi, įskaitant Tomį, atrodė kuo puikiausiai nusiteikę – laidė sąmojus, juokais kumščiavosi. Laura, ėjusi greta manęs ir minutėlę stebėjusi, kaip berniukai išdykauja, ir pati sumanė pasijuokti. Tomis, matyt, buvo sėdėjęs ant žemės, nes ant jo regbio marškinėlių, maždaug ties strėnomis, buvo matyti prilipęs didokas purvo gumulas. Pats Tomis nieko neįtarė, o jo draugai, manau, irgi nepastebėjo, – kitaip būtų bent pamėginę tą purvą nukrapštyti. Bet Laura nebūtų buvusi Laura, jei nebūtų šūktelėjusi: „Tomi! Tau ant nugaros prilipusi kaka! Ką tu veikei?"

Ji to paklausė kuo draugiškiausiai nusiteikusi, ir jei bent kelios iš mūsų būtų trumpai sukikenusios, tai būtų buvęs toks pat pokštas, kokius mokiniai vieni kitiems krečia kasdien. Todėl visi tiesiog apstulbo, kai Tomis staiga sustojo kaip įbestas ir atsigręžė į Laurą niauriu kaip audros debesis veidu. Mes visi stabtelėjome, – vaikinai atrodė ne mažiau sutrikę už mus, – ir kelias akimirkas man atrodė, jog Tomis pirmą kartą po tiek metų vėl pratrūks rėkti. Bet jis susitvardė ir išdidžiai nužingsniavo toliau, palikęs mus keistis suglumusiais žvilgsniais ir gūžčioti pečiais.

Beveik lygiai taip pat jis pasiuto ir tada, kai parodžiau jam Patricijos K. kalendorių. Patricija buvo dvejais metais už mus jaunesnė, bet visi ją gerbė už tai, kad ji nepaprastai gražiai piešė, ir per Mainus ieškodavo jos kūrinių. Aš ypač didžiavausi, nes per paskutinius Mainus man pavyko įsigyti jos pieštą kalendorių, apie kurį mokykloje jau kelias savaites sklandė gandai. Tasai daikčiukas nė iš tolo nebuvo panašus į didelio formato, bet plonus panelės Emilės kalendorius su spalvotomis Anglijos grafysčių nuotraukomis. Patricijos kalendorius buvo

nedidukas ir storas, o kiekviename lape ji buvo pieštuku apmetusi kokią nors sceną iš Hailšemo mokinių gyvenimo. Kaip gaila, kad jo neišsaugojau, – kai kuriuose paveikslėliuose, pavyzdžiui, birželio ir rugsėjo mėnesio, gali atpažinti mokinių bei mokytojų veidus. Šį kalendorių ir dar kelis daiktus praradau tada, kai rengiausi išvažiuoti iš Ūkio. Mano mintys sklandė visai kitur, tad pernelyg nesirūpinau, ką pasiimti, – bet apie tai plačiau papasakosiu kiek vėliau. O kol kas tik noriu pasakyti, jog Patricijos kalendorius tuomet man atrodė nuostabus laimikis, labai didžiavausi, kad pavyko jį gauti, ir degiau noru parodyti Tomiui.

Pastebėjau jį, apšviestą vėlyvo popiečio saulės, prie didžiulio plataninio klevo netoli pietinės žaidimų aikštės. Kadangi kalendorius gulėjo mano krepšyje (rodžiau jį visiems per muzikos pamoką), patraukiau tiesiai prie Tomio.

Jis buvo įsitraukęs į žaidimą – su keliais jaunesniais berniukais žaidė futbolą. Rodės, buvo kuo puikiausiai nusiteikęs, galima sakyti, netgi romus. Kai prisiartinau, Tomis nusišypsojo, ir mudu minutėlę kitą apie šį bei tą šnektelėjome. Tada aš jam tariau:

– Tomi, pažiūrėk, ką man pavyko sumedžioti.

Pasakiau tai atvirai didžiuodamasi, nė nemėgindama slėpti triumfo gaidelės, o ištraukusi kalendorių iš krepšio ir paduodama Tomiui vos nešūktelėjau: „Štai ir jis!“ Tomio veidas tebebuvo giedras ir ramus, bet kai jis ėmė vartyti lapus, staiga visas persimainė.

– Toji Patricija, – pradėjau aš, bet ir pati išgirdau, kaip keičiasi ir mano balso intonacija, – ji tokia protinga...

O Tomis jau grūdo kalendorių man į rankas. Paskui, neprataręs nė žodžio, paliko mane ir nužingsniavo pagrindinio pastato link.

Šis atsitikimas turėjo padėti man įminti mįslę ir galų gale suvokti, kas vyksta. Bent kiek pamąsčiusi galėjau pagrįstai spėti, kad pastarosiomis dienomis Tomio nuotaikos tiesiogiai susijusios su panele Liuse ir senomis jo kūrybiškumo problemomis. Bet kaip tik tomis dienomis buvo nemažai kitų įvykių, tad, kaip sakiau, aš apie tai visai nepagalvojau. Man rodos, nutariau, kad tas senas problemas Tomis jau išsprendė ankstyvoje paauglystėje ir pamiršo, o mūsų mintis dabar gali užvaldyti tik nauji, pastaruoju metu atsitikę svarbūs dalykai.

O kas gi iš tikro tokio svarbaus vyko? Na, pirmiausia, Rūta ir Tomis rimtai susipyko. Jie jau buvo išdraugavę beveik šešis mėnesius, bent jau tiek laiko viešai visiems rodėsi esantys pora – vaikščiojo susikibę už rankučių ir panašiai. Visi juos pripažino pora ir gerbė, nes Tomis ir Rūta niekad nesistengė pasirodyti ir nesimaivė. Kai kurių kitų, pavyzdžiui, Silvijos B. ir Rodžerio D., elgesys tiesiog žiaugčioti vertė, ir kad jie bent šiek tiek tvardytųsi, turėjai apsimesti tuoj apsivemsianti ir imti leisti atitinkamus garsus. O Tomis ir Rūta kitų mokinių akivaizdoje niekada nedarė nieko šlykštaus. Jei kada apsikabinę imdavo glamonėtis, atrodydavo, jog tai daro dėl savęs pačių, o ne norėdami pasirodyti.

Kai dabar prisimenu tuos laikus, aiškiai matau, kad sekso tema mus vis dar gerokai trikdė. Mano nuomone, nieko nuostabaus, juolab kad tuomet mums tebuvo šešiolika. Bet mūsų galvose visa dar labiau jaukė tai, – dabar aiškiai suprantu, – kad iškilus šiai temai sutrikdavo ir patys mokytojai. Mat, viena vertus, mes klausėmės panelės Emilės kalbų, o ji mums vis kartojo, kaip svarbu nesigėdyti savo kūno, „atsižvelgti į savo fiziologines reikmes“, kalbėjo apie tai, jog seksas, jei tik abu

žmonės jo nori, yra „nuostabi dovana", ir taip toliau. Bet kai tik ateidavo laikas tai išbandyti, mokytojai viską surikiuodavo taip, kad negalėtume su kuo nors pasimylėti nepažeidę nustatytų taisyklių. Po devintos valandos vakaro mums buvo uždrausta „lankyti" berniukus jų miegamuosiuose, o jiems – užeiti pas mus. Į kabinetus, kuriuose dieną vykdavo pamokos, vakarais taip pat būdavo draudžiama kelti koją; ta pati taisyklė galiojo ir pašiūrei bei paviljonui. O juk niekas nenorėjo mylėtis vidury laukų, net jei oras pakankamai šiltas, – mat galėjai būti visiškai tikras, jog viskam pasibaigus pastebėsi per visą meilės žaidimų laiką turėjęs nemažą auditoriją, kuri, iš rankų į rankas leisdama žiūronus, stebėjo tave pro pagrindinio pastato langus. Kitaip tariant, nors oficialiai buvo kalbama, kad seksas – nuostabus dalykas, vis dėlto kažkur sąmonės paribyje kirbėjo nuojauta, kad jeigu mokytojai sučiups tave besimylint, turėsi didelių nemalonumų.

Tiesą sakant, prisimenu tik vieną tokį atsitikimą, kai 14 kabinete buvo užklupti besimylintys Dženė K. ir Robas D. Jie darė tai tuojau po pietų, sugulę ant suolų, ir staiga į klasę užsuko kažko pasiimti ponas Džekas. Pasak Dženės, ponas Džekas paraudo kaip vėžys ir tuojau pat išlėkė iš klasės, o juodu liovėsi mylėjęsi. Jiems bebaigiant rengtis ponas Džekas vėl grįžo, bet elgėsi taip, tarsi į kabinetą būtų užsukęs tik dabar: apsimetė esąs be galo nustebęs, netgi šokiruotas.

– Aišku kaip ant delno, ką jūs čia veikėte. Tai tiesiog nepadoru, – tarstelėjo jiems ponas Džekas ir liepė tuojau pat eiti pas panelę Emilę.

Bet kai tik Dženė su Robu įėjo į panelės Emilės kabinetą, ši jiems pareiškė skubanti į svarbų susitikimą ir neturinti laiko šnekėtis.

– Bet jūs ir patys žinote, kad taip elgtis nedera, ir tikiuosi, kad daugiau šitaip nedarysite, – pareiškė ji ir su glėbiu dokumentų aplankų išskubėjo iš kambario.

Nežinia kodėl dar labiau mus trikdė seksas tarp tos pačios lyties atstovų. Dėl tam tikrų priežasčių tokį seksą vadinome „skėčių seksu". Jei mokinys įsimylėdavo kitą savo lyties asmenį, jis tapdavo „skėčiu". Nežinau, kaip buvo ten, kur augote jūs, o pas mus Hailšeme į bet kokias tokios meilės apraiškas nebuvo žiūrima palankiai. Ypač berniukai tokiais atvejais galėjo iškrėsti netgi labai žiaurių pokštų. Anot Rūtos, taip buvo dėl to, kad anksčiau, kai buvo dar gerokai jaunesni ir gerai nė nesuprato ką darantys, dauguma iš jų ir patys turėjo tokių santykių. Tad dabar susidūrę su gėjų meile jie įsitempdavo ir daugeliu atvejų imdavo kvailokai elgtis. Nežinau, ar ji teisi, bet galiu patvirtinti, jog pavadinus kurį nors berniuką „skėčiu" paprastai viskas baigdavosi muštynėmis.

Kai mes apie tai kalbėdavomės, – o tais laikais mūsų pašnekesiams nebuvo galo, – niekaip negalėjome susigaudyti, ar mokytojai nori, kad mes mylėtumės, ar ne. Kai kurios iš mūsų buvo įsitikinusios, kad mokytojai to nori, tik bėda, jog mes vis pasirenkame netinkamą laiką ir vietą. Hana netgi iškėlė mintį, esą mokytojų pareiga yra paskatinti mus mylėtis, nes kitaip atėjus laikui netapsime gerais donorais. Anot jos, vidaus organai, pavyzdžiui, kepenys ar kasa, normaliai gali funkcionuoti tik tada, jei žmogus reguliariai pasimyli. Kažkuri iš mūsiškių pareiškė, kad neturėtume išleisti iš akių ir kito svarbaus dalyko: šiaip ar taip, mokytojai yra „normalūs" žmonės. Štai kodėl kalbai pakrypus link sekso jie taip keistai elgiasi; jie mylisi tada, kai nori susilaukti vaikų, ir nors protu visi suvokia, jog

mes vaikų turėti negalime, matydami, kad mes mylimės, vis tiek pasijunta nejaukiai, nes vis dėlto nėra iki galo tikri, ar kuri nors iš mūsų nepastos.

Tuo tarpu Anetė B. pasiūlė kitą teoriją: mokytojai, matydami, kad mes mylimės, pasijunta sutrikę dėl to, kad *jiems patiems* kyla noras su mumis mylėtis. Ypač tokiu neramiu žvilgsniu, jos teigimu, mergaites varsto ponas Krisas. Laura atšovė: turbūt pati Anetė nesitveria kailyje, kaip nori sugulti su ponu Krisu. Tai išgirdusios mes visos plyšome juokais, nes vien mintis pasimylėti su ponu Krisu mums atrodė šlykšti ir visiškai absurdiška.

Tačiau arčiausiai tikrovės, man rodos, buvo Rūtos pasiūlyta teorija.

– Jie tiek daug pasakoja mums apie seksą, kad pasiruoštume gyvenimui, kuris mūsų laukia išvykus iš Hailšemo, – aiškino ji. – Mokytojai nori, kad darytume tai deramai, kad eitume į lovą su tokiais pačiais kaip mes ir neužsikrėstume jokiomis ligomis. Bet, jų įsitikinimu, seksui mūsų gyvenime laikas ateis tik tada, kai iš čia išvažiuosime. Jie draudžia mums mylėtis čia, nes tai sukeltų jiems per daug rūpesčių.

Beje, aš pati drįsčiau spėti, kad meilės žaidimai mokykloje toli gražu nebuvo taip paplitę, kaip manė mokiniai. Sutinku, beveik visi laikydavosi už rankučių, bučiavosi, bet visos tos porelės dažniausiai tik *leisdavo kitiems suprasti,* jog glamonėmis viskas nesibaigia. Dabar, kai visa tai prisimenu, mintyse klausiu savęs, ar bent menka dalis tų plepalų buvo tiesa. Jei žmonės iš tikrųjų būtų mylėjęsi taip dažnai, kaip gyrėsi savo moksladraugiams, tai vaikščiodamas po Hailšemo mokyklos teritoriją visuose pašaliuose turėjai matyti vien besimylinčias poreles.

Prisimenu, kad tarp mūsų galiojo nerašyta taisyklė pernelyg nesigilinti į tokius tvirtinimus ir viena kitos nekamantinėti. Pavyzdžiui, jei tau kalbant apie kokią kitą mergaitę Hana vartydama akis tėkštelėdavo: „Ak, ta nekaltybė!" (suprask: „*Mes*, žinoma, jau nesame tokios, o ji yra, tad argi verta kažin ko iš jos tikėtis?"), – tai nederėdavo jos klausti: „O su kuo tu praradai nekaltybę? Kada? Ir kur?" Ne, tokiu atveju tiesiog linktelėdavai galva, tarsi puikiausiai suprastum, kas ir kaip. Tarytum anapus mokyklos sienų būtų egzistavusi paraleli tikrovė, į kurią mes trumpai persikeldavome pasimylėti.

Tikriausiai jau anuomet puikiai mačiau ir supratau, kad mano ausis pasiekiantys pasakojimai, kas su kuo gulėjo, daugiausia vien pramanas. Ir vis dėlto artėjant vasarai vis labiau ėmiau jaustis kaip kokia balta varna. Tuo laikotarpiu seksas mūsų gyvenime buvo toks pat svarbus, kaip prieš kelerius metus – kūrybiškumas. Širdies gilumoje jautei, kad jei iki šiol dar su niekuo nesimylėjai, turi nedelsdama tai padaryti. Man šį reikalą komplikavo dar ir tai, jog dvi pačios artimiausios draugės sekso skonį jau buvo išbandžiusios. Laura kartą buvo sugulusi su Robiu D., nors juodu taip ir netapo pora, o Rūta mylėdavosi su Tomiu.

Kaip tik dėl to aš vis delsiau ir vis prisimindavau panelės Emilės patarimą: „Jei dar neradote žmogaus, su kuriuo iš tikro norėtumėte visa tai patirti, geriau palaukite!" Bet artėjant tų metų pavasariui aš vis dažniau nutverdavau save galvojant, kad netgi norėčiau pasimylėti su kokiu vaikinu. Ir ne tik kad įsitikinčiau, koks tai jausmas, bet ir dėl toptelėjusios minties, kad reikėtų patirti, kas apskritai yra tas seksas, ir geriausia, jei pirmą kartą padaryčiau tai su vaikinu, kuriam esu visiškai abejinga. Mat, kaip man tuomet atrodė, vėliau, sutikusi tikrąją

savo meilę, būsiu jau labiau patyrusi ir galėsiu viską padaryti kaip reikiant. Matote, aš mąsčiau maždaug taip: jeigu panelė Emilė teisi ir seksas išties yra svarbi žmonių gyvenimo bei tarpusavio santykių dalis, tai tikrai nenoriu, kad man tas pirmas kartas nutiktų kaip tik tada, kai bus labai svarbu nesuklysti.

Ir štai į mano akiratį pateko Haris K. Pasirinkau jį dėl daugelio priežasčių. Pirmiausia, tikrai žinojau, kad jis tai jau yra daręs su Šeron D. Antra, nebuvau iki ausų jo įsimylėjusi, bet, kita vertus, atgrasus jis man neatrodė. Be to, Haris buvo tylus ir malonus vaikinas, tad jei mums nieko neišeitų, galėjau bent jau tikėtis, kad jis nevaikščios po visą mokyklą paleidęs liežuvio. Ir pagaliau Haris pats kelis kartus leido man suprasti, jog mielai su manimi pasimylėtų. Tiesa, tuo laikotarpiu dauguma vaikinų buvo linkę flirtuoti ir laidyti dviprasmiškas pastabas, bet ilgainiui mes nesunkiai išmokome atskirti rimtą pasiūlymą nuo įprastų berniokiškų pliurpalų.

Tad pasirinkau Harį, bet dar porą mėnesių vis nesiryžau imtis įgyvendinti savo plano, nes norėjau būti iki galo tikra, jog būsiu tam fiziškai pasirengusi. Panelė Emilė mums sakė, kad jeigu nepakankamai susijaudinsi, sueitis gali būti skausminga ir baigtis visiška nesėkme, – tai man buvo tikras galvos skausmas. Ne, aš nesibaiminau, kad mane „perplėš", kaip mes dažnai pajuokaudavome, nors šito slapčia bijojo dauguma merginų. Nė neabejojau, kad jei tik greitai susijaudinsiu, viskas eis kaip iš pypkės, tad norėdama būti tikra, jog man tai pavyks, dažnai masturbuodavausi.

Suprantu, jums gali pasirodyti, kad elgiausi kaip kokia sekso maniakė, bet, prisimenu, nemažai laiko praleisdavau ir skaitydama ištraukas iš knygų, kuriose aprašytos meilės scenos; skaitydavau jas daugybę kartų, stengdamasi pasisemti ži-

nių ir rasti atsakymus į rūpimus klausimus. Deja, iš Hailšemo bibliotekos knygų ne kažin ką galėjau sužinoti. Mes turėjome daug XIX amžiuje Tomo Hardžio ir kitų autorių prirašyto skaitalo, tik iš tų knygų man nebuvo beveik jokios naudos. Kitose, gerokai šiuolaikiškesnėse Ednos O'Brajen ir Margaretos Dreibl knygose, buvo galima aptikti šiek tiek sekso, bet iš ten aprašytų meilės scenų negalėjai susidaryti bent kiek tikresnio įspūdžio, kas iš tiesų vyksta, nes autorės, matyt, iš anksto buvo nusprendusios, jog skaitytojas ir taip gerai išmano tuos reikalus, tad neverta detalizuoti. Knygos mane tik suerzino ir nuvylė, – daug daugiau patirties pasisėmiau žiūrėdama vaizdajuostes. Jau porą metų biliardo kambaryje turėjome vaizdo grotuvą, ir tą pavasarį pas mus jau buvo susikaupusi visai nebloga videoteka. Daugumoje tų filmų buvo ir sekso scenų, tik bėda, kad beveik visos baigdavosi vos prasidėjusios, o jei ne, matydavai tik besimylinčiųjų veidus ir nugaras. O jei kartais ir rasdavai tau reikalingą sekso sceną, būdavo labai sunku susikaupti ir atidžiai ją peržiūrėti, nes paprastai filmą drauge žiūrėdavo dar bent dvidešimt mokinių. Mes buvome nusistatę tam tikras taisykles – turėjome teisę prašyti, kad viena ar kita filmo scena būtų pakartota, pavyzdžiui, kad ir tas filmo „Didysis pabėgimas" epizodas, kai amerikietis liuokteli per spygliuotą tvorą ir užšoka ant savo dviračio. Norėdami, kad scena būtų pakartota, mes imdavome skanduoti: „At-suk-ti! At-suk-ti!", – kol kuris nors spustelėdavo nuotolinio valdymo pultelį, ir mes peržiūrėdavome tą patį fragmentą tris ar keturis kartus. Bet aš juk negalėjau atkreipti visų dėmesio imdama klykti, kad būtų kartojamos sekso scenos.

Taigi vis atidėliojau, vis ruošiausi, savaitės slinko, ir pagaliau atėjus vasarai nusprendžiau, kad jau esu pakankamai

pasirengusi. Tuomet tvirtai tikėjau besielgianti visiškai teisingai ir atsargiai ėmiau laidyti atitinkamas užuominas Hariui. Viskas klostėsi kuo puikiausiai, tiksliai pagal planą, tik staiga Rūta ir Tomis išsiskyrė, ir viskas susijaukė.

9 SKYRIUS

Praėjus kelioms dienoms, kai juodu išsiskyrė, mes su keliomis mergaitėmis sėdėjome dailės klasėje ir tobulinome piešimo įgūdžius. Tą dieną, pamenu, buvo be galo tvanku, nors mums už nugarų ūžė elektrinis ventiliatorius. Mes piešėme anglimi, o kadangi kažkas buvo išnešęs iš klasės visus molbertus, buvome priverstos dirbti pasidėjusios piešimo lentas ant kelių. Sėdėjau šalia Sintijos E. ir mudvi šnekučiavomės apie šį bei tą ir skundėmės, kad klasėje neįmanomai karšta. Paskui pokalbis kažkaip savaime nukrypo į berniukus, ir ji, nepakeldama akių nuo savo piešinio, tarė:

– Na ir, žinoma, Tomis. Taip ir žinojau, kad jo draugystė su Rūta ilgai netruks. Ką gi, manau, dabar tavo eilė tapti tiesiogine Rūtos įpėdine.

Ji mestelėjo tuos žodžius abejingai, nieko negalvodama. Bet Sintija buvo įžvalgi mergina, o tai, jog ji nepriklausė mūsų grupelei, tą pastabą darė tik svaresnę. Turiu omenyje, kad jai šitaip pasakius mano galvoje ėmė suktis įkyri mintis: Sintija balsu ištarė tai, ką apie šį reikalą mano visi, žvelgiantys į mus iš šalies. Šiaip ar taip, daugelį metų, kol klasės mergaitės ėmė

ieškotis poros, buvome geros draugės. Tad visiškai suprantama, kad žvelgiant iš šalies galėjau pasirodyti esanti „tiesioginė Rūtos įpėdinė“. Tačiau tąkart nutylėjau ir nieko neatsakiau, o Sintija, kuri, matyt, šito dalyko irgi nebuvo linkusi pernelyg sureikšminti, daugiau apie tai nė žodžiu neužsiminė.

Paskui, praėjus dienai ar dviem, su Hana ėjome iš paviljono. Staiga ji niūktelėjo man alkūne ir mostelėjo galva į grupelę berniukų, susirinkusių šiaurinėje žaidimų aikštėje.

– Žiūrėk, – tyliai pratarė. – Tomis. Sėdi nuo visų atsiskyręs.

Aš tik abejingai gūžtelėjau pečiais, tarsi būčiau norėjusi pasakyti: „Na ir kas?“ – ir pokalbis nutrūko. Bet netrukus susigriebiau be paliovos apie tai galvojanti. Gal Hana tik norėjo atkreipti mano dėmesį, kad Tomis, išsiskyręs su Rūta, negali rasti sau vietos? Tačiau iš to, kaip ji man niūktelėjo alkūne, o kalbėdama nuleido balsą, buvo akivaizdu, kad ir ją tikriausiai jau buvo pasiekusios po mokyklą sklandančios kalbos, esą aš – „tiesioginė Rūtos įpėdinė“.

Kaip jau sakiau, mane visa tai gerokai trikdė. Jau buvau apmetusi planą, kaip prisivilioti Harį, ir sukau galvą, kaip geriau jį įvykdyti. Tiesą sakant, kai dabar viską prisimenu, esu visiškai tikra, kad jei ne tos kalbos apie „tiesioginę įpėdinę“, būčiau tikrai pasimylėjusi su Hariu. Jau viską buvau apgalvojusi ir kuo puikiausiai pasiruošusi. Be to, man ir dabar atrodo, jog kaip tik toje savo gyvenimo atkarpoje pasirinkusi Harį aš tikrai neklydau. Jis tikriausiai būtų buvęs dėmesingas, švelnus, ir tikrai būtų supratęs, ko iš jo noriu.

Prieš porą metų mudu su Hariu probėgšmais matėmės Viltširo reabilitacijos centre. Jis buvo ten atvežtas po operacijos. Aš pati tuomet buvau ne kažin kaip nusiteikusi, mat naktį prieš čia pasirodant Hariui mirė vienas iš mano slaugytų do-

norų. Niekas manęs dėl to nekaltino – operacija tiesiog nepavyko, – bet nuotaika tuo metu buvo ne pati geriausia. Beveik visą naktį nemiegojau, nes reikėjo sutvarkyti krūvą dokumentų. Ir kai atvežė Harį, buvau registratūroje ir kaip tik rengiausi išeiti. Jis sėdėjo vežimėlyje, – kaip vėliau išsiaiškinau, ne todėl, kad apskritai negalėjo vaikščioti, o dėl to, jog po operacijos buvo nepaprastai silpnas, – tad nesu tikra, ar man priėjus ir pasisveikinus Haris mane atpažino. Tiesą sakant, nebuvo jokios priežasties, dėl kurios jis būtų turėjęs po tiek metų mane prisiminti. Išskyrus tą vieną vienintelį dalyką, daugiau mudu neturėjome visiškai nieko bendra. Hariui (jei tik jis apskritai mane dar prisiminė) aš tebuvau toji kvaiša mergina, kuri, kartą prie jo priėjusi, paklausė, ar jis nenorėtų su ja pasimylėti, o paskui apsigalvojo ir dingo. Šiaip ar taip, Haris, matyt, buvo ne pagal metus subrendęs vaikinas, nes nei supyko, nei ėmė plakti liežuviu ir visiems pasakoti, kokia aš įkyri ar panašiai. Taigi kai tądien pamačiau jį atgabentą į reabilitacijos centrą, pasijutau jam dėkinga ir nuoširdžiai norėjau jį slaugyti. Apsižvalgiau, bet jo slaugytojas, – jeigu Haris apskritai tokį turėjo, – taip ir nepasirodė. Sanitarai nekantravo kuo greičiau nuvežti Harį į palatą, tad kiek ilgiau su juo šnektelėti neteko. Aš tik pasisveikinau, palinkėjau kuo greičiau atsitiesti, o jis tik nusišypsojo nuvargusio žmogaus šypsena. Paskui užsiminiau apie Hailšemą, Haris tylomis kilstelėjo plaštaką nykščiu aukštyn, bet aš taip ir nesupratau, ar jis mane atpažino. Galbūt vėliau, kai nebesijautė toks pavargęs ir veikiamas vaistų, jis vis dėlto mane prisiminė...

Bet grįžkime į anuos laikus. Sakiau, kad nutrūkus Rūtos ir Tomio draugystei susijaukė visi mano planai. Kai dabar visa tai prisimenu, man Hario netgi truputį gaila. Dar prieš savai-

tę svaidžiusi daug žadančias užuominas, staiga ėmiau elgtis visiškai priešingai ir prislopintu balsu berdavau visokiausius dalykus, kad tik jį atstumčiau. Man rodos, tuomet buvau įsitikinusi, kad Haris trokšte trokšta su manimi pasimylėti ir nesupranta, kodėl staiga sustojau pusiaukelėje ir bandau jo atsikratyti. Ir tikrai, kai tik pamatydavau Harį, man akimirksniu atsirasdavo neatidėliotinų reikalų, paskubomis ką nors pasakydavau ir dingdavau iš akių jam dar nespėjus nieko atsakyti. Tik daug vėliau, kai po daugelio metų dar kartą ramiai perkračiau savo atsiminimus, man toptelėjo, kad seksas jam galbūt visai nebuvo svarbiausia. Dabar man susidaro įspūdis, jog pats Haris visą šį reikalą būtų mielai išmetęs iš galvos, jei tik aš, kaskart susitikusi jį kur nors koridoriuje ar kieme, nebūčiau pašnibždomis atsiprašinėjusi ir aiškinusi, kodėl kaip tik dabar nenorėčiau su juo mylėtis. Toks mano elgesys tikrai turėjo atrodyti kvailokas, ir jei Haris nebūtų buvęs toks santūrus ir padorus vaikinas, tikriausiai netrukus būčiau tapusi visos mokyklos pajuokos objektu. Taigi laikotarpis, kai aš stengiausi atsikratyti Hario, truko gal dvi savaites, o paskui Rūta manęs kai ko paprašė.

Tą vasarą, kol orai buvo dar šilti, mes atradome keistoką būdą kartu klausytis muzikos gryname ore. Maždaug prieš metus Pardavimuose pasirodė pirmieji ausinukai, ir prasidėjus vasarai per visą mokyklą iš rankų į rankas keliavo bent šeši tokie aparatai. Nežinia kodėl tapo labai madinga keliems žmonėms ratu susėsti ant žolės, viduryje pasidėti vieną vienintelį ausinuką, įjungti ir paskui leisti per rankas ausines. Na, šitaip klausytis muzikos iš pažiūros tikrai atrodo kvaila, bet mes

jausdavomės tiesiog puikiai. Maždaug dvidešimt sekundžių pasiklausydavai muzikos, paskui nusiimdavai ausines ir perduodavai kitam. Nuolat kartojantis tai pačiai dainai, po kurio laiko net nustebdavai, jog, galima sakyti, išklausei ją visą nuo pradžios iki galo. Kaip jau sakiau, tą vasarą visi dėl to kraustėsi iš proto, ir per pietų pertrauką kasdien galėjai matyti į nedideles grupeles susimetusius ir aplink grojantį ausinuką žolėje sugulusius mokinius. Mokytojai nebuvo sužavėti nauja mūsų pramoga ir tvirtino, kad šitaip galime pasigauti ausų infekciją. Kita vertus, jie nedraudė to daryti. Pamenu, toji paskutinė vasara Hailšeme buvo tiesiog neįsivaizduojama be ramių popiečių susibūrus aplink ausinukus. Kuris nors mokinys prieidavo ir paklausdavo: „Na, ko klausotės?" – ir jei atsakymas patikdavo, sėsdavosi ant žolės ir laukdavo, kol ateis jo eilė. Tą klausymąsi paprastai gaubdavo fantastiška atmosfera, ir aš neprisimenu, kad bent kartą kas nors būtų prašęs ir negavęs ausinių.

Su keliomis kitomis merginomis kaip tik klausiausi muzikos, kai priėjusi Rūta paklausė, ar negalėtume pasikalbėti. Akimirksniu supratau, jog tai kažkas rimta, tad palikau drauges ir mudvi su Rūta nuėjome į pastatą, kur buvo įrengti mūsų miegamieji. Savo kambaryje klestelėjome ant lovų. Aš įsitaisiau ant Rūtos lovos prie lango – saulės spinduliai buvo gerokai įšildę antklodę, – o ji atsisėdo ant manosios, prie galinės kambario sienos. Mums aplink ausis įkyriai zirzė mėsinė musė, ir mudvi nesitverdamos juokais minutėlę žaidėme „musių tenisą" mojuodamos rankomis ir stengdamosi vargšą netekusį nuovokos gyvį priversti skraidžioti nuo vienos prie kitos. Pagaliau musė išskrido pro langą, ir Rūta perėjo prie reikalo:

– Norėčiau susitaikyti su Tomiu. Keite, ar tu man padėsi? – Ir kilstelėjusi antakius pridūrė: – Kas yra?

– Nieko. Tiesiog jaučiuosi šiek tiek nustebusi dėl to, kas atsitiko. Žinoma, aš tau padėsiu.

– Be tavęs, daugiau niekam nesakiau, kad noriu susigrąžinti Tomį. Net Hanai neprasitariau. Tu vienintelė, kuria galiu pasitikėti.

– Ir ką gi, tavo supratimu, turėčiau daryti?

– Pasikalbėk su juo. Tu su Tomiu visuomet rasdavai bendrą kalbą. Jis tavęs paklausys. Be to, žinos, kad tu nieko neišsigalvoji ir nešneki apie mane jokių nesąmonių.

Mudvi nutilome ir kelias minutes nepratardamos žodžio sūpavome nuleistas kojas.

– Aš tik noriu, kad mes su Tomiu viską pradėtume iš naujo. Dabar mudu jau atsiskaitę: abu krėtėme kiaulystes stengdamiesi vienas kitą įskaudinti, bet dabar jau užteks. Ta prakeikta Marta H.! Palauk, aš jai dar atsilyginsiu! Gal jis tai padarė tik norėdamas mane prajuokinti... Ką gi, gali Tomiui pasakyti, kad jam pavyko ir kad dabar mes atsiteisę. Bet jau laikas suaugti ir pradėti viską iš naujo. Keite, žinau, tau pavyks jį įtikinti. Tu greičiau už kitus rasi su juo bendrą kalbą. O jei ir tada pasirodys, kad Tomis neturi pakankamai sveiko proto, ką gi, – bent jau žinosiu, jog neverta gaišti laiko.

Gūžtelėjusi pečiais atsakiau:

– Na, kaip pati ką tik pripažinai, mudu su Tomiu visuomet susišnekėdavome.

– Taigi. Ir jis tave gerbia. Aš tai žinau, nes Tomis gana dažnai apie tave kalba. Vis kartoja, kad tu valinga, drąsi ir visada darai tai, ką sakai. Kartą jis man netgi prisipažino, kad jei patektų į bėdą, mieliau priimtų tavo, o ne kurio nors iš vaikinų

pagalbą. – Ir trumpai sukikenusi Rūta pridūrė: – Turi pripažinti, jog iš Tomio lūpų tai – tikras komplimentas. Kitaip sakant, tu vienintelė gali mus išgelbėti. Tomis ir aš tiesiog sukurti vienas kitam, ir jis tavęs tikrai paklausys. Juk padarysi tai dėl mūsų, ar ne, Keite?

Minutėlę patylėjusi aš paklausiau:

– Rūta, ar tu rimtai nori atnaujinti santykius su Tomiu? Tai yra, jeigu aš jį perkalbėsiu ir judu vėl būsite drauge, ar tu daugiau jo neskaudinsi?

Rūta tik atsiduso ir nekantriai išbėrė:

– Aišku, ne. Dabar mes jau suaugę. Greitai turėsime išvykti iš Hailšemo. Juk tai ne mažų vaikų žaidimas.

– Gerai. Tada aš su juo pašnekėsiu. Tu teisi: netrukus paliksime Hailšemą. Dabar tikrai negalime gaišti laiko.

Paskui, pamenu, mudvi dar kelias minutes sėdėjome ant lovų ir šnekėjomės. Rūta vis negalėjo pamiršti to, kas buvo; pasakojo, kaip kvailai elgėsi Tomis, aiškino, kodėl juodu vienas kitam skirti, kaip dabar juodu viską darys kitaip, liausis viešai glėbesčiavęsi, kaip pasirinks tinkamesnį laiką ir tinkamesnes vietas mylėtis. Mudvi visa tai aptarinėjome, ir Rūta vis norėdavo išgirsti mano patarimų. Paskui aš akimirką pažvelgiau pro langą, nukreipiau žvilgsnį į tolumoje dunksančias kalvas ir staiga labai nustebau pajutusi, kad Rūta, atsisėdusi šalia, stipriai apkabino mane per pečius.

– Keite, žinau, kad galime tavimi pasikliauti, – tarė ji. – Tomis sakė tiesą. Patekus į bėdą, tu esi kaip tik tas žmogus, kurio labiausiai reikia.

Bet paskui kelias dienas vis kas nors sutrukdydavo, ir aš vis neradau tinkamos progos pasikalbėti su Tomiu. Pagaliau vieną dieną per pietų pertrauką pamačiau jį pačiame pietinės žaidimų aikštės pakraštyje besimokantį valdyti futbolo kamuolį. Dar prieš kelias minutes jis žaidė su dviem kitais vaikinais, o dabar buvo vienas ir žongliravo kamuoliu, koja vis mušdamas jį į viršų ir neleisdamas nukristi ant žemės. Priėjau jam iš už nugaros ir atsisėdusi ant žolės atsirėmiau į tvoros stulpą. Tai turėjo būti netrukus po to, kai parodžiau jam Patricijos K. pieštą kalendorių, o jis supykęs nuėjo šalin; kaip šiandien prisimenu – nebuvau tikra, ar mudviejų santykiai vis dar tokie pat geri kaip anksčiau. Tomis toliau žongliravo visą dėmesį sutelkęs į kamuolį ir net truputį suraukęs kaktą – kelis, pėda, galva, pėda, – o aš sėdėjau, skainiojau dobilus ir žiūrėjau į tolumoje dunksantį mišką, kuris kadaise mums kėlė tiek baimės. Pagaliau nutariau pralaužti ledus ir tariau:

– Tomi, pasikalbėkime. Noriu tau pasakyti kai ką svarbaus.

Kai tik ištariau šiuos žodžius, Tomis kaipmat leido kamuoliui nukristi ant žemės ir atėjęs atsisėdo šalia manęs. Jis visuomet taip darydavo: vos išgirsdavo, jog noriu su juo pasikalbėti, veido niūrumas kaipmat išgaruodavo ir atsirasdavo nuoširdaus susidomėjimo išraiška. Tai man kaskart primindavo laikus, kai dar mokėmės žemesnėse klasėse: kai mus aprėkęs mokytojas nusiramindavo, jo veidas akimirksniu pragiedrėdavo. Tomis šiek tiek šnopavo, ir nors žinojau, jog uždusо žaisdamas, man tai tik dar labiau sustiprino įspūdį, kad jis be galo susidomėjęs, ką dabar pasakysiu. Kitaip tariant, mudviem dar nė žodžiu nepersimetus, jis savo elgesiu mane jau gerokai suerzino. O paskui, kai tariau: „Tomi, juk aš viską žinau. Pastaruoju metu nesijauti laimingas“, – jis man atšovė:

„Apie ką tu čia? Jaučiuosi kuo puikiausiai. Tikrai". Ir Tomio veidą užliejo plati šypsena, jis net susijuokė. Bet šito man jau buvo per daug. Kai matydavau jį taip darkantis prieš kelerius metus, slapčia tik šyptelėdavau. O tąkart Tomis mane tikrai sunervino. Mat jei jis ateidavo ir sakydavo: „Man labai liūdna", – tuojau pat, kad patvirtintų savo žodžius, dar nutaisydavo ir baisiai nusiminusį veidą. Ir tai toli gražu nebuvo ironija. Jis tikrai manė, jog šitaip elgdamasis lengviau įtikins pašnekovą. Tad ir dabar, norėdamas įrodyti esąs kaip niekad laimingas, jis nutaisė linksmumu spinduliuojantį veidą. Kaip jau sakiau, buvo laikas, kai toks Tomio elgesys man glostė širdį, bet tą vasarą jo grimasos buvo tik dar vienas įrodymas, koks jis dar vaikas ir kaip lengvai panorėjęs bet kas gali juo pasinaudoti. Tuomet dar nedaug žinojau apie pasaulį, kuriame mums teks gyventi palikus Hailšemą, bet numaniau, kad mums visiems teks susiimti, nepamesti galvos, stengtis susiorientuoti. Ir kai matydavau šitokį Tomio elgesį, mane apimdavo baimė. Anksčiau tiesiog numodavau į tai ranka – Tomio elgesį nebuvo lengva paaiškinti, – bet tą popietę neišlaikiau ir pratrūkau:

– Tomi, kai taip juokiesi, atrodai visiškai *kvailas!* Jeigu nori apsimesti esąs laimingas, geriau šitaip nedaryk! Paklausyk manęs – niekada šitaip nedaryk! Niekada! Klausyk, tau būtų pats laikas suaugti. Suaugti, surimtėti ir grįžti į vėžes. Pastarosiomis dienomis sugriuvo visas tavo gyvenimas, ir mes abu tai žinome.

Tomis atrodė gerokai sutrikęs. Kai įsitikino, kad jau baigiau, tarė man:

– Tu teisi. Pastaruoju metu man daug kas sugriuvo. Bet nesuprantu, apie ką tu čia, Keite. Kaip suprasti „mes abu tai ži-

nome"? Nesuprantu, iš kur tu galėtum žinoti. Juk aš niekam nieko nepasakojau.

– Aišku, smulkmenų aš nežinau. Bet mus visus jau pasiekė gandai, kad judu su Rūta išsiskyrėte.

Tomis vis dar jautėsi suglumęs. Pagaliau vėl sukikeno, ir šįkart jo juokas buvo nuoširdus.

– Dabar jau supratau, apie ką tu čia... – sumurmėjo jis ir kelioms sekundėms nutilo, tarsi būtų norėjęs kažką apmąstyti. – Jei atvirai, Keite, – pagaliau vėl prabilo, – dėl to aš tikrai nesuku sau galvos. Man ramybės neduoda visai kas kita. Tiesiog niekaip negaliu liautis apie tai galvojęs. Turiu omenyje panelę Liusę.

Štai tada ir sužinojau, kas vasaros pradžioje įvyko tarp Tomio ir panelės Liusės. Kiek vėliau, kai turėjau pakankamai laiko visa tai permąstyti, susigriebiau, jog panelės Liusės ir Tomio pokalbis turėjo įvykti vos kelios dienos po to, kai netyčia užklupau ją 22 kabinete pieštuku įnirtingai braukančią lapus. Ir, kaip jau sakiau, pyktelėjau pati ant savęs, kad nepriverčiau Tomio papasakoti man visko anksčiau.

Lemtingasis pokalbis įvyko vieną popietę, artėjant „langui", kai pamokos jau būna pasibaigusios, o iki vakarienės dar kelios valandos. Tomis pastebėjo panelę Liusę, išeinančią iš pagrindinio pastato, iki ausų apsikrovusią vokais bei segtuvais, ir kadangi atrodė, jog bet kurią akimirką jai kas nors gali nukristi, pribėgęs pasisiūlė padėti.

– Na, ji man padavė kelis daiktus ir pasakė, jog turime visa tai nunešti į jos darbo kambarį, – vėliau pasakojo man Tomis. – Bet daiktų buvo per daug netgi mums dviem, ir man pakeliui netyčia iškrito keli segtuvai. Kai priartėjome prie Oranžerijos, ji staiga sustojo kaip įbesta, ir man dingtelėjo, jog ir jai kas

nors iškrito. Bet ji stovėjo ir stebeilijosi į mane – tiesiai į mane, o jos veidas buvo labai rimtas. Paskui pareiškė, girdi, mums reikia pasikalbėti. Rimtai pasikalbėti. Aš neprieštaravau, tad nuėjome į Oranžeriją, į jos kambarį, ir ten sudėjome atneštus daiktus. Ir štai ji man liepia sėstis, o paskui ima kalbėti, tarsi tęstų ankstesnį mūsų pokalbį, na, žinai, tą, kuris buvo prieš kelerius metus. Ir pasakysiu tau, kad ji tą mūsų pokalbį puikiausiai prisiminė, nes iš karto pradėjo kalbėti taip, tarsi jis būtų vykęs tik vakar. Jokių paaiškinimų, nieko, ji tiesiog kalba toliau: „Tomi, pasakiusi tau tai, ką pasakiau, aš suklydau. Jau seniai turėjau susirasti tave ir tą klaidą ištaisyti". Paskui panelė Liusė pareiškė, girdi, aš turįs išmesti iš galvos visa, ką ji man anuomet prišnekėjo. Ir prisipažino padariusi man meškos paslaugą patardama nesijaudinti dėl savo kūrybiškumo. Girdi, mokytojai buvo teisūs: mano kūriniai – grynas šlamštas, ir tiesiog nepateisinama...

– Palauk, Tomi. Ar ji taip ir pasakė? Kad tavo kūriniai – grynas šlamštas?

– Na, jeigu ne šlamštas, tai kažkas panašaus. Gal ji pasakė „apgailėtini". Tikriausiai. Ar „nevertingi". Bet visai gali būti, kad pavadino juos šlamštu. Ji man pasakė, jog labai gailisi dėl to, ko man aną kartą prišnekėjo, – mat jei nebūtų taip kalbėjusi, gal aš jau būčiau išlipęs iš duobės ir susitvarkęs.

– O ką tu jai į tai atsakei?

– Nieko. Kad nė nežinojau, *ką* sakyti. Galop panelei Liusei irgi pasidarė įdomu. Ir ji paklausė: „Tomi, ką tu galvoji?" Ką gi, aš atsakiau, kad nė nežinau, ką pasakyti, tačiau, kad ir kaip ten būtų, jai tikrai nereikia jaudintis, nes dabar jau viskas susitvarkė. O ji tik papurtė galvą ir pareiškė, jog toli gražu ne: mano kūriniai – grynas šlamštas, ir taip yra iš dalies dėl to, ką

ji man anąsyk prišnekėjo. O aš panelei Liusei atsakiau: „Bet argi tai svarbu? Dabar jau viskas grįžo į vėžes, daugiau niekas iš manęs nesijuokia". O ji vis nesiliovė purčiusi galvos ir vėl tarė: „Svarbu, Tomi, svarbu. Man nereikėjo sakyti to, ką tau pasakiau". Tada man toptelėjo, gal ji kalba apie ateitį, supranti? Apie tai, kas mūsų laukia, kai paliksime Hailšemą. Todėl paskubėjau ją užtikrinti: „Bet juk viskas bus gerai, panele. Aš visiškai sveikas ir žinau, kaip rūpintis savo sveikata. Kai ateis donorystės laikas, aš puikiausiai šią užduotį atliksiu". Po šių mano žodžių panelė Liusė ėmė purtyti galvą dar smarkiau – taip smarkiai, jog ėmiau nerimauti, kad neapsvaigtų. Paskui ji man tarė: „Klausyk, Tomi, tavo kūriniai – labai svarbus dalykas. Ir ne tik todėl, jog tai – *įrodymas*. Juk visa – tavo paties labui. Tavo kūriniai nepaprastai svarbūs tau pačiam".

– Palauk. Koks įrodymas? Ką ji norėjo tuo pasakyti?

– Nežinau. Bet panelė Liusė tikrai pavartojo šitą žodį. Ji pasakė, kad mūsų dailės kūriniai yra svarbūs „ne tik todėl, jog tai – įrodymas". Dievai žino, ką ji turėjo omenyje. Aš jos taip ir nepaklausiau. Tik atsakiau nesuprantąs ir pasiteiravau, ar tai kaip nors susiję su Madam ir jos Galerija. Sunkiai atsidususi, ji tik linktelėjo galva: „Madam Galerija, – taip, tai irgi labai svarbu. Gerokai svarbiau, nei man anksčiau atrodė. Dabar tai suprantu". O paskui dar pridūrė: „Matai, Tomi, yra daugybė dalykų, kurių tu nesuvoki ir kurių aš negaliu tau paaiškinti. Daugybė dalykų, susijusių su Hailšemu ir tavo vieta plačiajame pasaulyje. Bet galbūt vieną dieną tu pamėginsi viską išsiaiškinti, ir tau pavyks. Šios užduoties jie tau tikrai nepalengvins, bet jei norėsi, – jei iš tikrųjų labai norėsi, – anksčiau ar vėliau išsiaiškinsi". Tada panelė Liusė vėl ėmė purtyti galvą, nors jau ne taip smarkiai kaip pirma, ir dar pridėjo: „Kodėl gi

tu turi būti kitoks? Mokiniai, kurie baigia Hailšemo mokyklą, paprastai ne kažin ką daugiau ir tesužino. Kodėl tu turėtum būti išimtis?" Vėl nesupratau, apie ką ji čia kalba, todėl pakartojau: „Viskas bus gerai, panele mokytoja". Minutėlę ji sėdėjo tylėdama, o paskui atsistojo ir pasilenkusi mane apkabino. Ne, nebuvo justi nė menkiausio erotinio atspalvio. Ji apkabino mane taip, kaip mokytojai mus kartais apglėbdavo, kai dar buvome maži. Aš sėdėjau sustingęs kaip druskos stulpas. Paskui ji atšlijo nuo manęs ir dar pakartojo, kad gailisi dėl to, ką man anąsyk prikalbėjo. Pridūrė, jog dar ne per vėlu, jog man tuojau pat reiktų imtis darbo ir atsigriebti už visą prarastą laiką. Rodos, aš nieko neatsakiau, panelė Liusė vėl įbedė į mane keistą žvilgsnį, ir man šmėstelėjo mintis, ar tik ji vėl nepadės glėbesčiuotis. Bet užuot apkabinusi ji tarė: „Padaryk tai savo paties labui, Tomi". Pažadėjau pasistengti, nes mane jau buvo apėmęs nenugalimas noras kuo greičiau sprukti iš mokytojos kabineto. Po to panelės Liusės apkabinimo ir taip toliau aš tikriausiai buvau išraudęs kaip vėžys. Supranti, tai jau ne tas pat kaip anksčiau, – dabar mes beveik suaugę.

Iki tos akimirkos buvau taip susidomėjusi Tomio pasakojimu, kad visai pamiršau, apie ką norėjau su juo pasikalbėti. Bet jo užuomina, jog mes dabar beveik suaugę, priminė man, ko čia atėjau.

– Klausyk, Tomi, – pagaliau priėjau prie reikalo, – apie tai dar pasikalbėsime vėliau, gerai? Tai labai įdomu, ir aš puikiai suprantu, kodėl tasai pokalbis su panele Liuse tave taip prislėgė. Kad ir kaip ten būtų, tau tikrai reikėtų suimti save į rankas. Juk šią vasarą iš čia išvažiuosime. Turi grįžti į vėžes, o vieną dalyką gali sutvarkyti jau dabar. Rūta man sakė, kad yra pa-

siruošusi liautis krėtusi visokias kvailystes ir nori susitaikyti. Man rodos, tau tai puiki galimybė. Nepraleisk jos.

Kelias akimirkas Tomis patylėjo, paskui man tarė:

– Na nežinau, Keite. Yra dar tiek daug kitų dalykų, kuriuos reikia apmąstyti...

– Tomi, paklausyk. Tu – tikras laimės kūdikis. Iš visų čia esančių mokinių būtent Rūta tave įsimylėjo. Jei liksi su ja, kai iš čia išvažiuosime, tau dėl nieko nereikės jaudintis. Rūta – pati geriausia mergina, ir kol būsi su ja, tau nieko nenutiks. Ji sako norinti viską pradėti iš pradžių. Tad šį kartą pasistenk jos neapvilti.

Laukiau jo atsakymo, bet Tomis tylėjo, ir aš pajutau, kaip mane palengva apima baimė. Pasilenkiau artyn prie jo ir pridūriau:

– Klausyk, kvaileli, kitos tokios progos ji tau gali ir nesuteikti. Argi nesuvoki, kad greitai jau nebegyvensime kartu?

Didžiai mano nuostabai, Tomio atsakymas, – kai jis pagaliau teikėsi man atsakyti, – buvo visiškai ramus ir apgalvotas; vėliau metams bėgant šis Tomio bruožas ryškėjo vis labiau.

– Puikiai suprantu, Keite. Kaip tik todėl ir negaliu stačia galva nerti atgal į intymius santykius su Rūta. Atėjo laikas, kai privalome labai rimtai apsvarstyti tolesnius savo žingsnius. – Jis atsiduso, pažvelgė man tiesiai į akis ir kalbėjo toliau: – Tu teisybę sakai, Keite. Netrukus mums teks iš čia išvažiuoti. Tai jau ne mažų vaikų žaidimas. Ko nors imdamiesi, turime viską gerai apsvarstyti.

Staiga man pritrūko žodžių, nežinojau, ką jam atsakyti, tad sėdėjau ten ir tylomis pešiojau nuskintus dobilus. Jaučiau įbestą į mane Tomio žvilgsnį, bet akių nepakėliau. Šitaip būtume tylėję ilgai, bet mums kažkas sutrukdė. Man rodos, grįžo

vaikinukai, su kuriais Tomis neseniai spardė kamuolį, o gal praeidami pro šalį sustojo ir prie mūsų prisėdo keli kiti mokiniai? Šiaip ar taip, pokalbis prie keturių akių buvo baigtas, ir aš nuėjau šalin negalėdama atsikratyti jausmo, kad nepadariau to, ką ketinau, ir apvyliau Rūtą.

Niekada taip ir nesužinojau, kaip paveikė Tomį mudviejų pokalbis, nes jau rytojaus dieną po mokyklą pasklido naujiena. Buvo dar prieš vidurdienį, ir mes dalyvavome dar viename „kultūriniame instruktaže". Tai buvo pratybos, per kurias turėjome atlikti vaidmenį įvairiausių profesijų žmonių, kuriuos sutiksime palikę Hailšemą: kavinių padavėjų, policininkų ir panašiai. Šios pamokos visuomet keldavo mums nemažai nerimo, bet kartu ir žavėjo, todėl mielai jas lankėme. Ir štai baigiantis pamokai, kai mes jau ruošėmės išeiti, į kabinetą įlėkė Šarlotė F. ir po mokyklą akimirksniu pasklido žinia, kad panelė Liusė palieka Hailšemą. Ponas Krisas, kuris vedė pamoką ir, be abejo, turėjo tai žinoti anksčiau, tarsi koks nusikaltėlis paskubomis spruko iš klasės, kol mes dar nespėjome ko nors paklausti. Iš pradžių nesusigaudėme, ar Šarlotė tik kartoja girdėtą gandą, bet kuo daugiau ji mums pasakojo, tuo aiškiau darėsi, jog tai ne gandas, o tikra tiesa. Anksti ryte viena aukštesniojo skyriaus klasė 12 kabinete laukė muzikos pamokos, kurią turėjo vesti panelė Liusė. Tačiau staiga pasirodė panelė Emilė ir pasakė, esą panelė Liusė dabar negalinti ateiti, tad pamoką vesianti ji. Gal dvidešimt minučių viskas tekėjo įprasta vaga. Paskui visiškai netikėtai, – matyt, net nebaigusi pradėto sakinio, – panelė Emilė liovėsi kalbėjusi apie Bethoveną ir paskelbė, kad panelė Liusė išvyksta iš Hailšemo ir niekada dau-

giau negrįš. Muzikos pamoka tąsyk baigėsi šiek tiek anksčiau, nes panelė Emilė, be galo susirūpinusi, staiga kažin kur išskubėjo. Kai tik mokiniai išėjo iš kabineto, naujiena akimirksniu apskriejo visą mokyklą.

Aš tuojau pat leidausi ieškoti Tomio, nes trokšte troškau, kad šią naujieną jis sužinotų būtent iš manęs. Bet kai išėjau į kiemą, supratau pavėlavusi. Gerokai tolėliau, tolimajame žaidimų aikštės kampe, apsuptas būrio vaikinų stovėjo Tomis ir klausėsi, vis linksėdamas, ką jie pasakoja. Berniukai gyvai gestikuliavo ir atrodė susijaudinę, o Tomis žvelgė į tolį nieko nematančiomis akimis. Dar tą patį vakarą jis susitaikė su Rūta. Prisimenu, kaip praslinkus kelioms dienoms Rūta mane susirado ir padėkojo, kad aš „taip puikiai viską sutvarkiau". Pasakiau jai, kad, mano manymu, ne kažin ką tepadėjau, bet ji manęs nė nesiklausė. Rūta aiškiai buvo mane įtraukusi į mėgstamų žmonių sąrašą. Maždaug taip viskas klostėsi ir toliau, iki pat tos dienos, kai atėjo laikas išvykti iš Hailšemo.

ANTRA DALIS

10 SKYRIUS

Kartais, ilgai važiuodama begaliniu per pelkėtas vietoves vingiuojančiu keliu arba žiūrėdama į slenkančius pro šalį vienas šalia kito suartus laukus, virš kurių, – gali šitaip keliauti mylių mylias, – kiek akis užmato plyti vis tas pat apniukęs pilkšvas dangus, pagaunu save galvojant apie baigiamąjį darbą, kurį anuomet turėjau pradėti rašyti, kai persikelsiu gyventi į Ūkį. Per paskutinę Hailšemo vasarą mokytojai kartais kalbėdavosi su mumis apie mūsų būsimuosius darbus, bandydami padėti išsirinkti temą, į kurią per ateinančius dvejus metus nuoširdžiai gilinsimės ir kuri atitrauks mūsų dėmesį nuo daugelio aplink mus vykstančių dalykų. Bet kažkodėl, – gal dėl to, jog pro akis nepraslydo šiek tiek nenatūralus mokytojų elgesys, – niekas iš mūsų netikėjo, kad tie rašto darbai tokie svarbūs. O ir tarpusavyje beveik visai apie tai nesikalbėdavome. Pamenu, kaip nuėjusi pas panelę Emilę pranešiau, kad rašysiu darbą apie karalienės Viktorijos laikų romaną, nors pasirinkau šią temą atsitiktinai, per daug nesukdama sau galvos, ir aiškiai mačiau, jog panelė Emilė tai supranta. Bet ji tik nudėbė mane įdėmiu tiriamu žvilgsniu ir nepratarė nė žodžio.

Tačiau vos tik įkėlėme koją į Ūkį, mūsų rašiniai kaipmat tapo nepalyginti svarbesni nei anksčiau. Dauguma mūsų pirmosiomis ten praleistomis dienomis, o kai kas – ir gerokai ilgiau, abiem rankomis laikėmės įsikirtę savo rašto darbų – paskutinės Hailšeme gautos užduoties, tarsi tai būtų mokytojų mums įteikta atsisveikinimo dovana. Laikui bėgant tie rašiniai išbluko iš atminties, bet pačioje pradžioje jie mums labai padėjo priprasti prie naujos aplinkos.

Kai dabar galvoju apie savo rašinį, paprastai sutelkiu savo dėmesį į kokį nors jo fragmentą ar detalę: pavyzdžiui, mąstau apie tai, kad galėjau nagrinėti šią temą visiškai kitu aspektu arba sutelkti dėmesį į visai kitus autorius bei kūrinius. Kiek kartų sustojusi prisipilti degalų užsukdavau į kavinę, sėdėdavau gerdama kavą, pro didžiulį langą žiūrėdavau į autostradą, ir staiga nei iš šio, nei iš to vėl imdavau galvoti apie savo baigiamąjį darbą. Kai taip nutikdavo, mielai likdavau ten sėdėti ir dar kartą mintyse viską perkratydavau. Ne taip seniai netgi žaidžiau mintimi, jog galėčiau sugrįžti prie savo baigiamojo darbo ir dar šiek tiek padirbėti, ypač kai jau nebūsiu slaugė ir turėsiu daugiau laiko. Bet giliai širdyje, man rodos, visiškai neketinu to daryti. Tai tiesiog nostalgiški prisiminimai, į kuriuos malonu pasinerti. Apie savo rašytą darbą dabar galvoju panašiai kaip apie ritinio varžybas, kuriose galėčiau dar kartą dalyvauti, juolab kad šis žaidimas anuomet man puikiai sekdavosi, arba apie kokią seną diskusiją, kurią dabar galėčiau užbaigti visiškai kitaip, nes pagaliau prisiminiau visus protingus dalykus, kuriuos būčiau turėjusi išdėstyti tuomet. Mano mintys apie baigiamąjį darbą – tai tik svajonės, tarsi sapnas atmerktomis akimis. Bet, kaip jau sakiau, kai atvykome į Ūkį, iš pradžių viskas buvo kitaip.

Iš mokinių, kurie tą vasarą paliko Hailšemą, aštuoniems buvo lemta atsidurti Ūkyje. Kiti išvažiavo į Baltuosius rūmus kažkur Velso kalvose ir į Tuopų sodybą Dorsete. Tuomet mes dar nežinojome, kad tarp šių trijų vietų ir Hailšemo nėra beveik nieko bendra. Važiuodami į Ūkį, tikėjomės rasią tenai į Hailšemą panašią įstaigą, tik labiau pritaikytą aukštesniųjų klasių mokiniams, ir, kaip man atrodo, dar gana ilgai į savo naujuosius namus žvelgėme šitaip. Tačiau tikrai nė vienas nesukome sau galvos nei dėl to, kaip gyvensime atsidūrę už Ūkio ribų, nei kas Ūkyje žiūri tvarkos ir viskam vadovauja, nei kokią vietą Ūkis užima plačiajame pasaulyje. Tomis dienomis niekas iš mūsų apie tai negalvojo.

Ūkis, kuriame apsigyvenome, iš tikro buvo likučiai didžiulės kadaise čia įkurtos sodybos, kurioje buvo verčiamasi žemės ūkiu. Milžiniško kiemo viduryje stovėjo buvęs ūkininko gyvenamasis namas, o aplink jį – daržinės, ūkiniai pastatai ir tvartai: visa tai buvo rekonstruota ir pritaikyta gyventi. Atokiau buvo ir kitų pastatų, kurie jau griuvo ir kuriais mes beveik visiškai negalėjome naudotis, bet kažin kodėl jautėmės už juos atsakingi, ypač kai prisimindavome Kefersą. Tasai Kefersas buvo niurzglus senis, atvažiuodavęs čia du ar tris kartus per savaitę purvais aptaškytu furgonu ir apžiūrėdavęs, kas ir kaip. Su mumis kalbėtis jis nemėgo, bet iš to, kaip vaikščiodavo sunkiai dūsaudamas ir purtydamas galvą tarsi pasibjaurėjęs tuo, ką čia mato, galėjai suprasti, jog mes nepakankamai viskuo rūpinamės. O mums savo ruožtu niekad nebūdavo iki galo aišku, ko jis iš mūsų nori. Atvažiavęs čia pirmą kartą, jis mums parodė ruošos darbų sąrašą. Mokiniai, kurie buvo čia apsigyvenę gerokai anksčiau už mus, – Hana vadino juos „veteranais", – jau seniai buvo sudarę savotišką tvarkaraštį, kurio

mes visi sąžiningai laikėmės. Bet iš tiesų savo jėgomis nedaug ką galėjome padaryti, nebent pranešti apie prakiurusius lietvamzdžius ar po smarkaus lietaus išsišluostyti grindis.

Senajame ūkininko gyvenamajame name – viso Ūkio širdyje – buvo įrengti net keli židiniai, kuriuose galėjome deginti skaldytas malkas, sukrautas atokiau daržinėse. Vienintelis kitas mūsų šilumos šaltinis buvo didžiules dėžes primenantys šildytuvai. Tik bėda, kad jie veikdavo tik tada, kai prie jų būdavo prijungiami dujų balionai, o kol šaltis kaip reikiant nepaspausdavo, Kefersas šio kuro ne kažin kiek atveždavo. Mes vis nesiliovėme prašę, kad jis mums paliktų užtektinai pilnų balionų, bet senis tik niūriai purtydavo galvą, tarsi neabejotų, jog mes su dujomis elgsimės lengvabūdiškai ir būtinai sukelsime sprogimą. Tad dar puikiai prisimenu, kad prabėgus vasarai keletą mėnesių mes ne juokais šalome. Vaikščiodavome apsivilkę po du ar tris megztinius, o kai prie džinsų audinio prisiliesdavo nuoga koja, jie atrodydavo šalti ir sustirę. Būdavo dienų, kai nuo ryto iki vakaro nenusiaudavome savo pašiltintų guminių batų ir vaikščiodami palikdavome visuose kambariuose purvo ir nešvaraus vandens šliūžes. Visa tai matydamas Kefersas tik dar kartą papurtydavo galvą, bet kai pasiteiraudavome, ką gi mums daryti, kad kambarių grindys nebūtų taip baisiai primintos, jis neatsakydavo nė žodžio.

Dabar, kai visa tai pasakoju, mūsų gyvenimas atrodo buvęs tiesiog apgailėtinas, bet iš tikro nė vienas iš mūsų anuomet nepatogumais nesiskundė, tarsi tai būtų buvusi neatskiriama Ūkio dalis, teikusi šiai vietai savotiško žavesio. Ir vis dėlto, jei atvirai, daugumai iš mūsų, ypač iš pradžių, labai trūko mokytojų. Keli mūsiškiai kurį laiką buvo įsikalę į galvą, jog mokytoją mums galėtų atstoti Kefersas, bet jis tokiam vaidme-

niui visiškai nebuvo pasiruošęs. Būdavo, atvažiuoja su savo furgonu, prieini pasisveikinti, o jis stovi akis išpūtęs ir spokso į tave, lyg būtum tikrų tikriausias pamišėlis. Tačiau tai mums neturėjo būti naujiena, juolab kad prieš atvykstant čia mums nuolat būdavo kalama į galvą viena mintis: išvykę iš Hailšemo nebeturėsime jokių mokytojų, todėl turime laikytis vieni kitų. Ir apskritai Hailšeme tokiai permainai mes buvome paruošti visai neblogai.

Dauguma mokinių, su kuriomis artimai bendravau Hailšeme, tą vasarą drauge su manim irgi atsidūrė Ūkyje. Sintija E. – toji mergaitė, kuri tąkart dailės klasėje pavadino mane „tiesiogine Rūtos įpėdine", kartu su visa savo kompanija išvažiavo į Dorsetą, nors tikrai nebūčiau prieštaravusi, kad liktų su mumis; Haris – tas vaikinas, su kuriuo vos vos nepasimylėjome, kiek girdėjau, pakliuvo į Velsą. Bet visas mūsų būrelis taip ir liko neišsklaidytas. Ir jei labai pasiilgdavome kitų hailšemiečių, visuomet galėjome pasiguosti, jog niekas mums nedraudžia tiesiog nuvykti jų aplankyti. Tik bėda, jog net ir po visų panelės Emilės geografijos pamokų, kai sėdėdavome įdūrę akis į žemėlapį, visiškai nenutuokėme, kokie atstumai mus skiria nuo ketinamų aplankyti vietovių, ir negalėjome pasakyti, ar iki jų nusigauti sunku ar lengva. Tad beliko varinėti kalbas, kad kai veteranai išsiruoš į kokią kelionę, jie mus „pamėtės", kad vieną gražią dieną mes ir patys išmoksime vairuoti automobilį, o tada galėsime nuvažiuoti kur panorėję ir aplankyti visas vietas, kurios tik mums patinka.

Tačiau visa tai tebuvo šnekos, o iš tiesų, ypač kelis pirmuosius mėnesius, už Ūkio ribų beveik neišeidavome. Neidavome pasivaikščioti net po artimiausias apylinkes, neužklysdavome net į kaimą netoliese. Nepasakyčiau, kad laisvė būtų kėlusi

mums baimę. Puikiai žinojome galintys niekieno netrukdomi išeiti, jei tik dienai baigiantis grįšime į Ūkį ir nepateksime į didžiąją Keferso ataskaitų knygą. Tą vasarą, kai čia atvykome, nuolat matydavome, kaip veteranai, susikrovę savo krepšius ar kuprines, kaip mums tuomet atrodė, nedovanotinai lengvabūdiškai kartais išvažiuoja net dviem ar trims dienoms. Stebėjome juos gerokai nustebę ir sutrikę, mintyse klausdami savęs, ar ateinančią vasarą ir mes elgsimės taip pat. Žinoma, po metų ir mes taip darydavome, bet tuomet mums, vos prieš kelias dienas pasirodžiusiems Ūkyje, tai atrodė visiškai neįmanoma. Nereikia pamiršti, jog iki tol nė karto nebuvome iškėlę kojos iš Hailšemo teritorijos, ir tos kelionės mus tiesiog glumino. Jei tada man kas nors būtų pasakęs, kad po metų aš ne tik būsiu išsiugdžiusi įprotį vienui viena ilgai klajoti po apylinkes, bet ir pradėsiu mokytis vairuoti automobilį, tikrai būčiau pamaniusi, jog tas žmogus – beprotis.

Tą saulėtą dieną, kai mikroautobusas iškratė mus priešais buvusį gyvenamąjį ūkininko namą ir apsukęs ratą aplink nediduką tvenkinį dingo slėnyje, netgi Rūta atrodė išsigandusi ir sutrikusi. Tolumoje matėme dunksančias kalvas, jos mums priminė tas, į kurias buvome pratę žiūrėti besimokydami Hailšeme, bet šitos atrodė kažin kokios keistos, susikūprinusios: tarsi būtum nupiešusi draugės portretą ir pastebėtum, kad veidas piešinyje – ne visai toks pat, ir tave nukrėstų šiurpas. Dar gerai, kad atsidūrėme čia vasarą, o ne keliais mėnesiais vėliau, kai Ūkyje visur telkšo ledo sukaustytos balos, o išmaltų nelygių takų purvas sušalęs į kaulą. Kai čia apsigyvenome, Ūkis atrodė graži ir jauki vietelė, ir visur aplink, – mums tai

buvo tikra naujiena, – akis užkliūdavo už peraugusios žolės. Mes visi aštuoni stovėjome susispietę į krūvą, žiūrėjome, kaip Kefersas vis niurkteli į namą, o paskui vėl išeina į kiemą, ir laukėme, kad jis mus užkalbins. Bet jis prie mūsų taip ir nepriėjo – ausis pasiekė tik susierzinusio senio bumbėjimas apie mokinius, kurie čia gyveno prieš mus. Tik kartą, eidamas kažko pasiimti iš savo furgono, jis nudėbė mus niūriu žvilgsniu, o paskui vėl įėjo į namą ir iš vidaus užsidarė duris.

Bet neilgai trukus veteranai, nusprendę šiek tiek pasilinksminti ir pasigrožėti, kokie mes nepatyrę ir apgailėtini (dar po metų lygiai taip pat elgėmės ir mes), nutarė imtis iniciatyvos ir mus pagloboti. Tiesą sakant, kai dabar viską prisimenu, aiškiai matau, kad jie kaip įmanydami stengėsi mums padėti apsiprasti naujoje vietoje. Ir vis dėlto kelias pirmąsias savaites jautėmės keistai ir nuoširdžiai džiaugėmės, kad esame visi drauge. Iš pradžių visur eidavome būreliu, o didžiąją dienos dalį praleisdavome stoviniuodami kur nors netoli ūkininko gyvenamojo namo ir nežinodami, ką mums veikti.

Dabar net keista prisiminti, kaip viskas buvo iš pat pradžių, nes kai galvoju apie tuos dvejus Ūkyje praleistus metus, pirmosios dienos, kai jautėmės gerokai išsigandę ir sutrikę, niekaip nedera su visu likusiu laikotarpiu. Jei kas nors dabar man užsimena apie Ūkį, iš karto prisimenu viena kitą vejančias nerūpestingas dienas, kai mes vaikščiojome po vieni kitų kambarius, rytas nejučia pereidavo į popietę, ši virsdavo vakaru, o paskui ir naktimi. Prisimenu krūvą senų knygų minkštais viršeliais, daugybę kartų vartytų, su išskydusiais puslapiais, tartum kažkada juos būtų taršęs nuo jūros pučiantis vėjas. Tada imu galvoti, kaip skaitydavau jas šiltomis popietėmis, gulėdama ant žolės, o plaukai – tuomet mano plaukai

buvo ilgi – sruogomis krisdavo ant veido ir trukdydavo skaityti. Prisimenu, kaip rytą lauke skambant mokinių balsams, diskutuojantiems apie poeziją ir filosofiją, prasibusdavau savo kambaryje, kuris buvo viršutiniame Juodosios daržinės aukšte; prisimenu be galo ilgas žiemas ir pusryčius garų pilnoje virtuvėje, kur prie stalo būdavo varinėjami nesibaigiantys pokalbiai apie Kafką ir Pikasą. Pusryčiaujant visuomet būdavo šnekama tik apie juos, o ne apie tai, kas su kuo tą naktį mylėjosi ar kodėl Laris ir Helena daugiau nesikalba.

Bet ir vėl: kai geriau apie visa tai pamąstau, imu intuityviai jausti, jog tasai vaizdas, kai mes pačią pirmąją dieną susispietę į krūvą stovėjome priešais ūkininko namą, nėra toks jau keistas ir nesuderinamas su kitais atmintyje išlikusiais vaizdais. Mat visai galimas daiktas, kad iš tiesų Hailšemą pamiršome ne taip greitai, kaip mums patiems tuomet atrodė; giliai širdyje dar ilgai likome kokie buvę – bijantys aplinkinio pasaulio ir, kad ir kaip už tai ant savęs pykome, negalintys taip lengvai atsiskirti nuo senų draugų ir eiti savo keliu.

Veteranai, kurie apie Rūtos ir Tomio santykių vingius, aišku, nieko nežinojo, laikė juodu jau seniai draugaujančia pora, ir Rūtai toks jų požiūris, atrodo, labai patiko. Mums čia apsigyvenus, pačią pirmąją savaitę ji nepraleido nė menkiausios progos pademonstruoti savo jausmų: nuolat stengdavosi apsikabinti Tomį, o kartais, pasitraukusi į kokį nuošalesnį kambario kampelį, netgi mėgindavo su juo glamonėtis kitiems matant. Ką gi, Hailšeme šitoks elgesys gal ir tiko, bet čia, Ūkyje, atrodė beviltiškai paaugliškas. Veteranų porelės savo jausmų niekada viešai nedemonstruodavo ir vienas su kitu elgdavosi kur

kas santūriau, panašiai kaip normalioje šeimoje elgtųsi tėvas su motina.

Stebėdama Ūkyje gyvenančias veteranų poreles, atsitiktinai pastebėjau ir tai, ko Rūta, kad ir kaip stengėsi kuo geriau įsižiūrėti, nepastebėjo: manieros daugiausia buvo nukopijuotos iš televizijos. Pirmiausia ši mintis man toptelėjo stebint Siuzę ir Gregą, – ko gero, pačius vyriausius iš visų Ūkyje gyvenančių mokinių, kurie pagal nerašytą susitarimą buvo tarsi už viską atsakingi. Kai tik Gregas imdavo postringauti apie Prustą ar kurį nors kitą rašytoją, Siuzė visiems mums šyptelėdavo, pavartydavo akis ir be garso, vien lūpomis, bet taip išraiškingai, kad visi suprastų, ištardavo: „Ooo, Dieve!" Hailšeme mes neturėjome laiko žiūrėti televizijos, o apsigyvenę Ūkyje, – nors niekas negalėjo mums to uždrausti, ištisą dieną prie televizoriaus irgi nekiurksodavome. Vienas televizorius buvo ūkininko gyvenamajame name, kitas – Juodojoje daržinėje, ir aš kartais užsukdavau pažiūrėti. Todėl netrukau suprasti, kad tasai „Ooo, Dieve!" nusižiūrėtas iš amerikietiško serialo, vieno iš tų, kuriuose auditorija kvatojasi iš visko. Jame buvo tokia veikėja – įspūdingo sudėjimo moteris, gyvenanti pagrindinių personažų kaimynystėje, – kuri vis kartodavo Siuzės nusitvertą posakį. Kai tik jos vyras įsismaginęs imdavo pernelyg gražbyliauti, žiūrovai už kadro jau laukdavo, kada ji vartydama akis ištars: „Ooo, Dieve!" – o jie galės griausmingai nusikvatoti. Pamačiusi šį panašumą, netrukus ėmiau pastebėti ir daugiau dalykų, kuriuos veteranų poros buvo nusižiūrėjusios iš televizijos programų, pavyzdžiui, kaip jie kalbėdamiesi gestikuliuodavo, kaip sėdėdavo ant sofų, netgi kaip ginčydavosi, o paskui staiga išbėgdavo iš kambario.

Šiaip ar taip, noriu pasakyti, jog Rūta netrukus suprato, kad įprastas elgesys su Tomiu čia, Ūkyje, visai netinka, ir tvirtai nusprendė nuo šiol su savo vaikinu viešumoje elgtis visiškai kitaip. Ir štai, nusižiūrėjusi iš veteranų, ėmė mėgdžioti vieną jų mėgstamą gestą. Kai dar gyvenome Hailšeme, išsiskirdama kad ir penkioms minutėms, porelė nepraleisdavo progos pasiglėbesčiuoti ir pasimyluoti. O Ūkyje įsimylėjėliai išsiskirdami atsisveikindavo, galima sakyti, nepratarę nė žodžio, – ką jau kalbėti apie apsikabinimus ir bučinius. Užuot glėbesčiavęsis, tiesiog sugniauždavai delną ir krumpliais nestipriai stuktelėdavai partneriui į ranką prie alkūnės, – taip bakstelima norint atkreipti žmogaus dėmesį. Paprastai vaikinui į ranką taip niūktelėdavo mergina. Ši mada baigėsi dar neatėjus žiemai, bet kai mes čia atvykome, taip baksnojosi visi, ir Rūta netrukus lygiai taip pat ėmė elgtis su Tomiu. Iš pradžių Tomis nesusigaudė, kas čia darosi, todėl atsisukęs į Rūtą nustebęs klausdavo: „Ko nori?" – o ji įsiutusi perverdavo jį nuožmiu žvilgsniu, tarsi juodu būtų žaidę kokį žaidimą ir staiga Tomis būtų pamiršęs taisykles. Man rodos, paskui Rūta su juo pasikalbėjo ir viską paaiškino, nes po geros savaitės jie abu puikiai atlikdavo savo vaidmenis ir elgėsi maždaug taip pat kaip veteranai.

Tiesa, aš pati šio gesto per televiziją nė karto nemačiau, tačiau buvau visiškai tikra, kad tasai pliaukštelėjimas irgi nusižiūrėtas iš kokių nors filmų, o Rūta šito nė nenutuokia. Štai kodėl tą popietę, kai išsitiesusi ant žolės skaičiau „Danielį Deronda" ir priėjusi Rūta mane suerzino, nutariau, jog anksčiau ar vėliau kas nors turi jai tai pasakyti.

* * *

Jau rudenėjo, dienos būdavo vėsios. Veteranai vis daugiau laiko praleisdavo kambariuose ir, apskritai imant, vėl grįžo prie dienotvarkės, pagal kurią gyveno prieš prasidedant vasarai. Bet mes, neseniai atvykę iš Hailšemo, popietes vis dar leisdavome gryname ore, išsitiesę ant nepjautos žolės, ir norėjome kuo ilgiau laikytis vienintelio dienos režimo, prie kurio čia buvome pripratę. Tą popietę, be manęs, išsitiesę pievoje skaitė vos trys ar keturi mokiniai. Kadangi aš labai stengiausi susirasti ramų kampelį, kur man niekas netrukdytų, esu visiškai tikra, kad niekas neišgirdo to, kas paskui įvyko tarp manęs ir Rūtos.

Gulėjau ant patiesto seno brezento ir, kaip sakiau, skaičiau „Danielį Deronda". Prie manęs priėjo Rūta ir atsisėdo šalimais. Ji užmetė akį į knygos viršelį ir tylomis sau linktelėjo. Dar po minutėlės, – šito aš ir tikėjausi, – Rūta ėmė bendrais bruožais pasakoti „Danielio Deronda" siužetą. Iki to momento buvau kuo puikiausiai nusiteikusi ir netgi džiaugiausi jos kompanija, bet kai tik Rūta pravėrė burną, iš karto susinervinau. Ji ir anksčiau porą kartų buvo šitaip su manimi pasielgusi, be to, mačiau ją pasakojant knygų siužetus ir kitiems mokiniams. Mane erzino ne tiek pats veiksmas, kiek maniera, kurią Rūta buvo iš kažkur nusižiūrėjusi: kalbėdavo atsainiai, netgi šiek tiek abejingai, bet kartu ir visiškai nuoširdžiai, už savo pagalbą atvirai tikėdamasi žmonių dėkingumo. Ką gi, prisipažįstu – net ir tuomet kaip reikiant nesuvokiau, ką iš tikrųjų reiškia toks Rūtos elgesys. Mat pirmaisiais mėnesiais Ūkyje tarp mūsų kažkodėl išplito nuostata, kad tavo perskaitytų knygų skaičius patikimai liudija, kaip tau sekasi rasti čia savo vietą ir *apsiprasti*. Iš šalies pasiklausius skamba gana keistai, tačiau, kad ir kaip būtų, ši mintis kilo ir išplito tik tarp mūsų, nau-

jokų iš Hailšemo. Apskritai visas šis reikalas nebuvo iki galo aiškus, skendėjo sąmonės ūkanose ir labai priminė santykį su seksu besimokant Hailšeme. Galėjai vaikštinėti ir mėtyti užuominas, jog esi perskaičiusi galybę knygų, nelyginant didelė literatūros specialistė linksėti galva, kai kas nors paminėdavo, sakykime, „Karą ir taiką", bet pagal nerašytą susitarimą tavo teiginių niekas bent kiek kruopščiau netikrindavo. Be to, reikia priminti, kad nuo pat pirmos minutės, kai atvykome į Ūkį, mes visą laiką buvome drauge ir nė vienas negalėjo niekieno nepastebėtas perskaityti „Karo ir taikos". Ir vis dėlto, panašiai kaip Hailšeme buvo dėl sekso, tarp mūsų galiojo nebylus susitarimas, jog kažkur egzistuoja kita tikrovė, į kurią mes tam tikra prasme pasitraukiame perskaityti visų tų knygų.

Kaip jau sakiau, tai buvo šioks toks žaidimas, į kurį mes visi buvome įsitraukę ir kuriuo daugiau ar mažiau mėgavomės. O Rūta net ir čia nuėjo toliau už mus visus. Ji nuolat apsimesdavo ką tik baigusi kaip tik tą knygą, kurią kitas mokinys dar tik skaito; be to, ji vienintelė iš mūsų visų buvo įsitikinusi, jog patikimiausias būdas parodyti savo pranašumą – tiesiog prieiti ir atpasakoti skaitomo romano siužetą. Štai kodėl, vos tik jai pradėjus postringauti apie „Danielį Deronda", nors man pati knyga nelabai patiko, užverčiau ją, atsisėdau ir lyg niekur nieko tariau:

– Žinai, Rūta, jau seniai norėjau tavęs kai ko paklausti. Kodėl atsisveikindama su Tomiu kaskart pliaukšteli jam per ranką? Na, juk supranti, apie ką aš, ar ne?

Ji, žinoma, ėmė gintis nieko nesuprantanti, tad dar kartą kantriai paaiškinau, ką turiu omenyje. Rūta išklausė ir tik abejingai gūžtelėjo pečiais.

– Nė neatkreipiau dėmesio, kad taip darau. Matyt, tą gestą nesąmoningai būsiu iš ko nors perėmusi.

Jei mudviejų pokalbis būtų vykęs prieš kelis mėnesius, tikriausiai būčiau pasitenkinusi ir tokiu Rūtos atsakymu, o gal ir apskritai nebūčiau apie tai užsiminusi. Bet tą popietę nė neketinau jos paleisti: užsispyrusi laikiausi pradėtos temos, paaiškinau jai, kad šis gestas nukopijuotas iš televizijos serialų, ir pagaliau pridūriau:

– Tai visiškai nevertas mėgdžioti dalykas. Labai klysti, jeigu manai, kad laisvajame pasaulyje gyvenantys žmonės elgiasi kaip tik taip.

Dabar aiškiai mačiau, jog Rūta supyko, bet dar neapsisprendė, kaip geriau atsikirsti. Ji tik nusuko akis į šalį ir abejingai gūžtelėjusi pečiais pasakė:

– Na ir kas? Kas čia tokio? Dauguma mūsiškių tai daro.

– Sakydama „dauguma“, turi galvoje Krisę ir Rodnį, ar ne?

Vos tik ištariau šituos žodžius, akimirksniu supratau padariusi klaidą; mat kol nepaminėjau tų dviejų žmonių, laikiau prirėmusi Rūtą prie sienos, o dabar ji ištrūko man iš rankų. Tai buvo panašu į žaidimą šachmatais: pastumi figūrą ir vos atitraukusi ranką supranti suklydusi; tave apima sunkiai nusakoma baimė, nes nežinai, ar didelių nuostolių patirsi dėl savo klaidos. Aš, žinoma, puikiai mačiau, kaip staiga blykstelėjo Rūtos akys, o kai ji vėl prabilo, balsas buvo visiškai kitoks:

– Tai štai kas neduoda ramybės vargšelei Keitutei! Rūta neskiria jai pakankamai dėmesio. Rūta susirado kitų, už ją vyresnių draugų, ir jau ne tiek daug laiko praleidžia žaisdama su mažvaike sesute bei ją linksmindama...

– Liaukis taip elgtis. Juk tikrose šeimose elgiamasi visai ne taip. O tu apie tuos dalykus nieko neišmanai.

– Šit kaip? Ir kas gi čia kalba? Ak, tai Keitė, didžioji šeimyninio gyvenimo žinovė! Atleisk, mieloji. Tu niekaip negali pajudėti į priekį, ar ne? Vis dar laikaisi įsitvėrusi tos minties, kad mes, iš Hailšemo atvykę mokiniai, turime laikytis drauge, turime likti uždara kompanija ir jokiomis aplinkybėmis neieškoti naujų draugų.

– Aš šito nesakiau. Kalbėjau tik apie Krisę ir Rodnį. Tiesiog kvailai atrodo, kai tu aklai mėgdžioji jų elgesį.

– Bet iš esmės aš teisi, ar ne? – toliau spaudė mane Rūta. – Tu nusiminei, nes man užteko drąsos gyventi toliau, žengti į priekį, susirasti naujų draugų. Kai kurie iš veteranų net neprisimena, kuo tu vardu, ir kas galėtų juos dėl to kaltinti? Juk tu su niekuo nebendrauji, išskyrus saviškius. Tik nemanyk, jog aš visą laiką laikysiu tave už rankutės. Juk netrukus bus jau du mėnesiai, kai čia gyvename.

Aš ant jos kabliuko neužkibau ir užuot įsivėlusi į ginčą tariau:

– Tai neturi nieko bendra nei su manimi, nei su Hailšemu. Bet tu stumi į nepatogią padėtį Tomį. Šią savaitę kelis kartus mačiau, kaip tu atsisveikindama stukteli jam į ranką. Ir palieki visiškai sutrikusį, nežinantį, kaip jam elgtis. Tai negražu. Galų gale, juk judu su Tomiu – pora. Argi tai nereiškia, jog turėtum juo rūpintis?

– Visiškai teisingai, Keite, kaip tu ir sakai, mes su Tomiu – pora. Ir jeigu jau turi tiek įžūlumo, kad kišiesi į mūsų santykius, aš tau kai ką pasakysiu. Mudu apie tai jau kalbėjomės ir viską išsiaiškinome. Jeigu Tomis kartais jaučiasi sutrikęs ir nenori elgtis kaip Krisė ir Rodnis, tai jo reikalas. Neketinu versti jį daryti ką nors, kam jis dar nėra pasiruošęs. Tačiau mudu sutarėme, kad ir jis manęs nevaržys. Šiaip ar taip, ačiū, kad taip

mumis rūpiniesi, – pašaipiai mestelėjo Rūta, o paskui, visiškai pakeitusi balso intonaciją, pridūrė: – Pamąstyk apie tai, juolab kad, kaip pastebėjau, tu gana greita užmegzti draugystę bent jau su kai kuriais iš veteranų.

Ištarusi šiuos žodžius, Rūta įdėmiai mane nužvelgė ir nusijuokė, tarsi norėtų paklausti: „Juk mudvi vis dar draugės, tiesa?“ Bet man tai visai neatrodė juokinga. Tad netarusi nė žodžio pasiėmiau knygą ir nuėjau sau.

11 SKYRIUS

Turėčiau paaiškinti, kodėl pasijutau taip nepatogiai dėl to, ką pasakė Rūta. Pirmaisiais mėnesiais Ūkyje mūsų draugystė buvo kiek keistoka. Mudvi ginčydavomės dėl kiekvienos smulkmenos, bet kartu pasitikėjome viena kita labiau nei bet kada ir viską atvirai išsipasakodavome. Ypač dažnai varinėdavome tokius pokalbius prieš miegą likusios dviese, įsitaisiusios mano kambaryje Juodojoje daržinėje. Galima sakyti, tai buvo anų pokalbių Hailšeme užgesus šviesoms liekanos. Šiaip ar taip, svarbiausia čia buvo štai kas: nesvarbu, kiek kartų per dieną mudvi susiginčydavome ir susipykdavome, atėjus laikui miegoti vėl sėdėdavome viena šalia kitos ant mano čiužinio, siurbčiodavome karštą gėrimą ir atskleisdavome slapčiausius jausmus, susijusius su naujuoju mūsų gyvenimo tarpsniu, tarsi per dieną visai nebūtume susikivirčijusios. Šitie nuoširdūs asmeniški pokalbiai, o kartu, galima sakyti, ir visa mudviejų draugystė, tuo laikotarpiu buvo įmanomi tik dėl to, jog mes abi supratome: į visa, ką šitaip vakarodamos viena kitai pasakydavome, bus žiūrima su derama pagarba, mudvi vertinsime viena kitai parodytą pasitikėjimą ir – nesvarbu, kiek ginčysimės, – nie-

kad nepanaudosime viena prieš kitą to, ką pasipasakojome dviese vakarodamos. Na gerai, balsiai ši taisyklė niekad nebuvo paskelbta, bet, kaip jau sakiau, tai buvo tiesiog nebylus susitarimas, savaime suprantamas dalykas, ir iki tos popietės, kai Rūta prikibo prie mano „Danielio Deronda“, nė vienai iš mūsų net nešovė į galvą šito susitarimo pažeisti. Štai kodėl Rūtos pastaba, esą aš gana greitai užmezgu draugystę bent jau su kai kuriais iš veteranų, mane ne tik įžeidė, bet ir suerzino. Aš tai palaikiau tikrų tikriausia išdavyste, mat nebuvo nė menkiausios abejonės, ką ji turi omenyje; jos pasakyti žodžiai buvo aliuzija į tai, ką vieną vakarą buvau jai pasakojusi apie save ir savo seksualumą.

Kaip tikriausiai suprantate, Ūkyje seksas labai skyrėsi nuo to, prie kurio buvome pratę Hailšeme. Čia viskas buvo daroma kur kas tiesmukiau ir atviriau, visai kaip „suaugusiųjų“ pasaulyje. Ūkyje niekas nevaikščiojo krizendamas ir plakdamas liežuviu, kas su kuo miegojo. Jei sužinodavai, kad du mokiniai mylėjosi, neimdavai iš karto svarstyti, ar jie dabar taps pora. O jei staiga vieną gražią dieną Ūkyje pasirodydavo nauja pora, jokiu būdu nesistengdavai kuo greičiau pranešti visiems šios naujienos ir jos sureikšminti. Tiesiog tylomis priimdavai tą žinią ir nuo tos dienos, kai kalbėdama užsimindavai apie vieną iš poros, kartu paminėdavai ir partnerį, pavyzdžiui, sakydavai „Krisė ir Rodnis“ arba „Rūta ir Tomis“. Kai kas nors norėdavo su tavimi pasimylėti, irgi eidavo prie reikalo kur kas tiesmukiau. Vaikinas tiesiog užkalbindavo tave ir lyg niekur nieko paklausdavo, gal norėtum „pakeisti aplinką“ ir vieną naktį praleisti jo kambaryje, ar panašiai. Kartais jis taip elgdavosi dėl to, jog ketindavo su tavimi rimtai draugauti, o kartais tai būdavo tiesiog vienos nakties nuotykis.

Šiuo atžvilgiu, kaip jau sakiau, atmosfera čia buvo kitokia, ir mes elgėmės tarsi suaugę žmonės. Bet vis dėlto, kai dabar apie tai galvoju, man atrodo, kad Ūkyje seksas buvo šiek tiek „mechaniškas". Galbūt dėl to, jog Ūkyje apie šią gyvenimo pusę beveik niekas nekalbėjo ir jos negaubė paslapties šydas. O gal čia buvo kaltas šaltis?..

Kai tik pagalvoju apie mylėjimąsi Ūkyje, iškart prisimenu, kad darydavome tai šaltuose kambariuose, kur dantis nepataikydavo ant danties, visiškoje tamsoje palindę po didžiule krūva antklodžių. Be to, ir tos antklodės dažniausiai būdavo visai ne antklodės, o iš tiesų keisti daiktai – senos užuolaidos, netgi kilimo atraižos. Kartais pasidarydavo taip šalta, jog turėdavai susikrauti ant savęs visa, kas tik pasitaikydavo po ranka; atrodydavo, kad nelyginant bangų mūša į tave plakasi visas kalnas patalynės, ir kone pusę lovoje praleisto laiko nebūdavai tikra, ar darai tai su vaikinu ar su stirta antklodes atstojančių užtiesalų.

Žodžiu, vos atvykusi į Ūkį ir aš turėjau kelis tokius vienos nakties nuotykius. Ne, nieko panašaus aš neplanavau. Mano planas buvo visiškai priešingas: ketinau neskubėti ir kada nors galbūt sudaryti porą su vaikinu, kurį pasirinksiu rūpestingai apsvarsčiusi. Dar nebuvau rimtai draugavusi su jokiu vaikinu ir dabar, ypač šiek tiek laiko stebėjusi Rūtą ir Tomį, nekantravau visa tai išbandyti pati. Taigi mano planas buvo toks, o kai leidausi į kelis vienos nakties nuotykius, truputį sutrikau. Štai kodėl vieną vakarą nutariau atvirai pasikalbėti apie tai su Rūta.

Iš esmės tai buvo toks pat pokalbis, kokius mudvi paprastai varinėdavome vakarais. Rankose laikydamos po didelį puodelį arbatos, mudvi sėdėjome mano kambaryje, įsitai-

siusios šalia viena kitos ant mano lovos čiužinio, šiek tiek palenkusios galvas, nes mums trukdė gegnės. Šnekėjomės apie Ūkyje gyvenančius vaikinus ir vis svarstėme, ar kuris nors iš jų tiktų man. Tą vakarą Rūta atskleidė visas geriausias savo savybes: ji drąsino mane, buvo sąmojinga, taktiška ir įžvalgi. Todėl nusprendžiau prisipažinti jai patyrusi kelis vienos nakties nuotykius. Paaiškinau, jog viskas įvyko man net nežinant, ar tikrai to noriu; sakiau, jog nors mes ir negalime turėti vaikų, seksas, kaip mus ir perspėjo panelė Emilė, sukelia labai keistų ir prieštaringų jausmų. O paskui dar pridūriau:

– Žinai, Rūta, seniai norėjau tavęs paklausti. Ar tau kada nors pasitaiko taip susijaudinti, kad pajunti tiesiog fizinį poreikį pasimylėti? Ir visai nesvarbu, su kuo?

Rūta tik gūžtelėjo pečiais ir atsakė:

– Matai, juk aš turiu partnerį. Jei noriu sekso, mudu su Tomiu tiesiog pasimylime.

– Taip ir maniau. Galbūt tik aš viena tokia? Matyt, šiuo atžvilgiu man kažkas negerai. Kartais tiesiog pajuntu būtinybę pasimylėti, kitaip tiesiog negaliu.

– Tai iš tiesų labai keista, Keite, – tarė Rūta ir nužvelgė mane tokiu mąsliu žvilgsniu, kad aš tik dar labiau susirūpinau.

– Ar tu niekada taip nesusijaudini? – dar kartą paklausiau.

Rūta tik dar kartą gūžtelėjo pečiais.

– Susijaudinu, bet ne tiek, kad būčiau pasiryžusi mylėtis su bet kuo. Tai, ką tu čia pasakoji, Keite, truputį keista. Bet gal laikui bėgant viskas grįš į savo vėžes?..

– Kartais nieko panašaus nejaučiu visą amžinybę. Ir staiga tas jausmas vėl mane užplūsta. Taip atsitiko ir patį pirmąjį kartą. Vaikinas ėmė mane glamonėti, o aš iš pradžių tenorėjau

kaip nors jo atsikratyti. Ir vieną akimirką nei iš šio, nei iš to mane apėmė stiprus geismas. Tiesiog turėjau pasimylėti.

Išgirdusi mano žodžius, Rūta tik papurtė galvą.

– Tai tikrai labai keista. Bet tikriausiai netrukus praeis. Ko gero, visi šie pojūčiai kyla dėl to, kad čia, Ūkyje, valgome kitokį maistą.

Nepasakyčiau, kad Rūta man labai padėjo, bet ji nuoširdžiai išklausė, užjautė, ir pasikalbėjusi su ja pasijutau kur kas geriau. Štai kodėl mane ištiko tikras šokas, kai tą popietę besiginčijant ant pievelės nei iš šio, nei iš to ji mestelėjo tokią skaudžią užuominą. Tiek to, mūsų pokalbio tikriausiai niekas negirdėjo, bet vis tiek ji pasielgė ne visai deramai. Pirmaisiais mėnesiais Ūkyje mudviejų draugystė liko tokia pati kaip anksčiau, nes (bent jau man taip atrodė) realiai egzistavo dvi visiškai skirtingos Rūtos. Viena nuolat stengėsi padaryti gerą įspūdį veteranams ir nė nemirktelėjusi būtų išsižadėjusi ir manęs, ir Tomio, ir visų kitų senų draugų, jei tik jai būtų pasirodę, kad mes ją varžome ir trukdome laisvai reikštis jos elgesio stiliui. Šios Rūtos, kurią kasdien matydavau darant grimasas ir maivantis ir kuri turėjo įprotį atsisveikindama kumštelėti žmogui į alkūnę, aš nemėgau. Bet buvo ir kita Rūta, ši, nukorusi kojas per lovos kraštą, drauge su manimi sėdėdavo ant čiužinio mano kambarėlyje pačioje daržinės pastogėje ir rankose laikydavo puodelį garuojančios arbatos; tai buvo Rūta iš Hailšemo, ir nesvarbu, kas būtų atsitikę per dieną, galėjau tiesiog tęsti mūsų pokalbį nuo tos vietos, kur baigėme, kai paskutinį kartą štai šitaip dviese sėdėjome ir šnekučiavomės. Iki tos lemtingosios popietės, kai mudvi susiginčijome pievelėje, man buvo tarsi savaime suprantama, kad tos dvi Rūtos jokiu būdu negali tapti vienu asmeniu, o ta Rūta, kuriai prieš miegą

viską išsipasakodavau, galėjau visiškai pasitikėti. Todėl kai ji mestelėjo, esą aš neužtrunkanti užmegzti draugystės bent jau su kai kuriais iš veteranų, labai nusiminiau. Taigi tiesiog pasiėmiau knygą ir nuėjau sau.

Bet kai visa tai prisimenu dabar, jau galiu į tą įvykį pažvelgti ir Rūtos akimis. Pavyzdžiui, nesunkiai galiu įsivaizduoti, kad būtent Rūta galėjo pasijusti taip, tarsi būčiau sulaužiusi nebylų mudviejų susitarimą ir ją išdavusi, tad savo pastabą ji tikriausiai suvokė kaip atkirtį ir tam tikrą kerštą. Anuomet apie tai nė nepagalvojau, o dabar aiškiai matau, jog taip tikrai galėjo būti, ir tada visai nesunku paaiškinti visa, kas ten atsitiko. Šiaip ar taip, prieš pat Rūtai mestelint tą užgaulią pastabą aš kalbėjau apie kumščiojimą į ranką. Dabar sunku tai paaiškinti, bet tarp mūsų su Rūta buvo nusistovėjęs tam tikras sutarimas dėl jos elgesio su veteranais. Na gerai, ji dažnai pūsdavo miglą į akis ir prisigalvodavo visokių dalykų, nors aš žinojau, kad tai netiesa. Kartais, kaip jau sakiau, Rūta stengdavosi veteranams padaryti įspūdį, net jei nuo tokio jos elgesio nukentėdavome mes. Bet, man rodos, tam tikra prasme Rūta buvo tvirtai įsitikinusi veikianti *mūsų naudai*. O mano, kaip artimiausios draugės, užduotis buvo Rūtai padėti ir palaikyti, tarsi ji būtų vaidinusi scenoje, o aš sėdėjusi pirmoje žiūrovų eilėje. Rūta iš visų jėgų stengėsi pasikeisti, tapti visai kitu žmogumi ir tikriausiai juto didesnį spaudimą negu kiti, nes, kaip jau minėjau, jautėsi atsakinga už mus visus. Šiame kontekste mano priekaištai, esą ji atsisveikindama vis niūkčioja žmonėms į ranką, iš tiesų galėjo būti suprasti kaip išdavystė, ir Rūta tikriausiai pasijuto turinti teisę atsilyginti man tuo pačiu. Bet, kaip sakiau, ši mintis man toptelėjo visai neseniai. O tuo metu aš nesugebėjau pažvelgti iš šalies ir įvertinti savo pačios vaidmens. Apskritai

kalbant, man rodos, tomis dienomis aš deramai neįvertinau nuoširdžių Rūtos pastangų gyventi toliau, eiti į priekį, suaugti ir palikti Hailšemą praeičiai. Galvodama apie tai prisimenu, ką Rūta man kartą pasakė, kai slaugiau ją Douverio reabilitacijos centre. Mudvi kaip paprastai sėdėjome jos palatoje, gėrėjomės saulėlydžiu, vaišinomės mineraliniu vandeniu ir mano atneštais sausainiais, ir aš jai pasakojau, kad tebeturiu išsaugojusi daugumą iš Hailšeme turėtų daiktų: jie sudėti į pušinių lentų dėžę, o ši vis dar stovi pakišta po lova mano gyvenamajame kambaryje. Paskui, nors tikrai nenorėjau pakreipti kalbos ar kaip nors užsiminti, paklausiau:

– O tu, išvažiavusi iš Hailšemo, tokio rinkinio nebeturėjai, ar ne?

Rūta sėdėdama lovoje kelias minutes susimąsčiusi tylėjo, o ant blizgančių plytelių sienos jai už nugaros krito besileidžiančios saulės spinduliai. Pagaliau ji tarė:

– Ar dar prisimeni, kaip prieš išvykstant mokytojai vis nesiliovė mums kalbėję, jog savo rinkinius galime pasiimti? Tad aš išėmiau visus savo daiktus iš dėžės ir susigrūdau į kelionmaišį. Maniau, kai tik atvažiuosiu į Ūkį, susirasiu gerą medinę dėžę ir juos ten sudėsiu. Bet atvažiavusi netrukus pastebėjau, kad veteranai neturi jokių rinkinių. Tik mes. Tai nebuvo normalu. Matyt, ne vien aš, visi mes tai suvokėme, nors šia tema niekada plačiau nesikalbėjome, ar ne? Taigi naujos dėžės nė neieškojau. Mėnesių mėnesius mano rinkinys gulėjo kelionmaišyje, kol galų gale viską išmečiau.

Kelias sekundes žvelgiau į Rūtą visiškai apstulbusi, tada paklausiau:

– Kaip? Tu savo rinkinį išmetei tiesiog į šiukšlių konteinerį?

Ji tik papurtė galvą ir minutėlę kitą sėdėjo susimąsčiusi, tarsi mintyse perkratytų visus kadaise kauptus daiktus. Pagaliau atsiliepė:

– Visus juos sumečiau į šiukšlių maišelį, bet niekaip negalėjau susitaikyti su mintimi, kad dabar viską imsiu ir išmesiu. Tad kartą, kai Kefersas jau ketino išvažiuoti iš Ūkio, užkalbinau jį ir paklausiau, ar jis nepaimtų to maišo ir nenugabentų į kokią parduotuvę. Žinojau, kad yra tokios labdaros parduotuvės, – tuo buvau pasidomėjusi anksčiau. Kefersas trumpai pasirausė po maišelį, – jis nė nenutuokė, kokie čia daiktai, o ir iš kur būtų galėjęs tai žinoti, – nusijuokė ir pareiškė, esą jis nežino parduotuvės, kuri priimtų tokius daiktus. Tada aš pasakiau: „Bet tai dar visai neblogos prekės, čia yra ir tikrai gerų dalykų“. Jis, matyt, pastebėjo, kad imu truputį jaudintis, todėl pakeitė kalbos toną ir tarė: „Na gerai, panelyte, aš nuvešiu tuos daiktus, Oksfamą“. O paskui, stengdamasis būti malonus, dar pridūrė: „Dabar, atidžiau apžiūrėjęs, matau, kad tu teisi – čia yra tikrai gerų daikčiukų!“ Tačiau aš netikėjau Keferso nuoširdumu. Man rodos, jis tuos daiktus paėmė, o paskui kur nors švystelėjo į šiukšlių dėžę. Ką gi, bent jau nieko apie tai nežinojau. – Rūta nusišypsojo ir pridūrė: – Tu buvai visai kitokia. Puikiai prisimenu. Tau niekada nebuvo gėda, kad pasilikai savo rinkinį. Kaip gaila, kad ir aš neišsaugojau savojo.

Mano supratimu, mes visi tuomet nėrėmės iš kailio stengdamiesi prisitaikyti prie naujo gyvenimo. Man rodos, kiekvienas iš mūsų anomis dienomis yra padaręs ką nors, dėl ko paskui gailėjosi. Tada Rūtos pastaba mane tikrai nuliūdino, bet dabar nėra jokios prasmės ją ar kitą kurį mokinį vertinti pagal elgesį ką tik atvykus į Ūkį.

* * *

Atėjus rudeniui ėmiau geriau pažinti Ūkio apylinkes, be to, pradėjau pastebėti dalykų, į kuriuos anksčiau neatkreipiau dėmesio. Pavyzdžiui, čia buvo gana keistai kalbama apie ką tik išvykusius mokinius. Veteranai pripasakodavo daugybę linksmų anekdotų apie tuos, kuriuos buvo sutikę keliaudami į Baltuosius rūmus ar Tuopų sodybą, bet, galima sakyti, nė žodžiu neužsimindavo apie tuos, kurie prieš pat mums atvykstant turėjo būti artimi jų draugai.

Atkreipiau dėmesį ir į dar vieną dalyką, tiesiogiai susijusį su kitais: apie kai kuriuos į mokymus išvažiavusius veteranus, – o juk net ir mes žinojome, kad tie mokymai skirti parengti juos slaugų darbui, – niekas nė žodžiu neprasitardavo, tarsi jie būtų apjuosti nematoma tylos siena. Iš Ūkio jie išvažiuodavo keturioms ar penkioms dienoms, ir per tą laiką apie juos niekas neužsimindavo, o kai grįždavo, galima sakyti, nieko jų neklausinėdavo. Žinoma, gali būti, kad su grįžusiais iš mokymų artimais draugais kai kurie mokiniai pasišnekėdavo asmeniškai. Tačiau apskritai galiojo susitarimas, kad apie išvykas už Ūkio ribų pasakoti nedera. Pamenu, vieną rytą pro aprasojusius virtuvės langus žiūrėjome, kaip du veteranai išvažiuoja į mokymus, ir mintyse klausėme savęs, ar iki kito pavasario ar vasaros jie visi jau bus išvykę, o mes kaip įmanydami stengsimės tylėti ir nė žodžiu apie juos neužsiminti.

Ir vis dėlto perdėčiau sakydama, jog apie išvykusius mokinius apskritai buvo uždrausta kalbėti. Jei būtinai reikėjo, jie būdavo paminimi. Dažniausiai išgirsdavai apie juos užsimenant netiesiogiai, kai užeidavo kalba apie kokį nors daiktą ar buities darbą. Pavyzdžiui, jei tekdavo remontuoti stogvamzdį, ilgai ir gyvai būdavo diskutuojama, „kaip tai darydavo

Maikas". O netoli Juodosios daržinės styrojo kelmas, kurį visi vadino „Deivio kelmu", mat bene trejus metus, iki pat mums atvykstant, jis ten sėdėdavo ir rašydavo, – kartais netgi tada, kai lauke būdavo šalta bei lietinga. Dar geriau visi prisiminė Stivą. Tiesa, niekas iš mūsų pernelyg nesidomėjo, kas per žmogus buvo tasai Stivas, bet visi puikiai žinojo, kad jis mėgo vartyti pornografinius žurnalus.

Ūkyje kartkartėmis vis aptikdavai pornografinių žurnalų, užmestų už sofos arba įkištų į senų laikraščių krūvą. Tie žurnalai priklausė „švelnios pornografijos" kategorijai, bet tuomet, žinoma, apie tokius skirtumus mes nieko nenutuokėme. Anksčiau tokių dalykų mes akyse nebuvome matę, tad jaučiausi sutrikusi ir nė nežinojau, ką galvoti. Aptikę tokį žurnalą, veteranai paprastai nusikvatodavo, atsainiai ir abejingai perversdavo ir švystelėdavo šalin, tad ir mes stengėmės elgtis taip pat. Kai po kelių metų mudvi su Rūta tai prisiminėme, ji primygtinai tvirtino, kad Ūkyje iš rankų į rankas ėjo bent keli tuzinai tokių žurnalų.

– Niekas neprisipažino juos mėgstantis, – tarė ji. – Juk pati pameni, kaip būdavo. Jei kambaryje pasirodydavo pornografinis žurnalas, visi kaip vienas apsimesdavo, jog tai – pati didžiausia nuobodybė. Bet kai sugrįždavai į kambarį po pusvalandžio, žurnalo ten nebebūdavo.

Šiaip ar taip, norėjau pasakyti tik tiek, jog akiratyje pasirodžius tokiam žurnalui visi sutartinai imdavo tvirtinti, esą tai „Stivo rinkinio" liekana. Kitaip tariant, Stivas buvo kaltas dėl kiekvieno Ūkyje pasirodančio pornografinio žurnalo. Kaip jau minėjau, apie Stivą mes ne kažin ką daugiau ir žinojome. Bet netgi anomis dienomis puikiai matėme ir supratome komiškąją viso šio reikalo pusę, ir kai kas nors bakstelėjęs pirštu

sakydavo: „O, žiūrėk, dar vienas Stivo žurnalas“, – tie žodžiai skambėdavo šiek tiek ironiškai.

Taip jau atsitikdavo, kad aptikęs tų žurnalų Kefersas tiesiog pasiusdavo. Sklandė gandai, esą jis labai religingas ir griežtai nusistatęs ne tik prieš pornografiją, bet ir apskritai prieš seksą. Kartais jis taip baisiai įsikarščiuodavo, kad po žilomis žandenomis jo veidas nueidavo rausvomis įniršio dėmėmis; jis trankydavosi po Ūkį ir nė nepasibeldęs braudavosi į mūsų kambarius, tvirtai nusprendęs surasti visus „Stivo žurnalus“. Per tokius reidus kaip įmanydami stengdavomės apsimesti, kad jo elgesys mus linksmina ir sukelia nemažai juoko, bet iš tiesų toks įsiūtis kartais mus gerokai gąsdindavo. Mat bambėjimas – vaikščiodamas jis paprastai nuolat kažką bambėdavo sau po nosimi – staiga liaudavosi, ir toji tyla keldavo mums nerimą ir baimę.

Pamenu, vieną kartą šukuodamas kambarius Kefersas rado šešis ar septynis „Stivo žurnalus“ ir jais nešinas nudūmė prie savo furgono. Mudvi su Laura stebėjome jį pro mano kambario langą, ir aš kaip tik juokiausi iš to, ką ji man sako. Paskui mačiau, kaip Kefersas atidarinėja užpakalines furgono dureles. Galbūt dėl to, kad jam reikėjo abiejų rankų kažkokiems daiktams perstumti, pornografinius žurnalus jis padėjo ant plytų krūvos netoli katilinės, – prieš kelis mėnesius veteranai čia bandė suręsti kažką panašaus į kepimo krosnelę. Kefersas ilgai rausėsi palinkęs į priekį, galva ir pečiai buvo pranykę kažkur furgono gelmėse, ir nuojauta man sakė, kad jis, dar prieš kelias akimirkas putojęs pykčiu, dabar jau visiškai pamiršo konfiskuotus žurnalus. Ir tikrai: po kelių minučių mačiau, kaip jis atsitiesė, išlindo iš furgono, sėdęs prie vairo užsidarė dureles ir išvažiavo.

Kai pasakiau Laurai, jog Kefersas paliko pornografinius žurnalus, ji tarė:

– Na, jie čia tikrai ilgai neužsigulės. Užėjus pykčio priepuoliui, Kefersui vėl teks landžioti po kambarius ir juos rinkti.

Gal po pusvalandžio eidama pro katilinę mačiau, jog prie žurnalų niekas nė neprisilietė. Trumpą akimirką svarsčiau, ar jų nepasiėmus ir nenusinešus į savo kambarį, bet netrukus sumečiau, kad jeigu kas nors juos pas mane ras, visi mane erzins, tyčiosis ir visiškai nesupras motyvų, paskatinusių taip pasielgti. Štai kodėl nusinešiau žurnalus į katilinę.

Katilinė iš tikro buvo tik dar viena daržinė, pristatyta prie ūkininko gyvenamojo namo ir prigrūsta visokių senų variklių bei šakių – daiktų, kurie, Keferso nuomone, taip greitai neužsidegtų, jei vieną gražią dieną imtų ir susprogtų vandens šildytuvas. Be to, Kefersas čia buvo pasistatęs darbastalį. Aš pasidėjau žurnalus, nubraukiau į šalį kelis skudurus ir užšokusi klestelėjau ant darbastalio. Šviesos katilinės viduje buvo ne kažin kiek, bet vis dėlto man už nugaros buvo šioks toks langelis, ir kai atsiverčiau pirmą žurnalą, įsitikinau galėsianti visai neblogai viską įžiūrėti.

Ten buvo daugybė nuogų merginų nuotraukų: jos gulėjo praskėtusios kojas arba gundomai išrietusios ir pakėlusios užpakalius. Turiu pripažinti, jog žiūrėdama tokias nuotraukas gerokai susijaudindavau, nors mylėtis su merginomis manęs niekad netraukė. Bet tą popietę žurnalus varčiau visai ne dėl to. Greitai verčiau puslapį po puslapio, stengdamasi, kad manęs neužvaldytų jaudulys. Tiesą sakant, aš tik trumpai užmesdavau akį į nenatūraliai persikreipusius kūnus, nes visas mano dėmesys buvo sutelktas į merginų veidus. Pro akis nepraslydo netgi mažo formato nuotraukėlės, rek-

lamuojančios sekso filmus puslapių pakraščiuose, – prieš versdama kitą puslapį atidžiai pažvelgdavau į kiekvienos merginos veidą.

Dar nespėjusi perversti visos žurnalų krūvelės susivokiau, kad kažkas stovi lauke, už daržinės durų. Paprastai durys būdavo praviros, be to, norėjau, kad į vidų patektų daugiau šviesos, todėl ir aš buvau palikusi jas atidarytas. Jau du kartus buvau pakėlusi akis nuo žurnalų, nes pasirodė, jog girdžiu keistą krebždesį. Apsižvalgiusi nieko nepastebėjau, tad vėl grįžau prie žurnalų. Tik dabar nė kiek neabejojau turinti draugiją, todėl padėjau žurnalą ant darbastalio ir garsiai giliai atsidusau.

Tikėjausi išgirsianti kikenimą, maniau, kad į daržinę įvirs kokie du trys mokiniai, ketinantys užklupti mane vartančią pornografinius leidinius ir kaip reikiant išsityčioti. Bet nieko panašaus neįvyko. Tad, nutaisiusi gerokai nuvargusio žmogaus balsą, šūktelėjau:

– Džiaugiuosi, kad nutarei prie manęs prisidėti. Bet kam taip kuklintis?

Tada mano ausis pasiekė trumpas tylus juokas, ir ant daržinės slenksčio pasirodė Tomis.

– Sveika, Keite, – kvailokai šypsodamasis pasisveikino jis.

– Eikš, Tomi. Galėsime žiūrėti drauge.

Tomis atsargiai prisiartino prie manęs, bet likus keliems žingsniams vėl sustojo. Paskui, užmetęs akį į vandens šildytuvą, tarė:

– Nė nežinojau, kad mėgsti tokius dalykus.

– Taigi, merginoms tai draudžiama, ar ne?

Aš verčiau žurnalo puslapius toliau, Tomis kelias sekundes pastovėjo tylėdamas, o tada išgirdau jį sakant:

– Aš tavęs tikrai nešnipinėjau. Bet mačiau pro savo kambario langą, kaip čia atėjai. Mačiau, kaip pasiėmei Keferso paliktus žurnalus.

– Kai baigsiu žiūrėti, mielai perleisiu tau.

Tomis, matyt, pasijutęs šiek tiek nepatogiai, tik šyptelėjo.

– Juk ten – tik seksas. Man rodos, visus tuos žurnalus aš jau peržiūrėjau.

Taip taręs Tomis vėl nusijuokė, bet kai pakėliau į jį akis, pastebėjau, kad jis žiūri į mane visiškai rimtu žvilgsniu. Paskui paklausė:

– Keite, ar tu tuose žurnaluose ko nors ieškai?

– Nesuprantu, apie ką tu. Aš tik žiūrinėju nešvankias nuotraukas.

– Tik šiaip sau, savo malonumui?

– Galima sakyti, taip.

Aš padėjau į šalį žurnalą ir iš karto ėmiausi kito.

Staiga išgirdau Tomio žingsnius, po kelių akimirkų jis jau stovėjo šalia manęs. Kai vėl pakėliau akis, jo rankos darė ore sudėtingus judesius, tarsi aš būčiau gavusi sunkų rankų darbą, o jis nesitvertų savo kailyje norėdamas man padėti.

– Keite, bet tu ne... Matai, jei nori patirti malonumą, turi elgtis visai ne taip. Į nuotraukas turi įsižiūrėti kur kas atidžiau. Taip greitai versdama puslapius tikrai nesusijaudinsi.

– O iš kur tu žinai, ko reikia, kad mergina susijaudintų? Gal vartėte tuos žurnalus kartu su Rūta? Atleisk, nepagalvojau...

– Keite, ko tu juose ieškai?

Bet aš nekreipiau į jį dėmesio. Žurnalų krūvelė artėjo prie pabaigos, ir dabar tikrai norėjau baigti ką pradėjusi. O Tomis man tarė:

– Ir anksčiau vieną kartą mačiau, kad vartei tuos žurnalus.

Vėl lioviausi vertusi puslapius ir pažvelgusi į jį paklausiau:

– Kas čia vyksta, Tomi? Gal Kefersas tave užverbavo? Gal pasamdė dirbti sekso patruliu?

– Aš tavęs tikrai nešnipinėju. Bet pastebėjau, kaip elgeisi praėjusią savaitę, kai mes visi išėjome iš Čarlio kambario. Ten gulėjo vienas iš pornografinių žurnalų, ir tu pamanei, kad mes visi išsinešdinome ir jau negrįšime. Bet aš grįžau pasiimti megztinio, o kadangi Klerės durys buvo atdaros, puikiausiai galėjau matyti, kas darosi Čarlio kambaryje. Tada ir pamačiau tave, vartančią tą žurnalą.

– Na ir kas? – atrėmiau aš. – Retkarčiais mes visi norime patirti pasitenkinimą.

– Ne, tu tai darei ne dėl malonumo. Tai man iš karto buvo aišku, kaip ir dabar. Pakanka žvilgtelėti į tavo veidą, Keite. Tąkart Čarlio kambaryje tavo veidas buvo kažin koks keistas. Sakyčiau, liūdnas. Ir šiek tiek išsigandęs.

Nušokau nuo darbastalio ir surinkusi visus žurnalus įgrūdau Tomiui į glėbį.

– Štai. Nunešk juos Rūtai. Ir patikrink, ar juos žiūrėdama ji ką nors pajus.

Palikusi Tomį išėjau iš daržinės. Žinojau, kad jis pasijus nusivylęs, nes nieko jam taip ir nepaaiškinau, bet tuo metu dar ir pati nebuvau tų dalykų iki galo apmąsčiusi, tad niekam nieko negalėjau sakyti. Visai nepykau, kad Tomis įslinko paskui mane į daržinę. Tikrai nepykau. Priešingai, mane užplūdo vidinė ramybė, pasijutau taip, tarsi kažkas mane saugotų. Savo paslaptį Tomiui atskleidžiau, bet tik po kelių mėnesių, kai išsiruošėme į Norfolką.

12 SKYRIUS

Dabar norėčiau papasakoti apie mūsų kelionę į Norfolką ir apie visa, kas ten nutiko, bet pirmiausia vis dėlto turiu grįžti truputį atgal ir paaiškinti, ko ir kokiomis aplinkybėmis mes ten išsiruošėme.

Pirmoji Ūkyje praleista žiema artėjo prie pabaigos, ir mes visi jautėmės apsipratę naujoje vietoje. Nepaisydamos menkų susidūrimų ir kivirčų, mudvi su Rūta išlaikėme paprotį dieną pabaigti mano kambaryje; gurkšnodamos karštą arbatą kalbėdavomės, ir per vieną tokį pašnekesį, kai traukėme kažką per dantį ir kvatojomės, Rūta staiga tarė:

– Tikriausiai girdėjai, ką pasakojo Krisė ir Rodnis, ar ne?

Kai pasakiau nieko negirdėjusi, Rūta nusijuokė ir pridūrė:

– Jie tikriausiai norėjo mane tik paerzinti. Jiems atrodė, kad tai turėtų būti juokinga. Tiek to, neverta buvo nė užsiminti.

Bet aš puikiai mačiau, jog Rūta prašyte prašosi traukiama už liežuvio, tad ėmiau ją spausti ir neatstojau tol, kol ji prislopintu balsu man sušnabždėjo:

– Turbūt prisimeni – praėjusią savaitę Krisė su Rodniu buvo kažkur išvažiavę, ar ne? Juodu buvo Kromerio miestelyje prie jūros, pačioje Norfolko grafystės šiaurėje.

– Ir ką gi jie ten veikė?

– Na, rodos, ten gyvena vienas jų draugas. Bet ne tai svarbiausia. Svarbiausia, kad jie tvirtina tenai matę, na, *tą moterį*. Esą ji dirbanti viename iš tų biurų stiklinėmis sienomis, kur iš gatvės gali matyti, kas dedasi viduje. Na, supranti... Jie tvirtina, jog toji moteris – „galimoji". Mano „galimoji".

Nors daugumos mūsų galvose mintis apie savo „galimąjį" ėmė suktis dar besimokant Hailšeme, visi jautėme, kad nepriimtina apie tai kalbėti garsiai, ir to nedarėme, bet ši tema mus, žinoma, labai domino ir kartu kėlė nemenką jaudulį. Net ir apsigyvenus Ūkyje tai nebuvo dalykas, apie kurį galėtum tiesiog imti ir užsiminti. Kalbos apie „galimuosius" mus trikdė dar labiau nei, sakykime, pašnekesiai apie seksą. Ir vis dėlto aiškiai matei, jog žmones ta tema nenugalimai traukia, kartais tos mintys juos tiesiog apsėda, ir tada – paprastai per labai rimtas diskusijas, pavyzdžiui, apie Džeimsą Džoisą, – ima ir išsprūsta koks žodelis apie „galimuosius".

Pagrindinė mintis, kuria rėmėsi visa „galimųjų" teorija, buvo labai paprasta ir jokių diskusijų nekėlė. Jos esmė buvo štai kokia. Kadangi kiekvienas iš mūsų tam tikra prasme buvo normalaus žmogaus „kopija", kažkur plačiajame pasaulyje turėjo būti kiekvieno iš mūsų „galimasis", kurio gyvenimas yra tarsi mūsų būsimo gyvenimo modelis. Tai, bent jau teoriškai, reiškė, jog kiekvienas iš mūsų gali rasti žmogų, nuo kurio buvo „nukopijuotas". Štai kodėl, kai tik kuris nors iš mūsų ištrūkdavo į platesnius vandenis, – nuvažiuodavo į kokį nors miestą, vaikščiodavo po prekybos centrus ar sėdėdavo kavinėje prie autostrados, – pats to nesuvokdamas nuolat slapčia žvalgydavosi „galimųjų" – žmonių, kurie gali būti jo paties ar jo draugų modeliai.

Dėl šių pagrindinių dalykų sutarėme visi, bet dėl smulkmenų mūsų nuomonės skyrėsi. Pirmiausia, mes nesutarėme, į kokius konkrečius žmogaus bruožus ar savybes reikia atsižvelgti ieškant „galimųjų". Vieni mokiniai laikėsi nuostatos, girdi, „galimųjų" reikia ieškoti tarp žmonių, dvidešimt trisdešimt metų vyresnių už mus pačius, – kitaip sakant, tarp tokio amžiaus asmenų, kurie ir šiaip jau galėtų būti mūsų tėvai. Kiti tvirtino, jog tai jokio pagrindo neturintys sentimentai. Girdi, kodėl tarp mūsų ir tų, kurių „kopijos" esame, turėtų būti toks pat laiko tarpas, koks paprastai skiria dvi žmonių kartas? Juk jie galėjo būti ir kūdikiai, ir seniai, – argi ne tas pat, kokio amžiaus klonuoti donoras imamas? Dar kiti argumentuodavo, jog modeliais tikriausiai buvo pasirinkti žmonės pačiame jėgų žydėjime, jie turėjo būti puikios sveikatos, – štai kodėl dabar jie tikriausiai bus tarsi mūsų tėvų amžiaus. Tačiau net apie tai diskutuodami mes kiekvieną akimirką jautėmės priartėję prie pavojingos zonos, į kurią nelabai troškome kelti kojos, ir visi mūsų argumentavimai galų gale baigdavosi šnipštu.

Be to, kartais dar kildavo klausimas, kodėl mes apskritai norime sužinoti, kur yra mūsų „galimieji", ir juos pamatyti. Šiuo atveju pagrindinė priežastis buvo mūsų galvose tvirtai šaknis įleidęs įsitikinimas, kad suradęs savo „galimąjį" gali bent trumpai pažvelgti į savo ateitį. Ne, aš nenoriu pasakyti, jog kas nors iš mūsų rimtai tikėjo, kad jeigu jo modelis pasirodys esąs, pavyzdžiui, geležinkelio darbininkas, tai ir jis pats galų gale įsidarbins ten pat. Visi supratome, kad tai ne taip paprasta. Ir vis dėlto mes visi, – tiesa, vieni gal daugiau, kiti mažiau, – tikėjome, kad pamatę žmogų, nuo kurio buvome „nukopijuoti", galėsime pažvelgti į savo sielą ir suvokti, kas iš

tiesų esame, o galbūt ir pamatyti bent trumputę savo būsimo gyvenimo atkarpėlę.

Tiesa, tarp mūsų buvo ir tokių, kuriems atrodė kvaila sukti sau galvą dėl kažkokių „galimųjų". Jų supratimu, mūsų modeliai su mumis neturi nieko bendra, jie tebuvo techninė būtinybė, kad mes galėtume ateiti į šį pasaulį, ir tiek, o kaip susiklostys mūsų gyvenimas, priklauso tik nuo mūsų pačių. Šiai stovyklai visuomet simpatizavo Rūta, o ir aš, rodos, pritariau jų idėjoms. Ir vis vien, kai tik išgirsdavome kalbant apie „galimuosius", – nesvarbu, kurio iš mūsų, – iš karto tuo susidomėdavome.

Kiek prisimenu, pasakojimai apie „galimuosius" pasklisdavo tam tikrais pliūpsniais. Kartais daugelį savaičių niekas apie tai nė žodžiu neužsimindavo, ir staiga, kam nors pastebėjus „galimąjį", mus užgriūdavo ir kitų matytų „galimųjų" lavina. Dažniausiai jau iš pat pradžių būdavo aišku, jog domėtis tuo reikalu nėra jokios prasmės: kas nors pamatydavo tokį žmogų, pralekiantį pro šalį automobiliu, ar panašiai. Bet kartais pasklidę gandai, regis, būdavo pagrįsti, – kaip tik apie tokį atvejį tą vakarą man užsiminė Rūta.

Pasak jos, Krisė ir Rodnis, žvalgydamiesi po tą pajūrio miestelį, nusprendė valandėlę kitą išsiskirti. O kai juodu vėl susitiko, Rodnis buvo labai susijaudinęs ir papasakojo Krisei, kad vaikštinėdamas viena iš šoninių gatvelių, atsišakojančių nuo Aukštosios gatvės, pražingsniavo pro kontorą su stikliniu fasadu. Tame biure buvo daug žmonių: kai kurie sėdėjo prie darbo stalų, kai kurie vaikštinėjo ir vienas su kitu šnekučiavosi. Štai ten jis esą ir pamatęs Rūtos „galimąją".

– Kai tik jie grįžo, Krisė susirado mane ir pasakė. Ji prašė Rodnio, kad šis dar kartą viską papasakotų, ir jis labai stengėsi nieko nepraleisti, bet iš jo pasakojimo vis tiek nebuvo galima nuspręsti nieko konkretaus. Dabar juodu vis nesiliauja šnekėję, jog reiktų mane ten nusivežti, bet aš nežinau, ar tai tikrai gera mintis. Abejoju, ar turėčiau ko nors imtis.

Neprisimenu, ką tą vakarą Rūtai atsakiau, tik žinau, kad iš pradžių buvau nusiteikusi gana skeptiškai. Jei atvirai, man atrodė, kad Krisė ir Rodnis viską išsigalvojo. Ne, jokiu būdu nenoriu pasakyti, jog Krisė ir Rodnis blogi žmonės, – jų atžvilgiu taip galvoti būtų tikrai neteisinga. Tiesą sakant, tam tikra prasme aš juos netgi mėgau. Bet su mumis, naujai atvykusiais, o ypač su Rūta jie elgėsi kažkaip nenuoširdžiai.

Krisė buvo aukštoka ir gana graži mergina, ypač kai išsitiesdavo visu ūgiu, bet, matyt, pati šito nesuvokė, nes vaikščiojo susikūprinusi, tarsi iš paskutiniųjų stengtųsi neišsiskirti ir atrodyti kaip visi. Štai kodėl ji dažnai būdavo panašesnė į Piktąją Raganą nei į kino žvaigždę, – šį įspūdį dar sustiprindavo tai, jog Krisė turėjo labai erzinantį įprotį prieš pasakydama ką nors bakstelėti į tave pirštu. Ji segėdavo ilgus sijonus, džinsų, galima sakyti, nenešiojo, o jos akiniai mažyčiais stiklais būdavo pristumti pernelyg arti veido. Kai mes tą vasarą atvykome gyventi į Ūkį, Krisė buvo viena iš tų veteranų, kurie mus priėmė tikrai nuoširdžiai, ir iš pradžių ji man labai patiko, netgi leidausi jos vadovaujama ir klausiau patarimų. Bet praėjus kelioms savaitėms mano susižavėjimas ėmė blėsti ir į Krisę pradėjau žiūrėti kur kas santūriau. Man kažkodėl atrodė keista, kad ji nepraleidžia nė menkiausios progos pabrėžti, kad mes atvykę iš Hailšemo, tarsi tai paaiškintų absoliučiai visa, kas su mumis susiję. Be

to, ji nuolat apie tą mokyklą mūsų klausinėdavo, – netgi apie pačias mažiausias smulkmenas, panašiai kaip dabar klausinėja mano donorai, – ir nors stengėsi elgtis taip, tarsi tai būtų visiškai įprastas dalykas, aiškiai mačiau ją turint kažkokių slaptų minčių ir tik jai vienai žinomų interesų. Kitas man į akis kritęs dalykas buvo tas, kad ji, rodos, nuolat stengdavosi mus išskirti: pavyzdžiui, mums visiems drauge ką nors veikiant, ji prieidavo ir vieną mūsiškį pasivėdėdavo šalin arba du iš mūsų kur nors pakviesdavo, o kitus du tiesiog palikdavo vienus.

Krisę retai matydavome vieną, ji beveik visuomet vaikščiodavo kartu su savo draugu Rodniu. Jis plaukus šukuodavo atgal, nešiojo pakaušyje surištą arklio uodegą, panašiai kaip aštunto dešimtmečio roko muzikantai, ir nuolat šnekėjo apie tokius dalykus kaip reinkarnacija. Tiesą sakant, Rodnį aš mėgau, bet jam didelę įtaką darė Krisė. Nesvarbu, kur pakrypdavo diskusija, jau iš anksto žinojai, kad jis palaikys Krisės nuomonę, o jeigu ji mestelėdavo kokį juokelį, Rodnis imdavo prunkšti ir kratyti galvą, tarsi ji būtų ką nors neįtikėtina pasakiusi.

Gal aš juodu vertinu pernelyg griežtai. Kai neseniai mes su Tomiu juos prisiminėme, jis pasakė, jog Krisė ir Rodnis buvo visai padorūs žmonės. Bet dabar visa tai jums pasakoju tik todėl, kad suprastumėte, kodėl taip skeptiškai žiūrėjau į Krisės ir Rodnio tvirtinimą, esą jie matę Rūtos „galimąją“. Kaip jau sakiau, iš pradžių nebuvau linkusi tuo tikėti ir maniau, kad Krisė viską išsigalvojo.

Be to, šios istorijos pagrįstumu mane vertė abejoti ir pačios pasakojimo detalės, ypač moters, dirbančios biure stikliniu fasadu, išvaizda. Man tuomet pasirodė, kad jų nupieštas vaiz-

delis pernelyg jau panašus į mūsų tada įsivaizduotą Rūtos „ateities svajonę".

Jei atmintis manęs neapgauna, tą žiemą apie „ateities svajonę" daugiausia kalbėjome mes, naujokai, nors ši tema nebuvo svetima ir veteranams. Kai prasidėdavo tokios kalbos, Ūkio senbuviai, ypač tie, kurie jau buvo pradėję mokymus, tyliai atsidusdavo ir tiesiog išeidavo iš kambario, nors gana ilgai mes to net nepastebėdavome. Nežinau, kas per tuos pokalbius darydavosi mūsų galvose. Tikriausiai suvokėme, jog į visą šį reikalą nedera žiūrėti rimtai, bet, kita vertus, esu visiškai tikra, jog tų minčių nelaikėme ir gryna fantazija. Galbūt išvažiavus iš Hailšemo, tą vieną vienintelį pusmetį, kol dar nebuvo imta šnekėti, jog turime tapti slaugytojais, kol mums dar neprasidėjo vairavimo pamokos ir kiti dalykai, galėjome bent kiek ilgiau negalvoti, kas iš tiesų esame; numoti ranka į tai, ką mums sakė mokytojai; išmesti iš galvos ir panelės Liusės pykčio protrūkį aną lietingą popietę paviljone, ir visas teorijas, kurių per tiek metų buvome prisikūrę. Žinoma, visa tai negalėjo trukti amžinai, bet, kaip sakiau, keliems mėnesiams mums vis dėlto pavyko bent mintyse įstatyti savo gyvenimą į norimas vėžes ir formuoti jį peržengiant tiek metų mums brėžtas ribas. Kai dabar prisimenu tą laikotarpį, man rodosi, jog ištisą amžinybę praleidome po pusryčių šnekėdamiesi pilnoje garų virtuvėje arba valandėlę kitą susibūrę prie beužgęstančių židinių, varinėdami nesibaigiančias kalbas apie savo ateities planus.

Bet, kaip tikriausiai suprantate, nė vienas iš mūsų nesileisdavo į pernelyg drąsias svajones. Neprisimenu, kad kas nors iš mūsų būtų pareiškęs norįs tapti kino žvaigžde ar panašiai. Dažniausiai kalbėdavomės apie tai, jog galėtume būti laiškanešiai ar dirbti ūkyje. Nemažai mokinių svajojo tapti vienos ar

kitos transporto priemonės vairuotojais, ir kai užsimegzdavo kalba apie automobilius, kai kurie veteranai dažnai imdavo lyginti vaizdingomis apylinkėmis vingiuojančius kelius bei maršrutus, kuriais jiems buvo tekę keliauti, prisimindavo šalikelėje įsikūrusias kavines, sudėtingas sankryžas ir panašius dalykus. Suprantama, dabar prie vieno stalo su jais ir aš galėčiau nemažai apie tai papasakoti. Bet anomis dienomis tik sėdėjau ir klausiausi nepratardama nė žodžio, gaudydama kiekvieną smulkmeną. Kartais, ypač jei pokalbis užtrukdavo iki vėlumos, užsimerkdavau, atsišliedavau į sofos atlošą arba prisiglausdavau prie vaikino (jei tai būdavo tas trumpas laikotarpis, kai su kuo nors draugaudavau) ir pusiau snūduriuodama bandydavau įsivaizduoti, kaip atrodo visi tie keliai.

Bet norėčiau grįžti prie savo pasakojimo. Kai pokalbis pasisukdavo link tų dalykų, kaip tik Rūta svajodavo drąsiau už visus, – ypač jei kartu būdavo ir veteranų. Visą žiemą ji nesiliovė šnekėjusi apie darbą biure, bet tikroviškų bruožų ši mintis įgavo ir tapo jos „ateities svajone“ tik po to, kai vieną rytą mudviem teko nueiti į kaimą.

Taip jau atsitiko, kad užėjo baisūs šalčiai, ir mūsų į dėžes panašūs dujų katilai pradėjo kelti mums nemenkų rūpesčių. Valandų valandas bandydavome juos įkurti, spragsėjome jungikliais, bet nieko nepešėme, turėjome pasiduoti ir nešdintis iš savo kambarių, kuriuos jie turėjo šildyti. Kefersas pareiškė neketinąs imtis šio reikalo, tai esąs vien mūsų galvos skausmas, bet galų gale, kai šaltis dar labiau paspaudė, perdavė mums voką, kuriame buvo pinigų ir raštelis, kokio degiklių kuro turime įsigyti. Mes su Rūta pasisiūlėme nueiti jo nupirkti, ir štai tą šaltą rytmetį traukėme keliu į kaimą. Kaip tik buvome pasiekusios tą vietą, kur sušalusių karvės blynų nukloto keliuko

pakraščiais tęsėsi aukštos tvoros, kai Rūta, ėjusi paskui mane, staiga sustojo kaip įbesta.

Ne iš karto pastebėjau, kad ji stabtelėjo. Kai atsigręžiau, Rūta pūtė sau į pirštus, norėdama juos bent kiek sušildyti, ir labai susidomėjusi žvelgė žemyn, kažkur sau po kojomis. Man šmėstelėjo, kad gal ant keliuko guli koks vargšas sušalęs gyvūnas, bet priėjusi pamačiau, jog ten drykso numestas iliustruotas žurnalas, – ne vienas iš „Stivo žurnalų", o prašmatnus blizgantis žurnalas, toks pat, kokį dažnai nemokamai gauni pirkdama laikraštį. Jis gulėjo atsitiktinai atsivertęs kaip tik toje vietoje, kur per abu puslapius įdėta reklama, ir nors popierius buvo sudrėkęs, o vienas kampas išteptas purvu, puikiausiai galėjai įžiūrėti, kas ten pavaizduota. Per abu žurnalo puslapius buvo įdėta nuotrauka vieno iš tų nuostabaus grožio modernių biurų su stikliniu fasadu: buvo matyti patalpoje dirbantys trys ar keturi žmonės, retkarčiais persimetantys sąmojingomis pastabomis. Pats biuras atrodė be galo švarus ir išblizgintas, o žmonės tiesiog spinduliavo gerą nuotaiką ir sėkmę. Rūta negalėjo atplėšti akių nuo reklamos, o kai pastebėjo mane stovint šalia, tarė:

– Štai čia būtų pati tinkamiausia vieta dirbti.

Paskui tarsi susidrovėjusi, o gal net šiek tiek susierzinusi, kad užklupau ją bežiūrinėjančią reklamą, ji patraukė toliau dar energingiau nei pirma.

Netrukus po to, vieną vakarą keliems iš mūsų besėdint ūkininko name prie židinio, Rūta ėmė pasakoti, kokiame biure norėtų dirbti, ir tą akimirką aš supratau, iš kur ji pasisėmė idėją. O ji jau žėrė įvairiausias smulkmenas: minėjo kambarines gėles, naujutėlaitę spindinčią įrangą, sukamąsias kėdes su ratukais; Rūtos piešiamas vaizdas buvo toks gyvas, toks gyvas,

kad niekas nė karto jos nepertraukė. Atidžiai ją stebėjau, bet Rūtai, matyt, nė netoptelėjo, jog galėčiau įžvelgti ryšį tarp jos pasakojimo ir matytos reklamos, – gal ji ir pati buvo taip įsitraukusi į pasakojimą, kad pamiršo, iš kur perėmė visas tas detales. Neilgai trukus ji netgi pareiškė, kad visi drauge su ja biure dirbsiantys žmonės turį būti „dinamiški ir iniciatyvūs", ir aš kaipmat prisiminiau šiuos žodžius, didelėmis raidėmis užrašytus pačiame reklamos viršuje, regis: „Ar Jūs dinamiškas ir iniciatyvus?" – ar kažkaip panašiai. Žinoma, aš nė žodžiu apie tai neprasitariau. Tiesą sakant, klausydamasi Rūtos mintyse netgi ėmiau svarstyti, kodėl visa tai negalėtų tapti tikrove, kodėl mes negalėtume pereiti dirbti į tokią įstaigą ir toliau gyventi visi drauge.

Suprantama, tą vakarą Krisė ir Rodnis gaudė kiekvieną Rūtos žodį. Paskui dar kelias dienas Krisė kaip įmanydama stengėsi, kad Rūta jai dar apie tai papasakotų. Dažnai praeidavau pro jas, susėdusias kur nors kambario kamputyje, ir Krisė, norėdama, kad Rūta nesiliautų kalbėjusi, klausdavo: „Ar tu įsitikinusi, jog dirbdami kartu tokiame biure ilgainiui vienas kitam neatsibostumėte?"

Kalbant apie Krisę, – beje, tą patį galima pasakyti ir apie daugumą veteranų, – svarbiausia suprasti štai ką: nors mums atvykus į Ūkį iš pradžių ji su mumis elgėsi kiek globėjiškai, vis dėlto didelį įspūdį jai darė tai, kad atvykome iš Hailšemo. Man prireikė nemažai laiko, kol tai supratau. Imkime, pavyzdžiui, kad ir Rūtos kalbas apie biurą. Krisė nedrįsdavo net prasitarti, kad apskritai galėtų dirbti kokiame nors biure, ką jau kalbėti apie tokį modernų ir iščiustytą, į kokį nusitaikė Rūta. Bet kadangi Rūta buvo iš Hailšemo, jai galimybės įgyvendinti savo svajonę tarsi savaime neatrodė toli už realybės ribos. Štai

kaip į visą šį reikalą žiūrėjo Krisė, o Rūta, mano nuomone, kartkartėmis mestelėdavo vieną kitą žodelį, kad neleistų išsisklaidyti įspūdžiui, esą Hailšemo mokiniams galioja paslapties šydu apgaubtos savos taisyklės, ir tai savaime suprantama. Niekada negirdėjau, kad Rūta veteranams atvirai meluotų, – ji tiesiog nepaneigdavo vienų dalykų ir leisdavo suprasti egzistuojant kitus. Turėjau ne vieną gerą progą ją demaskuoti ir pasakyti visą tiesą. Bet nors įpusėjusi vieną ar kitą istoriją ir pagavusi mano žvilgsnį Rūta šiek tiek sutrikdavo, vis dėlto, atrodo, ji buvo tvirtai įsitikinusi, kad aš jos neišduosiu. Ir aš, žinoma, Rūtos neapvyliau.

Štai šiame kontekste Krisė ir Rodnis ėmė tvirtinti matę Rūtos „galimąją", ir galbūt dabar jūs geriau suprasite, kodėl buvau tokia nepatikli. Labai nenorėjau, kad Rūta važiuotų drauge su jais į Norfolką, nors nebūčiau galėjusi įtikinamai paaiškinti kodėl. Staiga Rūta pasišovė ten nuvykti, ir aš pasakiau važiuosianti drauge. Iš pradžių ši mintis jos nesužavėjo, – ji netgi užsiminė, kad ir Tomiui būtų geriau likti namie. Tačiau galų gale į Norfolką išvažiavome penkiese: Krisė, Rodnis, Rūta, Tomis ir aš.

13 SKYRIUS

Rodnis turėjo vairuotojo pažymėjimą. Su Mečlio ūkio, per du kilometrus į pietus nuo mūsų, samdomais darbininkais jis susitarė, kad vienai dienai pasiskolins iš jų automobilį. Anksčiau jis dažnai taip skolindavosi mašiną, bet kaip tik tąkart, prieš pat mums išvykstant, planai pasikeitė. Ir nors viską pavyko sutvarkyti gana lengvai, – Rodnis nuėjo į tą ūkį ir susitarė, kad jam paskolintų kitą automobilį, – per tas kelias valandas, kai atrodė, jog kelionė neįvyks, buvo labai įdomu stebėti, kaip į susidariusią situaciją reaguoja Rūta.

Iki tos akimirkos, kai iškilo sunkumų, ji apsimetinėjo, kad visa tai – vienas juokas ir kad ji važiuoja į Norfolką tik norėdama pamaloninti Krisę. Be to, ji daug šnekėjo, esą, nors išvažiavę iš Hailšemo tapome laisvi, ta laisve nepakankamai naudojamės; esą ji ir šiaip seniai norėjo nuvažiuoti į Norfolką „atgauti mūsų kadaise pamestų daiktų". Kitais žodžiais tariant, ji nėrėsi iš kailio norėdama mus įtikinti, kad į visą šį reikalą nežiūri pernelyg rimtai ir jai ne taip svarbu pamatyti savo „galimąją".

Pamenu, dieną prieš išvykstant į kelionę mudvi su Rūta išėjome pasivaikščioti ir pakeliui užsukome į Ūkio virtuvę,

kur Fjona su keliomis kitomis veteranėmis kaip tik taisė didelį katilą troškintos mėsos su daržovėmis. Kaip tik Fjona, nepakeldama akių nuo puodo, prasitarė mums, kad neseniai čia buvo iš Mečlio ūkio pasiųstas berniukas ir atnešė žinią. Rūta stovėjo nugara į mane, tad negalėjau įžiūrėti jos veido išraiškos, bet aiškiai mačiau, kaip akimirksniu pasikeitė visa jos laikysena – ji tartum sustingo. Paskui, netarusi nė žodžio, prasispraudė pro mane ir išėjo iš virtuvės. Trumpą akimirką dar spėjau užmesti akį į jos veidą, – štai tada ir supratau, kaip labai ji nusivylusi. Fjona susigriebusi tarstelėjo: „Oi, aš nežinojau..." – bet aš greitosiomis jai atsakiau: „Ne, Rūta nusiminė visai ne dėl to. Tai visai kitas reikalas, tai atsitiko kur kas anksčiau". Nemanau, kad mano žodžiai nuskambėjo įtikinamai, bet tai buvo geriausia, ką taip netikėtai užklupta sugebėjau sugalvoti.

Kaip jau sakiau, galų gale automobilio problemą pavyko išspręsti, ir ankstų kitos dienos rytą, dar nė nepradėjus švisti, mes visi penki jau sėdėjome apdaužytame, bet šiaip jau visai padoriame „Roveryje". Krisė sėdėjo priekyje šalia Rodnio, o mes visi trys – ant užpakalinės sėdynės. Tai atrodė visiškai natūralu, tokia tvarka mes susėdome net negalvodami. Bet praėjus vos kelioms minutėms, kai Rodnis per tamsoje skendinčius vingrius lauko keliukus išvairavo automobilį į padorų plentą, Rūta, sėdinti tarp mudviejų su Tomiu, pasilenkė į priekį, uždėjo rankas ant priekinių sėdynių atlošų ir ėmė šnekėtis su veteranais. Ir kalbėjo taip, kad nei Tomis, nei aš, nors abu sėdėjome jai iš abiejų šonų, negalėjome girdėti nė vieno žodžio; negana to, kadangi Rūta sėdėjo įsiterpusi tarp mūsų, mudu su Tomiu negalėjome kalbėtis netgi vienas su kitu. Kartais, tiesa, labai retai, Rūta nuo priekinių sėdynių trumpai atšlydavo,

ir tada aš pamėgindavau užmegzti pokalbį tarp mūsų trijų, bet ji į mano pastangas nekreipdavo dėmesio – neilgai trukus vėl palinkdavo į priekį ir kyštelėdavo savo veidelį į tarpą tarp priekinių sėdynių.

Maždaug po valandos, kai pradėjo švisti, sustojome pamankštinti kojų ir leisti Rodniui nusišlapinti. Kadangi buvome visiškai netoli didelio tuščio lauko, peršokome per pakelės griovį, o paskui kelias minutes trynėme sugrubusias rankas ir žiūrėjome, kaip kvėpuojant iš burnų kyla garas. Staiga pastebėjau, kaip Rūta atsiskyrė nuo mūsų visų ir paėjusi šiek tiek į šoną apžvelgė lauką, virš kurio tekėjo saulė. Pasinaudojusi proga, aš prie jos priėjau ir pasiūliau, kadangi ji vis tiek kalbasi tik su veteranais, mašinoje apsikeisti su manimi vietomis. Tada ji galėtų šnekėtis bent jau su Krise, o mes su Tomiu savo ruožtu irgi galėtume persimesti vienu kitu žodeliu, kad kelionė neprailgtų. Dar man nebaigus dėstyti savo minties, Rūta prislopinusi balsą sušnypštė:

– Ko tu vis ieškai kliaučių? Ir kaip tik dabar! Tiesiog į galvą netelpa. Kodėl amžinai drumsti vandenį ir visiems įkyri?

Taip tarusi ji staiga apsuko mane taip, kad mes abi būtume atsigręžusios nugara į kitus ir jie negalėtų mūsų matyti. Susiginčijome. Kaip tik šis Rūtos gestas, o ne žodžiai staiga privertė mane pažiūrėti į viską jos akimis; dabar suvokiau, jog Rūta kaip įmanydama stengiasi deramai reprezentuoti ne tik save, bet ir mus visus, – tiesiog iš kailio neriasi, kad neapsijuoktume Krisės ir Rodnio akivaizdoje. Man dingtelėjo, jog tai aš dabar menkinu jos autoritetą ir jau buvau beiškelianti ją žeminančią sceną. Akimirksniu visa tai supratusi, kumštelėjau jai į petį ir nuėjau prie kitų. Kai grįžome prie automobilio, visa mūsų trijulė vėl susėdo lygiai tokia pat tvarka. Tačiau

dabar mums važiuojant Rūta beveik visą laiką tylėjo, sėdėjo atsirėmusi į užpakalinės sėdynės atlošą, ir netgi tada, kai Rodnis ar Krisė ką nors mums šūktelėdavo, atsakinėjo trumpai ir tarsi nenoriai.

Bet vos tik atsidūrėme tame pajūrio miestelyje, mūsų nuotaika pastebimai pagerėjo. Kelionės tikslą pasiekėme per pačius priešpiečius, o savo „Roverį" palikome automobilių aikštelėje netoli mini golfo aikštynų, kur plazdeno daug vėliavėlių. Palengva prasigiedrijo, danguje pasirodė saulė. Jei gerai prisimenu, iš pradžių valandėlę visi mes jautėmės tokie linksmi, tokie apsvaigę nuo užgriuvusios laisvės, jog daug nesukome sau galvos, kodėl apskritai čia atsidūrėme. Vienu tarpu Rodniui netgi išsprūdo keli garsūs susižavėjimo šūksniai, kai jis, energingai gestikuliuodamas ir rodydamas mums kelią, ėmė žingsniuoti į kalną gatve, iš abiejų pusių apstatyta namų eilėmis bei parduotuvėmis, ir vos pažvelgęs į neaprėpiamą skaidrų dangų žinojai, kad artėji prie jūros.

Tiesą sakant, kai atsidūrėme prie pat jūros, staiga susigriebėme stovį ant kelio, įsirėžiančio tiesiog į uolas. Iš pirmo žvilgsnio atrodė, jog eidami toliau stačia galva nukristume ant paplūdimio smėlio, bet persisvėrus per turėklus ir pažvelgus žemyn aiškiai buvo galima įžiūrėti uolose iškirstus zigzagais vingiuojančius takus, vedančius į pajūrio bulvarą.

Buvome gerokai išalkę, todėl užsukome į nedidelę kavinaitę, įsikūrusią prie pat uolų krašto, kaip tik tenai, kur prasidėjo vienas iš žemyn vedančių pėsčiųjų takų. Kai įėjome, viduje lankytojų nebuvo, tik dvi putlokos prijuostes ryšinčios padavėjos. Jos sėdėjo prie vieno iš stalelių ir rūkė, bet mums pasirodžius paskubomis pakilo nuo stalo ir dingo virtuvėje, tad likome kavinėje visiškai vieni.

Pasirinkome stalelį pačioje gilumoje, arčiausiai uolų krašto, ir kai susėdome, pasijutau taip, tarsi mes iš tiesų kybotume virš jūros. Tada šios užeigėlės neturėjau su kuo palyginti, bet dabar suprantu, kokia ji buvo mažutė – tik trys ar keturi nedidukai staleliai. Langai buvo atidaryti, – tikriausiai dėl to, kad valgomojoje patalpoje nesusikauptų per daug iš virtuvės sklindančių kvapų, – ir kartkartėmis siūbtelėdavo gaivaus vėjo gūsis, priversdamas pleventi popierines reklamas, siūlančias puikų šioje kavinėje tiekiamą maistą. Virš prekystalio buvo pakabinta nemažo formato kartoninė spalvotais flomasteriais išrašyta kortelė, kurios viršuje galėjai įžiūrėti žodį *look* – abiejose „o" buvo išpiešta atidžiai žvelgianti akis. Dabar tokius užrašus man tenka matyti taip dažnai, jog net neatkreipiu į juos dėmesio, bet tą dieną išvydau pirmą kartą. Todėl negalėjau atplėšti susižavėjimo pilno žvilgsnio, o kai pažvelgusi į Rūtą supratau, kad ir ji nustebusi žiūri ten pat, staiga mudvi abi pratrūkome juoku. Tai buvo jauki ir širdžiai miela akimirka, galutinai išsklaidžiusi nesmagumą, kuris slėgė krūtinę po mūsų susikirtimo keliaujant automobiliu. Tačiau, kaip vėliau paaiškėjo, man su Rūta tai buvo pirma ir paskutinė taiki akimirka per visą šią išvyką.

Kol atvykome į miestelį, apie „galimuosius" nė vienas neužsiminėme, ir aš tikėjausi, jog susėdę prie stalelio pagaliau aptarsime šį reikalą iš esmės. Bet vos tik ėmėme valgyti sumuštinius, Rodnis užvedė kalbą apie seną jo ir Krisės draugą Martiną, kuris prieš metus paliko Ūkį ir dabar gyvena kažkur čia, miestelyje. Krisė iškart nusitvėrė šios temos, ir netrukus abu veteranai vieną po kito ėmė žerti anekdotus, kokių iš koto

verčiančių pokštų sugebėdavo iškrėsti Martinas. Mums buvo labai sunku nepamesti pasakojimo gijos, bet Krisė ir Rodnis, atrodo, laiką leido puikiai. Juodu vis susižvalgydavo, imdavo kvatotis, ir nors bandė apsimesti, kad visa tai pasakoja mums, vis dėlto buvo akivaizdu, jog visi tie prisiminimai skirti tiek juodviem. Kai dabar apie visa tai galvoju, man rodosi, jog Ūkyje galiojęs nebylus susitarimas neužsiminti apie jau išvažiavusius mokinius turėjo galioti ir kavinėje, vadinasi, Krisė su Rodniu turėjo jo laikytis ir netgi tarpusavyje nekalbėti apie savo draugą. Bet tąkart, matyt, jie nesusilaikė ir leido sau pasimėgauti staiga užplūdusiais prisiminimais.

Kai jie kvatodavosi, aš juokdavausi drauge, kad nepasirodyčiau nemandagi. Tomis, atrodo, apskritai nesuprato, kas čia vyksta, ir retkarčiais trumpai nedrąsiai sukiknodavo, tik bėda, kad vis pavėluodavo. O Rūta juokėsi visa gerkle ir energingai linkčiojo galva pritardama kiekvienam apie Martiną pasakytam žodžiui, tarsi būtų jį pažinusi ir dabar viską prisimintų. Paskui, kai Krisė mestelėjo miglotą ir sunkiai suprantamą užuominą, – pasakė: „O taip, tas atsitikimas, kai jis nusimovė savo džinsus!“ ar panašiai, – Rūta griausmingai nusikvatojo ir kryptelėjo galvą į mūsų pusę, tarsi duodama Krisei nebylų ženklą: „Nagi, paaiškink Keitei su Tomiu, apie ką kalbame, kad ir jie galėtų pasismaginti“. Visą laiką tylėjau, bet kai Krisė ir Rodnis ėmė svarstyti, ar nereikėtų užeiti aplankyti Martino, neištvėrusi gal kiek atžariai paklausiau:

– O ką Martinas čia veikia? Kam jam butas šitame miestelyje?

Akimirksniu įsivyravo tyla, o paskui išgirdau, kaip susierzinusi Rūta garsiai atsiduso. Krisė per stalelį pasilenkė prie manęs ir tarsi mažam vaikui tyliai paaiškino:

– Jis čia dirba slaugytoju. Kaip tau atrodo, ką dar Martinas čia galėtų veikti? Dabar jis – tikras, visus reikiamus mokymus baigęs slaugytojas.

Mes apsikeitėme iškalbingais žvilgsniais, tada aš tariau:

– Kaip tik tai ir norėjau pasakyti. Mes negalime taip paprastai nueiti jo aplankyti.

Atsidususi Krisė linktelėjo galva.

– Na gerai, tavo tiesa. Iš tikrųjų mums *negalima* lankyti slaugytojų. Žinoma, jei griežtai laikomės nurodymų. Na, bent jau nesame *skatinami* tai daryti.

Rodnis sukikeno ir pridūrė:

– Tai jau tikrai *neskatinami*. Fui, kaip būtų negražu imti ir aplankyti Martiną.

– Labai negražu, tiesiog bjauru, – pritarė jam Krisė ir, nutaisiusi apsimestinai griežtą veidą, kelis kartus caktelėjo liežuviu.

Tada įsiterpė Rūta:

– O Keitė nemėgsta negražiai elgtis. Tad geriau neikime pas Martiną į svečius.

Tomis tylomis žvelgė į Rūtą, aiškiai sutrikęs ir negalėdamas suprasti, kieno pusę ji palaiko. Aš ir pati nebuvau tikra, kad manąją. Staiga man toptelėjo, jog Rūtai tikriausiai nepatiktų, jei pamiršę pagrindinį savo išvykos tikslą nukryptume į šoną, vadinasi, nors ir nenoriai, ji turėtų pritarti man. Nusišypsojau jai, bet ji man tuo pačiu neatsakė. Staiga Tomis paklausė:

– Gal gali bent apytikriai pasakyti, kur matei Rūtos „galimąją", Rodni?

– Na... – suglumęs numykė Rodnis, kuriam dabar, kai jau atsidūrėme miestelyje, ši tema, atrodo, nebuvo tokia įdomi,

ir aš pastebėjau, kaip Rūtos veidu nuslinko išgąsčio šešėlis. Pagaliau Rodnis paaiškino: – Pamačiau ją, kai pasiekęs beveik patį Aukštutinės gatvės galą įsukau į vieną iš šoninių gatvelių. Aišku, gali būti, kad šiandien tai moteriai kaip tik laisva diena. – Paskui, kai nė vienas iš mūsų nepratarė nė žodžio, jis dar pridūrė: – Matote, kartais biuro darbuotojai gauna atostogų. Jie ne kasdien sėdi darbe.

Kai jis tai pasakė, pajutau, kaip per mano kūną ritasi baimės banga: išsigandau, kad mes viską neteisingai supratome ir įvertinome. Veteranai – tai mes žinojome ir anksčiau – dažnai šnekėdavo apie „galimuosius" ieškodami preteksto kur nors išvykti, bet iš tikrųjų nė negalvojo rimtai jų ieškoti. Rūtą apnikusios mintys irgi, matyt, buvo labai panašios, nes dabar ji nė nebandė slėpti savo nerimo. Paskui vis dėlto susitvardė ir nusijuokė, apsimesdama Rodnio paaiškinimą supratusi kaip pokštą.

Ir tada Krisė, nutaisiusi visiškai rimtą balsą, tarė:

– Žinai, Rūta, juk visai gali būti, jog po kelerių metų mes atvažiuosime čia aplankyti *tavęs*. Gal tu dirbsi puikiame biure... Nemanau, kad kas nors galės uždrausti mums tave aplankyti.

– Aišku, negalės, – paskubėjo pritarti Rūta. – Galėsite pas mane užsukti, kada tik panorėsite.

– Tikiuosi, – įsiterpė Rodnis, – kad nėra jokių taisyklių, draudžiančių matytis su biure dirbančiais žmonėmis. – Ir staiga nusijuokęs pridūrė: – Nors iš tikrųjų mes nežinome. Dar nesame aplankę nė vieno dirbančio kontoroje.

– Viskas bus gerai, – patikino Rūta. – Jie leis jums mane aplankyti. Galite atvažiuoti visi. Išskyrus, žinoma, Tomį.

Tomis nustebęs net loštelėjo.

– Kodėl man negalima?

– Nes tu ir taip kasdien būsi su manim, kvailuti, – švelniai paaiškino Rūta. – Tave aš pasiliksiu.

Mes visi nusijuokėme, tik Tomis kaip paprastai vėl pavėlavo.

– Neseniai girdėjau kalbant apie vieną merginą, kuri dabar gyvena Velse, – pakeitė temą Krisė. – Ji irgi iš Hailšemo, tik išvažiavo keleriais metais anksčiau nei jūs. Atrodo, dabar ji dirba drabužių parduotuvėje. Geroje madingų drabužių parduotuvėje.

Mes visi pritariamai kažką sumurmėjome ir trumpai tarsi užsisvajojome, leisdami savo mintims skrajoti padebesiais.

– Hailšemas yra Hailšemas, – pagaliau mąsliai pratarė Rodnis ir tarsi negalėdamas patikėti, jog visa tai tiesa, pakraipė galvą.

– Be to, buvo ir dar vienas žmogus, – kreipėsi Krisė į Rūtą, – tasai vaikinas, apie kurį aną dieną mums pasakojai. Keleriais metais už tave vyresnis, dabar dirba automobilių aikštelės prižiūrėtoju.

Rūta, apie kažką užsigalvojusi, tylomis linktelėjo. Pamaniau turinti bent žvilgsniu perspėti Tomį, bet man dar nespėjus atsigręžti jis jau prabilo.

– Kas tas vaikinas? – aiškiai suglumęs paklausė jis.

– Juk pats žinai, Tomi, – paskubėjau įsiterpti aš.

Man atrodė pernelyg rizikinga po stalu įspirti jam į koją ar bandyti pamerkti akį – Krisė būtų kaipmat pastebėjusi. Todėl, įpynusi į savo balsą aiškiai juntamą nuovargio gaidelę, tarsi mums visiems iki gyvo kaulo būtų įgrisęs Tomio užmaršumas, rėžiau tiesiai. Bet jis mano užuominos, atrodo, nesuprato ir tik išpūtė akis.

– Ar *mes* jį pažįstame?

– Liaukis, Tomi, nejaugi kiekvieną kartą tau reikia viską priminti? – atrėmiau aš. – Gal būtų neblogai, jei pasitikrintum atmintį...

Dabar Tomis pagaliau suprato, kas čia vyksta, ir daugiau neištarė nė žodžio.

Tuo tarpu Krisė kalbėjo toliau:

– Žinau, kaip man pasisekė, kad patekau į Ūkį. Bet jums, Hailšemo mokiniams, dar labiau nuskilo. Matote... – Ji vėl palinko į priekį ir pašnibždomis pridūrė: – Yra vienas toks dalykas, apie kurį seniai norėjau su jumis pasišnekėti. Bet tenai, Ūkyje, tai tiesiog neįmanoma. Visą laiką kas nors slapčia klausosi.

Ji žvilgsniu apmetė stalelį, prie kurio sėdėjome, o paskui nukreipė akis tiesiai į Rūtą. Rodnis irgi įsitempė ir palinko į priekį. Ir nuojauta kažkodėl man pakuždėjo, jog kaip tik šis pokalbis, – bent jau Krisei ir Rodniui, – ir buvo pats svarbiausias mūsų išvykos tikslas.

– Kai mudu su Rodniu buvome Velse, – iš tolo pradėjo kalbą Krisė, – išgirdome apie tą merginą, dirbančią drabužių parduotuvėje. Bet netrukus apie jus, Hailšemo mokinius, sužinojome ir kai ką daugiau. Mūsų ausis pasiekė gandai, esą anksčiau yra buvę atvejų, kai susiklosčius tam tikroms ypatingoms aplinkybėms kai kuriems Hailšemo mokiniams pavyko gauti „pratęsimą". Girdėjome, kad Hailšemo mokyklą baigę mokiniai gali to tikėtis, kad jei esi hailšemietis, turi teisę prašyti atidėti savo donorystės pradžią trejiems ar net ketveriems metams. Tai anaiptol nėra lengva, bet kartais jie sutinka tą laikotarpį pratęsti. Tik reikia juos įtikinti. Tada neprivalai aukoti organų tol, kol sieki aukštesnės kvalifikacijos.

Čia Krisė stabtelėjo ir pažvelgė į mus, gal norėdama padaryti didesnį įspūdį, o gal tiesiog pasitikrinti, ar mūsų veiduose matyti pritarimas. Mudu su Tomiu tikriausiai atrodėme aiškiai sutrikę, o Rūtos veido išraiška buvo visiškai neutrali, ir iš jos niekaip negalėjai spręsti, kas čia iš tikro vyksta.

– Ir dar girdėjome, – plėtojo savo mintį Krisė, – kad jeigu vaikinas ir mergina draugauja, iš tiesų vienas kitą myli ir gali savo meilę įrodyti, tai Hailšemo mokyklos vadovai juos atskiria nuo kitų ir leidžia prieš tampant donorais drauge praleisti kelerius metus.

Dabar prie mūsų stalelio įsivyravo kažin kokia keista, virpulį kelianti atmosfera.

– Kai buvome Velse, – vėl grįžo prie to paties Krisė, – sutikome ir kelis mokinius iš Baltųjų rūmų. Jie mums užsiminė girdėję apie vieną porelę iš Hailšemo. Tasai vaikinas po kelių savaičių jau turėjo tapti slaugytoju. Bet jis su savo drauge išvažiavo su kažkuo susitikti ir gavo trejų metų pratęsimą. Jiems buvo leista ištisus trejus metus kartu gyventi Baltuosiuose rūmuose, – net nereikėjo tęsti pradėtų mokymų. Tik pagalvokite: treji metai visiškos laisvės – tereikia įrodyti, kad žmonės vienas kitą tikrai myli.

Krisei ištarus šiuos žodžius staiga pamačiau, jog Rūta pritariamai linkčioja galva, tarsi būtų tikra šių reikalų žinovė. Krisei su Rodniu toks Rūtos elgesys irgi nepraslydo pro akis, ir kelias sekundes jie žvelgė į ją tarsi užhipnotizuoti. O aš vieną akimirką mintyse pamėginau gyvai įsivaizduoti, kaip visus tuos mėnesius iki pat šio momento gyvendami Ūkyje Krisė ir Rodnis daugybę kartų vienu du apie tai kalbėjosi ir svarstė, kaip čia geriau mūsų apie visa tai išklausinėjus. Matyt, iš pradžių juodu apie tai vienas kitam užsimindavo

nedrąsiai, gūžčiodavo pečiais, pamesdavo tą mintį, bet visiškai pamiršti negalėjo, tad ir vėl prie jos grįždavo. Mintyse mačiau juodu svarstančius, ar nevertėtų apie tai pasikalbėti su mumis, tikslinančius savo planą, aptariančius, ką būtent reikėtų mums pasakyti. Taigi dar kartą pažvelgiau į Krisę ir Rodnį, akimis ryte ryjančius Rūtą, ir iš jų veidų pabandžiau susivokti, ko jie siekia. Krisės veide atsispindėjo ir baimė, ir viltis. Rodnis man pasirodė dar labiau nepasitikintis savimi, tarsi būtų bijojęs lemiamą akimirką leptelėti ką nors nederama.

Tačiau tai nebuvo pirmas kartas. Gandų, jog įmanoma atidėti donorystę, buvau girdėjusi ir anksčiau. Per pastarąsias kelias savaites Ūkyje mano ausis ne kartą buvo pasiekusios tokių pokalbių nuotrupos. Bet apie tai tarpusavyje šnekėjosi tik veteranai, o kai kambaryje staiga pasirodydavo kas nors iš mūsiškių, jie sumišdavo ir nutildavo per pusę žodžio. Tų slaptų pokalbių esmė man buvo aiški, be to, žinojau, jog tai kažkaip susiję su mokiniais iš Hailšemo. Ir vis dėlto tik tą dieną, sėdėdama kavinėje prie jūros, iki galo suvokiau, kokia svarbi kai kuriems veteranams ši tema.

– Spėju, – iš susijaudinimo šiek tiek virpančiu balsu toliau dėstė Krisė, – kad jūs apie tai žinote kur kas daugiau. Juk yra taisyklės, tam tikra procedūra ir visa kita.

Ji ir Rodnis nužvelgė mudu su Tomiu, paskui jų žvilgsniai vėl susmigo į Rūtą.

Ši atsidususi tarė:

– Na, aišku, jie mums šį tą pasakė. Bet, – čia ji abejingai gūžtelėjo pečiais, – apskritai apie „pratęsimą“ mes ne kažin ką žinome. Tiesą sakant, niekada rimtai apie tai nesišnekėjome. Juk mokytis Hailšeme mums buvo likę visiškai nedaug.

– O į ką reikia kreiptis? – neiškentęs tiesiai šviesiai paklausė Rodnis. – Ar jie jums pasakė, į ką turėtumėte kreiptis, jei norėtumėte... Na, jei sugalvotumėte *paduoti paraišką?*

Rūta vėl patraukė pečiais.

– Juk aš jums sakiau. Ta tema mokykloje beveik nebuvo kalbama.

Tarsi instinktyviai Rūta pakėlė akis į mudu su Tomiu tikėdamasi paramos ir tikriausiai padarė klaidą, nes Tomis leptelėjo:

– Jei atvirai, nė nenutuokiu, apie ką jūs čia kalbate. Koks „pratęsimas", kokios dar taisyklės?

Rūta piktai į jį dėbtelėjo ir skubiai išbėrė:

– Juk pats žinai, Tomi. Argi negirdėjai visų tų kalbų, kurios buvo varinėjamos Hailšeme?

Bet Tomis užsispyrė kaip ožys ir tik papurtė galvą.

– Neprisimenu, – kaip kirviu nukirto jis, ir šį kartą ne tik aš, bet ir Rūta aiškiai matė, kad jo neapkaltinsi nei užmaršumu, nei lėtu mąstymu. – Tikrai neprisimenu, kad Hailšeme apie tai būtų kas nors kalbėjęs.

Tada, nusigręžusi nuo jo, Rūta vėl kreipėsi į Krisę:

– Matote, nors Tomis mokėsi Hailšeme, iš tiesų negali būti laikomas tikru šios mokyklos mokiniu. Mat žmonės kaip įmanydami jo šalinosi, tyčiojosi iš jo, krėsdavo visokiausius pokštus. Todėl klausinėti Tomio tokių dalykų nėra prasmės. O dabar jau norėčiau eiti ieškoti tos moters, kurią matė Rodnis.

Staiga Tomio žvilgsnis susidrumstė ir pasidarė toks nuožmus, kad man net kvapą užgniaužė. Tokio niauraus jo žvilgsnio nebuvau mačiusi jau daugelį metų, – tai buvo tas pats Tomis, kurį bestumdantį stalus klasės draugai anais laikais buvo užbarikadavę kabinete. Paskui Tomio žvilgsnis palengva pragiedrėjo, jis pakėlė akis į dangų ir giliai atsiduso.

Veteranai nieko nepastebėjo, nes kaip tik tuo metu Rūta pakilo nuo stalo ir ėmė vilktis apsiaustą. Tarsi gavę ženklą, mes visi pastūmėme atgal savo kėdes ruošdamiesi eiti, ir kavinėje kilo nemenka sumaištis. Kadangi kelionei skirti pinigai buvo patikėti man, nuėjau prie baro susimokėti. Kiti vorele pro mane išsprūdino laukan, o aš laukdama grąžos stebėjau juos visus keturis pro didelius aprasojusius kavinės langus, – minančius vienoje vietoje, apšviestus saulės spindulių, tylomis žvelgiančius į jūrą.

14 SKYRIUS

Kai išėjau iš kavinės, buvo aišku kaip dieną, jog susižavėjimas ir entuziazmas, kurį visi jautėme vos atvykę į miestelį, išgaravo be pėdsako. Ėjome tylėdami, Rodnis žingsniavo pirmas ir rodė kelią. Į nedidukes šonines gatveles sunkiai prasiskverbdavo saulės spinduliai, o šaligatviai buvo tokie siauručiai, kad dažnai būdavome priversti traukti vienas paskui kitą žąsele. Kai pagaliau atsidūrėme Aukštojoje gatvėje, man iš karto palengvėjo: čia buvo nepalyginti triukšmingiau ir visiškai sugedusi mūsų nuotaika ne taip badė akis. Paskui, eidami per pėsčiųjų perėją į saulės apšviestą gatvės pusę, matėme, kad Krisė su Rodniu suglaudę galvas dėl kažko tyliai tariasi. Aš mintyse ėmiau svarstyti, kiek dėl mus gaubiančios prastos atmosferos kaltas tų dviejų veteranų įsitikinimas, esą mes nuo jų slepiame didžiąją Hailšemo paslaptį, o kiek – Rūtos nepasitenkinimas Tomio elgesiu.

Kai nusigavome į kitą Aukštosios gatvės pusę, Krisė mums pareiškė, kad juodu su Rodniu ketina eiti pirkti gimtadienio atvirukų. Rūtai iš nuostabos tiesiog lūpa atvipo, o Krisė lyg niekur nieko pridūrė:

– Mes visada perkame iš karto daug. Taip pigiau. Be to, kai priartėja kieno nors gimtadienis, tokio atviruko greitosiomis niekur neįmanoma gauti. – Ir, mostelėjusi ranka *Woolworth* prekybos centro link, dar pridėjo: – Čia galima už labai padorią kainą nusipirkti puikiausių atvirukų.

Rodnis pritariamai pakinkavo galva, o man dingtelėjo, kad nors jis ir šypsosi, ta šypsena sumišusi su nenugalimu noru iš mūsų pasityčioti.

– Žinoma, – paaiškino jis, – paskui turi krūvą vienodų atvirukų, bet ant kiekvieno gali ką nors pripiešti. Na, suprantate, kad atrodytų išskirtiniai.

Dabar abu veteranai stoviniavo vidury šaligatvio, kartkartėmis žingtelėdami į šalį ir praleisdami žmones, stumiančius vaikiškas sulankstomas kėdutes ant ratukų, ir laukdami, ar priimsime jų iššūkį. Būčiau galėjusi prisiekti, jog Rūta putoja pykčiu, bet supranta, jog be Rodnio pagalbos, šiaip ar taip, ne kažin ką nuveiksime.

Taigi mes nuėjome į *Woolworth* prekybos centrą, ir mano dėmesys nukrypo visai kitur. Net ir dabar labai mėgstu lankytis tokiose vietose: man be galo patinka vaikščioti po didžiules parduotuves, kur eilėmis išsirikiavusiose lentynose pridėta didelių plastikinių žaislų, įvairioms progoms tinkančių atvirukų, krūvos kosmetikos, o kur nors netgi pastatyta būdelė, kurioje galima pasidaryti nuotrauką. Dar ir dabar, jei tik esu mieste ir turiu šiek tiek laisvo laiko, mielai užeinu į tokias parduotuves, kur gali sau vaikštinėti ir tiesiog žvalgytis, kur nebūtina ką nors pirkti, o pardavėjai dėl to nevarsto tavęs šnairais žvilgsniais.

Taigi mes užsukome į prekybos centrą ir neilgai trukus pasklidome kas sau – patraukėme prie skirtingų prekių pri-

krautų lentynų. Rodnis stabtelėjo prie pat įėjimo, kur stovėjo stelažas su atvirukais, o parduotuvės gilumoje pastebėjau Tomį, sustojusį tiesiai po didžiuliu kažkokios popgrupės plakatu, besirausiantį po muzikos įrašų kasetes. Maždaug po dešimties minučių, jau atsidūrusi beveik pačiame prekybos salės gale, jei atmintis manęs neapgauna, išgirdau Rūtos balsą ir patraukiau į tą pusę. Jau buvau bepasukanti prie stelažo, kuriame sukrauti minkšti pūkuoti žaislai ir gražiai į dėžes supakuotos dėlionės, tik staiga susivokiau, kad kitame jo gale stovi Rūta su Krise ir kalbasi akis į akį. Iš pradžių nė nežinojau, kaip man elgtis: trukdyti joms nenorėjau, bet mums visiems jau buvo laikas eiti, tad negalėjau tiesiog apsisukti ir patraukti į kitą pusę. Teko likti ten, kur stovėjau, apsimesti, kad apžiūrinėju dėliones, ir laukti, kol jiedvi mane pastebės.

Ir kaip tik tą akimirką supratau, kad jiedvi vėl grįžo prie ką tik mūsų gvildentos temos. Krisė, gerokai prislopinusi balsą, kalbėjo:

– Bet kaip gali būti, jog per visą tą laiką apie tai visai negalvojote, nekūrėte planų ir nesukote sau galvos, kaip juos įgyvendinti? Argi nemąstėte, į ką reikia kreiptis ir panašiai?

– Tu nesupranti, – atrėmė Rūta. – Jei būtum iš Hailšemo, tokių dalykų nė neklausinėtum. Mums visa tai neatrodė svarbu. Man rodos, mes visuomet žinojome, kad jei kada nors rimtai susidomėsime tokia galimybe, tereikės pasiųsti žinią į Hailšemą...

Staiga Rūta pastebėjo mane ir nutilo per pusę žodžio. Kai padėjau dėlionę į lentyną ir ėmiau artintis prie Rūtos ir Krisės, jos abi piktai į mane pašnairavo, tarsi būčiau netyčia užklupusi jas darant ką nors nederama, ir išsiskyrusios nuėjo į priešingas puses.

– Rodos, mums jau laikas eiti, – tariau apsimetusi, jog nieko negirdėjau.

Bet apkvailinti Rūtos nepasisekė. Kai visi kiti išėjo iš prekybos centro, ji mane apdovanojo dar vienu nuožmiu ir paniekos pilnu žvilgsniu.

Tad kai vėl atsidūrėme gatvėje ir nusekėme paskui Rodnį, tebeieškantį biuro, kuriame prieš mėnesį buvo matęs Rūtos „galimąją", visų mūsų nuotaika buvo dar prastesnė. Žinoma, jos nepraskaidrino ir tai, jog Rodniui vis nesisekė rasti reikiamos gatvelės. Bent keturis kartus jis, visiškai pasitikėdamas savimi, iš Aukštosios gatvės suko į šoninę gatvelę, eidavo ja tol, kol pasibaigdavo parduotuvės ir ten įsikūrusios kontoros, o paskui mums visiems tekdavo grįžti atgal. Neilgai trukus Rodnis ėmė nervintis, teisintis ir jau buvo bepasiduodąs. Bet galų gale jis tą biurą rado.

Mes ir vėl apsisukę pėdinome atgal Aukštosios gatvės link, tik staiga Rodnis sustojo kaip įbestas. Ir netaręs nė žodžio mostelėjo ranka, rodydamas mums kontorą kitoje gatvės pusėje.

Taip, tai buvo kaip tik toks biuras, kokio ieškojome. Tiesa, jis neatrodė visiškai taip pat kaip anas, mūsų matytas žurnalo reklaminėje nuotraukoje, bet vis dėlto buvo labai panašus. Visa jo fasadinė siena, beveik iki pat žemės, buvo iš stiklo, ir praeivis užmetęs akį nesunkiai galėjo pažvelgti vidun: ten buvo didelė erdvi ir atvira patalpa, kurioje stovėjo gal tuzinas stalų, sustatytų taip, kad priminė raidę „L". Mūsų žvilgsniai dar užkliuvo už kambarinių gėlių vazonuose, spindinčios biuro įrangos ir stalinių lempų gaubtais žemyn. Vieni biuro darbuotojai vaikštinėjo tarp stalų, kiti stovėjo atsirėmę į pertvarėles, plepėjo, laidė sąmojus, dar kiti, sustūmę į krūvą savo sukamąsias kėdes, mėgavosi kava ir sumuštiniais.

– Tik pažiūrėkite, – pratarė Tomis, – juk dabar pietų pertrauka, o jie iš biuro nė kojos nekelia. Ką gi, irgi neblogai.

Stovėjome ir niekaip negalėjome atplėšti akių nuo biuro, kuris mums atrodė esąs nuostabus, jaukus ir visiškai uždaras pasaulis. Pažvelgiau į Rūtą ir pamačiau, kaip išgąstingas jos žvilgsnis slysta per žmonių veidus už stiklo.

– Nagi, Rodai, – paragino Krisė, – tai kuri iš jų Rūtos „galimoji"?

Šiuos žodžius ji ištarė neslėpdama sarkazmo, tarsi būtų tikra, kad jos vaikinas apsiriko. Bet Rodnis, staiga labai susijaudinęs, virpančiu balsu pratarė:

– Ogi štai ta. Aname kampe. Su mėlynu kostiumėliu. Ta, kuri kaip tik šnekasi su stamboka moterimi raudonais drabužiais.

Iš pradžių sunku buvo patikėti, bet kuo ilgiau į tą moterį žiūrėjome, tuo tvirtesnis darėsi mūsų įsitikinimas, kad panašumų tarp jos ir Rūtos tikrai yra. Tai moteriai galėjo būti apie penkiasdešimt, jos figūra vis dar buvo grakšti. Plaukai buvo tamsesni nei Rūtos, – žinoma, galėjo būti nudažyti, – ir surišti į paprasčiausią uodegą, kokią mėgo nešioti ir Rūta. Ji kaip tik juokėsi iš to, ką jai sako raudonai apsirengusi draugė, ir jos veidas, ypač tą akimirką, kai baigdama juoktis ji papurtė galvą, mums pasirodė panašus, netgi labai panašus į Rūtos.

Mes visi stebėjome ją netardami nė žodžio. Paskui staiga tarsi atitokome ir susivokėme, kad kelios kitame biuro karšte stovinčios moterys atkreipė į mus dėmesį. Viena iš jų netgi kilstelėjo ranką ir neryžtingai mums pamojavo. Mes akimirksniu grįžome į tikrovę ir nervingai kikendami dėjome į kojas.

* * *

Šiek tiek paėjėję gatve sustojome ir – gal todėl, jog buvome susijaudinę, – prašnekome visi iškart, išskyrus Rūtą, kuri stovėjo tyli, netardama nė žodžio. Tą akimirką iš jos veido išraiškos negalėjai pasakyti nieko: Rūta tikrai neatrodė nusivylusi, bet ir nedžiūgavo. Ji santūriai šypsojosi, kaip šypsotųsi šeimos motina, kuri prieš pratardama žodį dar kartą viską gerai apsvarsto, o vaikai šokinėja aplink ją, rėkauja ir maldaute maldauja, kad ji pagaliau ištartų: „Na gerai, leidžiu". Dar kelias minutes taip stovėjome, kiekvienas iš mūsų atvirai išklojo, ką apie visa tai mano, ir aš nuoširdžiai džiaugiausi galėdama pritarti kitų nuomonei, jog toji moteris, be jokios abejonės, panaši į Rūtą. Tiesą sakant, mums visiems tarsi akmuo nuo širdies nusirito, mat slapčia kiekvienas buvo nusiteikęs patirti nusivylimą. Tačiau dabar galėjome ramiai grįžti į Ūkį, Rūta drąsiai galėjo pasakoti ką mačiusi, o mes jos žodžius ramia sąžine galėjome patvirtinti. Juolab kad ir kontoros gyvenimas, kuriam, regis, priklausė toji moteris, buvo labai panašus į tą, apie kurį svajojo ir dažnai sau įsivaizduodavo Rūta. Nors tą dieną mes išgyvenome nemalonią trintį, giliai širdyje nė vienas nenorėjo, kad Rūta į Ūkį grįžtų prislėgta ir nusiminusi. Dabar, kai viskas baigėsi gerai, mums labai palengvėjo. Neabejoju, kad viskas būtų taip ir buvę, jei šį reikalą tada būtume baigę.

Bet Rūta tarė:

– Atsisėskime čia, ant šitos betoninės sienelės. Tik kelioms minutėms. Kai tik jos mus pamirš, galėsime grįžti ir dar kartą užmesti akį į biurą.

Mes sutikome, bet dar bežingsniuojant prie žemos betoninės sienelės prie nedidukės automobilių aikštelės, kurią mums parodė Rūta, Krisė – gal kiek per įkyriai – sučiauškėjo:

– Mums visai nereikia ten dar kartą grįžti. Juk sutarėme, kad ta moteris – tavo „galimoji“. O ir pats biuras nuostabus. Tikrai.

– Palaukim kelias minutes, – nenusileido Rūta. – O tada dar kartą tenai grįžkim.

Aš pati ant sienelės nesėdau, nes jos viršus buvo drėgnas ir aptrupėjęs, be to, man toptelėjo, jog bet kurią minutę čia gali kas nors pasirodyti ir mus aprėkti, kad ant jos sėdime. O Rūta užsilipo ant sienelės ir atsisėdo nuleidusi kojas abipus, tarsi jotų raita. Dar ir dabar mano atmintyje išlikę labai ryškūs tų dešimties ar penkiolikos mūsų ten praleistų minučių vaizdai... Apie Rūtos „galimąją“ daugiau niekas nė žodžiu neužsimena; visi apsimetame turį kaip nors prastumti laiką, tarsi apžiūrinėdami miestą būtume sustoję pasigėrėti prieš akis atsivėrusia gražia panorama. Rodnis, norėdamas parodyti, kaip puikiai jaučiasi, sušoka trumpą improvizuotą šokį, paskui užsilipa ant sienelės, eina jos viršumi ištiesęs į šonus rankas, balansuodamas, ir staiga tyčia nukrenta. Tomis laido nekaltus sąmojus apie einančius pro šalį žmones, ir nors pokštai nelabai vykę, mes vis tiek juokiamės. Tik Rūta sėdi apsupta mūsų, apsižergusi betoninę sienelę, ir tyli kaip žuvis. Iš jos veido neišnyksta santūri šypsena, bet kūnas tarsi sustingęs. Vėjelis taršo Rūtos plaukus, o ryški žiemos saulė verčia ją prisimerkti, tad nė nesuprasi, ar ji šypsosi girdėdama mūsų kvailiones ar tiesiog sėdi šiek tiek prasiviepusi, nes į veidą spigina saulė. Štai kokie vaizdai išliko mano atmintyje, kaip mes stūmėme laiką prie tos automobilių aikštelės. Mes laukėme, kada Rūta pagaliau nuspręs vėl grįžti prie biuro ir antrą kartą gerai jį apžiūrėti. Bet apsispręsti ji taip ir nespėjo, nes toliau įvykiai pakrypo kiek netikėta linkme.

Tomis, kuris drauge su Rodniu vaikščiojo sienos viršumi, staiga nušoko žemėn ir nuščiuvo. Ir tarstelėjo:

– Tai ji. Ta pati moteris.

Viską metę, mes sužiurome į tolumoje pasirodžiusį moters siluetą, iš biuro pusės artėjantį mūsų link. Dabar ji vilkėjo šviesų kremo spalvos apsiaustą ir eidama vis bandė užsegti portfelį. Sagtis vis nenorėjo pasiduoti, ir moteris tai sulėtindavo žingsnį, tai vėl imdavo eiti greičiau. Mes kaip apdują stebėjome ją, einančią į kitą gatvės pusę. Paskui, kai ji jau buvo beįsukanti į Aukštąją gatvę, Rūta nušoko žemėn ir energingai mus paragino:

– Pažiūrėkim, kur ji eis.

Akimirksniu atitokę, patraukėme paskui Rūtos „galimąją". Tiesą sakant, Krisei netgi teko mus apraminti ir priminti, kad sulėtintume žingsnį, nes žmonės galėjo pamanyti, jog esame gauja gatvės plėšikų, nutarusių sudoroti vargšę moterį. Laikydamiesi deramo atstumo, kikendami, trumpai pasislėpdami už kitų ta pačia kryptimi einančių žmonių, išsisklaidydami ir tuojau pat vėl susiburdami, nusekėme paskui ją Aukštąja gatve. Turėjo būti maždaug antra valanda popiet, nes šaligatviai buvo grūste prisigrūdę pirkėjų. Kartais mums net atrodydavo, jog pametėme ją iš akių, bet paskui vėl prisivydavome, o kai ji užeidavo į kokią parduotuvę, trainiojomės netoli vitrinos, nuolat sprausdamiesi pro stumiamus vaikiškus vežimėlius ir senus nevikrius žmones, kol ji vėl pasirodydavo gatvėje.

Paskui, dar kiek pažingsniavusi Aukštąja gatve, moteris įsuko į vieną iš skersgatvių, vedančių į miesto dalį prie jūros. Krisė jau ėmė nerimauti, kad dabar, kai negalime įsimaišyti į minią, ji netruks mus pastebėti, bet Rūta ėjo toliau, ir mes sekėme paskui ją.

Galų gale įsukome į siaurą šoninę gatvelę, kurioje irgi buvo viena kita parduotuvėlė, bet šiaip jau iš abiejų pusių rikiavosi gyvenamieji namai. Čia ir vėl turėjome traukti vorele, o kai pamatydavome priešpriešiais gatve atriedantį furgoną, turėdavome prisispausti prie namų sienų, kad jis galėtų pravažiuoti. Neilgai trukus gatvelėje liko tik moteris ir mes, ir jeigu ji būtų atsigręžusi, tikrai būtų mus pastebėjusi. Bet ji, nutolusi nuo mūsų gal per tuziną žingsnių, traukė pirmyn, o paskui staiga įėjo į parduotuvę, pavadintą *Portway Studios*.

Nuo to laiko man teko ten lankytis daugybę kartų. Prieš kelerius metus pasikeitė parduotuvės savininkas, ir dabar čia prekiaujama įvairiausiais meno dirbiniais: puodynėmis, lėkštėmis, molinėmis gyvūnų figūrėlėmis. Anuomet abiejuose dideliuose kambariuose buvo prekiaujama vien tvarkingai ant sienų sukabintais paveikslais. Bet medinės iškabos virš durų niekas taip ir nepakeitė, – ją ten galima pamatyti ir dabar. Šiaip ar taip, kai Rodnis atkreipė mūsų dėmesį, jog stoviniuodami vidury tokios mažos gatvelės tikrai atrodysime įtartinai, nusprendėme užsukti vidun. Parduotuvėje bent jau galėjome apsimesti žiūrinėjantys paveikslus.

Įėję vidun pamatėme, kad mūsų sekama biuro darbuotoja šnekučiuojasi su kita, daug vyresne moterimi žilais plaukais, kuri, kaip mums pasirodė, šitai studijai ir vadovavo. Abi sėdėjo viena priešais kitą prie nediduko stalelio netoli durų, o daugiau meno galerijoje nepastebėjome jokio lankytojo. Kai vorele pro jas praėjome, nė viena iš moterų neatkreipė į mus dėmesio, o mes pasklidome po kambarius ir kaip įmanydami stengėmės parodyti, jog grožimės paveikslais.

Tiesą sakant, nors mano galvoje nuolat sukosi mintys apie Rūtos „galimąją", palengva iš tikro susidomėjau paveikslais

ir ėmiau mėgautis parduotuvėje tvyrančia ramybės atmosfera. Atrodė, tarsi Aukštosios gatvės šurmulys staiga būtų nutolęs per šimtą mylių. Kambario sienos ir lubos buvo pipirmėtės spalvos, kur ne kur galėjai pastebėti žvejų tinklo fragmentus arba kokią surūdijusią laivo detalę, kybančią aukštai, beveik prie pat lubų. Paveikslai, dauguma nutapyti tamsiai mėlynais ir žaliais aliejiniais dažais, – irgi buvo maristiniai. Gal mus staiga apėmė nuovargis, – šiaip ar taip, išvažiavome dar prieš auštant, – nes netrukus pastebėjau, kad ne aš viena užsisvajojau ir mintimis nuklydau visai kitur. Mes pasklidome po skirtingus kambario kampus ir apžiūrinėjome paveikslą po paveikslo, tik kartais pašnibždomis mestelėdami: „Ateik, pasižiūrėk į šitą!" – ir panašiai. Ir visą laiką girdėjome, kad Rūtos „galimoji" ir ta žila moteris vis nesiliauja šnekėjusios. Nepasakytum, kad jos kalbėjosi pernelyg garsiai, bet galerijoje akustika buvo tokia, jog ištartas žodis akimoju nuaidėdavo per abu kambarius. Jos šnekėjosi apie kažkokį vyrą, kurį abi pažino, apie tai, jog jis nepalaiko santykių su savo vaikais. Šitaip mums besiklausant ir kartkartėmis vogčia žvilgčiojant abiejų moterų pusėn, kažkas pradėjo iš esmės keistis. Aiškiai tai pajutau ir galėjau prisiekti, kad ir kitus apėmė lygiai toks pat jausmas. Jei būtume pasitenkinę tuo, kad pamatėme Rūtos „galimąją" pro biuro langą, pagaliau, jei būtume sekę ją per visą miestą, o paskui pametę iš akių, būtume galėję grįžti į Ūkį triumfuodami ir jausdamiesi esą nugalėtojai. Bet čionai, šioje galerijoje, atsidūrėme pernelyg arti šios moters – daug arčiau, nei iš tikro norėjome. Ir kuo ilgiau klausėmės jos kalbančios, kuo ilgiau ją stebėjome, tuo mažiau ji mums atrodė panaši į Rūtą. Visi jautėme, kaip mūsų širdyse šis įsitikinimas stiprėja, ir galėjau prisiekti, jog

netgi Rūta, kuri, rodos, atsidėjusi apžiūrinėjo paveikslą kitame kambario gale, jaučiasi lygiai taip pat. Galbūt kaip tik dėl to taip ilgai slampinėjome po galeriją, – tiesiog stengėmės atitolinti tą akimirką, kai turėsime vėl susiburti ir viską apsvarstyti.

Staiga moteris pakilusi išėjo, o mes taip ir likome kur stovėję. Vengėme susitikti vienas kito žvilgsnį. Nė vienam iš mūsų nešovė į galvą sekti paskui ją toliau, o dar po kelių sekundžių paaiškėjo, jog mes, nors nė vienas nepratarėme nė žodžio, apie susidariusią situaciją esame visiškai vieningos nuomonės.

Galop žilaplaukė moteris pakilo nuo stalelio ir kreipėsi į Tomį, kuris kaip tik stovėjo arčiausiai:

– Tai ypač puikus darbas. Šį paveikslą labiausiai mėgstu.

Tomis grįžtelėjo į ją ir nusišypsojo. Priėjau ketindama padėti jam išsisukti iš keblios padėties, o galerijos savininkė vėl pasiteiravo:

– Ar jūs – meno mokyklos studentai?

– Ne visai, – užbėgusi už akių Tomiui atsakiau aš. – Mes tik... Na, mes tik domimės.

Žilaplaukė ponia draugiškai nusišypsojo ir ėmė mums pasakoti, kokiais ryšiais su ja yra susijęs dailininkas, nutapęs tą paveikslą, į kurį žiūrime. Atskleidė visą ligšiolinį jo profesinės karjeros kelią. Savo šnekomis ji bent jau pažadino mus iš transą primenančios būsenos, ir mes apstojome ją ratu ketindami išklausyti jos paskaitą, panašiai kaip Hailšeme apspisdavome ką nors pasakojantį mokytoją. Pamačiusi, jog turi klausytojų, žilaplaukė ponia įsivažiavo kaip reikiant, mes linkčiojome galvomis ir šūkčiojome iš nuostabos, o ji pasakojo, kur kuris paveikslas buvo nutapytas, kokiu paros metu dailininkas ypač mėgdavo dirbti ir kad kai kurie iš šių paveikslų atsirado iš

karto, be jokių eskizų. Paskui, žinoma, ir jos pamoka baigėsi, mes atsidusę padėkojome ir išėjome iš galerijos.

Gatvelė buvo tokia siaura, jog vėl turėjome traukti išsirikiavę vorele ir negalėjome iš karto išsamiai aptarti to, kas atsitiko, bet, man rodos, dėl to visi tik džiaugėmės. Mums tolstant nuo galerijos, pamačiau priekyje žengiantį Rodnį, demonstratyviai ištiesusį į šonus rankas, tarsi jis būtų tokios pat puikios nuotaikos kaip šįryt, kai tik atvykome į miestelį, bet toks elgesys neatrodė labai įtikimas. Kai tik priėjome platesnę gatvę, kaipmat visi sustojome ir susispietėme į krūvą.

Mes ir vėl buvome atsidūrę netoli uolų; vėl, kaip ir anksčiau, pasilenkęs virš turėklų galėjai įžiūrėti zigzagais vingiuojančius link jūros takelius, tik šį kartą mums dar atsivėrė apačioje besidriekianti promenada, abipus kurios buvo pristatyta lentomis apkaltų kioskelių.

Kelias minutes tiesiog grožėjomės panorama ir leidome vėjui taršyti plaukus. Rodnis vis dar stengėsi būti linksmas ir žvalus, tarsi tylomis būtų nutaręs neleisti, kad visas šis reikalas sugadintų išvyką. Ištiesęs ranką jis rodė Krisei kažką toli jūroje, beveik prie horizonto linijos. Bet Krisė nuo jo nusigręžė ir tarė:

– Ką gi, manau, dėl vieno dalyko sutariame visi, ar ne? Ta moteris – tikrai *ne Rūta*. – Ir nusijuokusi, uždėjusi ranką Rūtai ant peties, pridūrė: – Atleisk. Mes visi tavęs atsiprašome. Bet Rodnis čia tikrai niekuo dėtas. Nepasakytum, jog jis neturėjo pagrindo taip manyti. Reikia pripažinti, jog kai žiūrėjome į tą moterį per įstiklintą biuro fasadą, ji tikrai atrodė kaip... – staiga ji užsikirto ir vėl palietė Rūtos petį.

Rūta nieko neatsakė, tik gūžtelėjo pečiais, tarsi norėdama nustumti Krisės ranką. Prisimerkusi ji žvelgė kažkur į tolį, ne

tiek į tyvuliuojančią jūrą, kiek į dangų virš jos. Aiškiai mačiau, kad ji nusiminusi, bet tam, kuris Rūtos taip gerai nepažino, galėjo pasirodyti, kad ji tiesiog susimąsčiusi.

– Atleisk, Rūta, – atsiprašė Rodnis ir taip pat patapšnojo jai per petį. Bet jo veide žaidė šypsenėlė, tartum jis nė nebūtų pagalvojęs, jog galima jį dėl ko nors kaltinti. Rodnis atsiprašė kaip žmogus, kuris norėjo padaryti Rūtai paslaugą, bet nepavyko.

Pamenu, tuo momentu žvelgdama į Krisę ir Rodnį pagalvojau, kad jie vis dėlto geri žmonės. Tam tikra prasme jie buvo malonūs ir savaip stengėsi Rūtą pralinksminti. Bet kartu, – nors šnekėjosi tik jie trys, o mudu su Tomiu nepratarėme nė žodžio, – prisimenu pajutusi apmaudą, kad Rūtai taip nepasisekė. Mat nors Krisė ir Rodnis Rūtą užjautė, aiškiai mačiau, jog giliai širdyje jiems gerokai palengvėjo. Juodu buvo patenkinti, kad viskas pasisuko šitaip ir kad jiems tenka Rūtą guosti, o ne pasitraukti į šalį ir tik stebėti, kaip jos širdyje atgyja ir stiprėja taip ilgai tylomis puoselėtos viltys. Juodu lengviau atsikvėpė, nes dabar nereikėjo stoti akistaton su mintimi, kuri juos žavėjo, nedavė ramybės ir vis dėlto baugino, – su mintimi, kad mums, buvusiems Hailšemo mokiniams, atsiveria tokios plačios galimybės, kokių niekada neturės jie patys. Prisimenu tuomet pagalvojusi, kaip labai Krisė ir Rodnis skiriasi nuo mūsų trijų.

Paskui Tomis pasakė:

– Na ir kas? Koks skirtumas? Mes truputį pasilinksminome, ir tiek.

– Galbūt tau visa tai tebuvo pasilinksminimas, – šaltai atkirto Rūta, vis dar neatitraukdama akių nuo horizonto. – Jeigu būtume ieškoję *tavo* „galimojo“, tikriausiai taip nemanytum.

– Manyčiau, – nepasidavė Tomis. – Juk tai neturi jokios prasmės. Netgi jei būtum suradusi savo „galimąją“, būtent tą moterį, kuri buvo tavo modelis, – netgi tuomet nesuprasčiau, ką tai keičia.

– Ačiū, tu man labai padėjai, Tomi, – mestelėjo Rūta.

– Bet juk Tomis sako tiesą, – įsiterpiau aš. – Juk būtų kvaila manyti, kad tavo gyvenimas bus lygiai toks pat kaip tavo „galimosios“. Aš visiškai pritariu Tomiui. Tai tik žaidimas. Į šį reikalą neturėtume žiūrėti pernelyg rimtai.

Tada ir aš ištiesusi ranką paliečiau Rūtos petį. Norėjau, kad ji pajustų aiškų skirtumą tarp Krisės su Rodniu ir manojo prisilietimo, todėl sąmoningai prisiliečiau prie tos pat vietos, kurią buvo palietę jie. Tikėjausi iš Rūtos kokio nors atsakymo, kokio nors ženklo, patvirtinančio, jog mudu su Tomiu ją suprantame kur kas geriau, nei abu veteranai. Bet ji stovėjo kaip uola ir visiškai nereagavo, – netgi netrūktelėjo peties, kaip prisilietus Krisei.

Girdėjau, kaip man už nugaros Rodnis neramiai žingsniuoja ir protarpiais garsiai šnopšteli leisdamas suprasti, kad čia, pučiant stiprokam vėjui, palengva darosi šalta.

– Na, tai ar eisime aplankyti Martino? – neiškentęs pagaliau paklausė jis. – Jo butas čia pat, ana už tų namų.

Rūta giliai atsiduso ir atsigręžusi į mus tarė:

– Jei atvirai, aš ir pati žinojau, kad visa tai – gryna kvailystė.

– Taigi, – nuoširdžiai pritarė jai Tomis, – linksmas žaidimas, ir tiek.

Bet susierzinusi Rūta tik pervėrė jį nuožmiu žvilgsniu.

– Prašau, Tomi, užsičiaupk su savo „linksmais žaidimais“. Niekas čia tavęs nesiklauso, – tėškė ji ir pasisukusi į Krisę su Rodniu pridūrė: – Tik iš pradžių, kai užsiminėte apie mano

„galimąją“, nenorėjau jums to sakyti. Bet juk visi suprantame, kad tai negali būti toji moteris. Jie niekada – *niekada* – nenaudoja tokių žmonių. Patys pagalvokite. Kodėl ji turėtų sutikti? Juk visi tai žinome, tad kodėl nepasakome tiesiai šviesiai? Mes „nukopijuoti“ visai ne nuo tokių...

– Rūta, – ryžtingai įsikišau aš. – Rūta, nereikia.

Bet ji buvo jau įsivažiavusi ir kalbėjo toliau:

– Mes visi tai žinome. Mūsų modeliai – *padugnės*. Narkomanai, prostitutės, alkoholikai, valkatos. Galbūt – ir kaliniai, jei tik nėra visiški psichopatai. Štai kokia mūsų kilmės istorija. Juk mes visi tai žinome, tad kodėl gi nepasakius to balsu? Sakote, toji moteris – mano „galimoji“? Liaukitės! Taip, Tomis visiškai teisus. Tai viso labo žaidimas. Pažaiskime ir trumpai įsivaizduokime, jog taip galėtų būti. O ta kita moteris, mano „galimosios“ draugė, toji žilaplaukė galerijos savininkė... Ji manė, kad mes – *dailės studentai*. Gal manote, kad ji būtų su mumis kalbėjusis, jei būtų žinojusi, kas iš tiesų esame? Kaip jums atrodo, ką ji būtų atsakiusi, jei būtume ėmę ir paklausę: „Atleiskite, kaip manote, ar jūsų draugė negalėjo būti vieno iš klonuotųjų donorė?“ Ji būtų išgrūdusi mus lauk. Juk puikiai tai žinome, tad kam slėpti? Jei norite ieškoti savo „galimųjų“, jei tikrai trokštate juos rasti, turite žvalgytis po kanalizaciją, knistis šiukšlių dėžėse, nepamiršti užmesti akį į klozetą, – nes kaip tik iš ten mes visi atėjome į šį pasaulį.

– Rūta, – pabrėžtinai ramiai ištarė Rodnis, nors jo balse buvo aiškiai justi perspėjimas, – pamirškime visa tai ir eime aplankyti Martino. Šiandien jam laisva popietė. Jis tau patiks, jis – tikras juokdarys.

Krisė apkabino Rūtą per pečius ir pridūrė:

– Eime, Rūta. Paklausykime Rodnio. Eime.

Rūta atsistojo ir Rodnis palengva ėmė žingsniuoti.

– Ką gi, jūs galite eiti, – tyliai ištariau aš. – O aš nenoriu.

Staiga Rūta atsigręžė ir atidžiai į mane pažvelgusi mestelėjo:

– Na, ką jūs pasakysite? Kas dabar jaučiasi nusivylęs?

– Aš visai nenusiminiau. Bet tu, Rūta, tu kartais pliurpi grynas nesąmones.

– Ak, tik pažiūrėkite, kaip ji susisielojo. Vargšelė Keitė. Jai niekad nepatiko klausytis tiesos žodžių.

– Su tavo „tiesos žodžiais" visa tai neturi nieko bendra. Tiesiog neturiu jokio noro eiti į svečius pas slaugytoją. Mums to daryti neleidžiama, be to, – aš to vaikino net nepažįstu.

Rūta tik gūžtelėjo pečiais ir apsikeitė reikšmingais žvilgsniais su Krise.

– Ką gi, – pagaliau pareiškė ji, – juk mums visai nebūtina nuolat visur vaikščioti kartu. Jei panelytė nenori eiti drauge su mumis, tegul neina. Gali kur nors pavaikštinėti ir viena. – Tada ji pasilenkė prie Krisės ir prislopintu balsu pridūrė: – Visada taip elgiuosi, kai Keitei subjūra nuotaika. Reikia palikti ją vieną. Tegul pasivaikšto, kol ūpas pasitaisys.

– Bet iki ketvirtos valandos turi būti prie automobilio, – perspėjo mane Rodnis. – Kitaip teks gaudyti pakeleivingas mašinas. – Ir tuoj pat trumpai nusijuokęs, visiškai pakeitęs toną, dar kartą pakvietė: – Liaukis, Keite, nebūk tokia paniurusi. Eime su mumis.

– Tiek to. Eikite vieni. Aš nenoriu.

Rodnis abejingai gūžtelėjo pečiais ir vėl ėmė žingsniuoti. Rūta su Krise nusekė paskui jį, bet Tomis nė nepajudėjo iš vietos. Tik kai Rūta įrėmė į jį klausiamą žvilgsnį, Tomis jai tarė:

– Aš lieku su Keite. Jeigu jau vis tiek skiriamės, liksiu su Keite.

Rūta įsiutusi dėbtelėjo į jį, paskui apsisuko ir nuėjo. Krisė ir Rodnis irgi sumišę nužvelgė Tomį, o paskui jie visi trys patraukė toliau.

15 SKYRIUS

Mudu su Tomiu užsikvempėme ant turėklų ir, kol kiti dingo iš akių, grožėjomės panorama.

– Visa tai šnekos, – galų gale prakalbo jis, o paskui, po trumpos minutėlės, dar pridėjo: – Šitaip kalba žmonės, kuriems pasidaro gaila savęs. Bet tai tik plepalai. Mokytojai niekada nieko mums apie tai neužsiminė.

Aš ėmiau žingsniuoti į priešingą pusę, nei buvo nuėję Krisė, Rodnis ir Rūta, o Tomis nusekė man įkandin.

– Dėl to visiškai neverta nusiminti, – toliau samprotavo jis. – Pastaruoju metu Rūta dažnai pliurpia visokias nesąmones. Taip ji nuleidžia garą. Be to, kaip visi jai ir sakėme, net jei tame, ką ji šnekėjo, yra bent kiek tiesos, tai vis tiek nieko nekeičia. Mūsų modeliai, – kad ir kokie panašūs atrodytų, – su mumis neturi nieko bendra, Keite. Todėl nereikia liūdėti.

– Gerai, – atsakiau aš ir tyčia pečiu stuktelėjau Tomio petį. – Gerai jau gerai.

Nuojauta man sakė, jog einame miesto centro link, bet visiškai tikra nebuvau. Mintyse bandžiau sugalvoti, kur čia pakreipus mūsų pokalbį, tik staiga Tomis vėl prakalbo pirmas:

– Žinai, tame *Woolworth* prekybos centre, į kurį šiandien buvome užsukę... Kai tu drauge su kitais nuklydai į salės gilumą... Aš bandžiau kai ką surasti. Kai ką tau.

– Norėjai man išrinkti dovaną? – nustebau aš. – Abejoju, ar Rūta bus tuo sužavėta. Nebent jai turi paruošęs dar didesnę.

– Taip, tam tikra prasme tai būtų buvusi dovana. Tik aš to daikto neradau. Neketinau tau šito sakyti, bet dabar... Na, dabar turiu galimybę dar kartelį paieškoti. Tik tu turėsi man padėti. Aš ne toks patyręs parduotuvių liūtas...

– Tomi, apie ką tu čia kalbi? Nori man kažką padovanoti ir prašai, kad padėčiau išrinkti dovaną?

– Ne ne, aš puikiai žinau, ko ieškau. Tiesiog... – Čia jis nusijuokė ir gūžtelėjęs pečiais pridūrė: – Na gerai, nieko tokio neatsitiks, jei pasakysiu. Toje parduotuvėje, į kurią buvome užsukę, jie turi krūvas muzikos įrašų ir kasečių. Tad ieškojau tos, kurią kadaise pametei. Ar dar prisimeni, Keite? Tik bėda, jog niekaip negalėjau prisiminti, kas tai per kasetė...

– Mano kasetė? Nė nežinojau, kad apskritai ką nors apie tai girdėjai, Tomi.

– Aišku, girdėjau. Rūta visų prašė pasižvalgyti, ar kur nors jos nepamatys, ir pasakojo, kaip tu nusiminei tą kasetę praradusi. Todėl ir aš mėginau jos ieškoti. Tada nieko tau nesakiau, bet tikrai stengiausi surasti. Pamaniau, jog galėčiau patikrinti tas vietas, kur tu negali įeiti. Berniukų miegamuosius ir panašiai. Pamenu, tos kasetės ieškojau dar ilgai, bet taip ir nesuradau.

Pakėliau į jį akis ir pajutau, kad bjauri mano nuotaika staiga kažkur išgaravo.

– O aš nieko apie tai nežinojau, Tomi. Tu tikrai labai mielas.

– Na, atrodo, ne kažin kiek padėjau. Bet patikėk, tikrai norėjau tau ją surasti. O kai galų gale jau buvo aišku, jog kasetė tikriausiai taip ir neatsiras, mintyse sau tariau, jog vieną dieną nuvažiuosiu į Norfolką ir surasiu.

– Taip, Norfolkas – visų pamirštas užkampis, – tarstelėjau aš ir apsižvalgiau aplinkui. – Štai mes ir čia!

Tomis irgi apsižvalgė, mudu stabtelėjome. Dabar buvome atsidūrę kitoje šoninėje gatvelėje, ne tokioje siauroje kaip anksčiau, kai išėjome iš galerijos. Kelias akimirkas demonstratyviai žvalgėmės aplink, o tada lyg susitarę prapliupome juoku.

– Iš tiesų mintis ne tokia jau ir kvaila, – ėmė aiškinti Tomis. – Tame *Woolworth* prekybos centre buvo visokiausių kasečių su muzikos įrašais, tad pamaniau, jog rasiu ir taviškę. Tik, man rodos, ten jos nėra.

– *Tau rodos?!* Ak, Tomi, tai nori pasakyti, kad kaip reikiant nė nepatikrinai?!

– Patikrinau, Keite. Tik, matai, nors ir labai apmaudu, aš jau nebeprisimenu, kokia tai buvo kasetė... Tenai, Hailšeme, rausdavausi kitų berniukų dėžėse, kuriose jie laikė savo rinkinius, ir žinojau jos pavadinimą, o dabar tiesiog negaliu prisiminti. Dainininkė buvo vardu Džulė Bridžes ar kažkaip panašiai...

– Džudė Bridžvoter. „Sutemų dainos".

Tomis niūriai papurtė galvą.

– Ne, tokios kasetės jie tikrai neturėjo.

Prunkštelėjusi iš juoko, aš bakstelėjau jam į ranką. Tomis stovėjo gerokai sutrikęs, todėl pasakiau jam:

– Tomi, *Woolworth* jie ir negali turėti tokių dalykų. Prekybos centruose paprastai prekiaujama pačiais naujausiais kūriniais. O Džudės Bridžvoter šlovės laikas jau seniai praėjo. Jos kase-

tė atsitiktinai pateko į Hailšemą ir pasirodė Pardavime. Tokių įrašų *Woolworth* dabar nė su žiburiu nerasi, kvaileli tu!

– Juk sakiau tau, kad apie tuos dalykus ne kažin ką išmanau. Bet jie ten turi tiek daug kasečių...

– Gerai, ten buvo kasečių, bet... Na, tiek to. Tu mielas, Tomi, kad pagalvojai apie mane. Šiaip ar taip, juk mes Norfolke.

Mudu ėmėme žingsniuoti toliau, ir Tomis vėl nedrąsiai prabilo:

– Štai kodėl turėjau viską papasakoti. Norėjau padaryti tau staigmeną, bet juk tai neturi prasmės. Tiesiog nežinau, kur ieškoti, – netgi dabar, kai priminei albumo pavadinimą. Ką gi, aš tau viską papasakojau, tad galėtum man padėti. Kodėl mums tos kasetės nepaieškojus drauge?

– Tomi, ką tu kalbi? – nutaisiau priekaištingą balsą, bet vis tiek vos vos laikiausi nesijuokusi.

– Na, turime visą valandą. Mums tai puiki galimybė.

– Ak, Tomi, koks tu kvailas. Tu ne juokais tuo tiki, ar ne? Visomis tomis pasakomis, kad Norfolke galima rasti kadaise pamestus daiktus?

– Na ne, tikėti tai netikiu. Bet jeigu jau esame čia, galėtume pasižvalgyti. Juk tu norėtum vėl turėti tą kasetę, ar ne? Ką gi mes prarasime?

– Na gerai. Tu – visiškas kvailys, bet gerai, paieškokime.

Ir tada, beviltiškai skėstelėjęs rankomis, Tomis paklausė:

– Ką gi, Keite, tai nuo ko pradėsime? Kaip jau sakiau, nesu didelis parduotuvių žinovas.

– Reikėtų pasižvalgyti komiso parduotuvėse, – minutėlę pamąsčiusi pasiūliau aš. – Ten, kur prekiaujama senais drabužiais ir knygomis. Kartais jie turi ir dėžę su senais muzikos įrašais.

– Gerai, o kur jos, tos komiso parduotuvės?

Kai dabar užmerkiu akis ir pamėginu mintimis persikelti į tą nedidukę šoninę gatvelę, kurioje tąkart mudu su Tomiu stovėjome ir svarstėme, kur pradėti savo paieškas, per visą mano kūną siūbteli kažin kokia šilta banga. Atrodė, jog staiga viskas susidėliojo į savo vietas: atsirado ir laisva valanda, ir sumanymas, kaip geriausiai ją praleisti. Turėjau susiimti, kad nepradėčiau kvailai kikenti ar nelyginant mažas vaikas šokinėti tiesiog ant šaligatvio. Ne taip seniai, kai slaugiau Tomį ir kartą priminiau mūsų kelionę į Norfolką, jis man prisipažino jautęsis lygiai taip pat. Kai tik nusprendėme eiti ieškoti mano dingusios kasetės, tą pačią akimirką tarsi vėjo gūsis nupūtė šalin visas niūrias mintis, ir rodės, kad nuo šiol tik linksminsimės ir juoksimės.

Iš pradžių vis užklysdavome ne ten, kur reikia: tos komiso parduotuvės buvo grūste prigrūstos senų dulkių siurblių, bet muzikos įrašų nebuvo. Po kurio laiko Tomis nusprendė, jog aš ne kažin ką daugiau nutuokiu nei jis, ir pareiškė vėl perimąs vadovavimą. Ir tikrai: kaip akla višta grūdą, jis staiga surado gatvelę, kurioje viena šalia kitos buvo įsikūrusios kaip tik tokios komiso parduotuvės, kokių mums reikėjo. Jų virtinos lūžte lūžo nuo senų suknelių, rankinių, vaikiškų dienoraščių, o kai įėjome vidun, iš karto užuodėme kiek išsivadėjusį salsvoką kvapą. Čia buvo stirtos apšiurusių knygų plonais viršeliais, daugybė apdulkėjusių dėžių, pilnų atvirukų bei visokiausių pigių karulių. Vienoje parduotuvėje buvo prekiaujama vien hipių laikų atributika, kitoje aptikome daugybę karinių medalių ir kareivių nuotraukų dykumoje. Bet visose jose kur nors kampe stovėjo viena dvi didelės dėžės, pilnos plokštelių ar kasečių su muzikos įrašais.

Mes kaipmat ėmėme po jas raustis ir, tiesą sakant, nepraėjus nė kelioms minutėms Džudė Bridžvoter mums visai išėjo iš galvos. Mudu tiesiog puikiai leidome laiką drauge žiūrinėdami visus tuos senus daikčiukus: trumpai išsiskirdavome, paskui vėl susitikdavome, o kartais netgi varžydavomės, kuris iš mūsų pirmas prisikas prie visokio šlamšto prigrūstos dėžės, stovinčios kokiame pridulkėjusiame parduotuvės kampe, apšviestame vieno kito šykštaus saulės spindulių pluošto.

Ir galop aš ją, žinoma, radau. Mintimis klaidžiodama visiškai kitur, mechaniškai varčiau krūvoje gulinčias kasetes, ir staiga tarp pirštų įkliuvo kaip tik ta, kurios ieškojome, ir atrodė ji visiškai taip pat kaip toji, kurią kadaise turėjau: čia buvo ir Džudė, ir jos cigaretė, ir koketiškas į barmeną nukreiptas žvilgsnis, ir tolumoje jai už nugaros neaiškūs palmių siluetai.

Ne, aš nešūktelėjau, nors paprastai, ypač netikėtai suradusi gražesnį daiktą, elgiuosi kaip tik taip. Stovėjau ir tylomis žiūrėjau į plastikinę kasetės dėžutę, nė pati gerai nežinodama, ar esu patenkinta savo radiniu. Trumpą akimirką mane netgi nutvilkė nuojauta, jog visa tai tiesiog klaida. Mat kaip tik ši kasetė ir buvo viso mūsų sumanyto žygio pretekstas, o dabar, kai laikiau ją rankose, mūsų linksmybės baigėsi. Galbūt todėl, didžiai savo pačios nuostabai, iš pradžių tylėjau kaip žuvis ir netgi svarsčiau, ar nevertėtų apsimesti, kad tos kasetės nepastebėjau. Netgi pasijutau šiek tiek nesmagiai, tarsi jau seniai būčiau turėjusi surimtėti ir iš tokių dalykų išaugti. Jau buvau bepadedanti kasetę atgal į dėžę ir beuždedanti ant jos kitą. Bet jos nugarėlė vis tiek badė man akis, ir galų gale šūktelėjau Tomiui, kad prieitų.

– Tu ją radai? – nuoširdžiai susidomėjęs, bet kartu kiek skeptiškai paklausė jis, galbūt dėl to, jog aš nekėliau didelio triukšmo.

Ištraukiau kasetę ir abiem rankom iškėliau iš dėžės. Staiga pajutau didžiulį pasitenkinimą, ir kone tą pačią akimirką mane apėmė ir kitas, daug sunkiau nusakomas jausmas, akyse ėmė tvenktis ašaros. Šiaip taip susitvardžiau ir tik kumštelėjau Tomiui į ranką.

– Taip, tai ji, – atsakiau ir tik dabar neslėpdama jaudulio nusišypsojau. – Tik pagalvok! Mes ją tikrai radome!

– Kaip manai, ar tai gali būti ta pati, kurią anuomet turėjai? Turiu omenyje, būtent *toji?* Ta pati, kuri tau tada dingo?

Pavarčiau kasetę tarp pirštų ir įsitikinau, jog puikiai viską prisimenu: ir smulkiausias jos dizaino detales, ir dainų pavadinimus.

– Iš pažiūros tikrai galėtų būti ta pati, – atsiliepiau, – bet turiu tau pasakyti, Tomi, kad tokių kasečių išleista tūkstančiai.

Dabar jau aš pastebėjau, kad Tomis neapsidžiaugė taip, kaip buvo galima iš jo tikėtis.

– Tomi, neatrodo, kad labai džiaugtumeis dėl mano sėkmės, – tariau jam apsimestiniu priekaištingu tonu.

– Džiaugiuosi dėl tavęs, Keite, *tikrai* džiaugiuosi. Tiesiog... Na, supranti, man būtų labiau patikę, jei kasetę būčiau radęs aš pats. – Čia Tomis nusijuokė ir pridūrė: – Anuomet Hailšeme, kai tu ją pametei, aš daug apie tai galvojau ir mintyse bandydavau įsivaizduoti, kaip viskas būtų, jei aš tą kasetę rasčiau ir atneščiau tau. Ką tu pasakytum, kokia būtų tavo veido išraiška...

Tomio balsas man pasirodė švelnesnis nei paprastai, o akys buvo įbestos tiesiai į plastikinę kasetės dėžutę, kurią

laikiau rankoje. Staiga aš atitokau ir susigriebiau: be mūsų su Tomiu, parduotuvėje daugiau nieko nebuvo, išskyrus už prekystalio sėdintį senį, visą savo dėmesį sutelkusį į kažkokius dokumentus. Mes stovėjome pačioje parduotuvės gilumoje, užsilipę ant neaukštos pakylos, ir ši vieta atrodė kiek tamsesnė bei nuošalesnė, tarsi senis sąmoningai būtų vengęs galvoti apie ten esančias prekes ir mintyse lyg užuolaida atskyręs ją nuo visos patalpos. Dar kelias sekundes Tomis stovėjo tarsi apsvaigęs ir, kaip supratau, mintyse dar kartą perkratydamas senas savo fantazijas, kaip jis man grąžina rastą kasetę. Tik staiga jis atitoko iš ištraukė radinį man iš rankų.

– Ką gi, jeigu jau nesuradau, tai galėsiu tau ją bent *nupirkti*, – šyptelėjęs pareiškė ir nespėjus man paprieštarauti žengė prie kasos.

Aš dar kiek pavaikštinėjau, pasižvalgiau kitame parduotuvės gale, o senis tuo tarpu aptarnavo Tomį. Man vis dar buvo labai gaila, kad taip greitai suradome ko ieškoję. Tik vėliau, kai grįžome į Ūkį ir aš užsidariau viena savo kambaryje, iš tikrųjų ėmiau džiaugtis, jog vėl turiu tą kasetę, o ypač savo mėgstamą dainą. Jau tada ji kėlė man nostalgiškus prisiminimus, o ir dabar, kartkartėmis ją išsitraukusi ir ėmusi apžiūrinėti, mintimis grįžtu į Norfolke praleistą popietę ir Hailšemo laikus.

Kai mudu išėjome iš komiso parduotuvės, labai norėjau vėl susigrąžinti ankstesnę nerūpestingą, galima sakyti, kone beprotišką nuotaiką. Mėginau pajuokauti, bet Tomis buvo nugrimzdęs į savo mintis ir man neatsakė.

Ėmėme kilti taku gana stačion įkalnėn ir priekyje, gal už šimto jardų, prie pat uolų krašto pamatėme suoleliais apstatytą aikštelę, iš kurios galėjai grožėtis jūra. Vietelė buvo nepaprastai jauki, – vasarą čia galėjo apsistoti visa šeima ir iškelti šaunų pikniką. Nepaisydami žvarboko vėjo, mudu kopėme link aikštelės, bet likus dar gerokam kelio gabalui Tomis sulėtino žingsnį ir man tarė:

– Krisę ir Rodnį toji mintis tiesiog apsėdo. Na žinai, mintis, jog porelei, jeigu jie tikrai vienas kitą myli, gali būti atidėta donorystės pradžia. Juodu įsitikinę, kad mes viską apie tai žinome, bet juk iš tiesų Hailšeme niekas nieko mums nesakė. Bent jau aš nieko apie tai negirdėjau, o tu? Ne ne, tokios šnekos tarp veteranų prasidėjo visai neseniai. O tokie kaip Rūta tik dar šliūkšteli alyvos į ugnį.

Atidžiai pažvelgiau į Tomį, bet man buvo sunku susigaudyti, ko jo balse daugiau – slepiamos meilės ir švelnumo ar paprasčiausio pasibjaurėjimo. Tačiau aiškiai mačiau, kad jam ramybės neduoda kitos, su Rūta visiškai nesusijusios mintys, tad nieko neatsakiau ir nusprendžiau palaukti. Galų gale Tomis sustojo ir koja ėmė baksnoti ant žemės besimėtantį sumurdytą popierinį puodelį.

– Tiesą sakant, Keite, – pagaliau neištvėrė jis, – visa tai man jau seniai neduoda ramybės. Neabejoju, kad mudu teisūs: Hailšeme apie tai niekas mums neužsiminė. Bet anuomet buvo ir kitų dalykų, kurių mes nesupratome. Ir aš vis galvoju, kad jeigu šis gandas ne iš piršto laužtas, tai galėtų daug ką paaiškinti. Beveik viską, dėl ko anomis dienomis sukome galvą.

– Apie ką tu čia? Ką jis galėtų paaiškinti?

– Pavyzdžiui, kad ir tai, kam buvo reikalinga Galerija. – Staiga Tomis nuleido balsą, o aš priėjau arčiau, tarsi vis dar

būtume Hailšeme ir kalbėtumės valgyklos eilėje arba prie tvenkinio. – Mes taip ir neišsiaiškinome, kuriems galams buvo reikalinga Galerija. Ir kodėl Madam išsiveždavo visus geriausius mūsų kūrinius. Bet dabar, man rodos, aš supratau. Ar prisimeni, Keite, kai mokykloje visi gyvai diskutavo dėl žetonų? Kai svarstė, ar turėtų jų gauti už darbus, kuriuos išsiveža Madam? Ar pameni, kaip Rojus Dž. nuėjo apie tai pasikalbėti su panele Emile? Matai, kaip tik tada panelė Emilė kai ką pasakė, – tikriausiai jai netyčia išsprūdo, – ir tie žodžiai privertė mane susimąstyti.

Pro mus praėjo dvi šunimis vedinos moterys. Nors tai buvo visiškai kvaila, mudu nutilome ir palaukėme, kol jos pakopės į šlaitą tiek, kad negalėtų mūsų girdėti. Tada aš paklausiau:

– Ir ką gi ji pasakė, Tomi? Kas jai išsprūdo?

– Ar dar pameni, ką ji atsakė, kai Rojus Dž. paklausė, kodėl Madam pasiima geriausius mūsų darbus?

– Prisimenu, ji pareiškė, esą mums tai ypatinga garbė ir mes turį tuo didžiuotis...

– Taip, bet tai toli gražu ne viskas, – dabar Tomis jau kalbėjo pašnibždomis. – Ar prisimeni, Keite, ką dar ji pasakė Rojui, kas dar jai, – matyt, visai nenoromis, – išsprūdo? Rojui ji prasitarė, kad mūsų paveikslai, eilėraščiai ir kiti kūriniai *atskleidžia mūsų vidinį pasaulį*. Jai išsprūdo, kad jie *atskleidžia mūsų sielą*.

Kai Tomis tai pasakė, staiga mano atmintyje iškilo Lauros piešinys, kuriame buvo pavaizduotas žarnynas, ir nusijuokiau. Bet Tomio žodžiai man išties padėjo kai ką prisiminti.

– Tavo tiesa, – linktelėjau. – Panelė Emilė tikrai taip sakė. Bet kas iš to? Kur tu suki?

– Štai ką aš manau, – neskubėdamas ėmė dėstyti Tomis. – Įsivaizduokime, kad visa, ką šneka veteranai, – tiesa. Tarki-

me, kad Hailšemo mokiniams tikrai galioja tam tikra išimtis. Sakykime, du žmonės tvirtina vienas kitą tikrai mylintys ir prašo, kad jiems papildomai būtų duota šiek tiek laiko pabūti drauge. Matai, Keite, tokiu atveju turi būti koks nors būdas patikrinti ir nuspręsti, ar jie nemeluoja, ar netvirtina esą įsimylėję tik todėl, kad galėtų atidėti donorystę. Juk pati supranti, kaip sunku tai nustatyti, ar ne? Be to, gali būti ir taip, jog du žmonės nuoširdžiai tiki vienas kitą mylintys, bet jų santykių pagrindas tėra seksas. Arba trumpalaikis susižavėjimas. Dabar supranti, kur aš kreipiu, Keite? Patikrinti tokius dalykus labai sunku, o kaskart nustatyti, ar tai išties neabejotina tiesa, tikriausiai apskritai neįmanoma. Bet svarbiausia, kad ir kas tai sprendžia, Madam ar kas kitas, jis turi vadovautis kokiais nors *įrodymais*.

Aš lėtai linktelėjau galva ir pratęsiau Tomio mintį:

– Dėl to jie ir išsiveždavo mūsų kūrinius...

– Taip gali būti. Kažkur Madam turi Galeriją, pilną nuo pat jaunų dienų Hailšemo mokinių kurtų darbų. Dabar įsivaizduok, jog du žmonės ateina ir sako vienas kitą mylintys. Tada ji gali peržiūrėti per daugelį metų tos poros sukurtus dailės kūrinius. Ir nustatyti, ar jie sako tiesą. Ar jie vienas kitam tinka. Nepamiršk, Keite, kad tai, ką ji turi savo Galerijoje, atskleidžia kiekvieno mūsų sielą. Iš mūsų darbų ji gali nuspręsti, ar žmonės vienas kitam tinka ar tai tik trumpalaikis susižavėjimas.

Nudūrusi akis, aš vėl ėmiau kopti taku. Tomis irgi žingsniavo neatsilikdamas, laukdamas mano atsakymo.

– Na nežinau... – pagaliau prabilau aš. – Gal tikrai taip būtų galima paaiškinti tai, ką anuomet panelė Emilė pasakė Rojui. Be to, man rodos, tai paaiškintų, kodėl mokytojams visuomet

būdavo taip svarbu, kad mes išmoktume gražiai piešti ir įvaldytume kitas meno sritis.

– Taigi. Ir todėl... – Čia Tomis sunkiai atsiduso, tarsi jam būtų sunku apie tai kalbėti. – Todėl panelė Liusė turėjo pripažinti, jog klydo sakydama man, esą būti kūrybiškam – visiškai nesvarbu. Anuomet ji leptelėjo tai, norėdama mane paguosti. O iš tikrųjų puikiai žinojo, jog kurti – nepaprastai svarbu. Tokią galimybę, matyt, turėjo tik Hailšemo mokiniai. Ir jei į Madam Galeriją nepateko nė vienas tavo darbas, vadinasi, tu pats savo valia atsisakei ta galimybe pasinaudoti.

Po šių Tomio žodžių man staiga atsivėrė akys, supratau, kur jis suka, ir mane nukrėtė šiurpas. Aš sustojau, paskui atsigręžiau į Tomį, bet man dar nespėjus prasižioti jis nusijuokė:

– Jeigu iš tiesų taip yra, – ką gi, – rodos, aš būsiu pražiopsojęs savo šansą.

– Tomi, ar Galerijoje tikrai nėra *nė vieno* tavo darbo? Gal esi ką padaręs anksčiau, kai buvai gerokai jaunesnis?

Bet jis tik papurtė galvą.

– Ne, aš nuo pat pradžių šiuo atžvilgiu buvau visiškai beviltiškas. O paskui dar tas pokalbis su panele Liuse... Žinau, ji man nenorėjo nieko bloga. Jai pagailo manęs, tad norėjo padėti. Bet jei mano mintis teisinga...

– Tai viso labo teorija, Tomi, – pertraukiau jį aš. – Juk pats žinai, ko vertos visos tavo teorijos.

Norėjau, kad mūsų pokalbis pasuktų šiek tiek lengvesne vaga, bet savo žodžius ištariau nepakankamai atsainiai ir, matyt, buvo akivaizdu, jog vis dar įtemptai mąstau apie tai, ką jis pasakė.

– Gal jie turi daugybę kriterijų, pagal kuriuos sprendžia, ar pora sako tiesą, – po kelių sekundžių vėl prabilau. – Gal meno kūriniai – tik vienas iš daugelio...

Bet Tomis vėl papurtė galvą ir tarė:

– O kokie dar gali būti kriterijai? Juk Madam mūsų nepažįsta. Ji nė vieno iš mūsų neprisimena. Be to, šiuos dalykus sprendžia ne vien Madam. Ji irgi tikriausiai turi savo viršininkus, o šie į Hailšemą niekad nebuvo nė kojos įkėlę. Aš daug apie tai galvojau, Keite. Viskas taip ir yra. Štai kodėl Galerija tokia svarbi, štai kodėl mokytojai visus tuos metus primygtinai ragino mus stengtis nutapyti kuo daugiau paveikslų ir parašyti kuo daugiau eilėraščių. Keite, apie ką tu mąstai?

Kol jis šnekėjo, aš mintimis buvau nuklydusi visai kitur. Tiesą sakant, kaip tik prisiminiau aną popietę, kai likusi viena miegamajame klausiausi kasetės, kurią dabar radome; prisiminiau, kaip lingavau, spausdama prie krūtinės pagalvę, kaip tarpduryje sustojusi Madam stebėjo mane, kaip jos akys priplūdo ašarų... Netgi šis nutikimas, kurio iki šiol niekaip negalėjau įtikinamai paaiškinti, puikiausiai patvirtino Tomio mintį. Tą akimirką aš įsivaizdavau glaudžianti prie krūtinės kūdikį, bet Madam, žinoma, negalėjo šito žinoti. Jai tikriausiai atrodė, jog laikau glėbyje mylimąjį. Jei Tomio teorija teisinga, jei Madam pas mus lankydavosi vien norėdama išsiaiškinti, kam, – tiesa, šiek tiek vėliau, kai vieni kitus įsimylėsime, – galėtų būti atidėtas donorystės terminas, tada visiškai aišku, kodėl ji, nors paprastai su mumis visais elgėsi pabrėžtinai santūriai, netikėtai išvydusi tokią sceną susijaudino iki širdies gelmių. Šios mintys akimirksniu šmėstelėjo mano sąmonėje, ir jau buvau beprasižiojanti išdėstyti jas Tomiui, bet susilaikiau, nes dabar tikrai nenorėjau jo teorijos pernelyg sureikšminti.

– Tiesiog mąsčiau apie tai, ką pasakei, ir tiek, – atsiliepiau. – Mums jau laikas grįžti. Gali būti, kad ne iš karto surasime aikštelę, kur stovi Rodnio automobilis.

Ir mudu ėmėme leistis šlaitu žemyn, ten, iš kur buvome atėję, bet žinojome dar turį laiko, todėl nesiskubinome.

– Tomi, – mums nužingsniavus gabalą kelio, paklausiau aš, – ar tai, ką čia kalbėjai, žino ir Rūta?

Jis tylomis papurtė galvą ir pėdino toliau. Paskui tarė:

– Matai, Rūta šventai tiki viskuo, ką šneka veteranai. Tiesa, jai patinka apsimesti, jog žino kur kas daugiau. Bet tuo, ką girdi kalbant, tiki. Ir anksčiau ar vėliau ji užsimanys žengti dar toliau...

– Manai, ji norės...

– Taigi. Ji tikriausiai norės paduoti paraišką. Tik kol kas ji visko dar nepermąstė. Bent jau ne taip nuosekliai kaip mes dabar.

– Ir tu jai niekada neišdėstei savo teorijos apie Galeriją?

Tomis vėl papurtė galvą ir šįsyk nieko neatsakė.

– Jeigu atskleistum jai savo teoriją, – ėmiau garsiai samprotauti aš, – ir Rūtai ji pasirodytų įtikima... Na, tada ji tikriausiai siuste pasiustų.

Tomis atrodė susimąstęs, bet vis dar nepratarė nė žodžio. Jis prabilo tik tada, kai nusileidome į miestą ir įsukome į vieną iš tų siauručių šalutinių gatvelių, o jo balse buvo justi keista susidrovėjimo gaidelė:

– Atvirai sakant, Keite, aš irgi šį tą dariau. Na, supranti, dėl viso pikto. Niekam, netgi Rūtai, apie tai neprasitariau. Ir tai tik pradžia.

Tai buvo pirmas kartas, kai išgirdau apie fantastiškuosius Tomio gyvūnus. Kai jis ėmė man pasakoti, kokį meną kuria, – savo akimis pirmuosius piešinius pamačiau tik po kelių savaičių, – manęs tai visai nesužavėjo. Tiesą sakant, turiu pripažinti, jog klausydamasi Tomio nejučia prisiminiau piešinį,

kuriame buvo pavaizduotas žolėje stovintis dramblys. Dėl jo ir prasidėjo visos bėdos, kurias Tomiui teko patirti besimokant Hailšeme. Mintis piešti tokius gyvūnus, aiškino man Tomis, jam kilusi tuomet, kai vieną dieną Ūkyje už kažkurios iš sofų jis rado užkritusią seną vaikišką knygą nuplėštu viršeliu. Paskui jis išprašęs iš Keferso juodą užrašų knygelę ir ėmęs joje piešti, – dabar turįs nupiešęs bent tuziną fantastiškų gyvūnų.

– O svarbiausia, jog piešiu juos visai mažus. Mažulyčius. Mokydamasis Hailšeme niekad apie tai nepagalvodavau. Man rodos, dėl to ir buvau toks niekam tikęs, kad man neatėjo į galvą ši mintis. Matai, kai pieši juos labai mažus, – o tai neišvengiama, nes užrašų knygelės puslapiai štai tokio dydžio, – tada viskas puikiai pavyksta. Tie gyvūnai tarsi savaime atgyja. Tada turi juos pabaigti, nudailinti visas detales. Turi galvoti, kaip jie ginsis, kaip pasieks vienus ar kitus dalykus. Tikrai, Keite, tai visai kas kita ir nė iš tolo nepanašu į tai, ką dariau Hailšeme.

Ir jis ėmė detaliai pasakoti, kaip atrodo jo mėgstamiausi gyvūnai, bet aš niekaip negalėjau sutelkti dėmesio; kuo didesnis buvo Tomio įkarštis, tuo nesmagiau jaučiausi aš. „Tomi, – norėjau pertraukti jį, – tu vėl apsijuoksi. Fantastiniai gyvūnai? Klausyk, kas tau darosi?“ Bet garsiai šito, žinoma, nepasakiau. Stovėjau nenuleisdama nuo jo akių ir atsargiai kartojau:

– Tikriausiai tai puikūs piešiniai, Tomi.

Dar šiek tiek papasakojęs, jis tarė:

– Bet matai, Keite, Rūta apie gyvūnus nieko nežino.

Po šių žodžių Tomis, rodos, staiga atitoko, prisiminė visa kita, o pirmiausia – kodėl mudu apskritai šnekamės apie fantastinius gyvūnus, ir jo veidas vėl pasidarė niūrus ir sustingęs.

Kelias minutes vėl ėjome tylėdami, o kai pasukome į Aukštąją gatvę, pasakiau:

– Ką gi, net jei tavo teorija teisinga, Tomi, vis tiek dar lieka daugybė dalykų, kuriuos turime išsiaiškinti. Pirmiausia – kaip poroms paduoti tokią paraišką? Ką reikia daryti? Nepasakyčiau, kad kas žingsnis gulėtų krūvos tam skirtų blankų.

– Aš irgi savęs to klausiu, – jo balsas vėl buvo tylus ir rimtas. – Kaip suprantu, mums liko vienas vienintelis kelias. Reikia susirasti Madam.

Apmąsčiusi jo pasiūlymą vėl prabilau:

– Gali būti nelengva. Tiesą sakant, mes nieko apie ją nežinome. Netgi kuo ji vardu. Be to, argi jau neprisimeni, kokia ji buvo? Ji negalėdavo mūsų pakęsti, nė artyn neprisileisdavo. Net jei mums pavyktų aptikti Madam pėdsakus, nemanau, kad ji daug mums padėtų.

Tomis atsiduso.

– Žinau, – atsakė jis. – Ką gi, šiaip ar taip, dar turime laiko. Nė vienam iš mūsų nėra kur skubėti.

Taip šnekėdamiesi priėjome automobilių aikštelę, dangus apsiniaukė, oras pastebimai atvėso. Kitų kol kas niekur nebuvo matyti, tad mudu su Tomiu atsirėmėme į mūsų mašiną ir nukreipėme žvilgsnius į golfo aikštelę netoliese. Ji buvo visiškai tuščia, tik vėjas plaikstė žemėn susmeigtas vėliavėles. Daugiau nenorėjau šnekėtis nei apie Madam, nei apie Galeriją, nei apie ką nors panašaus, tad iš nediduko savo krepšelio išsitraukiau Džudės Bridžvoter kasetę ir ėmiau atidžiai apžiūrinėti.

– Ačiū, kad man ją nupirkai, – padėkojau Tomiui.

Jis tik šyptelėjo.

– Jei būčiau priėjęs prie dėžės, kurioje buvo sudėtos kasetės, o tu būtum nuėjusi prie plokštelių, tą kasetę būčiau radęs aš. Vargšui seniui Tomiui nepasisekė.

– Juk tai visiškai nesvarbu. Vis tiek kasetę radome tik todėl, kad tu sumanei jos ieškoti. Aš buvau visai pamiršusi, kad šiame užkampyje galima susigrąžinti kadaise prarastus daiktus. Kai Rūta ėmė šitaip elgtis, man taip subjuro nuotaika... Džudė Bridžvoter. Sena gera mano draugė... Tarsi niekad ir nebūtume išsiskyrusios. Kažin, kas tuomet tą kasetę iš manęs nudžiovė?..

Atsisukę į gatvę mudu apsižvalgėme, ar nepamatysime grįžtančių mūsiškių.

– Žinai, – vėl prakalbo Tomis, – kai Rūta visko tiek prišnekėjo ir aš pamačiau, kaip tu nusiminei...

– Liaukis, Tomi. Dabar aš jau atsitiesiau. Ir kai Rūta sugrįš, tikrai neketinu judinti šios temos.

– Ne, aš ne tai norėjau pasakyti. – Jis atšlijo nuo automobilio, apsigręžė ir koja įsirėmė į priekinę padangą, tarsi norėtų patikrinti, ar ji neprakiurusi. – Tiesiog kai Rūta neišlaikiusi pratrūko, aš staiga suvokiau, kodėl tu vis žiūrinėji pornografinius žurnalus. Na gerai, gal ir negalima sakyti, jog *suvokiau*. Tai tik spėjimas. Dar viena mano teorija. Bet kai Rūta ėmė žerti visus tuos dalykus, man tarsi akys atsivėrė.

Žinojau, kad Tomis žiūri į mane, bet stengiausi nukreipti žvilgsnį į priekį ir nieko jam neatsakiau.

– Bet aš čia vis tiek kai ko nesuprantu, – nesulaukęs atsakymo kalbėjo jis. – Net jei tai, ką pasakė Rūta, yra tiesa, – nors aš taip nemanau, – kodėl ieškodama savo „galimosios“ tu vartai pornografinius žurnalus? Kodėl manai, kad esi vienos iš tų merginų „kopija“?

Vis dar nusukusi akis gūžtelėjau pečiais.

– Aš ir netvirtinu, jog tai ką nors reiškia. Tiesiog žiūrinėju juos, ir tiek. – Pajutau, kaip akyse tvenkiasi ašaros, ir stengiausi, kad Tomis jų nepastebėtų. Bet kai vėl prabilau, mano balsas vis dėlto virptelėjo: – Jei tave tai labai erzina, daugiau jų nevartysiu.

Nežinau, ar Tomis pastebėjo mano akyse susitvenkusias ašaras. Šiaip ar taip, kol jis priėjo ir stipriai apkabino mane per pečius, man pavyko susitvardyti. Tomis ir anksčiau kartais draugiškai mane apkabindavo, – šis jo gestas man nebuvo nei kas nors nauja, nei netikėta. Bet aš tikrai pasijutau šiek tiek geriau ir netgi nusijuokiau. Paskui jis mane paleido, ir mudu likome stovėti vienas šalia kito, beveik liesdamiesi, nugaromis atsišlieję į automobilį.

– Ką gi, ieškoti savo „galimųjų" iš tiesų nėra jokios prasmės, – tariau, – bet mes vis tiek jų ieškome, ar ne? Mums visiems įdomu, kas buvo mūsų modeliai. Pagaliau ir šiandien tik dėl to išsiruošėme į kelionę. Mums visiems tai rūpi.

– Keite, tu juk žinai, kad aš niekam apie tai nė žodžiu neprasitariau. Juk žinai, ar ne? Na, kad tąkart mačiau tave katilinėje. Nei Rūtai, nei kam kitam. Bet man tiesiog galvoje netelpa. Nesuprantu, ką visa tai reiškia.

– Na gerai, Tomi. Aš tau pasakysiu. Gal iš mano paaiškinimo irgi ne kažin ką suprasi, tačiau bent jau išklausyk. Matai, kartais būna tokių momentų, kai mane apima nenugalimas noras su kuo nors pasimylėti. Kartais tiesiog užplūsta stiprus geismas, ir kelias valandas man būna labai baisu. Atrodo, jog galėčiau atsiduoti kad ir seniui Kefersui, – toks stiprus būna tasai jausmas. Kaip tik todėl... Iš tikro tai vienintelė priežastis, dėl kurios įšokau į lovą su Hjudžiu. Ir su Oliveriu. Aš tiems

vaikinams nieko ypatinga nejaučiu. Netgi negalėčiau pasakyti, kad juos mėgstu. Nežinau, kaip tai paaiškinti, ir paskui, kai tas jausmas nuslūgsta, mane sukausto baimė. Todėl ėmiau galvoti, kad... Na, ėmiau svarstyti, iš kur būčiau galėjusi šį būdo bruožą paveldėti. Visa tai juk turi būti tiesiogiai susiję su mano asmenybe. – Taip tarusi minutėlę nutilau, o kadangi Tomis nepratarė nė žodžio, kalbėjau toliau: – Tad pamaniau, jei kuriame nors iš tų žurnalų rasčiau jos nuotrauką, man daug kas paaiškėtų. Neketinau jos ieškoti ar stengtis su ja susitikti. Supranti, tiesiog tada galėčiau sau paaiškinti, kodėl esu tokia, kokia esu.

– Man irgi kartais taip būna, – atsiliepė Tomis. – Kartais jaučiu, kad būtinai turiu pasimylėti. Man rodos, kartais bet kurį žmogų apima stiprus geismas, tik ne visi prisipažįsta. Nemanau, kad šia prasme tu išsiskiri iš kitų, Keite. Jei atvirai, aš gana dažnai taip jaučiuosi... – Jis staiga nutilo ir nusijuokė, bet man buvo visai nejuokinga.

– Ne, aš kalbu apie visai ką kita, – paaiškinau. – Aš dažnai stebiu kitus žmones. Kartais jie būna nusiteikę pasimylėti, bet nebūtinai puola stačia galva į lovą. Jie niekad nesielgia taip kaip aš, jie nepuola į glėbį tokiems kaip tasai Hjudžis...

Matyt, man vėl ėmė tvenktis ašaros, – pajutau, kaip Tomis vėl apkabina mane per pečius. Nors buvau labai nusiminusi, vis dėlto nepraradau nuovokos, puikiai supratau, kas darosi, ir man šmėstelėjo mintis, kad jeigu dabar gatvėje pasirodytų Rūta su abiem veteranais ir net jei pamatytų štai šitaip stovinčius, nekiltų jokio nesusipratimo. Jie iš karto suprastų, jog aš dėl kažko labai nusiminusi, o Tomis tiesiog bando mane nuraminti ir paguosti. Paskui išgirdau jį sakant:

– Man neatrodo, kad visa taip blogai. Kai rasi tau skirtą žmogų, Keite, žmogų, su kuriuo tikrai norėsi draugauti, viskas susitvarkys. Ar dar prisimeni, ką mums sakydavo mokytojai? Jei myliesi su tinkamu žmogumi, tai tikrai puikus jausmas.

Aš trūktelėjau petį, kad Tomis nuimtų ranką, ir giliai atsidususi tariau:

– Gana apie tai. Šiaip ar taip, dabar jau išmokau tvardytis, ir kai mane užplūsta tokios nuotaikos, neblogai jas valdau. Todėl daugiau apie tai nė nekalbėkime.

– Vis tiek kvaila vartyti pornografinius žurnalus ir kažko juose ieškoti. Tai kvaila, Keite.

– Gal ir taip. Bet daugiau apie tai nekalbėkime, Tomi. Dabar jaučiuosi kur kas geriau.

Jau nepamenu, apie ką dar mudu šnekučiavomės, kol pasirodė kiti. Rimtų temų daugiau nesvarstėme, ir net jei grįžę veteranai ir Rūta ką nors tokio pajuto tvyrant ore, mums apie tai nė žodžiu neužsiminė. Jie visi trys buvo kuo puikiausiai nusiteikę, ypač Rūta, kuri dabar norėjo kaip nors užglaistyti savo išsišokimą ir atsilyginti man už tiek įtampos sukėlusį ginčą. Priėjusi ji palietė man skruostą, mestelėjo vieną kitą juokelį, o kai susėdome į automobilį, labai rūpinosi, kad pakili nuotaika neimtų blėsti. Rūtai ir Krisei Martinas pasirodė esąs tikras klounas, ir dabar, išėjusios iš jo namų, jos mėgavosi galimybe atvirai iš jo pasišaipyti. Rodnis jų nuomonei nepritarė, ir aš netrukus supratau, kad Krisės ir Rūtos juokeliai pirmiausia skirti Rodniui paerzinti. Bet jų krizenimas atrodė geraširdiškas. Be to, man krito į akis, jog mums važiuojant į miestą Rūta laidė sąmojus ir visokiausias užuominas visiškai nesirūpindama, ar mudu su Tomiu jas suprantame, o dabar, vykstant namo, ji vis atsigręždavo į mane ir išsamiai paaiš-

kindavo, apie ką jie šneka. Tiesą sakant, po valandėlės visa tai ėmė gerokai varginti, nes atrodė, jog visa, apie ką mašinoje kalbama, skirta mudviem su Tomiu ar bent jau man. Tačiau neslėpsiu – man patiko, kad Rūta taip mumis rūpinasi. Tiek aš, tiek Tomis supratome, jog Rūta susivokė anksčiau elgusis ne taip kaip derėtų, ir dabar stengiasi mums parodyti pripažįstanti kaltę. Mes visi trys vėl buvome įsitaisę ant užpakalinės sėdynės, Rūta sėdėjo viduryje, kaip ir atvažiuojant, bet dabar visą laiką šnekėjosi su manimi ir tik retkarčiais atsigręždavo į Tomį, kad prie jo prisiliestų ar skubriai pabučiuotų. Visų nuotaika gerokai praskaidrėjo, ir apie Rūtos „galimąją" daugiau niekas nebeužsiminė. O aš nė žodžiu neprasitariau apie Džudės Bridžvoter kasetę, kurią man nupirko Tomis. Žinojau, jog anksčiau ar vėliau Rūta tai sužinos, bet kol kas jai to sakyti nenorėjau. Važiuojant nesibaigiančiais tuščiais keliais, kuriuos ėmė gaubti vis tirštesnės sutemos, atrodė, kad mes trys vėl esame tokie artimi. Nenorėjau lepteleti ko nors, kas tą nuotaiką išsklaidytų.

16 SKYRIUS

Keista, bet grįžę iš Norfolko apie šią kelionę daugiau beveik nekalbėjome, nors kelias dienas Ūkyje sklandė gandai ir visi svarstė, ko mes ten važiavome. Tačiau mes tylėjome, ir galiausiai susidomėjimas nuslūgo.

Nežinau, kodėl taip atsitiko. Galbūt jautėme, kad tai yra Rūtos reikalas, kad tik nuo jos priklauso, kiek apie mūsų kelionę bus leista sužinoti pašaliniams, tad laukėme, kol ji mums parodys pavyzdį. O Rūta dėl jai vienai žinomų priežasčių tylėjo kaip žuvis – gal jai buvo nemalonu, jog tasai jos „galimosios" reikalas pasirodė esąs tuščias muilo burbulas, o gal ji tiesiog mėgavosi paslaptimi. Apie kelionę mes vengėme šnekėtis netgi tarpusavyje.

Žinoma, dėl tokios slaptumo atmosferos man irgi buvo lengviau nutylėti, jog Tomis nupirko man kasetę su Džudės Bridžvoter dainomis. Ne, aš tikrai nesistengiau to nuslėpti. Dabar kasetė priklausė mano „rinkiniui" ir kartu su kitomis gulėjo krūvelėje prie grindjuostės. Bet labai rūpinausi, kad niekad nepalikčiau jos krūvos viršuje. Būdavo dienų, kai degte degiau noru viską Rūtai papasakoti, kai troškau, skambant toms dainoms, drauge su ja prisiminti Hailšeme praleistus metus.

Bet kuo labiau užmarštin grimzdo mūsų kelionė į Norfolką, kuo ilgiau aš tylėjau, tuo kaltesnė jaučiausi, o kasetė palengva tapo nuo Rūtos saugoma paslaptimi. Suprantama, galų gale ji vis tiek kasetę pamatė, – tiesa, tai atsitiko daug vėliau ir pačiu netinkamiausiu Rūtai metu, bet kartais taip jau būna.

Artinantis pavasariui vis daugiau veteranų iš Ūkio išvažiuodavo į mokymus. Nors paprastai išvykdami jie nesukeldavo didelio sąmyšio, jų skaičius vis didėjo ir šito jau nebuvo galima nepastebėti. Gerai nė nepamenu, kaip jautėmės matydami šitiek išvažiuojančių veteranų. Manau, tam tikra prasme jiems pavydėjome. Atrodė, kad žmonės pagaliau įžengia į didesnį ir nuostabesnį pasaulį. Bet matydami juos paliekant Ūkį, be abejo, ėmėme vis labiau jaudintis ir nerimauti.

Paskui, man rodos, maždaug balandžio mėnesį, Ūkį paliko Alisa F. – pirmoji iš Hailšemo mokyklos auklėtinių, o netrukus po jos – ir Gordonas K. Jie paprašė leidimo pradėti mokymus ir išvažiavo džiugiai šypsodamiesi, bet mūsiškiams atmosfera Ūkyje dėl to nepraskaidrėjo.

Daugumai veteranų masinis išvykimas ir su juo susijęs visuotinis sąmyšis, atrodo, irgi gerokai veikė nervus; galbūt kaip tik dėl to Ūkyje vėl imta šnabždėtis maždaug apie tą patį, apie ką Norfolke kalbėjo Krisė ir Rodnis. Sklandė gandai apie kitose vietovėse esančius mokinius, kuriems buvo atidėta donorystės pradžia, nes jie įrodė, jog tikrai vienas kitą myli; be to, kartais netgi pasigirsdavo kalbų, esą šia privilegija pasinaudojo ir vienas kitas mokinys, nesusijęs su Hailšemu. Bet mūsų penkeriukė, kuri buvo Norfolke, tose diskusijose nedalyvavo; netgi Krisė ir Rodnis, dar ne taip seniai patys kurstę tą ugnį, dabar vos išgirdę skleidžiant gandus aiškiai sutrikdavo ir sukdavo akis į šoną.

„Norfolko sindromas" paveikė netgi mudu su Tomiu. Mat aš maniau, jog grįžę į Ūkį pasitaikius progai, pavyzdžiui, kai liksime vieni, dar pasidalysime mintimis ir atidžiau pakedensime Tomio iškeltą Galerijos teoriją. Tačiau nežinia kodėl, – ir čia Tomis prisidėjo tiek pat, kiek ir aš, – taip neatsitiko. Viena vienintelė išimtis, man rodos, – tas rytas, kai žąsidėje jis man parodė savo fantastinius gyvūnus.

Daržinė, kurią vadinome žąside, stovėjo atokiau nuo kitų Ūkio pastatų, prie pat jo ribos, ir kadangi jos stogas smarkiai tekėjo, o durys vos vos laikėsi ant vyrių, šis pastatas, galima sakyti, niekam nebuvo naudojamas, tik šiltesniais mėnesiais čia mėgdavo slapčia įsmukti įsimylėjėlių porelės. Kaip tik tuo metu įpratau ilgai vaikštinėti viena ir, jei atmintis manęs neapgauna, per vieną tokį pasivaikščiojimą, kai žingsniavau pro žąsidę, išgirdau Tomį mane šaukiant. Atsigręžusi pamačiau jį basą nerangiai stypsantį ant vienintelio sauso žemės lopinėlio, aplink kurį visur telkšojo balos, ir viena ranka pasirėmusį į žąsidės sieną, kad būtų lengviau išlaikyti pusiausvyrą.

– O kurgi tavo šilti guminiai batai, Tomi? – paklausiau, mat jis kaip visada buvo apsirengęs savo stora striuke ir džinsais, tik kojos buvo basos.

– Na, aš... Matai, aš piešiau, – nusijuokė Tomis ir kilstelėjo aukštyn juodą užrašų knygutę, labai panašią į tas, kurias nešiodavosi Kefersas.

Nuo mūsų išvykos į Norfolką jau buvo praėję du mėnesiai, bet vos pamačiusi užrašų knygelę iš karto supratau, kas čia per reikalas. Bet palaukiau, kol jis man pasakys:

– Jeigu nori, Keite, aš tau parodysiu.

Taip taręs, Tomis pasuko atgal į žąsidę, šokinėdamas pažliugusia žeme. Tikėjausi, kad daržinėje bus tamsu, bet pro plyšius stoge vidun krito saulės šviesa. Prie vienos sienos buvo sukrauti gal prieš kelerius metus išmesti nusidėvėję baldai – sulūžusios kėdės, seni šaldytuvai ir panašiai. Atrodo, Tomis į patį žąsidės vidurį buvo atsitempęs dvivietę sofą, pro kurios įskilusią juodą plastmasę styrojo kuokštai kamšalo. Nuojauta sakė, kad man einant pro šalį jis kaip tik čia sėdėjo ir piešė. Čia pat mėtėsi ir Tomio guminiai batai, o iš jų aulų styrojo futbolininko kojinės.

Tomis vėl liuoktelėjo ant sofos ir viena ranka susiėmęs kojos nykštį tarė:

– Atleisk, nuo mano kojų sklinda nemalonus kvapas. Nieko negalvodamas ėmiau ir nusitraukiau batus, nusiaviau kojines. O dabar dar kažkur įsipjoviau nykštį. Keite, ar nori juos pamatyti? Aną savaitę parodžiau Rūtai, tai ir tau noriu parodyti. Išskyrus Rūtą, dar niekas jų nematė. Pažiūrėk, Keite.

Tuomet pirmą kartą išvydau fantastinius Tomio gyvūnus. Kai Norfolke jis man užsiminė apie savo piešinius, kažkodėl įsivaizdavau, jog tai mažesnės piešinių, kuriuos piešdavome vaikystėje, kopijos. Tad kai užmečiau akį į juodąją užrašų knygelę ir pamačiau, kaip kruopščiai išpiešta kiekviena smulkmena, gerokai nustebau. Tiesą sakant, net ne iš karto galėjai suprasti, kad tai apskritai gyvūnai. Pirmas įspūdis buvo labai panašus į tą, kurį patiri, atsukęs radijo imtuvo nugarėlę ir pažvelgęs į vidų: siauručiai grioveliai, besiranganti vielelės, miniatiūriniai varžteliai bei ratukai buvo nupiešti taip stropiai ir stulbinamai tiksliai, kad tik iš toliau galėjai atpažinti pavaizduotą šarvuotį ar, sakykime, kokį paukštį.

– Tai mano antroji knygelė, – pasakė Tomis. – Pirmosios niekam nerodysiu! Nė už ką! Kol įsivažiavau, man reikėjo šiek tiek laiko.

Dabar jis gulėjo išsitiesęs ant sofos, pirštais tampė ką tik apsiautą kojinę ir kaip įmanydamas stengėsi kalbėti kaip visuomet, bet aš puikiai žinojau, kad jis nėra tikras, kaip aš, dabar jau pamačiusi jo piešinius, sureaguosiu, ir dėl to gerokai baiminasi. Net ir puikiai visa tai suvokdama, kelias minutes niekaip negalėjau išspausti nė vienos širdingos pagyros. Tikriausiai čia pakišo koją mano susirūpinimas, kad bet koks Tomio rankomis sukurtas meno kūrinys gali vėl pridaryti nemažai bėdos. Kita vertus, tai, ką pamačiau užrašų knygutėje, taip skyrėsi nuo to, ko Hailšeme mokė mus mokytojai, kad aš nežinojau, kaip tokius kūrinius vertinti. Todėl teišspaudžiau:

– Dieve mano, Tomi, piešiant tuos gyvūnus, matyt, reikia nepaprastai susikaupti. Net keista, kad sėdėdamas čia tu sugebi įžiūrėti ir nupiešti visas tas smulkias detales. – Paskui, matyt, karštligiškai ieškodama, ką pasakyti, dar kartą perverčiau puslapius ir pridūriau: – Įdomu, ką juos pamačiusi pasakytų Madam.

Šiuos žodžius ištariau tarsi juokais, ir Tomis nedrąsiai sukikeno, bet nuotaika jau buvo pasikeitusi ir ore tvyrojo tai, ką sunkiai būtų pavykę išreikšti žodžiais. Aš toliau varčiau užrašų knygelės lapus – jų tebuvo pripiešta maždaug ketvirtadalis – nepakeldama akių į Tomį ir jau gailėdamasi, jog apskritai užsiminiau apie Madam. Pagaliau išgirdau jį sakant:

– Rodos, turėčiau dar gerai paplušėti ir tik tada parodyti *jai*.

Nesu tikra, ar tai buvo užuomina, kad dabar turėčiau įvertinti piešinius, bet prieš akis šmėsčiojantys fantastiški gyvūnai

ne juokais patraukė mano dėmesį. Nors jie buvo pavaizduoti tarsi metaliniai, perkrauti smulkmenų, kiekvienas iš tų gyvūnų man rodės esąs savotiškai mielas, netgi trapus ir pažeidžiamas. Prisiminiau, kaip Norfolke Tomis man pasakojo, jog baigęs juos piešti jaudinosi, kaip jie apsigins, kaip pasieks norimą daiktą, ir dabar žiūrėdama į juos pajutau, kad man dėl to irgi neramu. Ir vis dėlto, nors pati nesupratau kodėl, kažkas man neleido žerti pagyrų. Tada jis tarė:

– Šiaip ar taip, tuos gyvūnus aš piešiu ne dėl to, kad turiu kokių nors tikslų. Tiesiog man patinka juos piešti. Dažnai savęs klausiu, Keite, ar man ir toliau tai nuo visų slėpti. Kartais pagalvoju – gal nieko tokio nenutiks, jei žmonės sužinos? Juk Hana vis dar lieja akvareles, o ir dauguma veteranų ką nors kuria. Tik negalvok, jog imsiu vaikščioti po Ūkį ir kiekvienam kaišioti po nosimi savo piešinius. Tik pamaniau – na, kodėl savo piešinius turėčiau nuo visų slėpti?

Pagaliau įsidrąsinusi pakėliau į jį akis ir tvirtai pareiškiau:

– Neturėtum, Tomi, tikrai neturėtum. Tie piešiniai geri. Tikrai labai geri. Tiesą sakant, jei slepi juos tik dėl to, kad nieko bloga neatsitiktų, elgiesi išties kvailai.

Tomis nieko man neatsakė, tik jo veidu nuslydo keista savimi patenkinto žmogaus šypsena, tarsi jis juoktųsi iš savo pasakyto sąmojo. Supratau, kad jis pasijuto be galo laimingas. Kiek pamenu, mudviejų pokalbis truko neilgai. Man rodos, Tomis apsiavė savo šiltus guminius batus ir mes abu išėjome iš žąsidės. Kaip jau sakiau, tą pavasarį tai buvo vienintelis kartas, kai Tomis ir aš trumpai grįžome prie jo teorijos.

* * *

Paskui atėjo vasara ir sukako lygiai vieneri metai, kai apsigyvenome Ūkyje. Vieną dieną, panašiai kaip kadaise mes, į Ūkį mikroautobusu atvyko nauja grupė mokinių, bet nė vienas jų nebuvo iš Hailšemo. Tam tikra prasme mums dėl to tik palengvėjo: man rodos, mes šiek tiek baiminomės, jog naujai iš Hailšemo mokyklos atvažiavę mokiniai gali gerokai sujaukti nusistovėjusią tvarką ir viską sukomplikuoti. Tačiau, bent jau man, tai sustiprino jausmą, kad dabar Hailšemas galutinai nuo manęs nutolo, nugrimzdo praeities ūkanose ir kad ryšiai, taip glaudžiai sieję mūsų seną šutvę, palengva ima trūkinėti. Ne tik todėl, jog kai kurios iš mūsų, kad ir Hana, nesiliovė šnekėjusios netrukus Alisos pavyzdžiu išvažiuosiančios į mokymus; kitos mūsiškės, sakykime, Laura, susirado sau vaikinus, atvykusius čia ne iš Hailšemo, ir kartais beveik visai pamiršdavai, jog kadaise tos merginos turėjo ką nors bendra su mumis.

Negana to, dar ir Rūta ėmė apsimetinėti visiškai pamiršusi kai kuriuos su Hailšemu susijusius dalykus. Sutinku, dažniausiai tai būdavo nereikšmingos smulkmenos, bet jos elgesys mane vis labiau erzino. Pavyzdžiui, kartą po užsitęsusių pusryčių mudvi su Rūta ir dar keli veteranai sėdėjome prie virtuvės stalo. Vienas jų kaip tik pasakojo, esą vėlai vakare privalgęs sūrio naktį negali gerai išsimiegoti, o aš atsigręžiau į Rūtą ir tariau: „Ar prisimeni, kaip panelė Džeraldina mums irgi tai nuolat kartodavo?“ Tai tebuvo tiesiog replika, ir Rūtai būtų užtekę šyptelėti ir linktelėti galva. Bet ji tyčia įbedė į mane nustebusį žvilgsnį, tarsi nė nenutuoktų, apie ką čia kalbu. Ir tik tada, kai norėdama paaiškinti, kas ta panelė Džeraldina, mestelėjau: „Viena iš mūsų mokytojų“, – Rūta kilstelėjusi antakius palingavo galva, tarsi tik dabar būtų supratusi mano pastabą.

Tąkart nutylėjau ir nieko jai nesakiau. Bet kitą kartą, kai vieną vakarą šnekėjomės sėdėdamos apgriuvusioje autobusų stotelėje prie kelio, nesusilaikiau. Labai supykau ant Rūtos dėl to, jog žaisti šį žaidimą veteranų akivaizdoje buvo viena, o likus dviese ir įsitraukus į rimtą pokalbį – visai kas kita. Mudvi šnekėjomės, ir aš probrėgšmais prisiminiau, kad Hailšeme trumpiausias per rabarbarus prie tvenkinio vedantis keliukas buvo už teritorijos ribų. Kai Rūta tarsi nieko nenutuokdama vėl nutaisė nustebusį ir sutrikusį veidą, aš numojau ranka į pagrindinę pasakojimo temą ir jai tariau:

– Rūta, šito pamiršti tu tikrai negalėjai. Tad geriau neapsimetinėk.

Jei nebūčiau jos taip aršiai užsipuolusi, jei tiesiog būčiau metusi kokią ironišką pastabą ir toliau rutuliojusi pradėtą mintį, galbūt Rūta ir pati būtų pamačiusi, koks beprasmiškas jos elgesys, ir pasijuokusi pati iš savęs. Bet kadangi kirtau šiurkščiai, ji dėbtelėjo į mane veriamu žvilgsniu ir neliko skolinga:

– O koks skirtumas? Ir apskritai – kuo čia dėtas rabarbarų takas? Geriau grįžk prie to, ką norėjai man pasakyti.

Diena ėjo į pabaigą, ilgas vasaros vakaras palengva blėso, o sena autobusų stotelė po neseniai praūžusios liūties atsidavė pelėsiais. Tad visai nenorėjau gilintis ir leistis į ilgus samprotavimus, kodėl rabarbarų takas buvo toks svarbus. Ir vis dėlto, nors apie tai daugiau neužsiminiau ir mudvi vėl grįžome prie savojo pokalbio, nuotaika jau buvo nebe ta ir tikrai nepadėjo gvildenti sunkios ir sudėtingos temos, kurios kaip tik buvome nusitvėrusios.

Bet kad galėčiau deramai jums paaiškinti, apie ką tą vakarą kalbėjomės, turiu trumpai grįžti prie to, kas įvyko anksčiau.

Tiesą sakant, turiu prisiminti trijų savaičių senumo įvykius ir papasakoti, kas atsitiko vasaros pradžioje. Aš ėmiau draugauti su vienu iš veteranų, vardu Lenis, bet, jei atvirai, mūsų santykių pagrindas iš esmės buvo seksas. Ir staiga nei iš šio nei iš to jis nusprendė vykti į mokymus ir išvažiavo. Tai mane gerokai išmušė iš vėžių, ir Rūta elgėsi labai kilniaširdiškai: nekeldama nereikalingo triukšmo, ji rūpinosi manimi, o pamačiusi liūdną ir nusiminusią visuomet stengdavosi pralinksminti. Be to, ji nuolat man padarydavo kokią mažutę paslaugą, sakykime, sutepdavo sumuštinių ar atlikdavo kokį buities darbą, kuris pagal budėjimo tvarkaraštį priklausė man.

Kartą, jau po vidurnakčio, maždaug dvi savaitės, kai išvažiavo Lenis, mudvi sėdėjome mano kambarėlyje pastogėje, rankose laikydamos garuojančius arbatos puodelius, ir plepėjome. Rūta, kalbėdama apie Lenį, mane išties prajuokino. Na, jis buvo visai neblogas vaikinas, bet kai atskleidžiau Rūtai kai kurias jo asmeninio gyvenimo smulkmenas, ji viską pasuko taip, tarsi visa, kas susiję su Leniu, būtų nepaprastai juokinga, ir mes niekaip negalėjome liautis kikenusios. Ir štai besišnekučiuojant Rūta pirštu ėmė vedžioti per kasetes, nedidelėmis krūvelėmis sudėtas palei grindjuostę. Iš pradžių ji tai darė šiaip sau, nekreipdama į jas dėmesio, vis kikendama, bet paskui man pasirodė, kad ji tik apsimeta tokia nerūpestinga, kad tą kasetę tikriausiai pastebėjo jau prieš kelias dienas, galbūt net apžiūrėjo ją ir tik laukė tinkamos progos „netyčia surasti". Po kelerių metų aš Rūtai atsargiai apie tai užsiminiau, bet ji, atrodo, nesuprato, apie ką kalbu, tad gali būti, jog suklydau. Kad ir kaip ten būtų, mes kikenome, kai tik balsu prisimindavau kokią naują smulkmeną apie vargšą Lenį, prapliupdavome garsiai kvatoti, ir staiga kambaryje pasidarė taip tylu, tarsi

kas nors iš šakutės lizdo būtų ištraukęs grojančio magnetofono kištuką. Išsitiesusi ant kilimėlio, pasivertusi ant šono, Rūta prieblandoje ėmė atidžiai apžiūrinėti kasetes, ir netrukus jos rankose atsidūrė Džudės Bridžvoter įrašai. Man pasirodė, jog praėjo ištisa amžinybė, kol ji paklausė:

– Ar seniai vėl ją turi?

Dėdamasi visiškai abejinga papasakojau Rūtai, kad atsitiktinai radome ją tą dieną, kai važiavome į Norfolką, kai ji nuėjo su Rodniu ir Krise, o mes su Tomiu likome vieni. Rūta atidžiai apžiūrėjo kasetę ir tarė:

– Vadinasi, Tomis ją vis dėlto surado.

– Ne. Kasetę radau pati. Aš pirma ją pastebėjau.

– Nei Tomis, nei tu man nieko apie tai neužsiminėte, – gūžtelėjo pečiais ji. – Bent jau neprisimenu.

– Pasirodo, tai, kas Hailšeme buvo kalbama apie Norfolką, tikra tiesa, – atsiliepiau aš. – Na žinai, esą tai Anglijos kampelis, kuriame galima susigrąžinti kadaise prarastus daiktus.

Staiga man dingtelėjo, kad Rūta apsimes nesupratusi ir šios mano užuominos, bet ji susimąsčiusi tik linktelėjo galva.

– Ir kaip aš tuomet apie tai nepagalvojau? – šyptelėjo. – Būčiau radusi ten savo raudoną šaliką.

Mes abi nusijuokėme, ir slogi atmosfera, rodos, praskaidrėjo. Ir vis dėlto, kai Rūta, daugiau netarusi nė žodžio, padėjo kasetę atgal į stirtą, pagalvojau, kad šis reikalas, matyt, dar nebaigtas.

Nežinau, ar tolesnį mūsų pokalbį, turėdama omenyje rastą kasetę, norima vaga kreipė pati Rūta, ar jis savaime būtų pakrypęs ten, kur pakrypo, o jai tik vėliau šovė į galvą pasielgti taip, kaip pasielgė. Mudvi vėl grįžome prie Lenio, ėmėme aptarinėti, kaip jis mylisi, ir vėl kvatojome. Tuo momentu, rodos,

jaučiau nemenką palengvėjimą, jog radusi kasetę Rūta neiškėlė skandalo, tad kalbėdama, matyt, nebuvau tokia atsargi, kaip derėjo. Mat neilgai trukus nuo tyčiojimosi iš Lenio perėjome prie juokelių apie Tomį. Iš pradžių mūsų kalbos atrodė visiškai geranoriškos, tarsi būtume tenorėjusios švelniai jį pašiepti. Bet paskui kalba ėmė suktis apie jo fantastinius gyvūnus.

Kaip sakiau, niekada nebuvau tikra, ar Rūta tyčia stengėsi viską pakreipti būtent taip. Jei atvirai, net negalėčiau tvirtinti, kad apie gyvūnus tikrai pirmoji užsiminė ji. O kai jau pradėjome apie tai kalbėti, aš juokiausi ne mažiau už ją, – mat nusprendėme, jog vienas iš tų gyvūnų atrodo tarsi apsimovęs apatines kelnes, o kito prototipas tikriausiai buvo sutraiškyta dygliakiaulė. Vis dėlto, man rodos, aš turėjau prasitarti, kad Tomio gyvūnai puikūs ir kad jis turėjo įdėti nemažai darbo, kol pasiekė tokį meistriškumą. Bet to nepasakiau. Iš dalies dėl tos kasetės, iš dalies, jei visiškai atvirai, – dėl to, jog man patiko, kad Rūta nei į Tomio gyvūnus, nei apskritai į visą šį reikalą nežiūri pernelyg rimtai. Kiek prisimenu, kai mudvi pagaliau baigėme pašnekesį ir išsiskyrėme, jautėmės kaip niekad artimos. Išeidama ji palietė pirštais man skruostą ir tarė:

– Tiesiog nuostabu, kad tu taip laikaisi ir stengiesi nenukabinti nosies, Keite.

Kaip tik todėl visiškai nebuvau pasirengusi tam, kas po kelių dienų nutiko bažnyčios šventoriuje. Tą vasarą gal už pusės mylios nuo Ūkio Rūta aptiko seną gražią bažnytėlę, už kurios driekėsi nemenkas žemės plotas, prismaigstytas iš žolės kyšančių senų antkapių. Visa ten buvo užžėlę, bet šiaip vietelė atrodė rami, ir Rūta dažnai skaitydavo, įsitaisiusi ant suolelio po dideliu gluosniu netoli bažnyčios baliustrados. Iš pradžių šis jos atradimas manęs visai nedžiugino, ypač kai

prisimindavau, kaip praėjusią vasarą skaitydavome drauge išsitiesusios pievoje čia pat prie Ūkio. Vis dėlto, jei ilgesniam laikui išeidavau pasivaikščioti ir žinodavau, kad Rūta galėtų būti prie bažnyčios, pasukdavau ton pusėn, įeidavau pro žemučius medinius vartelius ir pro senus antkapius baigiančiu užželti taku patraukdavau per šventorių. Tądien popietė pasitaikė rami ir šilta, aš užsisvajojusi ėjau žole apaugusiu taku, ir staiga po gluosniu išvydau ne tik Rūtą, bet ir Tomį.

Rūta sėdėjo ant suolelio, o Tomis stovėjo padu įsirėmęs į aprūdijusį jo porankį ir su ja kalbėjosi, tuo pat metu darydamas kažką panašaus į tempimo pratimą. Iš šalies neatrodė, kad juodu būtų visa galva pasinėrę į pokalbį, tad aš daug nesvarsčiusi patraukiau tiesiai prie jų. Galbūt turėjau šį tą pajusti, bent jau tada, kai juodu su manimi pasisveikino gerokai santūriau nei paprastai, bet esu tikra, kad tą akimirką tikrai nebuvo akivaizdu, jog jiems sutrukdžiau. Mano ausis kaip tik buvo pasiekęs gandas, kurį kuo greičiausiai norėjau jiems pranešti, – apie vieną iš naujokų, – tad kelias pirmąsias minutes tauškiau tik aš, juodu klausėsi, o paskui uždavė man keistoką klausimą. Tik tada man dingtelėjo, kad čia kažkas ne taip, bet netgi kai lioviausi plepėjusi ir paklausiau: „Gal aš jums sutrukdžiau?“ – mano balse buvo aiškiai justi pašaipos gaidelė.

Rūta atsakė:

– Tomis kaip tik dėstė man savo didžiąją teoriją. Jis sakosi tau ją atskleidęs jau anksčiau. Daug anksčiau. O dabar – koks didžiadvasiškumas – pagaliau leido su ja susipažinti ir man.

Sunkiai atsidusęs, Tomis jau buvo besižiojąs kažką sakyti, bet Rūta, aiškiai tyčiodamasi, sušnabždėjo:

– Su didžiąja Tomio Galerijos teorija!

Ir tada jie abu sužiuro į mane, tarsi dabar būčiau už viską atsakinga ir tik nuo manęs priklausytų, kas bus toliau.

– Pati mintis ne tokia jau ir prasta, – numykiau aš. – Gali būti, kad pasitvirtins. Nežinau... Kaip manai, Rūta?

– Mažulis man nieko nesakė. Kiekvieną žodį teko traukti iš burnos. Jūs abu kažkodėl nedegėte noru man apie tai papasakoti, ar ne, gudruoliukai? Viską išgavau tik tada, kai prirėmiau Tomį prie sienos ir ėmiau spausti, kad prisipažintų, kurių galų dabar šoko kurti šito *meno.*

– Ne, savo gyvūnus aš piešiu ne tik dėl to, – niūriai atšovė Tomis. Jis vis dar stovėjo įrėmęs koją į suolelio porankį ir toliau darė tempimo pratimus. – Tik pasakiau, kad jeigu vis dėlto Galerijos teorija pasitvirtintų, galėčiau pamėginti parodyti savo pieštus gyvūnus...

– Tomi, mielasis, tik žiūrėk, kad galutinai neapsikvailintum mūsų draugės akivaizdoje. Kad apsijuokei prieš mane, tai dar pusė bėdos. Bet tik neapsijuok prieš mūsų brangiąją Keitę.

– Nesuprantu, kodėl tai turėtų būti taip juokinga, – atrėmė Tomis. – Mano teorija ne blogesnė už kitų...

– Žmonės išjuoks visai ne tavo *teoriją,* mažuli. Teorija jiems gali pasirodyti netgi visai įtikinama. Bet mintis, kad tu galėtum iš jos išpešti naudos, parodęs Madam savo gyvūnėlius, tikrai išvers juos iš koto... – šypsodamasi ir purtydama galvą paaiškino Rūta.

Tomis nieko jai neatsakė ir toliau darė pratimus. Norėjau kaip nors jį apginti ir galvojau, ką čia pasakius, kad pasijustų bent kiek tvirčiau, ir kartu dar labiau neįsiutinčiau Rūtos. Ir tuomet Rūta kirto iš peties. Jos žodžiai atrodė tiesiog kraupūs, bet tądien, stovėdama bažnyčios šventoriuje, dar nežinojau, kokį atgarsį jie sukels. Ji pasakė:

– Ir taip manau ne tik aš, mažuli. Keitei irgi atrodo, kad tavo gyvūnai juokingi.

Pirmiausia man šovė į galvą mintis tai paneigti, paskui – tiesiog nusijuokti. Bet Rūta ištarė tuos žodžius taip autoritetingai, tokia įsitikinusi savo teisumu, o juk mes trys vienas kitą puikiai pažinome ir supratome, kad už tų žodžių turi kažkas slypėti, kad tikriausiai apie tai buvo kalbėta anksčiau. Taigi galų gale aš nutylėjau, tik mintimis akimirksniu grįžau atgal, į tą vakarą, kai mes su Rūta, laikydamos garuojančios arbatos puodelius, sėdėjome mano kambaryje, ir mane sukaustė siaubas. Paskui vėl prabilo Rūta:

– Kol žmonės mano, kad pieši tuos gyvūnėlius norėdamas juos palinksminti, viskas gerai, bet tik neišsiduok žiūrįs į tai rimtai. Labai tavęs prašau.

Tomis nutraukė tempimo pratimą ir klausiamai pažvelgė į mane. Staiga jis man vėl pasirodė toks vaikiškas, nesugebantis apsimesti, kad jam visiškai tas pat, ką mes čia tauškiame. Pastebėjau, kad jo žvilgsnis niaukiasi ir darosi neramus.

– Klausyk, Tomi, juk pats turi suprasti, – toliau kalbėjo Rūta. – Kai mudvi su Keite šiek tiek patraukiame tave per dantį ir pasijuokiame, tai ne taip jau ir svarbu. Nes tai tik mes. Bet prašau, neleisk, kad iš tavęs imtų tyčiotis visi kiti.

Paskui šias akimirkas perkračiau mintyse daugybę kartų. Vis dėlto turėjau surasti ir ištarti tinkamus žodžius. Visa, ką sakė Rūta, galėjau tiesiog paneigti, nors Tomis tikriausiai nebūtų patikėjęs. Tačiau atpasakoti įvykius taip, kaip jie klostėsi iš tiesų, būtų buvę pernelyg sudėtinga. Vis tiek man reikėjo bent pabandyti. Galėjau paprieštarauti Rūtai, pasakyti, kad ji viską iškreipia ir sąmoningai painioja, kad net jei ir juokiausi, tai nesityčiodama, kaip ji dabar leidžia suprasti; galėjau netgi

prieiti prie Tomio ir čia pat, Rūtos akyse, jį apkabinti. Visos šios mintys man atėjo į galvą tik po kelerių metų, o tądien bažnyčios šventoriuje tikriausiai nebuvo jokios galimybės bent vienos iš jų įgyvendinti, ypač turint omenyje, kokia tada buvau aš pati, ir mūsų trijų tarpusavio santykius. Ir vis dėlto galėjau pamėginti, – gal tada Rūtos žodžiai nebūtų mūsų dar giliau įklampinę į nesusipratimo liūną.

Bet aš nepratariau nė žodžio, nieko nepadariau. Man rodos, šitaip pasielgiau ir dėl to, jog Rūtos iškrėsta kiaulystė mane tiesiog pribloškė. Prisimenu, staiga mane apėmė nenusakomas nuovargis, kažin koks letargas, tarsi prieš akis plytėtų išvien maišatis. Jaučiausi tarsi žmogus, gavęs išspręsti matematikos uždavinį kaip tik tuo metu, kai jo proto galios visiškai išsekusios: jis žino, kad kažkur esama teisingo sprendimo, bet neturi jėgų susikaupti ir pradėti jo ieškoti. Kažkas manyje užlūžo, ir aš tiesiog nuleidau rankas. Kažin koks balsas man sakė: „Gerai, tegul jis galvoja apie tave blogiausia. Tegul, tegul sau galvoja". Jei gerai prisimenu, pažvelgiau į Tomį nuolankiai, galutinai su viskuo susitaikiusi, o mano veidas tarsi bylote bylojo: „Taip, tai tiesa, o ko gi tu tikėjaisi?" Ir dabar dar kuo puikiausiai prisimenu Tomio veido išraišką: besitvenkiantis pyktis jo veide trumpai atslūgo, užleisdamas vietą, sakytum, beveik vaikiškai nuostabai, tarsi būčiau retas drugelis, kurį jis pamatė nutūpusį ant tvoros stulpo.

Puikiai žinojau, kad nei pravirksiu, nei prarasiu savitvardą ar panašiai. Nusprendžiau tiesiog apsisukti ir eiti savo keliu. Bet kiek vėliau, dar tą pačią dieną, suvokiau padariusi nedovanotiną klaidą. Galiu pasakyti tik tiek, jog tuo metu labiausiai bijojau, kad kuris nors iš jų nueis pirmas ir aš liksiu viena su antruoju. Nežinau, kodėl man atrodė, jog imti ir nueiti sau

gali tik vienas iš mūsų, ir norėjau, kad ta vienintelė būčiau aš. Tad apsisukau ir patraukiau tuo pačiu keliu, kuriuo buvau atėjusi, – taku pro antkapius prie medinių vartelių, – ir kelias minutes jaučiausi nugalėjusi, nes, kaip man atrodė, dabar jie liko tenai dviese ir turi kentėti, o to tikrai yra nusipelnę.

17 SKYRIUS

Kaip jau sakiau, koks svarbus buvo mūsų susitikimas bažnyčios šventoriuje, supratau tik gerokai vėliau, – praėjus nemažam laiko tarpui, kai išvykau iš Ūkio. Taip, tą dieną iš tiesų jaučiausi nusiminusi, bet netikėjau, kad šis nesusipratimas kuo nors skiriasi nuo anksčiau pasitaikydavusių kivirčų. Man nė nedingtelėjo, jog mūsų visų trijų gyvenimai, iki tos dienos taip tvirtai susipynę, dėl tokio menko nutikimo galėtų išsinarplioti ir išsiskirti.

Tačiau iš tiesų kaip tik tuo metu, manau, galingos gyvenimo bangos jau buvo mus beišskiriančios, ir tereikėjo menkučio susikirtimo, kad imtume vieni nuo kitų tolti. Jei tada būtume tai supratę, – kas žino, – gal būtume stengęsi bent kiek atkakliau laikytis vienas kito.

Vis daugiau mokinių išvažiuodavo mokytis slaugos, ir mūsų, buvusių hailšemiečių, galvose palengva įsitvirtino nuomonė, jog tai visiškai natūralus kelias, kuriuo netrukus turėsime pasukti ir mes. Mums dar reikėjo parašyti pradėtus diplominius darbus, bet visi puikiai suprato, kad jei nuspręsime išvažiuoti į mokymus, iš tiesų mums visai nebūtina jų pabaigti. Vos apsigyvenus Ūkyje mintis, kad galėtume nebaigti

savo darbų, mums atrodė visiškai neįmanoma. Bet kuo gilyn į praeitį grimzdo Hailšemas, tuo nereikšmingesni mums darėsi mūsų rašto darbai. Tuomet man atrodė, – ir tikriausiai aš buvau teisi, – kad leidus išblėsti įsitikinimui, jog parašyti diplominius darbus – labai svarbu, kartu buvo sunaikinta visa, kas mus, buvusius Hailšemo mokinius, siejo ir vertė laikytis drauge. Štai kodėl kaip įmanydama stengiausi neprarasti entuziazmo ir daug skaičiau, stropiai konspektavau. Bet kadangi buvo visiškai nerealu tikėtis bent kartą vėl susitikti savo mokytojus, o iš Ūkio nuolat kas nors išvykdavo, netrukus pajutau, kad visa tai – žlugęs reikalas.

Ir vis dėlto pirmosiomis dienomis po mūsų pokalbio bažnyčios šventoriuje kaip įmanydama stengiausi, kad kuo greičiau jį pamirštume. Tiek su Tomiu, tiek su Rūta elgiausi taip, tarsi nieko ypatinga nebūtų atsitikę, o ir jie laikėsi tokios pat taktikos. Tačiau atmosfera pasikeitė, kažkas buvo negerai, ir tai tikrai nepriklausė nuo kiek įtemptų santykių. Nors jie ir toliau dėjosi esantys pora, – išsiskirdami vis dar kumštelėdavo vienas kitam į ranką, – puikiai abu juos pažinau ir aiškiai mačiau, kad Tomis ir Rūta gerokai susvetimėjo, vienas nuo kito nutolo.

Suprantama, jaučiausi siaubingai, ypač dėl tų Tomio gyvūnų. Bet dabar viskas toli gražu nebuvo taip paprasta: negalėjau lyg niekur nieko prieiti prie jo, atsiprašyti ir paaiškinti, kaip iš tiesų rutuliojosi mūsų pokalbis su Rūta. Prieš metus kitus, netgi prieš kokius šešis mėnesius tai būtų buvęs puikus problemos sprendimo būdas. Mudu su Tomiu būtume apie tai pasikalbėję ir viską išsiaiškinę. Nežinia kodėl tą paskutinę vasarą viskas ėmė keistis. Galbūt dėl mano draugystės su Leniu, o gal ir ne. Šiaip ar taip, pasišnekėti su Tomiu man

jau neatrodė taip lengva. Iš pažiūros mudu bendraudavome taip pat, kaip ir anksčiau, tik niekad nė žodžiu neužsimindavome nei apie gyvūnus, nei apie tai, kas atsitiko bažnyčios šventoriuje.

Tad štai kas nutiko prieš pat mudviejų su Rūta pokalbį apleistoje autobusų stotelėje, kai mane taip suerzino, kad ji apsimeta visiškai pamiršusi Hailšemo rabarbarų taką. Kaip jau sakiau, tikriausiai visai nebūčiau susinervinusi, jei Rūta nebūtų pradėjusi maivytis kaip tik įsibėgėjus rimtam pašnekesiui. Na gerai, tuo metu jau buvome išsiaiškinusios kas svarbiausia, bet vis tiek, net jei būtume atsipalaidavusios ir kalbėjusios ne apie tokius reikšmingus dalykus, tai irgi būtų buvę galima priskirti mūsų santykių aiškinimuisi, ir tokiam apsimetinėjimui čia nebuvo vietos.

O atsitiko štai kas. Nors tarp mūsų su Tomiu, galima sakyti, buvo prabėgusi juoda katė, su Rūta bendravome kaip anksčiau (bent jau tuomet man taip atrodė), taigi nusprendžiau, kad jau būtų pats laikas pasikalbėti apie tai, kas nutiko bažnyčios šventoriuje. Kaip tik ėjo į pabaigą viena iš tų vasaros dienų, kai lyja ir dunda griaustinis, o mes, nors buvo baisiai tvanku, praleidome ją savo kambariuose. Tad kai vakare dangus ėmė blaivytis ir ties horizontu pasirodė rausvas besileidžiančios saulės diskas, pasiūliau Rūtai išeiti pasivaikščioti. Neseniai buvau aptikusi gana stačion įkalnėn kylantį taką, kuris ėjo pačiu slėnio pakraščiu, o kaip tik toje vietoje, kur jis pasiekia plentą, dunksojo apgriuvusi autobusų stotelė. Autobusai čia jau seniai nestodavo, stotelės ženklas buvo nuimtas, o prie galinės pastogės sienos tekabėjo rėmai kadaise čia buvusios įstiklintos lentelės su autobusų grafiku. Pati pastogė, kadaise buvusi panaši į mielą akiai medinę trobelę, atvirąja

puse išeinanti į slėnį ir laukus, vis dar stovėjo, joje netgi buvo išlikęs sveikutėlis suolelis. Štai čia mudvi su Rūta ir susėdome atsipūsti, žvelgdamos į voratinkliais apkibusias gegnes ir gražų vasaros vakarą. Paskui, man rodos, aš pasakiau:

– Žinai, Rūta, vis dėlto turėtume pamėginti išsiaiškinti, kas anądien iš tikrųjų atsitiko.

Šiuos žodžius ištariau visiškai taikiu tonu, ir Rūta juos išgirdo. Ji iš karto pareiškė, esą tai labai kvaila, jog mūsų trijulė ginčijasi dėl visiškai idiotiškų dalykų. Ta pačia proga prisiminė ir kitus, ankstesnius mūsų kivirčus, ir mudvi iš jų šiek tiek pasijuokėme. Bet aš nenorėjau, kad Rūta viską taip ir paliktų. Stengdamasi, kad mano balse nebūtų justi nė menkiausios priekaišto gaidelės, tariau:

– Žinai, Rūta, man rodos, kartais, kai su kuo nors draugauji, negali visko matyti taip aiškiai, kaip tasai, kuris žvelgia iš šalies. Kartais tiesiog taip jau būna.

– Gal tu ir teisi, – pritariamai linktelėjo ji.

– Tikrai nenoriu kištis ne į savo reikalus. Bet kartais, o ypač kelias pastarąsias dienas, Tomis atrodo kažin koks liūdnas. Na, pati supranti. Jis vis galvoja apie tai, ką tu jam pasakei ar padarei.

Išsigandau, kad Rūta supyks, bet ji vėl linktelėjo galva ir sunkiai atsiduso.

– Manau, tu teisi, – vėl pakartojo. – Aš ir pati daug apie tai galvoju.

– Gal man visai nevertėjo apie tai užsiminti?.. Turėjau susiprasti, jog ir pati matai, kas darosi. Tai tikrai ne mano reikalas.

– Kodėl ne tavo, Keite? Juk tu – viena iš mūsų. Žinoma, tai ir tavo reikalas. Tu visiškai teisi – padėtis nėra gera. Suprantu,

ką nori man pasakyti. Viskas dėl to, kad anądien kalba pasisuko apie tuos jo gyvūnus. Tai buvo išties nesąžininga. Aš Tomio jau atsiprašiau.

– Džiaugiuosi, kad judu apie tai pasikalbėjote ir viską išsiaiškinote. Aš nė nežinojau.

Rūta pirštais pašė nuo suolelio apipelėjusius medžio plaušelius, ir atrodė, kad tą akimirką visas jos dėmesys sutelktas į juos. Po minutėlės ji vėl prabilo:

– Klausyk, Keite, gerai, jog mes dabar kalbamės apie Tomį. Jau seniai noriu tau kai ką pasakyti, tik nežinojau, nuo ko pradėti, ir vis neradau tinkamos progos. Bet pažadėk man, Keite, kad labai ant manęs nesupyksi.

Pažvelgusi į ją pratariau:

– Pažadu, nebent tu vėl imsi kalbėti apie tuos sportinius marškinėlius...

– Ne, nejuokauk. Prižadėk man, kad nepasiusi. Nes anksčiau ar vėliau turiu tau pasakyti. Jei ir toliau tylėčiau kaip žuvis, imčiau nekęsti pati savęs.

– Na gerai, ką nori man papasakoti?

– Keite, jau kelios dienos nesiliauju apie tai galvojusi. Juk tu nekvaila, tad tikriausiai gali numanyti, jog mudu su Tomiu... Na, gali būti, kad mes neamžinai būsime pora. Bet tai – jokia tragedija. Buvo laikas, kai mes vienas kitam puikiai tikome. Bet ar taip bus amžinai, galima tik spėlioti. O dar visos tos kalbos, esą porai gali būti atidėta donorystės pradžia, jei tik gali pateikti neginčijamų įrodymų, kad... na, supranti. Tai štai, Keite, ką noriu tau pasakyti. Būtų visiškai suprantama, jei tu kartais būtum pagalvojusi, kas atsitiktų, jei mudu su Tomiu kada nors nuspręstume išsiskirti. Ne, nesuprask manęs neteisingai, – kol kas skirtis mes neketiname. Tačiau manau, jog

būtų visiškai natūralu, jei tu retkarčiais apie tai bent jau pagalvotum. Matai, Keite, turi suprasti, jog Tomio požiūris į tave visiškai kitoks. Jis tave labai mėgsta ir mano, kad tu nuostabus žmogus. Bet žinau, kad jis neįsivaizduoja tavęs kaip galimos savo merginos. Be to... – čia Rūta trumpai nutilo, atsiduso ir pridūrė: – Be to, juk Tomį ir pati puikiai pažįsti. Jis gali labai susinervinti.

– Ką turi omenyje? – iš nuostabos kilstelėjusi antakius pasiteiravau aš.

– Pati turėtum žinoti, apie ką kalbu. Tomiui nepatinka merginos, kurios... Na, supranti, kurios gulinėja tai su vienu, tai su kitu... Tokių dalykų jis tiesiog nemėgsta. Atleisk, Keite, bet turėjau tau pasakyti...

Minutėlę pamąsčiau ir atsakiau:

– Taip, tokius dalykus visuomet geriau žinoti iš anksto.

Palietusi man ranką Rūta pridūrė:

– Žinojau, kad teisingai mane suprasi. Bet taip pat turi žinoti, kad Tomis apie tave labai geros nuomonės. Tikrai.

Norėjau kuo greičiau pakeisti pokalbio temą, bet kaip tyčia paskubomis nesusivokiau, ko čia griebtis. Tarsi atspėjusi mano ketinimus, Rūta ištiesė rankas į priekį, pasirąžė, nusižiovavo ir nukreipė kalbą į šoną:

– Jei kada nors išmoksiu vairuoti automobilį, keliausime į kokią apleistą, mažai gyvenamą vietą. Pavyzdžiui, į Dartmurą. Mes trys, na, galbūt dar Laura ir Hana. Man patiktų apžiūrėti visas tas pelkes ir akivarus.

Dar kelias minutes šnekėjomės, ką veiktume tokioje kelionėje, jei apskritai kada nors į ją išsiruoštume. Paklausiau, kur nakvotume, ir Rūta pasakė, jog išsinuomotume didžiulę palapinę. Atkreipiau jos dėmesį, kad tose vietose kartais pučia

labai stiprus vėjas – naktį jis gali nupūsti mūsų palapinę kaip šapelį. Mudvi nekalbėjome visiškai rimtai, ir kaip tik tuomet aš prisiminiau, kaip kartą Hailšeme, kai dar buvome žemesniojo skyriaus moksleiviai, su panele Džeraldina prie tvenkinio surengėme pikniką. Džeimsas B. buvo pasiųstas iš pagrindinio pastato atnešti torto, kurį buvome iškepę kiek anksčiau, tačiau benešant pakilo vėjas, stiprus gūsis nupūtė visą viršutinį biskvito sluoksnį ir tėškė į rabarbarus. Rūta tvirtino šį nutikimą prisimenanti labai miglotai, o aš, stengdamasi atgaivinti jos atmintį, tariau:

– Svarbiausia – paskui Džeimsas B. susilaukė rimtų nemalonumų, nes nukritęs viršutinis torto sluoksnis buvo aiškus įrodymas, kad jis ėjo rabarbarų taku.

Rūta nustebusi pažvelgė į mane ir paklausė:

– Na ir kas? Kas čia bloga – eiti rabarbarų taku?

Jos nuostaba buvo tokia apsimestinė, o ištarti žodžiai – tokie apgaulingi, kad tai nebūtų praslydę pro akis net atsitiktiniam mūsų pokalbio besiklausančiam smalsuoliui, jei toks kur nors čia būtų tūnojęs. Neslėpdama susierzinimo aš tik atsidusau:

– Liaukis, Rūta. Negali būti, kad ir tai pamiršai. Juk puikiai žinai – tasai takas buvo už Hailšemo teritorijos ribos.

Galbūt pasakiau tai kiek per šiurkščiai. Šiaip ar taip, Rūta nė neketino nusileisti. Ji ir toliau apsimetinėjo nieko neprisimenanti, o aš vis labiau niršau. Ir ji neištvėrusi pratrūko:

– Koks skirtumas! Ir apskritai – kuo čia dėtas rabarbarų takas? Geriau grįžk prie to, ką norėjai man pasakyti.

Paskui, jei gerai prisimenu, mudvi toliau kalbėjomės gana draugiškai, o neilgai trukus tirštėjant sutemoms tuo pačiu taku grįžome į Ūkį. Bet atmosfera taip ir liko slogi, ir kai prie

Juodosios daržinės atsisveikinome, išsiskyrėme be įprastų bakstelėjimų viena kitai į ranką ir petį.

Netrukus po to aš apsisprendžiau, o kartą tai padariusi daugiau nesvyravau ir dėl to sprendimo nesigailėjau. Tiesiog vieną rytą atsikėlusi priėjau prie Keferso ir pasakiau norinti mokytis ir tapti slaugytoja. Pasirodė, kad tai stebėtinai paprasta. Jis kaip tik žingsniavo per kiemą, sunkiai vilkdamas šiltus guminius purvu aplipusius batus, kažką bambėdamas po nosimi ir pirštais įsikibęs į drabužio apvadą. Priėjau ir pasakiau tai, o jis tylomis nudėbė mane tokiu žvilgsniu, tarsi būčiau paprašiusi duoti daugiau malkų. Paskui kažką suniurnėjo, ir aš supratau, kad po pietų turiu užeiti pas jį užpildyti popierių. Visai paprasta.

Žinoma, paskui teko šiek tiek palaukti, bet, kartą pradėti, reikalai judėjo į priekį, ir staiga į viską – ir į Ūkį, ir į visus jo gyventojus – ėmiau žiūrėti visai kitomis akimis. Dabar buvau viena iš tų, kurie greitai išvažiuos, ir visi tai žinojo. Galbūt Rūta tikėjosi, jog susėdusios valandų valandas šnekėsimės apie mano ateitį; galbūt jai nuoširdžiai atrodė, jog gali mane paveikti, kad apsispręsčiau vienaip arba kitaip. Bet aš stengiausi laikytis atokiau ir nuo jos, ir nuo Tomio. Su Tomiu paskutinėmis dienomis taip ir nepasikalbėjome iš širdies, ir nejučia atėjo laikas su visais atsisveikinti.

TREČIA DALIS

18 SKYRIUS

Apskritai imant, slaugytojos darbas man tiko. Netgi galima sakyti, kad padėjo atsiskleisti patiems geriausiems mano asmenybės bruožams. Bet yra žmonių, kurie iš prigimties į tai nelinkę, ir jiems slaugytojo darbas tampa tikra kankyne. Dažniausiai iš pradžių savo užduoties jie imasi aktyviai ir noriai, bet praėjus kuriam laikui nuolatinė akistata su donorų kančiomis ir nerimu pakerta jų jėgas. Be to, anksčiau ar vėliau atsitinka taip, kad donoras neišsikapsto, net jei, sakykime, tai jo antroji operacija ir niekas nesitiki ypatingų komplikacijų. Kai donoras miršta taip netikėtai, menkai tepaguodžia tiek geranoriški kitų slaugytojų žodžiai, tiek laiškas, kuriame rašoma, kad jie visiškai tikri, jog padarei visa, ką galėjai, ir tavo darbui jokių priekaištų neturi. Vis tiek kelias pirmąsias dienas jautiesi demoralizuota. Vieni iš mūsų gana greitai išmoksta įveikti šią krizę, o kitiems, pavyzdžiui, kad ir Laurai, – to nepavyksta padaryti niekados.

Be to, nereikia pamiršti ir vienatvės. Juk augai nuolat apsupta daugybės žmonių, tai buvo vienintelė tau pažįstama aplinka, ir staiga tampi slaugytoja. Valandų valandas praleidi viena automobilyje, keliaudama iš centro į centrą, iš ligoninės

į ligoninę, nakvoji įlindusi į miegmaišį ir neturi kam išsipasakoti, neturi su kuo pasidalyti savo rūpesčiais, netgi neturi su kuo drauge pasijuokti. Retkarčiais netyčia susitinki mokinį, kurį kadaise pažinai, – dabar jis slaugytojas arba donoras, – bet pasišnekėti tiesiog nėra kada. Tu visuomet skubi ir esi pernelyg išsekusi, kad leistumeisi į gilų nuoširdų pokalbį. Ilgos vienatvėje praleistos valandos, nuolatinės kelionės ir bemiegės naktys netrukus tampa neatskiriama tavo asmenybės dalimi, ir tada iš judesių bei kalbos manieros jau kiekvienas nesunkiai atpažįsta, jog esi slaugytoja.

Ne, jokiu būdu negalėčiau tvirtinti, kad manęs visa tai nepaveikė, bet aš išmokau prie šių aplinkybių prisitaikyti ir gyventi toliau. O kai kuriems slaugytojams taip ir nepavyko priprasti – jie nesugebėjo išsiugdyti reikiamo požiūrio į visus tuos dalykus. Vos užmetęs akį gali pasakyti, kad dauguma jų savo darbą atlieka mechaniškai, nekantriai laukdami tos dienos, kai jiems bus leista mesti slaugytojo darbą ir tapti donorais. Man net nejauku, kad daugelis įžengę į ligoninę tarsi sugniūžta. Jie nežino, ką pasakyti gydytojams, jie nesugeba pakelti balso ir užtarti donoro, kuriuo rūpinasi. Tad ar verta stebėtis, kad reikalams pakrypus į blogąją pusę jie susinervina ir dėl visko kaltina save? Aš pati stengiuosi pernelyg neįkyrėti, bet žinau, kaip kalbėti ir elgtis, kad prireikus mano balsas būtų išgirstas. Nutikus nelaimei aš, žinoma, jaučiuosi prislėgta, tačiau bent jau galiu pasiguosti padariusi visa, kas įmanoma, ir žvelgti objektyviai.

Tiesą sakant, man pavyko priprasti netgi prie vienatvės. Tai nereiškia, kad pasibaigus šiems metams, kai jau nedirbsiu slauge, aš neieškosiu žmonių draugijos. Bet man patinka tasai jausmas, kuris apima, kai sėdu į savo nediduką automobilį ir

žinau, jog artimiausias kelias valandas vienintelė mano draugija bus kelias, neaprėpiamas apsiniaukęs dangus ir mano pačios svajos. O jei atsiduriu mieste ir turiu kelias minutes laisvo laiko, labai mėgstu vaikštinėti ir žvalgytis į parduotuvių vitrinas. Kambaryje, kuriame gyvenu, turiu net keturias stalines lempas – visos jos skirtingų spalvų, bet visiškai vienodo dizaino, jų stovai rumbuoti, lankstūs, ir gali juos sukioti kaip panorėjęs. Tad gali būti, jog taip klaidžiodama ieškau parduotuvės, kurios vitrinoje stovėtų dar viena lygiai tokia pati lempa, – ne tam, kad ją pirkčiau, bet kad galėčiau palyginti su tomis, kurias turiu namuose.

Kartais taip pasineriu į vienatvę, kad jei netikėtai susitinku kokį pažįstamą, mane tarsi ištinka lengvas šokas ir reikia kelių minučių prisitaikyti prie naujos situacijos. Kaip tik taip atsitiko ir vieną rytą beeinant per vėjo užpučiamą automobilių aikštelę netoli degalinės, kai pastebėjau Laurą, sėdinčią prie automobilio vairo ir tuščiu žvilgsniu žiūrinčią į autostradą. Mudvi skyrė dar gerokas atstumas, ir trumpą akimirką buvau linkusi apsimesti, kad jos nepastebėjau, ir praeiti pro šalį, nors nesimatėme ištisus septynerius metus, nuo pat tos dienos, kai palikau Ūkį. Suprantu, tai gana keista reakcija, ypač turint omenyje, jog kadaise ji buvo viena iš artimiausių mano draugių. Kaip jau sakiau, šitaip pasielgti, matyt, nusprendžiau iš dalies todėl, kad nemėgstu būti pažadinta iš savo svajų ir prievarta grąžinta realybėn. Tačiau tik iš dalies. Man rodos, jog kai pamačiau Laurą bejėgiškai susmukusią vairuotojo sėdynėje, tą pačią sekundę man dingtelėjo, jog ji bus tapusi kaip tik viena iš tokių slaugytojų, apie kuriuos ką tik pasakojau, ir, tiesą sakant, nelabai troškau apie tai sužinoti ką nors daugiau.

Aišku, galų gale priėjau. Kai ėmiau artintis prie jos automobilio su užpakalinėmis durelėmis, atsidarančiomis į viršų, stovinčio kiek atokiau nuo kitų mašinų, į veidą pūtė žvarbokas vėjas. Laura vilkėjo beformę striukę su gobtuvu, o plaukai (dabar jie buvo kur kas trumpesni nei kadaise) buvo užkritę jai ant kaktos. Kai pabeldžiau į lango stiklą, ji nei krūptelėjo, nei bent kiek nustebo, po tiek metų staiga vėl mane išvydusi. Atrodė, kad ji čia sėdi ir laukia, – na, gal ne manęs, tačiau bent jau žmogaus, kurį pažįsta iš senų laikų. O kai galop pasirodžiau aš, pirmoji jai dingtelėjusi mintis, regis, buvo: „Pagaliau!" Mat aiškiai mačiau, kaip ji atsidususi gūžtelėjo pečiais, o paskui, nė kiek nesumišusi, neskubėdama atidarė dureles.

Mudvi šnekėjomės gal dvidešimt minučių: atsisveikinau su Laura pačią paskutinę akimirką, kai ilgiau delsti jau tikrai negalėjau. Pokalbis sukosi daugiausia apie ją: kokia ji nuvargusi, kaip sunku jai slaugyti vieną iš savo donorų, kaip labai ji nemėgsta vienos ar kitos slaugės arba gydytojo. Aš vis laukiau, dar tikėdamasi bent trumpai išvysti senąją Laurą, – jos šelmišką šypseną ir neprilygstamą sąmojį, – bet veltui. Dabar ji bėrė žodžius greičiau nei kadaise, ir nors atrodė, kad jai malonu mane matyti, man susidarė įspūdis, jog Laurai ne taip jau ir svarbu, ar automobilyje šalia jos sėdžiu aš, ar kas nors kitas, – svarbiausia išsikalbėti.

Galbūt mudvi abi jautėme, jog prisiminti senas dienas dabar būtų pernelyg pavojinga, todėl vengėme apie tai bent žodžiu užsiminti. Bet galų gale susigriebėme besikalbančios apie Rūtą, kurią prieš kelerius metus Laura buvo sutikusi klinikoje, kai ši dar buvo slaugytoja. Ėmiau jos klausinėti, kaip tuomet Rūta atrodė ir kaip elgėsi, bet Laura pasirodė tokia nešneki, jog netekusi kantrybės tariau:

– Klausyk, bet apie ką nors judvi *turėjote* kalbėtis.

Laura tik sunkiai atsiduso.

– Juk pati žinai, kaip būna, – pagaliau atsiliepė. – Mes abi skubėjome. – O paskui dar pridūrė: – Šiaip ar taip, prieš išvykdamos iš Ūkio irgi nebuvome neperskiriamos draugės. Tad gali būti, kad po tiek metų viena kitą sutikusios irgi nebuvome pernelyg sužavėtos.

– Nė nežinojau, kad ir judvi buvote susipykusios, – prisipažinau aš.

Laura tik abejingai gūžtelėjo pečiais.

– Argi dėl to verta stebėtis? Juk pameni, kokia anuomet buvo Rūta. O kai tu išvažiavai, ji dar labiau pasiuto. Pati žinai, Rūta nuolat visiems nurodinėdavo, ką daryti, tad aš stengiausi laikytis nuo jos atokiau, ir tiek. Mudvi niekad nebuvome įkibusios viena kitai į gaurus. Tai sakai, kad nuo to laiko taip ir nebuvai jos sutikusi?

– Ne, nebuvau. Keista – mudvi nė karto nebuvome susitikusios nė porai minučių.

– Taigi, tikrai keista. Šiaip jau būtume galėję tikėtis, jog vieni su kitais susitiksime kur kas dažniau. Pavyzdžiui, Haną mačiau net kelis kartus. Maiklą H. – irgi. – Paskui ji dar pridūrė: – Girdėjau šnekant, esą po pirmos operacijos Rūta labai sunkiai stojosi ant kojų. Tikriausiai tai tik gandas, bet mano ausis jis yra pasiekęs ne kartą.

– Aš irgi girdėjau, – linktelėjau.

– Vargšelė Rūta.

Kelias minutes mudvi sėdėjome tylėdamos, paskui Laura paklausė:

– Ar tai tiesa, Keite? Ar tiesa, kad jie tau leidžia pačiai pasirinkti donorus?

Ji uždavė man šį klausimą nė kiek nepriekaištaudama, kaip kartais darydavo kiti, tad pritariamai linktelėjau ir atsakiau:

– Ne visada. Bet aš gerai rūpinausi keliais donorais, todėl kartais turiu teisę pareikšti pageidavimą.

– Bet jei gali pasirinkti donorus, – neatstojo Laura, – kodėl nenori tapti Rūtos slaugytoja?

Aš tik gūžtelėjau pečiais.

– Galvojau apie tai. Bet man neatrodo, jog tai gera mintis.

Laura neslėpė sutrikimo. Ji vėl prabilo:

– Bet juk jūs su Rūta... jūs buvote tokios artimos draugės...

– Taigi, man irgi taip atrodė... Bet žinai, Laura, man su ja bendrauti sekėsi lygiai taip pat, kaip ir tau. Prieš išvykstant iš Ūkio mudvi jau nebuvome tokios geros draugės.

– Na gerai, bet juk visa tai buvo taip seniai. O tada Rūtai buvo labai sunku. Be to, girdėjau, kad ji su savo slaugytojais turėjo nemažai bėdų. Jie daug kartų keitė jai slaugytojus...

– Jei atvirai, manęs tai nė kiek nestebina, – atšoviau. – O ar pati galėtum tai įsivaizduoti? Ar sutiktum tapti Rūtos slaugytoja?

Laura nusijuokė, akimirką jos akys šelmiškai blykstelėjo, ir aš jau pamaniau, ar tik pagaliau neišgirsiu kokio iš koto verčiančio sąmojo. Bet paskui jos žvilgsnis vėl apsiniaukė – ji tiesiog sėdėjo bejėgiškai nuleidusi rankas ir atrodė nuvargusi.

Mes dar šiek tiek pasikalbėjome apie Lauros problemas, daugiausia apie vieną medicinos seserį, kuri, atrodo, neturėjo jai akies. Paskui man jau reikėjo eiti, aš ištiesiau ranką atsidaryti automobilio durelių ir pažadėjau, kad susitikusios kitą kartą pasikalbėsime ilgiau. Tačiau tiek ji, tiek aš puikiai suvokėme ir tai, apie ką nė žodžiu nebuvome viena kitai užsiminusios: manau, abi jautėme, kad neturėtume štai taip išsi-

skirti. Tiesą sakant, dabar nė neabejoju, jog tuomet mudvi abi galvojome lygiai tą patį. Laura man tarė:

– Kaip keista. Kai pagalvoji, jog dabar ten jau nieko neliko...

Aš pasisukau taip, kad matyčiau jos veidą.

– Taip, tai tikrai keista, – atsakiau. – Nors, kai pagalvoji, dabar visa tai neturėtų rūpėti. O vis tiek rūpi.

– Suprantu, aš irgi panašiai jaučiuosi.

Ir tada, pakeitusios temą, mudvi pagaliau prakalbome apie Hailšemo uždarymą, ir tai akimirksniu mudvi suartino. Pagautos impulso, mes apsikabinome, ne tiek norėdamos viena kitą nuraminti bei paguosti, kiek stengdamosi patvirtinti, kad Hailšemas vis dar gyvuoja mudviejų atmintyje. Paskui išlipau ir nuskubėjau prie savo automobilio.

Gandus apie Hailšemo uždarymą pirmą kartą išgirdau gal metai prieš susitikdama Laurą. Besikalbant su vienu iš donorų ar slaugytojų, šis gana abejingai apie tai užsiminė, tarsi būtų įsitikinęs, kad man tai ne naujiena. Mestelėjo kažką panašaus: „Juk ir tu mokeisi Hailšeme, ar ne? Ar tai tikrai tiesa?" Paskui vieną dieną išeidama iš Safolko klinikos susidūriau su Rodžeriu K., kuris buvo vieneriais metais jaunesnis, ir jis man galutinai patvirtino, jog tai tiesa – Hailšemas tikrai bus panaikintas. Tai galėjo įvykti bet kada, o pastatus ir mokyklai priklausančią žemę buvo ketinama parduoti kažkokiam viešbučių tinklui. Puikiai pamenu, ką atsakiau, kai Rodžeris man apie tai papasakojo. Aš paklausiau: „O kas laukia Hailšemo mokinių?" Rodžeris, matyt, suprato, jog kalbu apie tuos, kurie tenai dar mokosi, mažuosius, dar visiškai priklausomus nuo savo mokytojų, tad nutaisęs labai susirūpinusį veidą ėmė samprotauti, esą jie tikriausiai bus perkelti į kitas šalyje vei-

kiančias panašias mokyklas, nors kai kurios iš jų nė iš tolo neprilygsta Hailšemui. Bet aš, žinoma, turėjau omenyje visai ne tai. Kalbėjau apie *mus*, apie visus mokinius, kurie tenai užaugo drauge su manimi ir dabar, pasklidę po visą šalį, dirbo slaugytojais arba buvo donorai; taip, jie buvo išsibarstę, bet tam tikra prasme juos vienijo vieta, kurioje užaugo.

Tą naktį, bandydama užmigti savo miegmaišyje, vis galvojau apie tai, kas man buvo nutikę prieš kelias dienas. Atvykau į pajūrio miestelį šiauriniame Velse. Visą rytą smarkiai lijo, bet po priešpiečių nustojo, o netrukus netgi švystelėjo saulė. Kaip tik buvau begrįžtanti tenai, kur palikau savo automobilį, žingsniavau vienu iš tų ilgų ir tiesių kelių, kurie tokiuose miesteliuose paprastai driekiasi palei jūrą. Žmonių aplink, galima sakyti, nebuvo, tad puikiai galėjau apžvelgti prieš akis besitęsiančią šlapių grindinio akmenų liniją. Po kelių minučių gal per trisdešimt jardų nuo manęs sustojo furgonas ir iš jo išlipo vyras su klouno kostiumu. Jis atidarė užpakalines furgono duris ir ištraukė visą ryšulį – gal kokį tuziną – helio dujų pripūstų balionų; paskui, vienoje rankoje laikydamas balionus, kita ranka jis kažko ieškodamas pasirausė furgone. Priėjusi arčiau pastebėjau, kad balionai turi veidus ir netgi ausis ir atrodo nelyginant nedidukas padaužų būrelis, besispiečiantis savo šeimininkui virš galvos ir laukiantis paliepimų.

Klounas atsitiesė, uždarė užpakalines furgono duris ir žengė ta pačia kryptimi, kuria ėjau aš, per kelis žingsnius priekyje, vienoje rankoje nešdamasis nedidelį lagaminėlį, kitoje laikydamas balionus. Pajūrio gatvė buvo ilga ir tiesi, ir aš žingsniavau paskui tą vyrą ilgai, man rodės, visą amžinybę. Kartais pasijusdavau šiek tiek nepatogiai, kelis kartus man netgi toptelėjo, kad klounas galėtų atsigręžti į mane ir ką nors

pasakyti. Bet kadangi man iš tikro reikėjo eiti šita gatve, ne kažin ką galėjau pakeisti. Tad valandėlę taip ir žingsniavome – tik klounas ir aš – ėjome, regis, niekada nesibaigsiančiu, nuo rytą praūžusio lietaus dar šlapiu šaligatviu, o aukštai iškilę balionai visą laiką trankėsi vienas į kitą, atsukę man iki ausų išsiviepusius savo veidus. Kartkartėmis mano žvilgsnis užkliūdavo už sugniaužtos vyro saujos, kurioje susibėgusios visos balionų virvelės, ir aiškiai mačiau, kad jis apdairiai buvo susukęs jas taip, kad būtų patogu laikyti ir nė viena neišslystų. Bet man vis tiek buvo neramu, kad viena iš virvelių gali ištrūkti, balionas atsiskirti nuo kitų ir imti kilti į debesų aptrauktą dangų.

Tą vakarą po pokalbio su Rodžeriu gulėjau plačiai atmerktomis akimis ir mintyse vėl mačiau ore plaukiančius balionus. Galvojau apie Hailšemo mokyklą, kuri netrukus bus uždaryta, ir apie tai, kas nutiktų, jeigu kas nors, pritykinęs su žirklėmis, nukirptų susipynusias balionų virveles kaip tik toje vietoje, kur jų nepasiekia vyro gniaužtai. Jei taip atsitiktų, balionai taptų laisvi, ir visi ryšiai, būrę juos į vieną krūvą, akimirksniu išnyktų. Perduodamas man su Hailšemu susijusias naujienas, Rodžeris netiesiogiai užsiminė, kad, jo supratimu, mums visiems, buvusiems tos mokyklos mokiniams, dabar tai neturėtų būti taip svarbu. Tam tikra prasme jis galbūt buvo teisus. Ir vis dėlto mane gerokai baugino ir trikdė mintis, jog Hailšeme viskas sugriuvo ir niekas neteka sena vaga, kaip anksčiau; kad, pavyzdžiui, panelė Džeraldina jau neveda žemesniojo skyriaus mokinių pasivaikščioti prie šiaurinės žaidimų aikštės.

Net ir praėjus keliems mėnesiams po mudviejų su Rodžeriu pokalbio, aš dažnai apie tai galvodavau: apie Hailšemo

uždarymą ir visas jo pasekmes. Man rodos, vis aiškiau ėmiau suvokti, kad daugelio dalykų, kuriems padaryti įsivaizdavau turinti begalę laiko, turiu imtis nedelsdama arba amžiams juos užmiršti. Ne, nepasakyčiau, jog puoliau į paniką. Bet Hailšemui grimztant vis giliau į praeities ūkanas, mums, buvusiems jo mokiniams, viskas pasikeitė iš esmės. Štai kodėl Lauros pasakyti žodžiai, esą galėčiau tapti Rūtos slaugytoja, taip labai mane paveikė, nors tuo metu jos pasiūlymas atrodė visiškai absurdiškas. Ir vis dėlto viena mano asmenybės dalis, matyt, jau buvo apsisprendusi, o Lauros žodžiai tik praskleidė šį sprendimą dengiančią skraistę ir viską iškėlė į dienos šviesą.

Praėjus vos kelioms savaitėms po susitikimo su Laura, aš atvykau į Douverio reabilitacijos centrą – modernią baltomis blizgančiomis plytelėmis išklijuotą gydymo įstaigą, kurioje sveiko Rūta. Nuo pirmosios Rūtos operacijos, kuri, kaip man užsiminė Laura, toli gražu nebuvo lengva, buvo praslinkę gal du mėnesiai. Kai įėjau į palatą, Rūta, vilkinti naktiniais marškiniais, plačiai man nusišypsojo sėdėdama ant lovos krašto. Ji netgi pamėgino atsistoti ir mane apkabinti, bet, matyt, pervertino savo jėgas ir čia pat vėl klestelėjo ant lovos. Paskui Rūta man pasakė, kad atrodau tiesiog puikiai ir kad man labai tinka naujoji šukuosena. Atsilygindama aš taip pat ištariau jai kelis malonius žodelius, ir dar gerą pusvalandį, kaip man atrodė, mudvi nuoširdžiai džiaugėmės susitikusios ir galinčios pasišnekėti. Kalbėjomės apie daug ką, prisiminėme Hailšemą, Ūkį, pasipasakojome, ką abi nuo to laiko veikėme, ir mane apėmė jausmas, kad galėtume taip kalbėtis be galo. Kitaip sa-

kant, pirmas mudviejų susitikimas po ilgos pertraukos teikė daug vilčių ir buvo kur kas šiltesnis, nei drįsau tikėtis.

Nereikia nė sakyti, jog tą pirmąjį kartą mes nė žodžiu neužsiminėme apie tai, kaip anuomet mudviem teko išsiskirti. Jei būtume griebusios jautį už ragų ir iš karto pradėjusios nuo to, kas žino – gal mūsų santykiai toliau būtų klostęsi visiškai kitaip? Tačiau šią temą mes tiesiog aplenkėme, o valandėlę šnektelėjus pasidarė aišku, jog abi sutinkame apsimesti ir elgtis taip, tarsi tarp mūsų niekad nebūtų buvę jokių nesusipratimų.

Toks elgesys buvo visiškai suprantamas ir puikiausiai tiko pirmam susitikimui po ilgų metų. Bet kai oficialiai tapau Rūtos slaugytoja ir ėmiau matytis su ja beveik kasdien, mano širdyje vis stiprėjo jausmas, kad vis dėlto ne viską iki galo išsiaiškinome. Ilgainiui nusistovėjo tokia tvarka, jog pas Rūtą atvažiuodavau tris ar keturis kartus per savaitę, visada vėlyvą popietę, atsiveždavau mineralinio vandens bei pakelį jos mėgstamų sausainių, ir, atrodo, viskas turėjo eiti kaip sviestu patepta, bet iš pradžių taip toli gražu nebuvo. Būdavo, pradedame kalbėtis kokia nors visai neutralia tema ir nežinia kodėl staiga abi nutylame; arba, jei mums vis dėlto pavyksta palaikyti pokalbį, kuo toliau kalbamės, tuo jis darosi nenatūralesnis, o mes abi imame vis atsargiau rinkti žodžius.

Ir štai vieną popietę, žingsniuodama koridoriumi pas Rūtą, staiga išgirdau, jog vonios kambaryje priešais jos palatą kažkas prausiasi po dušu. Nuojauta man sakė, kad tai Rūta, tad įėjau į palatą ir ėmiau laukti, sustojusi prie lango ir nukreipusi žvilgsnį į namų stogus. Maždaug po penkių minučių tarpduryje pasirodė susisupusi į rankšluostį Rūta. Tiesą sakant, taip

anksti ji manęs nelaukė, tikėjosi, kad atvyksiu tik po valandos. Jei atvirai, bet kuri iš mūsų, ką tik nusimaudžiusi po dušu ir prisidengusi kūną vien rankšluosčiu, yra jautri ir jaučiasi šiek tiek pažeidžiama. Vis dėlto staiga baimės iškreiptas jos veidas mane gerokai pribloškė. Čia turėčiau jums kai ką paaiškinti. Neslėpsiu, tikėjausi, jog radusi mane laukiančią palatoje Rūta truputį nustebs. Bet svarbiausia, kad pamačiusi savo palatoje žmogų ir supratusi, jog tai aš, dar akimirką ar net kelias ji stovėjo įrėmusi į mane žvilgsnį, kuriame atsispindėjo jei ne baimė, tai aiškiai matomas santūrumas ir atsargumas. Pasijutau taip, tarsi Rūta jau seniai būtų laukusi, kad padaryčiau jai ką nors bloga, o dabar būtų išmušusi kaip tik ta lemtinga valanda.

Jau po kelių sekundžių ji nusuko akis į šoną ir mes vėl kalbėjomės lyg niekur nieko, bet giliai širdyje šis nutikimas mus abi gerokai sukrėtė. Supratau, kad Rūta manimi nepasitiki, ir – bent jau man taip pasirodė – iki šios akimirkos pati šito aiškiai nesuvokė. Šiaip ar taip, nuo tos dienos mudviejų santykiai darėsi vis santūresni. Atrodė, tarsi mes būtume išsidavusios, atvirai išsakiusios tai, kas mums rūpi, bet atmosfera nebūtų nė kiek praskaidrėjusi, greičiau priešingai – tarsi tik dabar iki galo būtume suvokusios visa, kas buvo tarp mūsų įvykę. Netrukus padėtis dar pablogėjo: prieš eidama pas Rūtą, kelias minutes dar pasėdėdavau savo automobilyje, stengdamasi susitvardyti ir sukaupti jėgas, sakytum, manęs būtų laukęs sunkus išmėginimas. Ir štai, po vieno Rūtos sveikatos patikrinimo, kai spengiant mirtinai tylai peržiūrėjome tyrimų rezultatus ir vis dar nepratardamos nė žodžio susėdome pailsėti, mintyse rimtai svarsčiau galimybę jiems pranešti, jog su šia donore, deja, neradau bendros kalbos ir todėl nebegaliu

būti jos slaugytoja. Bet staiga viskas vėl apsivertė aukšyn kojom, ir šįkart dėl visko buvo kaltas paprasčiausias laivas.

Dievai žino, kodėl viskas taip pasisuka. Kartais ledus pralaužia koks nors pokštas, kartais išgirstas gandas. Per kelias dienas jis apskrieja visus reabilitacijos centrus šalyje, ir staiga visi donorai kaip susitarę ima kalbėti tik apie tai, ką išgirdo. Šįkart kaip gaisras išplitęs gandas buvo susijęs su laivu. Pirmą kartą apie jį išgirdau iš kelių savo donorų šiauriniame Velse. Paskui, po kelių dienų, tą patį man ėmė pasakoti ir Rūta. Kai pamačiau, jog pagaliau radome temą pasikalbėti, man iškart palengvėjo, todėl klausiausi susidomėjusi ir taip paskatinau ją kalbėti toliau.

– Tasai vaikinas, gulintis kitame aukšte... – tarškė ji. – Jo slaugytojas pats ten buvo ir viską matė savo akimis. Jis tvirtina, esą laivas – visai netoli nuo kelio, tad kiekvienas ten nuvykęs nesunkiai jį surastų. Jis tiesiog įstrigęs liūne, – matyt, užplaukė ant seklumos.

– O kaip jis ten atsidūrė? – paklausiau.

– Iš kur man žinoti? Gal tie, kuriems jis priklauso, norėjo jo atsikratyti?.. O gal per potvynį, kai vanduo buvo gerokai pakilęs, srovė jį ten atnešė, ir paskui laivas užplaukė ant seklumos. Kas žino? Sako, tai senas žvejų laivas. Jame yra nedidelė kajutė, kurioje vargais negalais sutilptų pora žvejų, jūroje užklupus audrai.

Paskui, kai tik ateidavau aplankyti, Rūta kaskart užvesdavo kalbą apie laivą. Galų gale vieną popietę, kai ji man vėl ėmė pasakoti, esą vieną čia esantį donorą slaugytojas nusivežė apžiūrėti laivo, aš neištvėrusi tariau:

– Klausyk, juk žinai, jog tas laivas ne taip arti nuo čia. Automobiliu tektų važiuoti visą valandą, o gal ir pusantros.

– Na, aš neprašiau tavęs, kad ten nuvyktume. Žinau, kad turi rūpintis ir kitais donorais.

– Bet tu norėtum pamatyti tą laivą. Juk norėtum, ar ne, Rūta?

– Neatsisakyčiau. Tiesą sakant, norėčiau. Čia, reabilitacijos centre, visos dienos vienodos. Taip, būtų šaunu prasiblaškyti ir pamatyti šį tą nauja.

– Kaip manai, – atsargiai, stengdamasi, kad ji mano balse neišgirstų nė pėdsako sarkazmo, vėl paklausiau aš, – jeigu jau vis tiek važiuotume į tą pusę, ar nevertėtų mums užsukti ir pas Tomį? Ar matei žemėlapyje, kad centras, kuriame jis dabar yra, visai prie pat kelio į tą vietą, kur, kaip kalbama, įstrigęs laivas?

Iš pradžių Rūtos veido išraiška nė kiek nepasikeitė.

– Manau, būtų verta pagalvoti, – atsiliepė ji ir nusijuokusi pridūrė: – Liaukis, Keite, tą laivą noriu pamatyti visai ne todėl, kad pakeliui galėtume užsukti pas Tomį. Noriu ten nuvykti, nes man įdomus pats laivas. Visą laiką buvau tampoma iš vieno reabilitacijos centro į kitą. Paskui mane uždarė čia. Kai šitaip gyveni, tokie dalykai kaip ant seklumos užplaukęs ir įstrigęs laivas tau pradeda reikšti daugiau nei kitiems. Bet tu teisi, aš žinojau. Žinojau, kad Tomis yra Kingsfyldo centre.

– Ar tikrai nori jį pamatyti?

– Taip, – nė kiek nedvejodama ir žvelgdama tiesiai man į akis atsakė Rūta. – Taip, noriu. – Ir čia pat tyliai pridūrė: – Jau seniai to vaikino nemačiau. Kai palikome Ūkį, taip ir nebuvome susitikę.

Ir tada pagaliau mudvi pasikalbėjome apie Tomį. Ne, mes negrįžome į praeitį ir nesistengėme prisiminti visko, kas buvo, tad ne kažin ką nauja sužinojau. Bet, man rodos, tiek Rūta, tiek aš, pagaliau vėl pajudinusios šią temą, pasijutome kur kas geriau. Rūta papasakojo, kad man išvykus iš Ūkio dar tą patį rudenį ji pasekė mano pavyzdžiu, ir prieš išvažiuojant jų santykiai su Tomiu visai atšalo.

– Kadangi mokytis slaugos mes vis tiek vykome į skirtingas vietas, – paaiškino ji, – mums nebuvo jokios prasmės daug apie tai šnekėti ir visiems paskelbti, kad mes – nebe pora. Pasilikome kartu iki tos dienos, kai atėjo laikas išvažiuoti.

Tuo mūsų pokalbis iš esmės baigėsi, ir nė viena neturėjome ypatingo noro prie jo grįžti.

Kai Rūta pirmą kartą prakalbo apie pelkėje įstrigusį laivą, į galimybę ten nuvykti aš žiūrėjau gana santūriai. Bet per kitas kelias savaites ji nuolat apie tai užsimindavo, mūsų planai palengva darėsi konkretesni, ir pagaliau aš paprašiau savo pažįstamo perduoti žinutę Tomio slaugytojui, kad nors pats Tomis yra sakęs to nenorintis, kitą savaitę kurią nors popietę mes užsuksime į Kingsfyldą.

19 SKYRIUS

Tuo metu, galima sakyti, nebuvau nė karto lankiusis Kingsfylde, tad bevažiuojant mudviem su Rūta teko dažnokai žvilgčioti į kelių atlasą. Vis dėlto atvykome pavėlavusios vos kelias minutes. Tada Kingsfyldo reabilitacijos centras buvo įrengtas tikrai ne kažin kaip, ir jei ne asociacijos, šios įstaigos man keliamos dabar, tai tikrai nebūtų ta vieta, kurią svajočiau aplankyti. Šis centras toli nuo visų kelių, jį gana sunku pasiekti, o kai pagaliau ten patenki, vieta pasirodo toli gražu ne tokia rami ir tyli, kaip buvo galima tikėtis. Ausis nuolat pagauna transporto, dundančio greitkeliais už centro tvoros, triukšmas – susidaro įspūdis, kad jie šios įstaigos iki galo taip ir nerekonstravo. Į daugelį donorų kambarių neįmanoma įvažiuoti su invalido vežimėliu, be to, jie dažniausiai arba baisiai tvankūs, arba vėjo perpučiami. Vonios kambarių čia nepakanka, o ir tie patys paprastai nešvarūs, pernelyg nutolę nuo donorų kambarių, žiemą juose baisiai šalta. Žodžiu, Kingsfyldo nė iš tolo negalima lyginti su Rūtos reabilitacijos centru Douveryje, kurio sienos išklijuotos blizgančiomis plytelėmis, o langai turi dvigubus stiklus ir pasukus rankeną hermetiškai užsidaro.

Gerokai vėliau, kai Kingsfyldas tapo prašmatnia ir jaukia gydymo įstaiga, kokią mes pažįstame dabar, klaidžiodama po vieną iš administracinių pastatų netikėtai aptikau įrėmintą nespalvotą nuotrauką. Ši vieta buvo nufotografuota prieš rekonstruojant, kai čia dar buvo ne reabilitacijos centras, o paprastų žmonių šeimoms skirta vasarvietė. Nuotrauka greičiausiai buvo šešto dešimtmečio pabaigos ar septinto pradžios, joje galėjai matyti didelį stačiakampį baseiną, o jame – visus tuos laimingus žmones, vaikus ir jų tėvus, besitaškančius vandenyje ir puikiai leidžiančius laiką. Aplink baseiną visur betonas, bet žmonės pasiėmę šezlongus ir gultus, o kai kurie, norėdami likti pavėsyje, pasistatę didžiulius skėčius nuo saulės. Kai pirmą kartą išvydau tą nuotrauką, ne iš karto supratau, jog man prieš akis – ta reabilitacijos centro vieta, kurią donorai dabar vadina aikšte ir kurioje atsiduri vos įvažiavęs į šios įstaigos teritoriją. Žinoma, baseinas dabar užpiltas žemėmis, bet jo kontūrai dar matyti, be to, viename gale jie paliko, – ir tai bene geriausiai liudija, jog čia tvyro nebaigtų darbų atmosfera, – metalinę konstrukciją, kur kadaise buvo įrengtas tiltelis nardytojams. Tik pamačiusi nuotrauką galutinai suvokiau, kas tai per metalinė konstrukcija ir kam ji buvo reikalinga; dar ir dabar kaskart, kai ją pamatau, negaliu sutramdyti fantazijos ir įsivaizduoju, kaip užsilipęs ant bokštelio plaukikas šoka žemyn ir jo kūnas žnekteli tiesiai ant cemento.

Žvilgtelėjusi į nuotrauką gal nebūčiau taip lengvai atpažinusi aikštės, jei ne baseino fone iškilę iš visų trijų pusių šią teritoriją juosiantys į blindažus panašūs dviejų aukštų pastatai. Matyt, kaip tik juose įsikurdavo atostogauti atvykusios šeimos. Nors, kaip galėjau numanyti, pastatų interjeras nuo tų laikų gerokai pasikeitė, iš lauko jie atrodė beveik visiškai

taip pat. Be to, man rodos, tam tikra prasme aikštė ir dabar ne kažin kiek skiriasi nuo anuomet čia tyvuliavusio baseino. Ši vieta yra pagrindinė reabilitacijos centro bendruomenės viešojo gyvenimo erdvė, į kurią išėję iš savo kambarių donorai traukia įkvėpti tyro oro ir pasiplepėti. Aikštės pakraščiuose stovi keli mediniai pikniko suolai, tačiau – ypač jei pernelyg spigina saulė arba lyja, – donorai mieliau susiburia po gerokai išsikišusiu poilsio salės stogu tolimajame pastato gale, už nardymo tiltelio griaučių.

Tą popietę, kai mes su Rūta išsiruošėme į Kingsfyldą, buvo apsiniaukę, vėsoka, ir kai mūsų automobilis įriedėjo į aikštę, ji buvo visiškai tuščia, tik po stogu šešėlyje buvo matyti susispietusios šešios ar septynios donorų figūros. Kai privažiavusi prie senojo baseino (nors tuomet, žinoma, nė nenutuokiau, kad čia kadaise būta baseino) sustabdžiau automobilį, viena figūra atsiskyrė nuo grupės, ėmė artintis, ir aš iš karto atpažinau Tomį. Jis vilkėjo gerokai išblukusį žalsvą treninginį megztinį ir nuo to laiko, kai paskutinį kartą jį mačiau, atrodė priaugęs kokį stoną* svorio.

Šalia manęs sėdinčią Rūtą trumpą akimirką, rodos, apėmė baimė.

– Ką dabar darysime? – neišlaikiusi paklausė ji. – Išlipsime? Ne ne, geriau nelipkime. Sėdėkime čia ir nejudėkime.

Nė nežinau, ką ketinau daryti, bet kai Rūta tai pasakė, pati nesusivokdama kodėl ir apskritai daug negalvodama, aš tiesiog atsidariau dureles ir išlipau iš automobilio. Rūta liko sėdėti, ir kai Tomis prie mūsų priėjo, jo žvilgsnis iš karto įsmigo į mane ir būtent mane jis pasisveikindamas apkabino. Atsidū-

* Stonas – Didžiosios Britanijos svorio vienetas, lygus 6,35 kg. – *Vert. past.*

rusi jo glėbyje, užuodžiau nestiprų kažin kokių medikamentų kvapą, bet atpažinti jų negalėjau. Paskui, nors dar nebuvome spėję ištarti nė žodžio, abu pajutome, kad automobilyje likusi Rūta mus stebi, ir atšlijome vienas nuo kito.

Ant priekinio automobilio stiklo atsispindėjo gabalas dangaus, tad Rūtos gerai įžiūrėti negalėjau. Bet man susidarė įspūdis, kad ji sėdi įbedusi į mus labai rimtą, galima sakyti, netgi sustingusį žvilgsnį, tarsi mudu su Tomiu vaidintume kokią pjesę. Jos žvilgsnis buvo išties keistas ir mane gerokai sutrikdė. Paskui Tomis, palikęs mane, žengė prie automobilio. Atsidaręs dureles klestelėjo ant užpakalinės sėdynės, ir dabar atėjo mano eilė stebėti juos, sėdinčius mašinoje, persimetančius vienu kitu žodeliu, o paskui švelniai pakštelinčius vienas kitam į skruostą.

Kitame aikštės šone stoviniuojantys donorai irgi nenuleido akių nuo mūsų, ir nors nejaučiau jiems nė menkiausio priešiškumo, staiga panorau kuo greičiau iš čia nešdintis. Vis dėlto susitvardžiau ir dar kelias minutes delsiau sėsti į automobilį, kad Tomis su Rūta turėtų šiek tiek daugiau laiko pabūti vienu du ir pasikalbėti.

Iš pradžių važiavome siaurais vingiuotais lauko keliais. Paskui pasiekėme iš visų pusių atvirą, niekuo neišsiskiriančią kaimo vietovę ir toliau riedėjome beveik visiškai tuščiu keliu. Iš tos mūsų kelionės dalies mano atmintyje išliko tik tai, jog pirmą kartą per nežinia kiek laiko pro storą pilką debesų uždangą nedrąsiai šyptelėjo saulė, o kaskart, kai pažvelgdavau į šalia manęs sėdinčią Rūtą, jos veide žaisdavo švelni ir romi šypsena. Jei kas paklaustų, apie ką mes pakeliui kalbėjomės,

turėčiau pasakyti, jog, kiek prisimenu, elgėmės taip tarsi būtume susitikinėję nuolat, nematę jokio reikalo leistis į gilesnius pokalbius ir šnekėjęsi tik apie tai, kas išnirdavo prieš akis. Paklausiau Tomio, ar jis jau buvo apžiūrėti laivo, jis atsakė nebuvęs, bet daug kitų centre gyvenančių donorų laivą apžiūrėję. Girdi, ir jis turėjęs kelias progas tenai nuvažiuoti, bet vis atsisakinėjęs.

– Nors ne, tiesą sakant, norėjau ten nuvykti, – palinkęs į priekį paaiškino jis. – Tiesiog per daug nesukau sau galvos. Vieną kartą išvažiavau su keliais kitais donorais ir jų slaugytojais, bet pakeliui man prasidėjo kraujavimas, tad turėjau grįžti. Tačiau tai buvo seniai. Dabar tokių bėdų jau neturiu.

Paskui, tebevažiuojant tuščiu kaimo keliu, Rūta pasisuko savo sėdynėje taip, kad galėtų matyti Tomį, ir akimis siurbte į jį įsisiurbė. Ji vis dar šypsojosi, bet nepratarė nė žodžio, ir aš pakėlusi akis į veidrodėlį pastebėjau, kad Tomis pasijuto nejaukiai. Jis sėdėjo nukreipęs žvilgsnį pro šoninį langą, paskui trumpai žvilgtelėjo į Rūtą ir vėl nusuko akis į langą. Po kelių minučių, nenuleisdama nuo Tomio akių ir tebesišypsodama, Rūta gana padrikai ėmė pasakoti apie kažkokią jos centre esančią donorę, apie kurią mudu su Tomiu niekada nieko nebuvome girdėję. Gal kad jos kalbos man pasirodė beviltiškai nuobodžios, o gal dėl to, jog norėjau bent kiek padėti Tomiui, po minutėlės aš Rūtą pertraukiau:

– Na gerai, mums juk nereikia žinoti visų šitų smulkmenų.

Pasakiau be jokios pagiežos, neturėdama jokių slaptų minčių ar kėslų. Bet, Rūtai dar nespėjus užsičiaupti, o man – pabaigti savo minties, Tomis staiga pratrūko kvatotis, juokas iš jo krūtinės išsiveržė nelyginant sprogimas, – niekad anksčiau nebuvau mačiusi jo šitaip juokiantis. O jis tarė:

– Aš kaip tik norėjau pasakyti lygiai tą patį. Jau senokai pamečiau Rūtos mintį.

Mano akys buvo įbestos į kelią, tad nesu tikra, ar šie Tomio žodžiai buvo skirti man ar Rūtai. Šiaip ar taip, Rūta kaipmat nutilo ir atsisukusi vėl ėmė žiūrėti pro priekinį automobilio langą. Ji neatrodė nusiminusi, bet šypsena iš veido dingo, o žvilgsnis buvo kažin koks išsiblaškęs, sukoncentruotas į vieną tašką kažkur padangėje. Turiu prisipažinti, kad tuo metu apie Rūtą visai negalvojau. Mano širdis ėmė plakti smarkiau, nes tą pačią akimirką, kai Tomis man pritardamas prapliupo juoktis, pajutau, jog po tiek metų mudu vėl tapome labai artimi.

Praėjus gal dvidešimčiai minučių, kai išvykome iš Kingsfyldo, pagaliau pasiekėme mums reikalingą sankryžą. Dar šiek tiek pavažiavę siauru ir vingiuotu, iš abiejų pusių gyvatvorėmis apželdintu keliuku, sustojome netoli plataninių klevų guoto ir ten palikome automobilį. Aš ėjau pirma ir rodžiau kelią iki pat miško, bet paskui, pamačiusi tarp medžių tris keliukus, turėjau sustoti ir pastudijuoti lapelį, kuriame buvo pažymėtos nuorodos. Stabtelėjusi ir mėgindama perskaityti svetima ranka pakeverzotus žodžius, staiga susigriebiau, jog čia pat, man už nugaros, stovi Rūta ir Tomis, netardami nė žodžio, nelyginant vaikai laukdami, kol parodysiu jiems, kur eiti.

Įžengėme į mišką, ir nors eiti tikrai nebuvo sunku, netrukus pastebėjau, kad Rūta ima vis labiau šnopuoti. Tuo tarpu Tomis, nors eidamas šiek tiek šlubčiojo, rodės, nepatyrė jokių nepatogumų. Pagaliau pasiekėme spygliuotos vielos tvorą, gerokai pasvirusią ir daugelyje vietų sudraskytą. Pamačiusi ją, Rūta staiga sustojo kaip įbesta.

– O ne, – baimingu balsu pratarė ji ir atsigręžusi į mane šūktelėjo: – Tu man apie tai nieko neužsiminei. Nesakei, kad reikės įveikti spygliuotos vielos tvorą!

– Tai nebus sunku, – bandžiau ją raminti. – Mes pralįsime pro kurią nors spragą. Tik reikės, kad vienam lendant kiti du palaikytų styrančias vielas.

Bet Rūta atrodė baisiai nusiminusi ir nejudėjo iš vietos. Kaip tik tuomet, jai taip bestovint ir sunkiai alsuojant, Tomis, atrodo, pirmą kartą suvokė, kokia ji silpna. Gal ir anksčiau buvo tai pastebėjęs, tik nenorėjo pats sau to pripažinti. O dabar jis pakėlė į Rūtą akis ir nenuleido žvilgsnio gal porą sekundžių. Paskui, – bent jau man susidarė toks įspūdis, nors, žinoma, negalėjau būti iki galo tikra, – mes abu, Tomis ir aš, prisiminėme, kas atsitiko važiuojant – mes, galima sakyti, prieš Rūtą susimokėme. Todėl abu, tarsi vienu metu pagauti to paties impulso, priėjome prie jos. Aš paėmiau Rūtą už rankos, Tomis iš kitos pusės prilaikė už alkūnės, ir taip nuvedėme ją prie tvoros.

Rūtos ranką paleidau tik trumpai, kai man pačiai reikėjo pralįsti pro tvorą. Atsidūrusi kitoje pusėje, kuo aukščiau pakėliau susipynusią spygliuotą vielą, ir abu su Tomiu padėjome pralįsti jai. Galų gale pasirodė, kad ši užduotis Rūtai ne tokia jau ir sunki: viskas priklausė nuo pasitikėjimo savo jėgomis, ir mūsų palaikoma Rūta, atrodo, galutinai atsikratė tvoros baimės. Atsidūrusi kitoje tvoros pusėje, ji netgi padėjo man palaikyti vielą, kol pralįs Tomis. Jis pralindo pro spragą žvaliai, ir Rūta jam tarė:

– Aš tiesiog bijojau taip žemai lenktis. Kartais tokie dalykai man tiesiog nesiseka.

Tomis atrodė gerokai sumišęs, ir aš mintyse svarsčiau, ar jį taip sutrikdė tai, kas atsitiko ką tik, ar jis vėl prisiminė, kaip

automobilyje mudu susivienijome prieš Rūtą. Jis galva mostelėjo priešais augančių medžių link ir atsiliepė:

– Man rodos, dabar reikia eiti čia. Ar ne, Keite?

Žvilgtelėjusi į lapą su nuorodomis, aš vėl patraukiau pirmoji ir rodžiau jiems kelią. Po medžiais buvo gana tamsu, o vietovė darėsi pelkėta.

– Tikiuosi, nepasiklysime, – išgirdau Rūtos juokais ištartus Tomiui žodžius.

Netoliese jau pastebėjau proskyną. Dabar, žingsniuodama toliau ir turėdama laiko dar kartą viską prisiminti ir apmąstyti, supratau, kodėl buvo taip nesmagu dėl to, kas nutiko automobilyje. Jaučiausi suglumusi ne tiek dėl to, jog mudu su Tomiu susimokėme prieš Rūtą, kiek dėl jos reakcijos. Anksčiau būtų buvę tiesiog neįsivaizduojama, kad Rūta leistų šitaip su savimi elgtis ir nebandytų kirsti atgal. Tai suvokusi, aš stabtelėjau, palaukiau, kol Tomis ir Rūta mane pasivys, ir apkabinau ją per pečius.

Toks mano gestas neatrodė pernelyg sentimentalus; pasielgiau taip, kaip ir derėjo Rūtos slaugytojai, nes dabar jos žingsniai *iš tiesų* buvo netvirti, ir aš tylomis ėmiau svarstyti, ar tik nebūsiu pervertinusi Rūtos jėgų. Alsavo ji sunkiai ir kartkartėmis į mane net atsiremdavo. Bet kai prasibrovę pro medžius pagaliau pasiekėme proskyną, jau galėjome matyti įstrigusį laivą.

Tiesą sakant, į proskyną mes nė kojos neįkėlėme: kai priėjome paskutinius jaunus medelius miškelio pakraštyje, priešais, kiek akis užmato, atsivėrė visiškai plynas pelkyno plotas. Blausus pilkšvas dangus atrodė neapžvelgiamai didelis – jį galėjai matyti atsispindint daugybėje telkšančių balų, išvarpiusių sausumą. Ne taip seniai miškas, matyt, plytėjo ir toliau,

nes kur ne kur akis dar užkliūdavo už kelmų, tarsi vaiduokliai styrančių iš žemės, – dauguma jų buvo gana aukšti, kelių pėdų. Anapus negyvų pūvančių kerplėšų, gal už šešiasdešimt jardų nuo mūsų, buvo matyti laivas, užplaukęs ant seklumos ir įstrigęs pelkėje, apšviestas blyškių saulės spindulių.

– Ak, laivas atrodo visiškai taip pat, kaip man pasakojo draugė, – prabilo Rūta. – Tikrai gražus.

Minutėlę patylėję, žengėme prie laivo. Girdėjome, kaip po kojomis žliugsi permirkusi žemė. Netrukus pastebėjau, jog einant pėdos sminga po žolės kuokštais, tad šūktelėjau:

– Užteks, dabar sustokime. Toliau neisim.

Paskui mane einantys Tomis ir Rūta neprieštaravo. Pažvelgusi per petį pamačiau, kad Tomis ir vėl laiko Rūtą už rankos. Bet buvo aišku, jog jis taip elgiasi tik norėdamas jai padėti. Žengusi kelis ilgus žingsnius, pasiekiau artimiausią kelmą, kur žemė buvo gerokai tvirtesnė, ir stengdamasi neprarasti pusiausvyros ant jo užlipau. Tomis su Rūta pasekė mano pavyzdžiu – nusigavo prie kito kelmo netoliese, man iš kairės, drevėto ir labiau išpuvusio nei maniškis. Užėję iš skirtingų pusių, juodu užsiropštė ant jo ir, atrodo, patogiai įsitaisė. Tada mes visi trys nukreipėme žvilgsnius į pelkyne įstrigusį laivą. Pastebėjau, jog dažai, kuriais buvo nuteptas laivo korpusas, gerokai apsilaupę, o nuo nedidukės kajutės medinio karkaso jie palengva irgi ima atsiknoti. Kadaise kajutė buvo nudažyta šviesiai mėlynai, bet dabar dangaus fone atrodė beveik balta.

– Įdomu, kaip jis čia atsidūrė, – garsiai, kad mano žodžius išgirstų Tomis su Rūta, tariau aš, tikėdamasi išgirsti aidą. Bet mano žodžiai šioje erdvėje kažkodėl visiškai nuslopo, tarsi stovėčiau kilimais išklotame kambaryje.

Paskui išgirdau, kaip man už nugaros Tomis sako:

– Gal ir Hailšemas dabar šitaip atrodo? Kaip manote?

– Kodėl Hailšemas turėtų šitaip atrodyti? – nuoširdžiai nustebusi ir kiek sutrikusi atrėmė Rūta. – Juk tik dėl to, kad mokykla panaikinta, ji nepavirto pelke.

– Tikriausiai ne. Ne tai norėjau pasakyti. Bet aš dabar Hailšemą įsivaizduoju kaip tik šitaip. Žinau, tai nelogiška. Ir vis dėlto, atvirai sakant, Hailšemą įsivaizduoju būtent taip. Tik, aišku, ten nėra laivo. Jeigu dabar ten viskas atrodo panašiai kaip čia, manau, nėra taip jau blogai...

– Kaip keista, – vėl įsiterpė Rūta, – aną rytą ir aš sapnavau labai panašų sapną. Rodos, buvau viršuje, 14 kabinete. Žinojau, kad mokykla jau panaikinta, bet vis tiek kažkodėl atsidūriau 14 kabinete, žiūrėjau pro langą, ir visas kiemas apačioje buvo apsemtas. Ten tyvuliavo didžiulis ežeras. Po langu, pro kurį žvelgiau, pastebėjau plūduriuojant visokias šiukšles – tuščius popierinius puodelius ir panašiai. Bet nejaučiau nė menkiausios baimės. Aplink buvo tylu ir ramu, visai kaip čia. Žinojau, kad man negresia joks pavojus ir kad viskas taip atrodo tik todėl, kad mokykla panaikinta.

– Žinai, – Tomis nukreipė kalbą kita linkme, – į mūsų centrą trumpai buvo atvykusi Megė B. Dabar ji jau vėl išvažiavo kažkur į šalies šiaurę, jos laukia trečia donacija. Iki šiol nieko apie ją negirdėjau. Gal judvi ką nors žinote?

Aš tylomis papurčiau galvą ir, kelias sekundes neišgirdusi Rūtos atsakymo, atsigręžiau į ją. Iš pradžių maniau, kad ji vis dar žiūri į laivą, bet netrukus pastebėjau, jog jos žvilgsnis nukreiptas į aukštai danguje skrendančio, palengva vis kylančio lėktuvo pėdsaką. Rūta tarė:

– Pasakysiu jums, ką girdėjau. Šį tą girdėjau apie Krisę. Žmonės pasakojo, kad ji mirė per antrą operaciją.

– Aš irgi, – pridūrė Tomis. – Matyt, tai ne gandai. Girdėjau pasakojant lygiai tą patį. Kaip apmaudu. Tai buvo tik antra jos donacija. Džiaugiuosi, kad man taip nenutiko.

– Aš manau, jog tai nutinka gerokai dažniau, nei jie mums sako, – atsiliepė Rūta. – Štai kad ir mano slaugytoja. Ji tikriausiai žino, kad tai gryna tiesa. Bet niekada nepripažins.

– Ne, niekas iš to nedaro didelės paslapties, – įsiterpiau aš, atsukusi nugarą laivui. – Kartais iš tiesų taip atsitinka. Krisės likimas tikrai labai liūdnas. Tačiau taip nutinka nedažnai. Dabar gydytojai išmano savo darbą ir viską daro atsakingai.

– Galiu lažintis, jog tai atsitinka dažniau, nei mums sakoma, – vėl pakartojo Rūta. – Štai kodėl po kiekvienos donacijos jie mus perkelia vis į kitą reabilitacijos centrą.

– Kartą atsitiktinai buvau susitikusi Rodnį, – prisiminiau. – Buvo praėję visai nedaug laiko po Krisės mirties. Mačiau jį vienoje iš šiaurės Velso klinikų. Jam visai neblogai sekėsi.

– Nė neabejoju, jog jis labai krimtosi dėl Krisės mirties, – nenusileido Rūta, o paskui, šį kartą jau Tomiui, tarė: – Matai, jie nepapasakoja nė pusės to, ką žino.

– Tiesą sakant, – neatlyžau aš, – jis man neatrodė prislėgtas. – Taip, Rodnis buvo liūdnas, tai tiesa. Bet apskritai laikėsi neblogai. Juodu, šiaip ar taip, jau porą metų nebuvo vienas kito matę. Jis man tvirtino, esą Krisė ir pati buvo linkusi viską užbaigti. Manau, jog Rodnis žinojo, ką sako.

– O iš kur jis galėjo žinoti? – staiga užsiplieskė Rūta. – Iš kur jis galėjo taip gerai žinoti, ką lemiamomis akimirkomis jautė Krisė? Ir ko ji norėjo? Juk ne jis gulėjo ant operacinio stalo, ne jis visomis išgalėmis stengėsi kabintis į gyvenimą. Iš kur jis tai galėjo žinoti?

Šis pykčio protrūkis man priminė senąją Rūtą, ir aš vėl į ją atsigręžiau. Galbūt tai tebuvo jos akyse blykstelėjęs įsiūtis, bet

man pasirodė, kad ji mane varstyte varsto nuožmiu ir niūriu žvilgsniu.

– Tai negerai, – vėl pakartojo savo mintį Tomis. – Numirti per antrą operaciją. Labai negerai.

– Negaliu patikėti, kad Rodnis būtų taip lengvai susitaikęs su Krisės mirtimi, – užsispyrė Rūta. – Juk tu su juo kalbėjaisi vos kelias minutes. Iš kur gali viską taip gerai žinoti?

– Na taip, – įsiterpė Tomis, – bet jeigu, kaip Keitė sako, juodu jau porą metų nebuvo kartu...

– Tai visiškai nieko nekeičia, – neleido jam pabaigti Rūta. – Kartais dėl to gali būti tik dar sunkiau.

– Man yra tekę matyti daug žmonių, atsidūrusių Rodnio padėtyje, – paaiškinau aš. – Anksčiau ar vėliau jie visi susitaiko su tuo, kas atsitiko.

– Iš kur tu žinai? – vėl užsipuolė mane Rūta. – Ir iš kur tu gali tai žinoti? Juk tu – vis dar slaugytoja.

– Taigi. Ir dirbdama slaugytoja daug ko mačiau. Labai daug.

– Juk ji negali šito žinoti, ar ne, Tomi? Argi ji iš tiesų supranta, koks tai jausmas?

Mes abi sužiurome į Tomį, bet jis stovėjo įsmeigęs žvilgsnį į laivą. Paskui tarė:

– Mano centre buvo toks vaikinas. Labai nerimavo, kad po antros donacijos neišsikapstys. Nuolat kartojo visa savo esybe jaučiąs, kad taip ir bus. Bet viskas baigėsi gerai. Dabar jį operavo jau trečią kartą, ir jis jaučiasi puikiai. – Tomis prisidengė delnu akis nuo saulės ir pridūrė: – Aš nebuvau geras slaugytojas. Netgi automobilio vairuoti neišmokau. Tikriausiai todėl taip greitai gavau pranešimą, kad atėjo laikas pirmai donacijai. Žinau, oficialiai šitie reikalai tvarkomi visai kitaip, bet man at-

rodo, jog kaip tik dėl to taip anksti tapau donoru. Ir mielai juo tapau. Aš – geras donoras, o slaugyti kitus man nesisekė.

Mes visi minutėlę nutilome. Paskui, jau šiek tiek tylesniu balsu, Rūta tarė:

– Man rodos, aš buvau gana gera slaugytoja. Bet po penkerių metų šis darbas įgriso iki gyvo kaulo. Aš tokia pati kaip tu, Tomi. Kai atėjo laikas tapti donore, buvau visiškai pasirengusi. Man atrodė, jog taip ir reikia. Pagaliau juk tai ir yra tiesioginė mūsų pareiga, ar ne?

Nebuvau tikra, ar ji laukia mano atsakymo. Neatrodė, kad ištarė tuos žodžius kaip kažin kokią užuominą. Visai galimas daiktas, jog Rūta tiesiog išdėstė savo nuomonę ir padarė tai iš įpratimo, – panašius dalykus donorai vieni kitiems kartoja nuolat. Kai vėl į juodu atsigręžiau, Tomis vis dar stovėjo delnu prisidengęs akis nuo saulės.

– Gaila, kad negalime prieiti arčiau prie laivo, – tarė jis. – Gal galėtume čia grįžti vėliau, kai žemė bus pradžiūvusi?..

– Džiaugiuosi, kad galėjau jį pamatyti, – taikiu balsu atsiliepė Rūta. – Laivas tikrai labai gražus. Bet dabar jau norėčiau važiuoti. Vėjas darosi gana žvarbus.

– Ką gi, bent jau jį pamatėme, – tarsi neišgirdęs jos žodžių pridūrė Tomis.

Grįždami prie automobilio įsišnekome. Kalbėjomės daug atviriau negu eidami apžiūrėti laivo. Rūta ir Tomis ėmė lyginti gyvenimo sąlygas savo centruose – maistą, rankšluosčius ir panašiai, – o aš irgi buvau įtraukta į jųdviejų pokalbį, nes jie vis klausinėjo, kaip yra kituose reabilitacijos centruose ir ar normalu viena ar kita. Dabar Rūta daug tvirčiau laikėsi ant kojų. Kai priėjome tvorą ir aš pakėliau susiraizgiusias spygliuotas vielas, ji pralindo pro spragą nė nestabtelėjusi.

Mes susėdome į automobilį, Tomis ir vėl įsitaisė ant užpakalinės sėdynės, ir valandėlę įtampa visiškai pranyko. Dabar visa tai prisimindama manau, kad tokia nuotaika mus visus buvo apėmusi dėl pastangų nuslopinti kai kurias mintis, bet gali būti, kad man taip atrodo tik dabar, kai jau žinau, kas atsitiko netrukus.

Viskas prasidėjo taip, kaip prasidėdavo senais gerais laikais. Mes vėl išvažiavome į mylių mylias besitęsiantį beveik tuščią kelią, ir Rūta atsainiai mestelėjo pastabą apie reklaminį plakatą, pro kurį kaip tik pralėkėme. Dabar net neprisimenu, kas jame buvo vaizduojama, mano atmintyje išliko tik tiek, kad tai buvo milžiniškas reklaminis stendas, kokių pilna visose pakelėse. Rūta ištarė tą pastabą tarsi sau, tikrai nenorėdama pradėti diskusijos ta tema. Jei gerai prisimenu, ji pasakė:

– Dieve mano, tik pažiūrėkite į tą reklaminį plakatą. Kartais pagalvoju, kad jie galėtų bent jau *pamėginti* sukurti ką nors nauja.

Bet ant užpakalinės sėdynės įsitaisęs Tomis atsiliepė:

– Jei atvirai, tai man reklama labai patinka. Šitą reklamą mačiau ir laikraščiuose. Manau, kad ji patraukia dėmesį.

Gali būti, jog staiga mane apėmė noras dar kartą pajusti, kokie mudu su Tomiu artimi. Mat nors pats pasivaikščiojimas iki laivo ir atgal buvo gana malonus, širdyje vis stiprėjo jausmas, kad, išskyrus apsikabinimą vos atvykus į centrą ir tai, kas kiek vėliau įvyko jau važiuojant, mudu su Tomiu ne kažin kas siejo. Šiaip ar taip, daug negalvojusi aš pasakiau:

– Tiesą sakant, man šita reklama irgi patinka. Tiems stendams sugalvoti ir pagaminti reikia daugiau pastangų, nei iš pirmo žvilgsnio atrodo.

– Teisybė, – pritarė Tomis. – Kažkas man pasakojo, jog sukurti tokią reklamą užtrunka kelias savaites. O kartais – netgi kelis mėnesius. Reklamos kūrėjai dažnai dirba per naktis, kol pagaliau gauna norimą rezultatą.

– Taigi, – pridėjau aš, – iš šalies lengva kritikuoti.

– Taip, tai lengviausia, – linktelėjo galva Tomis.

Rūta į tai nieko neatsakė, tik sėdėjo įbedusi žvilgsnį į kelią. Po kurio laiko aš tariau:

– Beje, jeigu jau kalbame apie reklaminius plakatus... Vienas man krito į akis čionai atvažiuojant. Netrukus jis ir vėl turėtų pasirodyti. Ir šįkart tas stendas bus kaip tik mūsų kelio pusėje. Greitai turėtume jį išvysti.

– O kas jame reklamuojama? – susidomėjo Tomis.

– Pamatysi. Greitai privažiuosime.

Probėgšmais žvilgtelėjau į Rūtą, sėdinčią šalia manęs. Jos akyse nepastebėjau pykčio, tik kažin kokį santūrumą. Vieną akimirką, regis, jose netgi šmėstelėjo viltis, kad pakelėje netrukus išnirsiantis reklaminis stendas pasirodys esąs visai nepavojingas ir nepadidins tvyrančios įtampos – neprimins mums nei Hailšemo, nei dar ko nors. Visas šias mintis galėjau nesunkiai išskaityti iš Rūtos veido, nors jame viena kuri išraiška ilgai neužsilikdavo, jos, rodės, nuolat keičiasi. Bet jos akys buvo nukreiptos į kelią ir žvelgė tiesiai į priekį.

Sumažinau greitį, pasukau į kelio pakraštį, paskui ir visai sustabdžiau automobilį, pakeliui jo šonu nubraukdama šiurkščius žolės kuokštus.

– Kodėl mes sustojome, Keite? – paklausė Tomis.

– Iš čia geriausiai matyti reklaminis plakatas. Jei važiuotume toliau, atsidurtume pernelyg arti ir turėtume žiūrėti užvertę galvas.

Išgirdau, kaip Tomis mums už nugarų neramiai sujudėjo, stengdamasis rasti tokią padėtį, kad viską geriausiai matytų. Rūta nė nekrustelėjo, net nebuvau tikra, ar ji apskritai bent akies krašteliu žvilgtelėjo į reklamą.

– Na gerai, prisipažįstu, tai ne visai toks pat plakatas, kokį pravažiavome vykdami prie laivo, – po kelių minučių pasakiau aš. – Bet jis man kai ką priminė. Biurą stikliniu fasadu. Ir puošnius besišypsančius jo darbuotojus.

Rūta vis tylėjo, bet man iš už nugaros atsiliepė Tomis:

– Ak, dabar suprantu. Turi galvoje tą kontorą, kurios pasižiūrėti kadaise važiavome, ar ne?

– Ir ne tik tą kontorą, – paaiškinau. – Šis plakatas labai primena kitą reklamą. Tą, kurią tąsyk radome žurnale. Juk ir tu ją prisimeni, ar ne, Rūta?

– Nemanau, – sausai tarstelėjo ši.

– Na jau, liaukis. Juk prisimeni. Ji buvo žurnale, kurį radome ant tako. Visai netoli telkšančios balos. Tau ji tuomet padarė didžiulį įspūdį. Ir neapsimesk, kad neprisimeni.

– A, dabar, rodos, prisiminiau, – kone pašnibždomis pasakė Rūta.

Pro šalį pravažiavo sunkvežimis, sudrebindamas mūsų automobilį ir kelias sekundes užstodamas vaizdą. Rūta nuleido galvą tarsi tikėdamasi, jog sunkvežimis reklaminį stendą užstos amžiams, o kai vėl galėjome jį aiškiai matyti, ji nė akių nepakėlė.

– Kaip keista visa tai dabar prisiminti, – tariau. – Ar dar pameni – anuomet malei apie tai be perstojo? Nesustodama tauškei, kad vieną gražią dieną ir tu dirbsi tokiame biure.

– Ak, taip, kaip tik dėl to ir išsiruošėme į kelionę, – pritarė man Tomis, tarsi jam ką tik būtų grįžusi atmintis. – Na, tuo-

met, kai važiavome į Norfolką. Norėjome surasti tavo „galimąją". Kaip tik biure ji ir dirbo.

– Ar kartais nepagalvoji, – dabar kreipiausi į Rūtą, – jog galėjai ir labiau pasistengti? Na gerai, tu būtum buvusi pirmoji. Pirmoji iš mūsų visų, kuriai būtų pavykę įgyvendinti savo svajonę. Gal būtum pasiekusi tai, ko norėjai? Ar kada nors klausei savęs, kuo viskas būtų galėję baigtis, jei būtum bent jau pabandžiusi?

– Kaipgi aš galėjau įsigudrinti pabandyti? – vos girdimai sušnabždėjo Rūta. – Tai buvo tiesiog svajonė. Tik tiek.

– Bet jeigu būtum užsispyrusi ir bent jau pamėginusi pralaužti ledus? Ką gali žinoti, gal jie būtų tau leidę?

– Tikrai, Rūta, – dabar į pokalbį įsiterpė ir Tomis, – gal tau tikrai reikėjo pamėginti. Juk anuomet tiek apie tai šnekėjai... Manau, Keitė visiškai teisi.

– Nieko aš nešnekėjau, Tomi. Bent jau neprisimenu, kad nuolat būčiau tarškusi.

– Tomis teisus. Turėjai pabandyti. Jeigu būtum taip padariusi, dabar, pamačiusi tokią reklamą, bent jau galėtum prisiminti, ko kadaise troškai ir kaip mėginai troškimą paversti tikrove...

– Kaip aš būčiau galėjusi paversti jį tikrove? – pirmą kartą per visą mūsų pokalbį Rūtos balsas pasidarė griežtas, galima sakyti, net atšiaurus, bet čia pat ji vėl atsiduso ir nuleido akis. O Tomis pasakė:

– Tu vis gyreisi besirengianti prašyti, kad jie tau padarytų išimtį. O kadangi gerai tave pažįstu, manau, jog galėjai tai pasiekti. Bent jau tikrai galėjai jų paprašyti.

– Na gerai, – šiek tiek susierzinusi atsiliepė Rūta. – Sakote, man reikėjo bent jau pamėginti. Bet nuo ko turėjau pradėti?

Kur man reikėjo eiti, į ką kreiptis? Ne, nebuvo nė menkiausios galimybės.

– Ir vis dėlto Tomio tiesa, – nenusileidau aš. – Jei nuoširdžiai tikėjai, jog esi ne tokia kaip visi, turėjai jų bent paprašyti, kad leistų tau imtis ko kito. Galėjai nueiti pas Madam ir paprašyti.

Vos ištariau šiuos žodžius, vos tik man iš lūpų išsprūdo „Madam", supratau padariusi nedovanotiną klaidą. Rūta pakėlė į mane akis, ir pamačiau, kaip jos veide šmėstelėjo kažkas panašaus į triumfą. Kartais tokią veido išraišką gali išvysti filmuose, kai vienas veikėjas stovi nukreipęs ginklą į kitą ir įsakinėja daryti visokiausius dalykus. Bet paskui staiga ginkluotasis padaro klaidą, įvyksta trumpos grumtynės, ir štai ginklas jau atsiduria antrojo rankoje. Tada jau jis žvelgia į pirmąjį visas nušvitęs, tokia veido išraiška, tarsi vis dar negalėtų patikėti savo laime ir dabar jam atsivertų beribės galimybės atkeršyti. Ką gi, taip dabar Rūta žiūrėjo į mane, ir nors apie „pratęsimą" nė žodžiu neužsiminiau, vis dėlto man išsprūdo „Madam". Puikiai suvokiau, jog dabar mes abi netikėtai užkliudėme visiškai naują temą.

Rūta pastebėjo mano išgąstį ir pasisuko savo sėdynėje taip, kad būtų veidu į mane. Mintyse ėmiau ruoštis puolimui; kartojau sau, kad visai nesvarbu, ką ji dabar sugalvos, – situacija pasikeitė iš esmės ir šįkart jai nepavyks nugalėti taip lengvai, kaip būdavo anksčiau. Štai apie ką aš galvojau, todėl visiškai nebuvau pasiruošusi tam, ką ji pasakė.

– Keite, – kreipėsi į mane Rūta, – iš tikrųjų nė nesitikiu, kad man kada nors atleisi. Net negalėčiau paaiškinti, kodėl turėtum tai padaryti. Bet vis tiek norėčiau paprašyti atleidimo.

Jos žodžiai mane visiškai išmušė iš vėžių, tad gerokai sumišusi vos pralemenau:

– Atleisti? Už ką atleisti?

– Klausi, už ką turėtum man atleisti? Na, pirmiausia už tai, jog kalbėdama apie seksualines reikmes ir potroškius nuolat tau meluodavau. Kai anais laikais man pasakodavai, kaip kartais taip užsinorėdavai sekso, jog galėdavai sugulti su pirmu pasitaikiusiu...

Mums už nugarų sėdintis Tomis vėl pasimuistė, bet Rūta dabar buvo palinkusi į priekį ir žvelgė tiesiog man į veidą, tarsi tą akimirką Tomio apskritai nebūtų buvę.

– Žinojau, kad dėl to labai nerimauji, – tuo tarpu kalbėjo ji. – Turėjau pasakyti tau tiesą. Turėjau pasakyti, jog ir man kartais taip būdavo, jausdavausi lygiai taip pat. Suprantu, dabar viską jau ir pati žinai. Bet tuomet nežinojai, ir aš turėjau tau pasakyti. Privalėjau papasakoti, jog nors draugavau su Tomiu, kartais neatsispirdavau pagundai pasimylėti ir su kitais vaikinais. Kol gyvenome Ūkyje, turėjau santykių bent su trimis.

Ji tai pasakė nė nežvilgtelėjusi Tomio pusėn. Tačiau neatrodė, jog Rūta tyčia nekreiptų į jį dėmesio, – tiesiog ji taip stengėsi įtikinti mane, kad visa kita tuo momentu jai neegzistavo.

– Kelis kartus jau buvau tau bepasakanti, – kalbėjo ji, – bet taip ir nepravėriau burnos. Jau tuomet puikiausiai suvokiau, kad vieną gražią dieną tu viską suprasi ir kaltinsi mane dėl to. Ir vis tiek nesakiau tau tiesos. Iš tikrųjų nėra jokios priežasties man atleisti, bet vis dėlto norėčiau prašyti atleidimo, nes... – staiga Rūta per pusę žodžio nutilo.

– Nes kas? – paklausiau.

Ji nusijuokė ir tarė:

– Nes... nieko. Norėčiau, kad man atleistum, bet nesitikiu, jog tai padarysi. Šiaip ar taip, šis reikalas – toli gražu ne pats svarbiausias. Tiesą sakant, tai tik smulkmena. Svarbiausia, kad aš visą laiką buvau išskyrusi judu su Tomiu. – Čia Rūta vėl nuleido balsą ir ėmė kalbėti beveik pašnibždomis. – Štai ką padariau. Ir tai buvo blogiausia.

Taip tarusi, ji pasisuko ir pirmą kartą žvilgtelėjo į Tomį. Paskui beveik išsyk atsigręžė į mane ir prabilo vėl, tik dabar jos žodžiai, rodos, buvo skirti mums abiem.

– Taip, tai buvo blogiausia, – pakartojo ji. – Už tai nė neprašau atleisti. Dieve mano, kiek kartų mintyse kartojau šituos žodžius, tiesiog negaliu patikėti, jog dabar sakau juos balsu... Draugauti turėjote judu. Ne, neapsimetinėsiu, jog šito nesupratau. Kiek save prisimenu, visuomet tai suvokiau. Bet vis tiek įsiterpiau tarp jūsų ir neleidau būti pora. Ne ne, neprašau, kad už tai man atleistum. Dabar man rūpi visai ne atleidimas. Tik norėčiau, kad jūs dar turėtumėte galimybę atsigriebti. Ir pataisyti visa, ką aš sugadinau.

– Ką čia kalbi, Rūta? – įsiterpė Tomis. – Atsigriebti? Kaip tai suprasti?

Jo balsas buvo švelnus, persunktas vaikiškos nuostabos. Man rodos, kaip tik todėl pajutau, kaip mano akys plūsta ašaromis.

– Klausyk, Keite, – vėl kreipėsi į mane Rūta, – judu su Tomiu, jūs galėjote pamėginti gauti „pratęsimą“. Jeigu judu būtumėte buvę pora, jums tikriausiai būtų pavykę. Tikrai.

Ji ištiesė ranką ir uždėjo man ant peties, bet aš šiurkščiai nustūmiau ir pro ašaras atsakiau:

– Dabar jau per vėlu. Seniai per vėlu.

– Ne, ne per vėlu. Klausyk, Keite, dar niekas ne per vėlu. Na gerai, Tomis jau išgyveno dvi operacijas. Bet kas tau sakė, jog tai iš esmės keičia reikalą?

– Jau per vėlu apie visa tai kalbėti, – kūkčiodama ištariau aš. – Netgi galvoti apie tai kvaila. Taip pat kvaila, kaip ir norėti dirbti kadaise mūsų matytame biure. Dabar mums visa tai – seniai praeitis.

Bet Rūta tik papurtė galvą.

– Ne, ne per vėlu. Tomi, pasakyk jai.

Buvau užsikniaubusi ant automobilio vairo, tad Tomio negalėjau matyti. Jis, turbūt gerokai sutrikęs, išleido kažin kokį į dūzgimą panašų garsą, bet nepratarė nė žodžio.

– Klausyk, – neatlyžo Rūta, – abu paklausykite. Norėjau, kad mes visi trys išsiruoštume į šią kelionę ir man pagaliau pasitaikytų proga pasakyti tai, ką dabar pasakiau. Bet norėjau išvažiuoti ir dėl to, kad ketinau jums kai ką duoti. – Pasiraususi po striukės kišenes, ji išsitraukė suglamžytą popieriaus lapelį. – Bus geriausia, jei tu jį paimsi, Tomi. Ir žiūrėk, nepamesk. Kai Keitė apsigalvos, turėsi jį.

Tomis pasilenkė į priekį tarp abiejų priekinių sėdynių ir paėmė lapelį.

– Ačiū, Rūta, – padėkojo jis, tarsi ji būtų davusi jam plytelę šokolado, ir po kelių sekundžių paklausė: – Kas čia? Nieko nesuprantu...

– Tai Madam adresas. Tarsi tik dabar būtumėte manęs jo paprašę. Bent jau galėtumėte pamėginti.

– Iš kur jį gavai? – susidomėjo Tomis.

– Lengva nebuvo. Kol jį gavau, šiek tiek užtruko, be to, porą kartų teko ir surizikuoti. Bet galų gale adresą sužinojau, gavau jį dėl jūsų. Dabar jau patys turite ją susirasti ir pabandyti.

Tuo tarpu aš lioviausi verkusi ir įjungiau variklį.

– Gana tų šnekų, – pasakiau. – Turime parvežti Tomį į centrą. O ir pačioms jau laikas grįžti.

– Bet jūs apie tai pagalvosite, abu pagalvosite, ar ne?

– Dabar tenoriu grįžti, – atsiliepiau aš.

– Tomi, pasidėk adresą saugioje vietoje ir nepamesk, gerai? – paprašė Rūta. – Gal Keitė dar apsigalvos...

– Gerai, – sutiko Tomis ir, daug rimčiau negu pirma, dar kartą padėkojo: – Ačiū, Rūta.

– Apžiūrėjome laivą, – vėl prabilau aš, – o dabar turime važiuoti. Iki Douverio – daugiau nei dvi valandos kelio.

Aš vėl išvairavau automobilį į kelią. Jei atmintis manęs neapgauna, grįždami atgal į Kingsfyldą ne kažin kiek tesikalbėjome. Kai įsukome į aikštę, po stogeliu vis dar būriavosi nedidelė grupelė donorų. Prieš išleisdama Tomį, apsukau automobilį. Mudvi su Rūta atsisveikindamos su Tomiu nei apsikabinome, nei pasibučiavome, tik eidamas prie savo draugų donorų jis stabtelėjo, atsigręžė ir šypsodamasis mums pamojavo.

Keista – pakeliui į reabilitacijos centrą, kuriame dabar gyveno Rūta, beveik nesišnekėjome apie tai, kas ką tik įvyko. Iš dalies tai buvo galima paaiškinti Rūtos nuovargiu, – tas pokalbis šalikelėje, matyt, atėmė iš jos paskutines jėgas. Tačiau, man rodos, abi jautėme, kad šiai dienai rimtų pokalbių jau per akis ir jei bandysime juos tęsti, reikalai eis tik blogyn. Nesu tikra, kaip grįžtant į centrą jautėsi Rūta, o aš pati, pagaliau nuslūgus susijaudinimui, ėmus temti ir priešpriešiais automobiliams užsidegus žibintus, jaučiausi puikiai. Atrodė, tarsi ilgai ilgai

man virš galvos kabėjęs slogutis pagaliau dingo, ir nors kol kas nepavyko visko iki galo išsiaiškinti, juste jaučiau, jog durys prieš mane bent jau prasivėrė ir dabar viskas eis tik geryn. Ne, netvirtinu buvusi pakilios nuotaikos ar panašiai. Mūsų trijų santykiai vis dar atrodė trapūs, juose buvo justi šiokia tokia įtampa, bet ji jau nebuvo tokia slegianti.

Mudvi netgi kaip reikiant nepasišnekėjome apie Tomį, tik persimetėme keliais žodžiais, kad jis gerai atrodo, ir trumpai pasvarstėme, kiek galėjo priaugti svorio. Paskui abi nutilome ir didžiąją kelionės atgal dalį praleidome tiesiog žiūrėdamos priešais besidriekiantį kelią.

Nepraėjus nė kelioms dienoms pastebėjau, kad toji kelionė viską iš esmės pakeitė. Tarp manęs ir Rūtos jau spėjęs įsišaknyti atsargumas ir įtarimai dingo be pėdsako. Mudvi, atrodo, pagaliau prisiminėme, kiek daug viena kitai kadaise reiškėme. Kaip tik tuomet, artėjant vasarai, prasidėjo tasai laikotarpis, kai Rūtos sveikata bent jau neblogėjo. Aš pavakare užeidavau pas ją nešina mineraliniu vandeniu ir sausainiais, mudvi sėdėdavome viena šalia kitos prie jos palatos lango, žiūrėdamos į besileidžiančią už stogų saulę ir kalbėdamosi apie Hailšemą, Ūkį ir visa kita, kas tik mums šaudavo į galvą. Kai dabar prisimenu Rūtą, žinoma, man liūdna, kad jos nebėra; bet kartu jaučiuosi dėkinga likimui, kad prieš jai paliekant šį pasaulį mums dar teko išgyventi tą palaimingą laikotarpį.

Bet vis tiek liko viena tema, kurios mes iki galo taip ir neišgvildenome – nepasikalbėjome iš širdies apie tai, ką ji mums pasakė aną dieną, kai stovėjome šalikelėje. Tik kartkartėmis Rūta neaiškiai apie tai užsimindavo. Būdavo, ims ir tarstelės:

– Ar dar pagalvoji, kad galėtum tapti Tomio slaugytoja? Juk žinai – labai panorėjusi galėtum.

Netrukus ši mintis – kad aš galėčiau tapti Tomio slaugytoja – užgožė visą tą mūsų pokalbį šalikelėje. Nuolat jai kartodavau apie tai galvojanti, bet sutvarkyti šį reikalą net ir man toli gražu nėra taip paprasta. Tada dažniausiai tiesiog pakeisdavome temą. Tačiau aiškiai mačiau, jog ši mintis Rūtai vis neduoda ramybės, ir todėl tą paskutinį kartą, kai mačiau ją gyvą, nors kalbėti ji jau negalėjo, puikiai supratau, ką nori man pasakyti.

Po antros Rūtos operacijos buvo praėjusios trys dienos, kai jie artėjant priešpiečių metui pagaliau leido man ją pamatyti. Palatoje ji gulėjo viena. Atrodė, jog gydytojai padarė visa, ką galėjo. Kaip tik tuomet, pamačiusi, kaip elgiasi ligoninės koordinatorius, gydytojai ir seselės, aiškiai supratau, kad jie netiki, jog ji išsikapstys. Rūta gulėjo ligoninės lovoje, apšviesta neryškios šviesos. Pažvelgusi į jos veidą, atpažinau tą pačią išraišką, kurią jau ne kartą buvau mačiusi kitų donorų veiduose. Rodės, tarsi ji iš paskutiniųjų stengtųsi nukreipti žvilgsnį į save pačią, kad galėtų pajusti ir kuo geriau valdyti sopančias savo kūno vietas, – panašiai baimės apimtam slaugytojui kartais tenka blaškytis tarp trijų ar keturių sergančių donorų, išsibarsčiusių po skirtingus šalies regionus. Apskritai imant, sąmonės Rūta nebuvo praradusi, bet man, stovinčiai čia pat, prie metalinės lovos, ji jau buvo nepasiekiama. Ir vis tiek prisitraukusi kėdę atsisėdau, delnais suėmiau jos ranką ir kiekvieną kartą, kai siūbtelėjus skausmo bangai Rūta nuo manęs nusigręždavo, stipriai ją suspausdavau.

Taip ir sėdėjau prie jos, pasilikau tol, kol jie man leido, gal tris valandas, o gal dar ilgiau. Ir, kaip jau sakiau, beveik visą tą laiką jos menamas žvilgsnis buvo nukreiptas vidun, į savo kūną. Tik kartą, kai ji persigandusi ėmė nežmoniškai blaškytis

ir aš jau ėmiau svarstyti, ar nederėtų pakviesti seselių, kad suleistų daugiau skausmą malšinančių vaistų, vos kelias sekundes – tikrai ne ilgiau – Rūta pažvelgė tiesiai man į akis ir tikrai mane atpažino. Tai buvo kaip tik toji sąmonės nuskaidrėjimo akimirka, kurios kartais sulaukia donorai šiurpioje kovoje su mirtimi. Ji porai sekundžių įbedė į mane akis, ir nors nepratarė nė žodžio, aš iš karto suvokiau, ką reiškia jos žvilgsnis. Todėl atsakiau:

– Gerai, Rūta, gerai. Aš taip ir padarysiu. Kai tik galėsiu, iš karto tapsiu Tomio slaugytoja.

Šiuos žodžius ištariau beveik pašnibždomis, mat man neatrodė, kad ji galėtų juos išgirsti, net jei rėkte išrėkčiau. Tiesiog tikėjausi, kad tas kelias akimirkas, kai buvo susidūrę mudviejų žvilgsniai, ji viską suprato iš mano veido išraiškos, kaip ir aš viską suvokiau iš jos veido. Paskui tas momentas praėjo, ir ji vėl paniro į savo pasaulį. Aišku, negalėjau būti iki galo tikra, bet, man rodos, Rūta mane suprato. O jei ir ne, dabar man staiga dingtelėjo, kad ji tikriausiai ir taip, dar prieš man praveriant burną, žinojo, jog tapsiu Tomio slaugytoja ir mes „pabandysime“, kaip ji mūsų prašė tądien, kai šnekėjomės šalikelėje.

20 SKYRIUS

Tomio slaugytoja tapau praėjus beveik metams nuo tos dienos, kai važiavome apžiūrėti laivo. Visai neseniai Tomiui buvo atlikta trečia operacija, ir nors jis sparčiai sveiko, jam vis dar reikėjo daug ilsėtis. Kaip netrukus paaiškėjo, šios aplinkybės buvo gana palankios mums abiem pradėti šį naują gyvenimo etapą. Netrukus pripratau prie Kingsfyldo, galima sakyti, netgi pamėgau.

Dauguma Kingsfylde gyvenančių donorų po trečios donacijos gauna atskirą kambarį, tad ir Tomiui buvo duota vienvietė palata, pati didžiausia. Paskui kai kas ėmė šnekėti, esą tokį komfortą jam išrūpinau aš, bet tai netiesa; jam tiesiog pasisekė, be to, tasai kambarys nebuvo toks jau puikus. Mano nuomone, anksčiau, kai čia dar buvo šeimų vasarvietė, tai būta vonios kambario, nes vienintelis langas buvo iškirstas aukštai, beveik prie pat lubų, ir įstiklintas matiniu stiklu. Pažvelgti pro jį galėjai tik pasilipęs ant kėdės ir pakėlęs rėmą, bet ir tada akis užgriebdavo vien tankiai suaugusius krūmokšnius. Pats kambarys buvo L raidės formos, tad, be lovos, jie čia dar galėjo pastatyti krėslą, drabužių spintą ir nedidelį mokyklinį suolą pakeliamu viršumi – baldą, kuris buvo tikra prabanga ir dovana, bet tai paaiškinsiu šiek tiek vėliau.

Nenoriu, kad apie Kingsfyldo laikotarpį susidarytumėte klaidingą nuomonę. Didžioji ten praleistų dienų dalis paslinko ramiai, netgi idiliškai. Paprastai atvažiuodavau tuoj po priešpiečių ir įėjusi į kambarį rasdavau Tomį išsitiesusį siauroje lovoje, visuomet apsirengusį, nes jis „nenorėjo atrodyti kaip pacientas". Įsitaisiusi krėsle skaitydavau jam įvairiausias knygas minkštais viršeliais, kurių pati ir atsiveždavau, – „Odisėją" arba „Tūkstančio ir vienos nakties pasakas". O jei neskaitydavau, mudu šnekučiuodavomės, kartais prisimindavome senus gerus laikus, kartais kalbėdavomės apie ką kita. Vėlyvą popietę jis paprastai užsnūsdavo, o aš atsisėsdavau prie mokyklinio stalo ir baigdavau rašyti savo ataskaitas. Tiesiog nuostabu, kaip greitai pralėkė visi tie metai ir kaip lengva mudviem buvo bendrauti.

Žinoma, ne viskas tarp mūsų buvo taip kaip anksčiau. Pirmiausia mudu su Tomiu pagaliau pamėginom pasimylėti. Nežinau, ar prieš mums pradedant Tomis daug galvojo apie seksą. Šiaip ar taip, jis dar nebuvo visiškai atsigavęs po operacijos, ir tai tikriausiai nebuvo vienintelė jo galvoje besisukanti mintis. Nenorėjau jo spausti, bet, kita vertus, man nedavė ramybės įtarimas, kad jei delsime per ilgai, jei vėl imsime atidėlioti, bus vis sunkiau pasiekti, kad seksas taptų natūralia mūsų santykių dalimi. Be to, man dingtelėjo, kad jei apsispręsime įgyvendinti tai, ko taip troško Rūta, ir iš tiesų pamėginsime gauti „pratęsimą", intymių santykių nebuvimas gali būti palaikytas rimtu trūkumu. Ne ne, tikrai nenoriu pasakyti maniusi, jog jie *būtinai* mūsų šito paklaus. Tiesiog nerimavau – juk tam tikra prasme tai rodytų intymumo trūkumą mūsų santykiuose.

Todėl vieną popietę nusprendžiau pagaliau pralaužti ledus, o paskui – kas bus, tas bus. Jis kaip paprastai gulėjo išsitiesęs

lovoje ir stebeilijosi į lubas, o aš jam skaičiau. Baigusi skaityti priėjau, atsisėdau ant lovos krašto ir kyštelėjau ranką po jo sportiniais marškinėliais. Netrukus žemyn nuslydę mano pirštai užčiuopė jo daikčiuką, ir nors prireikė kelių minučių, kad jis sukietėtų, aiškiai mačiau, jog Tomį mano iniciatyva labai pradžiugino. Tą pirmąjį kartą mes abu jaudinomės dėl daugybės smulkmenų, be to, kadangi taip seniai vienas kitą pažinome ir niekada nebuvome mylėjęsi, kol kaip reikiant įsivažiuosime, mums atrodė būtina tam tikra tarpinė fazė. Tad po kurio laiko patenkinau jį tiesiog suėmusi jo penį į delnus, o jis gulėjo nė nemėgindamas man kaip nors atsilyginti, net neišleisdamas jokio garso, bet atrodė ramus ir patenkintas.

Tačiau net ir tą pirmąjį kartą ore kažkas tvyrojo, kažkoks gilus jausmas, o kartu ir mudviejų abiejų nuojauta, jog tai pradžia, tai vartai, pro kuriuos įeiname. Dar labai ilgai nenorėjau to pripažinti, o ir pripažinusi stengiausi save įtikinti, kad visa tai praeis, išnyks drauge su Tomio patiriamomis daugeriopomis kančiomis ir skausmais. Mat reikalas tas, kad jau tą pirmąjį kartą Tomis atrodė persmelktas sunkiai nusakomo liūdesio, tarsi man sakytų: „Taip, dabar mes tai darome ir aš labai džiaugiuosi. Tik gaila, kad taip ilgai laukėme".

Paskui, kai tikrai mylėjomės ir abu jautėmės laimingi, net tada nei jo, nei manęs neapleido tasai keistas, ramybės neduodantis jausmas. Bet aš stengiausi jam nepasiduoti. Stengiausi, kad mūsų meilės žaidimai truktų kuo ilgiau ir visiškai mus įtrauktų, kad visa aplinkui užklotų migla, kad mūsų galvose daugiau niekam neliktų vietos. Jeigu Tomis gulėdavo viršuje, sulenkdavau kelius ir atstatydavau strėnas taip, kad jam būtų patogu; kai mylėdamiesi pasirinkdavome kokią kitą poziciją, visuomet pasakydavau ar padarydavau

ką nors, kas, mano nuomone, galėjo padėti mudviem dar labiau įsiaudrinti. Bet tasai ramybės neduodantis jausmas taip ir neišnyko.

Gal čia buvo kaltas kambarys, – pro matinį lango stiklą sunkiai prasiskverbdavo saulės spinduliai ir net vasaros pradžioje atrodė, kad jį apšviečia rudens saulė. Galbūt trikdė atsitiktiniai garsai, kartkartėmis pasiekiantys mūsų ausis, mat koridoriuje nuolat sukiodavosi donorai, o lauke irgi vykdavo įvairiausi darbai, keliantys dar daugiau triukšmo, – jų nė iš tolo negalėjai lyginti su erzeliu, kurį keldavo kadaise pievelėje susėdę mokiniai, diskutuojantys apie perskaitytus romanus ir poeziją. O gal tai buvo susiję su tuo, jog kartais, net jei mudviem pavykdavo puikiai pasimylėti ir paskui gulėdavome vienas kito glėbyje, probėgšmais prisimindami, ką patyrėme prieš kelias minutes, Tomis imdavo ir leptelėdavo: „Anksčiau man nieko nereiškė padaryti tai du kartus iš eilės. Bet dabar jau negaliu". Tokiomis akimirkomis tasai jausmas staiga vėl sukildavo, ir kai Tomis pasakydavo ką nors panašaus, turėdavau ranka uždengti jam burną – vien kad galėtume ramiai gulėti ir tylėti. Neabejoju, Tomis irgi tai jautė, nes pasimylėję dažnai gulėdavome taip tvirtai apsikabinę, tarsi tik šitaip galėtume apsiginti, neįsileisti to jausmo į širdį.

Pirmąsias kelias savaites, kai ėmiau lankytis Kingsfylde, mudu beveik neužsimindavome nei apie Madam, nei ką anuomet su Rūta kalbėjome automobilyje. Bet vien tai, jog tapau Tomio slaugytoja, mums nuolat primindavo, kad pagaliau turime atsigriebti už prarastą laiką. Žinoma, tą patį mums primindavo ir Tomio piešti gyvūnai.

Ne vienerius metus mintyse svarstydavau, koks tų Tomio piešinių likimas, ir netgi tądien, kai išsiruošėme apžiūrėti laivo, ketinau apie juos paklausinėti. Ar jis vis dar piešia? Ar turi tuos, kuriuos nupiešė gyvendamas Ūkyje? Bet kadangi Tomio piešiniai turėjo savą nelabai malonią istoriją, taip ir neišdrįsau paklausti.

Ir štai vieną popietę, – buvo praėjęs gal mėnuo, kai tapau Tomio slaugytoja, – įėjusi į kambarį pamačiau jį sėdintį suole, labai susikaupusį ir taip žemai palinkusį prie piešinio, kad veidas beveik siekė popierių. Kai pasibeldžiau, Tomis pakvietė vidun, bet nei pakėlė galvos, nei atsitraukė nuo pradėto darbo, ir tik iš jo žvilgsnio supratau, jog kaip tik piešia vieną iš savo fantastinių gyvūnų. Sustojau tarpduryje dvejodama, ar galiu užeiti, bet paskui jis pakėlė į mane akis ir užvertė užrašų knygelę, kuri – tai nepraslydo man pro akis – atrodė lygiai tokia pat kaip tos juodosios, prieš daugelį metų gautos iš Keferso. Aš įėjau, mudu ėmėme kalbėti visai apie ką kita, o netrukus jis, netardamas nė žodžio, padėjo knygelę į šalį. Bet vėliau atėjusi dažnai matydavau ją paliktą ant stalo ar numestą ant lovos šalia pagalvės.

Paskui mudu vieną dieną sėdėjome jo kambaryje, turėjome kelias laisvas minutes prieš Tomio laukiantį medicininį patikrinimą. Pastebėjau, kad jis elgiasi kiek keistokai: atrodė lyg susidrovėjęs, kažin koks atsargus. Aš pamaniau, kad jis vėl nori pasimylėti. Bet Tomis tarė:

– Keite, norėčiau, kad man kai ką pasakytum. Bet nuoširdžiai ir atvirai.

Tada iš stalčiaus ištraukė juodąją užrašų knygelę ir parodė man tris į varlę panašaus gyvio eskizus – su ilga uodega, tarsi toji dalis taip ir liko buožgalvis. Bent jau taip tas gyvūnas atro-

dė žvelgiant iš tolėliau. Bet kai prisikišdavai juos arčiau akių, galėdavai įžiūrėti daugybę smulkiausių kruopščiai išpieštų detalių, tada tie gyvūnai atrodydavo labai panašūs į tuos, kuriuos buvau mačiusi prieš kelerius metus.

– Kai piešiau šituos du, įsivaizdavau, kad jie padaryti iš metalo, – ėmė aiškinti Tomis. – Kiekviena jų paviršiaus detalė tviska, supranti? O šis trečias, – pamaniau, nupiešiu jį tokį, tarsi būtų išlietas iš gumos. Matai? Jo kūno detalės neryškios. Dabar ketinu iš to eskizo nupiešti tikrą piešinį, bet vis negaliu apsispręsti. Keite, pasakyk man atvirai – ką tu apie visa tai manai?

Neprisimenu, ką jam tuomet atsakiau. Bet puikiai pamenu, kad tą akimirką mane apėmė prieštaringi jausmai. Aš iš karto suvokiau, jog šitaip Tomis bando kartą visiems laikams nugramzdinti į praeitį tą nemalonų su piešiniais susijusį ginčą, kuris įvyko mums dar tebegyvenant Ūkyje, ir staiga pajutau didžiulį palengvėjimą, dėkingumą ir nuoširdų džiaugsmą. Bet kartu supratau, kodėl tie gyvūnėliai apskritai vėl iškilo į dienos šviesą, ir užčiuopiau visus daugeriopus prasmių klodus, kurie gali slypėti už šio paprasto Tomio klausimo. Šiaip ar taip, bent jau mačiau, jog Tomis nori man parodyti šio reikalo neužmetęs, nors jo mudu niekad nebuvome aptarę bent kiek plačiau. Jis norėjo man parodyti, kad dar nėra patenkintas tuo, ką pavyko pasiekti, kad sunkiai dirba ir labai stengiasi pastūmėti į priekį savąją pasiruošimų dalį.

Tačiau tądien žvelgdama į keistas jo varles jaučiau ir ką kita. Tasai jausmas vėl sugrįžo, iš pradžių vos vos pastebimas, glūdintis kažkur širdies gelmėse, bet tolydžio augantis ir stiprėjantis, palengva užvaldantis mano sąmonę. Tiesiog negalėjau atsispirti: bevartant užrašų knygelės puslapius man nedavė

ramybės viena mintis, nors mieliausiai būčiau ją pačiupusi ir išmetusi iš galvos. Man dingtelėjo, jog dabar Tomio piešiniai jau neatrodo tokie gaivūs ir švieži. Tiesa, daugeliu atžvilgių tos varlės buvo labai panašios į gyvūnus, kuriuos man teko matyti Ūkyje. Bet piešiniams aiškiai kažko trūko, jie atrodė kažin kokie „iškankinti", tarsi būtų ne originalūs, o tik nukopijuoti. Tad mane, nors kaip įmanydama stengiausi nepasiduoti, ir vėl užplūdo tas jausmas, kad mudu visko ėmėmės per vėlai, kad viską reikėjo daryti gerokai anksčiau, kai buvo laikas, bet mes tą progą praleidome, o tai, ką galvojame ir planuojame dabar, yra tiesiog juokinga, tam tikra prasme – netgi smerktina.

Kai dabar apie tai galvoju, man rodos, galėjo būti ir kita priežastis, dėl kurios mudu nelabai norėjome apie savo planus pasikalbėti tiesiai ir atvirai. Mat nė vienas iš Kingsfylde gyvenančių donorų nebuvo girdėjęs apie „pratęsimą" ar ką nors panašaus, ir dėl to mudu tikriausiai jautėmės šiek tiek nepatogiai, tarsi saugotume kokią gėdingą paslaptį. Be to, gali būti, jog mes netgi prisibijojome to, kas atsitiktų, jei reabilitacijos centre pasklistų kalbos apie galimą „pratęsimą".

Tačiau, kaip jau minėjau, Kingsfylde praleistų dienų tikrai nenoriu vaizduoti pernelyg niūriomis spalvomis, ypač po to, kai Tomis pasiteiravo, ką manau apie jo gyvūnus. Rodos, pagaliau išsisklaidė visi mums virš galvų pakibę praeities šešėliai ir mudu galutinai vienas prie kito pripratome. Ir nors Tomis daugiau niekada neklausė mano nuomonės apie jo meną, jis mielai piešdavo man matant, ir šitaip praleidome daugybę popiečių: aš įsitaisydavau ant lovos, kartais netgi garsiai skaitydavau, o Tomis, atsisėdęs suole, piešdavo.

Galbūt abu būtume džiaugęsi, jei toks gyvenimas būtų užtrukęs ir daug ilgiau, jei būtume galėję dar daugiau popiečių praleisti tiesiog šnekučiuodamiesi, kartkartėmis pasimylėdami, garsiai skaitydami ir piešdami. Tačiau baigiantis vasarai, Tomiui atgaunant jėgas ir vis didėjant tikimybei, jog netrukus jis gaus pranešimą apie jo laukiančią ketvirtą operaciją, abu supratome, kad ilgiau atidėlioti negalime ir turime veikti.

Taip jau susiklostė, jog kurį laiką turėjau nepaprastai daug darbo ir beveik savaitę neužsukau į Kingsfyldą. Paskui vieną rytą pagaliau tenai pasirodžiau. Lietus, prisimenu, pylė kaip iš kibiro. Tomio kambaryje tvyrojo prieblanda. Įėjusi išgirdau, kaip netoli lango einančiu lietvamzdžiu kliokia vanduo. Pats Tomis neseniai buvo nusileidęs į valgomąją salę pirmame aukšte ir drauge su kitais donorais pusryčiavo, o dabar jau spėjo grįžti atgal ir sėdėjo ant lovos nieko neveikdamas, įdūręs tuščią žvilgsnį į erdvę priešais. Įžengiau pas jį išsekusi – kelias naktis negalėjau kaip reikiant išsimiegoti – ir tiesiog kritau ant siauros lovos, Tomį pastumdama prie sienos. Kelias minutes taip gulėjau ir, ko gero, netgi būčiau užsnūdusi, jei Tomis kojos nykščiu nebūtų man vis baksnojęs į kelius. Pagaliau aš pasikėliau, atsisėdau šalia jo ir tariau:

– Tomi, vakar mačiau Madam. Ne ne, nepersimečiau su ja nė vienu žodžiu. Bet mačiau ją.

Jis tik pakėlė į mane akis ir nieko neatsakė.

– Mačiau, kaip ji žingsniuoja gatve, o paskui įeina į namą. Rūta nemelavo. Ji mums nurodė kaip tik tą namą, tą butą. Viskas – tiesa.

Ir aš Tomiui papasakojau, kaip vakar, kadangi, šiaip ar taip, turėjau vykti į pietinį šalies pakraštį prie jūros, vėlyvą popietę atvažiavau į Litl Hamptoną. Kaip ir paskutinius du kartus, kai čia buvau, vėl žingsniavau ilga gatve palei jūrą – pro namus, pavadintus „Bangų ketera“, „Vaizdas į jūrą“ ir panašiai, kurių kiemuose buvo įrengtos terasos. Pagaliau priėjau prie suolelio šalia telefono būdelės. Atsisėdau ir ėmiau laukti, – lygiai taip pat, kaip ir anais kartais, – įbedusi žvilgsnį į kitoje gatvės pusėje dunksantį namą.

– Pasijutau kaip tikra detektyvė. Anomis dienomis sėdėjau tenai po ištisą pusvalandį – ir nieko, visiškai nieko neįvyko. O vakar manęs neapleido nuojauta, kad pasiseks. Buvau tokia pavargusi, jog sėdėdama ant suolelio vos vos neužsnūdau. Bet staiga pakėliau akis ir pamačiau ją, žengiančią gatve į mano pusę. Buvo gana baisu, – pridūriau, – nes Madam atrodė lygiai taip pat kaip anais laikais. Gal tik veidas kiek labiau apvytęs. O šiaip jokių permainų nepastebėjau. Netgi jos drabužiai buvo tokie pat. Ji ir vėl vilkėjo elegantišką pilką kostiumėlį.

– Neįtikėtina. Tai negalėjo būti *tas pat* kostiumėlis.

– Na, nežinau. Šiaip ar taip, iš pažiūros tai buvo tas pat kostiumėlis.

– Vadinasi, tu nepasinaudojai proga ir jos neužkalbinai?

– Aišku, ne, kvailuti. Geriau nesiskubinti. Nepamiršk, kad ji niekada netryško simpatija mums.

Paskui papasakojau Tomiui, kaip Madam prisiartinusi, bet net nežvilgtelėjusi į mane perėjo į kitą gatvės pusę, kaip trumpą akimirką man šmėstelėjo mintis, kad ji praeis ir pro duris, į kurias buvo įbestas mano žvilgsnis, ir kad Rūtos mums duotas adresas neteisingas. Tačiau priartėjusi prie sodo vartelių

Madam pasisuko, žingtelėjo kelis žingsnius siauručiu takeliu į kiemo gilumą ir dingo už laukujų durų.

Kai baigiau kalbėti, porą minučių Tomis nepratarė nė žodžio. Paskui tarė:

– Ar esi tikra, jog nepakliūsi į bėdą? Ar tikrai gali važinėti ten, kur nesi siunčiama darbo reikalais?

– O kaip tau atrodo, dėl ko aš visai nusivariusi nuo kojų? Ariu kaip juodas jautis, kad spėčiau ir čia, ir ten. Šiaip ar taip, dabar ją tikrai suradome.

Lauke vis dar tekšeno lietaus lašai. Tomis pasivertė ant šono ir padėjo galvą man ant peties.

– Rūta mums norėjo tik gero, – švelniu balsu pratarė jis. – Ji gavo teisingą adresą.

– Taip, ji atliko didžiulį darbą. Bet dabar jau viskas priklauso tik nuo mūsų.

– Tad koks gi mūsų planas, Keite? Ar apskritai jį turime?

– O mes imsime ir tenai nuvažiuosime. Tiesiog nueisime pas ją ir paklausime. Padarysime tai kitą savaitę, kai vešiu tave atlikti tyrimų. Pasirūpinsiu, kad iš reabilitacijos centro tave išrašytų visai dienai. Tada grįždami galėsime užsukti į Litl Hamptoną.

Tomis tik atsiduso ir dar labiau nusvarino galvą man ant peties. Jei kas nors būtų stebėjęs mus iš šalies, tikriausiai būtų pamanęs, kad Tomis ne kažin kaip nusiteikęs, bet aš puikiai žinojau, ką jis jaučia. Mudu taip ilgai kalbėjomės apie galimą „pratęsimą“, narstėme Galerijos teoriją, ir staiga viskas tapo tikrove. Nereikia nė sakyti, jog visa tai mus truputį baugino.

– Jei mums pasisektų... – pagaliau pratarė jis. – Sakykime, kad mums pasiseks. Įsivaizduokime, kad ji duos mums dar trejus metus, leis pagyventi tik sau. Ką mes tada darysime?

Ar supranti mane, Keite? Ką mes veiksime, ko imsimės? Juk negalėsime likti čia, šitame centre.

– Nežinau, Tomi. Gal ji mums lieps grįžti į Ūkį? Bet aš mieliau vykčiau kur nors kitur. Kad ir į Baltuosius rūmus. O gal jie turi kokią specialią vietelę?.. Skirtą tokiems kaip mes. Tiesiog turime palaukti ir pažiūrėti, ką ji mums pasakys.

Dar kelias minutes mudu gulėjome lovoje tylėdami ir klausydamiesi, kaip už lango lyja lietus. Paskui ėmiau Tomį baksnoti kojos pirštu, panašiai kaip anksčiau jis mane. Pagaliau jis nusprendė atsilyginti tuo pačiu ir nustūmė mano koją nuo lovos.

– Jei tikrai ketiname vykti pas Madam, – vėl prabilo Tomis, – turime apsispręsti dėl mano gyvūnų. Na, supranti, reikia išrinkti geriausius piešinius, kuriuos jai parodysime. Gal šešis ar septynis. Čia mums teks gerokai pasukti galvas.

– Gerai, – atsiliepiau aš, o paskui atsistojau ir ištiesusi rankas pasirąžiau. – Gal paimsime netgi daugiau. Sakykime, penkiolika, o gal ir dvidešimt piešinių. Taip, nuvažiuosime ir susitiksime su Madam. Ir ką gi ji mums padarys? Tiesiog nueisime ir su ja pasikalbėsime.

21 SKYRIUS

Kelios dienos prieš mums tenai važiuojant aš vis nesiliovіau galvojusi, kaip mudu su Tomiu stovėsime prie tų durų, kaip jaudinsimės prieš paspausdami skambutį, o paskui smarkiai besidaužančiomis širdimis lauksime, kas bus. Bet, kaip vėliau pasirodė, mums labai pasisekė ir tokio išbandymo pavyko išvengti.

Tą lemtingąją dieną mudu išties buvome nusipelnę šiek tiek sėkmės, nes reikalai klostėsi toli gražu ne taip sklandžiai, kaip būtume norėję. Vos išsiruošus į kelionę užsiožiavo automobilis, ir mes visa valanda pavėlavome į Tomio tyrimus. Paskui dėl visos tos klinikoje kilusios sumaišties tris iš jų teko pakartoti. Visa tai, žinoma, labai atsiliepė jo savijautai, ir kai vėlyvą popietę pagaliau pajudėjome link Litl Hamptono, nuo ilgo važiavimo automobiliu Tomiui pasidarė bloga, tad turėjome net kelis kartus sustoti, kad jis galėtų pasivaikščioti ir pasijusti bent kiek geriau.

Kai pagaliau pasiekėme miestelį, buvo jau beveik šešta valanda vakaro. Pastatėme automobilį už bingo salės, išsiėmėme iš bagažinės sportinį krepšį su Tomio piešiniais ir patraukėme miestelio centro link. Diena pasitaikė giedra, ir nors dauguma

parduotuvių kaip tik buvo uždaromos, lauko kavinės ir užeigos buvo pilnos besikalbančių ir visokius gėrimus gurkšnojančių žmonių. Kuo ilgiau ėjome pėsčiomis, tuo geriau jautėsi Tomis. Pagaliau, prisiminęs, jog dėl tyrimų praleido pietus, pareiškė man, esą prieš pasitikdami savąją lemtį turime bent šiek tiek užkąsti. Tad leidomės ieškoti užkandinės, kurioje galėtume nusipirkti sumuštinį. Staiga jis man taip stipriai sučiupo ranką, kad pirmą akimirką pamaniau, jog jam prasidėjo koks priepuolis. Bet Tomis tyliai sušnabždėjo į ausį:

– Tai ji, Keite. Žiūrėk. Eina pro kirpyklą.

Iš tiesų – netoli nuo mūsų kitoje gatvės pusėje šaligatviu žingsniavo Madam, apsivilkusi savo stilingąjį pilką kostiumėlį, lygiai tokį pat, kokį vilkėdavo visuomet.

Laikydamiesi deramo atstumo, ėmėme sekti jai įkandin. Iš pradžių ėjome pėsčiųjų zona, paskui beveik visiškai tuščia Aukštutine gatve. Man rodos, mes abu prisiminėme tą dieną, kai kitame mieste sekėme Rūtos „galimąją". Tik šįkart reikalas pasirodė esąs kur kas paprastesnis, nes greitai Madam įsuko į ilgą, lygiagrečiai su jūros pakrante einančią gatvę.

Kadangi gatvė buvo tiesi kaip styga ir visą ją iki pat pabaigos gražiai apšvietė besileidžiančios saulės spinduliai, mes supratome galintys leisti, kad Madam eitų nutolusi nuo mūsų geroką kelio gabalą – tiek, kad tolumoje matytume tik nedidelį judantį taškelį, – ir vis tiek nebuvo nė menkiausio pavojaus, kad pamesime ją iš akių. Tiesą sakant, nė akimirką nesiliovėme girdėję jos aukštakulnių kaukšėjimo, o jam ritmingai antrino į Tomio šlaunį besidaužančio krepšio dunksėjimas.

Gana ilgai štai taip ir žingsniavome, palikdami sau už nugaros eiles kaip du vandens lašai vienas į kitą panašių namų. Paskui kitoje gatvės pusėje namai baigėsi, jų vietą užėmė ly-

gios pievelės plotai, o už jų tolumoje jau galėjai įžiūrėti palei jūrą besirikiuojančių pajūrio namelių stogus. Tiesa, vandens nebuvo matyti, bet iš neaprėpiamo dangaus ir žuvėdrų keliamo triukšmo galėjai spręsti, jog kažkur ten tyvuliuoja jūra.

Tačiau toje pusėje, kuria traukėme mes, namai rikiavosi toliau, ir po kurio laiko Tomiui tariau:

– Dabar jau netoli. Ar matai aną suolelį? Ant jo aš ir sėdėjau. Madam namas – ten pat, tik kitoje gatvės pusėje.

Kol neištariau šių žodžių, Tomis buvo visai ramus. O dabar kažkas jį tarsi apsėdo, jis pastebimai paspartino žingsnį, tarsi būtų norėjęs pasivyti Madam. Bet dabar tarp Madam ir mūsų nebuvo jokių kitų žmonių, tad kai Tomis ėmė energingai mažinti mus skiriantį atstumą, turėjau pačiupti jį už rankos ir pristabdyti. Vis bijojau, jog Madam staiga atsisuks ir mus pamatys, bet ji neatsigręžė, galop pasuko pro savo vartelius ir žengė į kiemą. Paskui ji stabtelėjo prie durų ieškodama rankinėje raktų, o mudu jau buvome čia pat – stovėjome prie vartelių ir žiūrėjome į ją. Ji vis dar neatsigręžė, nežvilgtelėjo atgal, ir man dingtelėjo, kad ji visą laiką jautė mus sekant paskui, bet tyčia nekreipė dėmesio. Dar man toptelėjo, jog Tomis ketina jai kažką sakyti, o tai sugadintų visą reikalą. Štai kodėl daug nesvarstydama ir daugiau negaišdama laiko nuo vartelių jai šūktelėjau.

Tai tebuvo mandagus „Atleiskite!“, bet Madam krūptelėjusi atsigręžė taip, tarsi būčiau į ją ką nors metusi. Kai ji įbedė į mus akis, mane net šiurpas nukrėtė – toks pat, kaip ir prieš daugelį metų, tąkart, kai buvome užspeitusios ją prie pagrindinio Hailšemo mokyklos pastato. Tik šįkart jos žvilgsnis buvo dar šaltesnis, o veido išraiška – dar rūstesnė, nei prisimenu buvus anuomet. Nežinau, ar tą akimirką ji mus atpažino, bet

nėra jokios abejonės, kad Madam pakako vienos vienintelės sekundės pamatyti ir suprasti, *kas* mes, nes ji visa įsitempė ir sustingo, tarsi jos link ropotų du milžiniški vorai.

Ir staiga jos veido išraiška pasikeitė. Nepasakytum, kad tapo bent kiek malonesnė, bet pasibjaurėjimas kažin kur dingo, ir ji, prisimerkusi nuo tiesiai į akis šviečiančios saulės, atidžiai į mus įsižiūrėjo.

– Madam, – pasirėmusi į vartelius pratariau aš, – mes tikrai nenorime jūsų gąsdinti. Tiesiog mudu mokėmės Hailšeme. Aš – Keitė H., gal dar prisimenate. O čia – Tomis D. Mes atėjome čia tikrai ne tam, kad sukeltume jums rūpesčių.

Madam žingtelėjo kelis žingsnius atgal mūsų link.

– Sakote, iš Hailšemo, – pakartojo ji, ir veidu iš tikrųjų nuslinko kažkas panašaus į švelnią šypsenėlę. – Ką gi, man tai tikra staigmena. Bet jei nenorite pridaryti jokių rūpesčių, ko tada pas mane atėjote?

Tomis išpyškino:

– Mums reikia su jumis pasikalbėti. Atsinešiau kelis kūrinius, – jis kilstelėjo savo krepšį, – kelis piešinius, kuriuos galbūt paimtumėte į savo Galeriją. O mes norėtume su jumis pasišnekėti.

Madam stovėjo tarsi sustingusi, apšviesta jau visai įkypai krintančių besileidžiančios saulės spindulių, pakreipusi galvą į vieną pusę, tarsi klausytųsi nuo jūros sklindančių garsų. Paskui vėl nusišypsojo, bet šypsena, atrodo, buvo skirta ne tiek mums, kiek sau pačiai.

– Ką gi, puiku. Užeikite. Pažiūrėsime, apie ką norite su manimi pasikalbėti.

* * *

Kai įžengėme vidun, pastebėjau, jog durys įstiklintos spalvotu stiklu, ir Tomiui jas uždarius viduje pasidarė gana tamsu. Atsidūrėme tokiame siaurame koridoriuje, kad, atrodė, pakaktų ištiesti į šonus per alkūnes sulenktas rankas, ir paliestum abi jo sienas. Priekyje einanti Madam staiga sustojo ir minutėlę stovėjo nuščiuvusi, tarsi vėl kažko klausytųsi. Įdėmiai įsižiūrėjusi jai per petį pastebėjau, kad koridorius, nors siaurutis, toliau šakojosi: kairėje buvo matyti laiptai į antrą namo aukštą, dešinėje – dar siauresnis koridoriukas, vedantis į namo gilumą.

Madam pavyzdžiu aš irgi įtempiau klausą, bet name tvyrojo visiška tyla. Paskui, tikriausiai kažkur iš antro aukšto, atsklido prislopintas duslus bumbtelėjimas. Šis keistas garsas Madam, matyt, kažką reiškė, nes dabar ji atsigręžė į mus ir, mostelėjusi į tamsoje skendintį siaurą koridoriuką, pasakė:

– Eikite ten ir manęs palaukite. Netrukus pas jus nusileisiu.

Taip tarusi, ji ėmė lipti laiptais į viršų, o paskui, pastebėjusi mūsų sumišimą, pasilenkė per turėklus ir dar kartą nukreipė pirštą į tamsą.

– Tenai, – pakartojo ir netrukus dingo mums iš akių.

Mudu su Tomiu patraukėme pirmyn ir atsidūrėme patalpoje, kuri, matyt, buvo ne kas kita, o šių namų svetainė. Viskas čia atrodė taip, tarsi koks tarnas būtų sutvarkęs ją nakčiai ir išėjęs: užuolaidos buvo užtrauktos, o ant stalelių degė tamsių gaubtų prislopintos naktinės lempelės. Man į nosį trenkė senų, tikriausiai karalienės Viktorijos laikų, baldų kvapas. Židinys uždengtas skydu, ugniakuro vietoje buvo matyti paveikslas, iš pažiūros labai primenantis gobeleną – jame pavaizduotas tiesiai žvelgiantis į pelėdą panašus paukštis. Tomis palietė

man ranką ir mostelėjo į paveikslą svetainės kampe virš nedidelio apskrito stalelio.

– Tai Hailšemas, – pašnibždomis pratarė jis.

Mudu priėjome arčiau. Bet atidžiau pažvelgusi į paveikslą, jau nebuvau tuo visiškai tikra. Galėjau įžiūrėti tik tiek, jog tai tikrai neprastai nulieta akvarelė, bet po ja ant stalelio stovinčios lempos gaubtas buvo taip išlenktas ir apėjęs voratinkliais, kad užuot apšvietusi paveikslą ji pro neskaidrų gaubto stiklą sklindančia šviesa tik dar labiau jį temdė, todėl geriau įsižiūrėti į paveikslą apskritai nebuvo lengva.

– Tai Hailšemas, jei žiūrėtum nuo tvenkinio, – paaiškino man Tomis.

– Nesuprantu. Ką tu turi omenyje? – atsiliepiau aš. – Juk čia nėra jokio tvenkinio. Tiesiog kaimo peizažas.

– Aišku, nėra. Tvenkinys – tau už nugaros, – didžiai mano nuostabai, aiškiai susierzinęs atkirto Tomis. – Negali būti, kad neprisimeni. Jei atsistoji taip, kad tvenkinys liktų tau už nugaros ir žiūri link šiaurinės žaidimų aikštės...

Staiga abu nutilome, nes išgirdome kažkur namo gilumoje sklindančius balsus. Atrodė, jog kalba vyras antrajame namo aukšte. Paskui, gal po kelių sekundžių, mūsų ausis pasiekė ir kitas balsas, neabejotinai Madam. Leisdamasi laiptais apačion, ji pasakė:

– Taip, jūs visiškai teisus. Visiškai teisus.

Tikėjomės, kad Madam pagaliau ateis pas mus, bet jos žingsniai prakaukšėjo pro svetainės duris ir tolydžio tildami nuslopo kažkur namo gilumoje. Akimirką man dingtelėjo, jog ji ketina išvirti arbatos, paimti paplotėlių ir, viską sudėjusi ant stalelio su ratukais, ateiti pas mus, bet paskui nutariau, kad tai gryna nesąmonė ir kad ji – tai man pasirodė daug labiau tikė-

tina – mus tiesiog pamiršo, o prisiminusi tuojau įeis į svetainę ir lieps mudviem nešdintis lauk. Tada iš viršaus vėl pasigirdo gargždus vyriškas balas, bet atrodė toks prislopęs, jog galėjo sklisti net ne iš antro, o iš trečio namo aukšto. Koridoriuje vėl sukaukšėjo Madam bateliai, ir ji, matyt, žvelgdama aukštyn, šūktelėjo:

– Juk paaiškinau, ką reikia daryti. Tiesiog vykdykite mano nurodymus.

Mes su Tomiu palaukėme dar kelias minutes. Ir staiga ėmė judėti galinė kambario, kurį buvome palaikę svetaine, siena. Aš, galima sakyti, iš karto susivokiau, kad tai visai ne siena, o stumdomosios durys, kurias galėjai užstumti, norėdamas atskirti priekinę, kaip dabar pasirodė, didžiulio ilgo kambario dalį. Įėjusi Madam tik iki pusės užstūmė duris ir sustojo žvelgdama tiesiai į mus. Pamėginau įžiūrėti, kas darosi jai už nugaros, bet tenai tvyrojo vien tamsa. Jau pamaniau, gal ji laukia, kol pagaliau paaiškinsime, ko čia atėjome, bet galop Madam prabilo pati:

– Sakėte esantys Keitė H. ir Tomis D., ar ne? Ir baigėte Hailšemo mokyklą? Prieš kiek metų?

Pasakiau jai, prieš kiek, bet šiaip jau negalėjai suprasti, ar ji mus prisimena ar ne. Madam taip ir liko stovėti prie slenksčio, tarsi vis svyruotų, niekaip negalėdama pasiryžti įeiti. Bet šįkart pokalbio giją perėmė Tomis:

– Nenorime ilgai jūsų gaišinti. Bet yra reikalas, kurį mums būtina su jumis aptarti.

– Šit kaip? Ką gi, gerai. Įsitaisykite, kur jums patogiau.

Ir ji uždėjo rankas ant dviejų nugaromis į ją atsuktų fotelių atlošų. Madam elgesys buvo keistokas, tarsi iš tikro ji visai nekviestų mūsų sėstis. Juste jaučiau, kad jei mudu atsisėsime į fo-

telius, kaip Madam pasiūlė, ji tikriausiai liks stovėti kur stovėjusi, net rankų nuo atlošų neatitrauks. Bet vos tik pajudėjome jos link, ji irgi žingtelėjo į priekį ir mums prasilenkiant – nors man galbūt tik taip pasirodė – pastebimai susigūžė. Mums įsitaisius foteliuose, ji nuėjusi sustojo prie langų, priešais sunkias aksomo užuolaidas, ir nė akimirką neišleido mūsų iš akių, tarsi sėdėtume pamokoje, o ji būtų mūsų mokytoja. Bent jau taip man tą akimirką pasirodė. Tomis vėliau prisipažino pamanęs, kad Madam ketina užtraukti dainą, kad už jos kabančios užuolaidos prasiskleis nelyginant scenos uždanga ir užuot pamatę langus, gatvę už jų ir iki pat jūros besidriekiančią monotonišką žole apaugusią lygumą, išvysime didžiulę sceną su visais atributais, labai panašią į tą, kurią turėjome Hailšeme ir kurioje netgi bus išsirikiavęs choras, kad jai pritartų. Keista, kai po kurio laiko Tomis tai papasakojo, mano atmintyje vėl kaip gyva iškilo Madam – sunėrusi rankas, į šonus atstačiusi alkūnes ir iš tiesų atrodanti taip, tarsi ruoštųsi dainuoti. Tik abejoju, kad tada Tomiui būtų šmėstelėjusi tokia mintis. Prisimenu, aiškiai mačiau, koks jis įsitempęs, ir nerimavau, jog leptelės kokią kvailystę. Štai kodėl, kai Madam gan maloniai pasiteiravo, ko mes iš jos norime, paskubėjau įsiterpti.

Iš pradžių tikriausiai kalbėjau ne visai rišliai ir gal kiek painokai, bet po kelių minučių, įsitikinusi, kad ji manęs tikrai klausosi, ir įgavusi daugiau pasitikėjimo, nusiraminau ir ėmiau dėstyti mintis kur kas aiškiau. Savaitė po savaitės nesuskaičiuojamą daugybę kartų mintyse vis kartojau žodžius, kuriuos ištarsiu susitikusi su Madam. Tylomis kartodavau savo planuojamą kalbą ilgose kelionėse automobiliu ir sėdėdama viena prie degalinių kavinės stalelių. Tuomet viskas man atrodė taip sudėtinga, kad galiausiai apmečiau planą: žodis žo-

din, tiesiog atmintinai išmokau kelis pirmuosius ir svarbiausius sakinius, o paskui susiplanavau, apie ką kalbėsiu toliau ir kaip nuosekliai išdėstysiu visa, kas man atrodo svarbu. Bet štai dabar ji stovėjo priešais mane, ir dauguma iš anksto mano surepetuotų sakinių pasirodė esą arba nereikalingi, arba apskritai netinkami. O keisčiausia, – kai vėliau apie tai šnekėjomės, tai pripažino ir Tomis, – nors besimokant Hailšeme Madam mums regėjosi esanti priešiškai mūsų atžvilgiu nusiteikusi pašalietė, dabar, kai vėl susitikome akis į akį, tegu ir nepasakiusi ir nepadariusi nieko, kas rodytų bent menkiausią palankumą, ji pasirodė artima, daug artimesnė nei visi naujai sutikti žmonės, su kuriais buvome spėję susipažinti per pastaruosius kelerius metus. Kaip tik todėl mintyse iš anksto rengta ir dailinta kalba akimirksniu išgaravo man iš atminties, ir aš ėmiau dėstyti mudviejų reikalą visiškai nuoširdžiai ir paprastai, beveik taip pat, kaip būčiau dariusi prieš kelerius metus, klodama savo mintis kuriam nors iš mokytojų. Papasakojau apie tai, ką girdėjome, apie gandus, esą Hailšemo mokiniai gali gauti „pratęsimą". Patikinau ją, jog mes puikiai suprantame, kad tie gandai gali ne visai atitikti tikrovę ir kad mudu nepuoselėjame pernelyg drąsių vilčių.

– Be to, netgi jei visa tai tiesa, – pagaliau tariau, – mes suprantame, kad šis reikalas jus vargina: juk viena po kitos pas jus traukia poros ir tvirtina vienas kitą tikrai mylintys. Bet mudu su Tomiu niekad nebūtume atvažiavę pas jus ir sukę jums galvos, jei nebūtume visiškai tikri...

– Tikri? – pratarė Madam po, regis, amžinybę užsitęsusios tylos, ir iš netikėtumo mudu net loštelėjome. – Sakote, esate *tikri?* Tikri, kad mylite vienas kitą? Bet iš kur taip gerai galite žinoti? Manote, meilė – toks paprastas dalykas? Taigi tvirtina-

te mylintys vienas kitą. Giliai ir nuoširdžiai. Ar tai norite man pasakyti?

Iš pradžių jos balsas man pasirodė netgi šiek tiek sarkastiškas, bet kai į mudu įbestose akyse pamačiau ašaras, pasijutau gerokai sukrėsta.

– Ir jūs tuo tikite? Tuo, kad esate įsimylėję? Taigi atvažiavote prašyti... prašyti „pratęsimo"? Ko gi, ko jūs čia atėjote?

Jei tų dalykų Madam būtų paklaususi kiek kitaip, tarsi ši mintis nuo pat pirmos akimirkos – visiška nesąmonė, neabejoju, kad būčiau pasijutusi siaubingai priblokšta. Bet ji to nepadarė. Ji paklausė mūsų tokiu tonu, tarsi tai egzamino klausimas ir atsakymas jai žinomas iš anksto; galėjai netgi susidaryti įspūdį, jog Madam daugybę kartų jau šito klausinėjo kitų porų. Kaip tik tai leido man neprarasti vilties. Bet Tomį, matyt, apėmė baimė, nes jis neištvėrė ir staiga pratrūko:

– Atvykome su jumis pasimatyti dėl jūsų Galerijos. Mums atrodo, kad žinome, kam jums toji Galerija reikalinga.

– Mano Galerija? – Madam atsirėmė į palangę, pajudindama už nugaros kabančias užuolaidas, ir lėtai įkvėpė oro. – Mano Galerija. Tikriausiai turite galvoje mano kolekciją, ar ne? Piešinius, eilėraščius, – visus tuos jūsų kūrinius, kuriuos per daugelį metų surinkau. Man tai buvo itin sunkus darbas, bet tikėjau tuo, ką darau, – tais laikais visi mes tikėjome. Taigi sakotės žinantys, kam viso to reikėjo ir kodėl mes tai darėme. Ką gi, būtų labai įdomu išgirsti. Mat turiu jums prisipažinti, jog ir pati savęs nuolat šito klausiu. – Staiga, nukreipusi žvilgsnį nuo Tomio tiesiai į mane, ji paklausė: – Gal aš pasileidau pernelyg toli į lankas?

Greitosiomis nė nesusigriebiau, ką pasakyti, tad tik papurčiau galvą:

– Ne, ne.

– Taip, aš pernelyg nukrypau, – atsiliepė ji. – Atleiskite. Kai tenka kalbėtis šia tema, aš dažnai įsivažiuoju. Todėl pamirškite, ką sakiau. Bet jūs, jaunuoli, ketinote atskleisti, kam reikalinga mano Galerija. Papasakokite, aš mielai paklausysiu.

– Na, ji jums reikalinga, kad galėtumėte pasakyti... – pradėjo Tomis, – kad turėtumėte už ko užsikabinti. Kaipgi kitu atveju susigaudytumėte, ar pas jus atėję ir tikinantys, jog vienas kitą myli, mokiniai sako tiesą?

Madam žvilgsnis vėl nukrypo į mane, bet man pasirodė, kad ji žiūri į kažką man ant rankos. Netgi žvilgtelėjau žemyn įsitikinti, ar man ant rankovės neužtiškę paukščio išmatų ar ko nors panašaus. Paskui išgirdau ją sakant:

– Ir todėl, jūsų nuomone, aš rinkau visus tuos kūrinius? Kaupiau juos savo *Galerijoje,* kaip jūs sakydavote. Kai pirmą kartą išgirdau ją taip vadinant, kvatojausi iki ašarų. Bet laikui bėgant mintyse ir pati ėmiau šitaip vadinti sukauptus rinkinius. Mano Galerija. Bet kodėl, jaunuoli, gal paaiškintumėte man, kodėl? Kodėl Galerija turėjo padėti man nustatyti, kurie iš jūsų tikrai vienas kitą myli?

– Todėl, kad mūsų kūriniai turėtų padėti jums pamatyti, kokie esame, – pralemeno Tomis, – todėl, kad...

– Žinoma! – staiga pertraukė jį Madam. – Todėl, kad tie meno kūriniai atskleidžia jūsų vidinį pasaulį! Juk tai norėjote pasakyti, ar ne? Menas apnuogina jūsų *sielas!* – Ir tada, staiga atsigręžusi į mane, Madam paklausė: – Gal aš per daug nukrypau?

Visai neseniai ji jau buvo uždavusi šį klausimą, ir aš vėl negalėjau atsikratyti įspūdžio, kad jos akys įbestos kažkur man

į rankovę. Tačiau dabar neaiškus įtarimas, man kilęs tada, kai ji pirmą kartą pasiteiravo, ar neįsileido pernelyg toli į lankas, pradėjo stiprėti. Ėmiau atidžiai stebėti Madam, bet ji, aiškiai pajutusi tiriamą mano žvilgsnį, vėl atsigręžė į Tomį.

– Na gerai, – tarė ji, – tęskime. Apie ką jūs čia man pasakojote?

– Gaila, – atsakė Tomis, – anuomet jaučiausi truputį kaip nesavas...

– Jūs kalbėjote kažką apie savo kūrinius. Apie tai, jog menas apnuogina kūrėjo sielą.

– Na, aš norėjau pasakyti tik tiek, – atkakliai rutuliojo savo mintį Tomis, – kad anuomet Hailšeme jaučiausi toks sutrikęs, jog dailė manęs beveik visiškai nedomino. Tiesiog nieko nesukūriau. Dabar jau suprantu, kad vis dėlto man reikėjo pasistengti, bet, kaip sakiau, jaučiausi visiškai susipainiojęs. Taigi savo Galerijoje jūs neturite nė vieno mano darbo. Žinau, pats esu dėl to kaltas, taip pat suprantu, kad jau tikriausiai per vėlu, bet vis dėlto bent šiandien atsivežiau kelis piešinius. – Jis kilstelėjo krepšį ir ėmė traukti užtrauktuką, norėdamas jį atidaryti. – Kai kuriuos nupiešiau visai neseniai, kai kuriuos – gerokai anksčiau. Keitės kūrinių jau turite. Ji nemažai savo darbų atiduodavo į Galeriją. Ar ne, Keite?

Kelias akimirkas jie abu spoksojo į mane. Tada Madam vos girdimu balsu sumurmėjo:

– Vargšės būtybės. Ką mes jums padarėme... Ak, visos mūsų schemos ir planai! – Ji nutilo per pusę žodžio, ir man pasirodė, kad jos akys vėl priplūdo ašarų. Tada, atsisukusi į mane, ji paklausė: – Ar kalbėsimės apie tai toliau?

Ir kaip tik tada, kai ji tai pasakė, mano galvoje jau anksčiau kirbėjusi miglota mintis tarsi įgavo kontūrus, tapo konkre-

tesnė. „Gal pernelyg nuklydau į lankas?", o dabar dar – „Ar kalbėsimės apie tai toliau?" Staiga mane nukrėtė šiurpas, nes pagaliau suvokiau, jog visi šie klausimai buvo skirti ne man ir ne Tomiui, o kažkam kitam – kažkam, kas buvo pasislėpęs tamsiojoje kambario dalyje ir klausėsi pokalbio.

Stengdamasi neatkreipti dėmesio lėtai grįžtelėjau ir užmečiau akį į tamsą. Įžiūrėti negalėjau nieko, bet mano ausis pasiekė kažin koks mechaniškas garsas, sklindantis iš labai toli, – tamsoje skendinti namo dalis, atrodo, buvo daug didesnė nei aš spėjau. Paskui pastebėjau artėjantį žmogaus siluetą, ir iš tamsos atsklido moteriškas balsas:

– Taip, Mere Klod. Kalbėsimės.

Vis dar įdėbusi žvilgsnį į tamsą staiga išgirdau, kaip Madam sušnarpštė. Pražingsniavusi pro mus, ji dingo tamsoje. Netrukus mūsų ausis pasiekė dar daugiau neaiškių mechaniškų garsų, ir štai kambaryje vėl pasirodė Madam, stumdama invalido vežimėlį, kuriame sėdėjo žmogus. Ji vėl praėjo pro mus, ir kelias akimirkas per Madam nugarą negalėjau gerai įžiūrėti, kas tenai sėdi. Paskui ji apsuko vežimėlį taip, kad jame įsitaisęs žmogus būtų veidu į mus, ir pasakė:

– Pasikalbėkite su jais. Jie atvažiavo pasišnekėti su jumis.

– Rodos, jūsų tiesa.

Vežimėlyje sėdinti moteris buvo labai trapi ir nusilpusi, jos kūnas persikreipęs, bet nesunkiai atpažinome ją iš balso.

– Panelė Emilė, – netikėtai švelniu balsu tarstelėjo Tomis.

– Jūs su jais pasišnekėkite, – pakartojo Madam, tarsi norėdama kuo greičiau nusiplauti rankas. Bet taip ir liko stovėti už vežimėlio, šaudydama akimis mūsų pusėn.

22 SKYRIUS

Merė Klod teisi, – prabilo panelė Emilė, – jums reikėtų kalbėtis su manimi. Merė Klod sunkiai dirbo ir daug nuveikė įgyvendinant mūsų projektą. Bet kai viskas taip nesėkmingai baigėsi, ji, žinoma, pasijuto nusivylusi. Aš pati, nors irgi patyrusi nusivylimo kartėlį, vis dėlto taip blogai nesijaučiu. Manau, jog dėl to, ką mums pavyko pasiekti, esame nusipelnę pagarbos. Pažiūrėkime kad ir į judu. Jums puikiai sekasi. Be jokios abejonės, galėtumėte papasakoti daug dalykų, kad dar labiau jumis didžiuočiausi. Kokie, sakėte, jūsų vardai? Ne ne, palaukite. Manau, ir pati prisiminsiu. Tu esi nesuvaldomo, ūmaus būdo vaikinas. Tavo būdas karštas, bet širdis gera. Tomis. Tu Tomis, ar ne? Na, o tu, žinoma, Keitė H. Esi puiki slaugytoja. Daug apie tave girdėjome. Matote? Viską prisimenu. Netgi drįsčiau tvirtinti, jog pamenu jus visus.

– Bet kas gi juodviem ar kitiems mokiniams iš to? – tėškė Madam ir atsitraukusi nuo vežimėlio, dideliais žingsniais praėjusi pro mus dingo tamsoje, atrodo, ketindama užimti ankstesnę panelės Emilės vietą.

– Panele Emile, – pasakiau aš, – labai džiaugiamės vėl jus matydami.

– Malonu girdėti. Aš tave jau seniai pažinau, o tu tikriausiai nepažinai manęs. Tiesą sakant, Keite H., ne taip seniai pravažiavau pro tave, sėdinčią netoliese ant suolelio, bet tuomet tu manęs tikrai nepažinai. Tavo akys buvo įbestos į Džordžą – įspūdingo stoto juodaodį nigerietį, kuris stūmė vežimėlį. Taip, tu atidžiai jį nužvelgei, o jis tau atsilygino tuo pačiu. Aš nepratariau nė žodžio, ir tu manęs nepažinai. Bet šį vakarą, šitoje aplinkoje mudvi viena kitą atpažinome. Dabar, kai mane pamatėte, jūs atrodote gerokai sukrėsti. Iš tiesų, pastaruoju metu mano sveikata šlubuoja, tačiau tikiuosi, jog šis keistas įtaisas su ratukais kada nors man bus praeitis. Deja, mano mielieji, negalėsiu šnekučiuotis su jumis taip ilgai kaip norėčiau, nes jau po kelių minučių čia atvažiuos vyrai išvežti mano miegamojo spintelės. Tai – nepaprastas baldas, ir su juo reikia elgtis labai atsargiai. Džordžas spintelę jau apvyniojo apsaugine medžiaga, bet aš primygtinai reikalavau, kad vežėjai leistų man vykti drauge ir prižiūrėti, ar spintelė tinkamai transportuojama. Tie krovikai... Jais niekad negali pasitikėti. Dažniausiai jie dirba labai aplaidžiai, be atodairos stumdo spintelę po mašiną, o paskui jų viršininkas dar pareiškia, kad baldas buvo apgadintas prieš pervežant. Mums visa tai jau teko patirti anksčiau, tad šįkart primygtinai pareikalavau, kad jie man leistų lydėti krovinį. O, tai nuostabaus grožio spintelė, turėjau ją dar Hailšeme, tad ketinu gauti už ją visai padorią sumą. Kai atvyks vyrai, kad ir kaip man gaila, turėsiu jus palikti. Vis dėlto, mano mielieji, suprantu, jog atvažiavote čia su tam tikra misija, norite iškloti, kas jums guli ant širdies. Turiu pasakyti, kad labai džiaugiuosi jus matydama. Merė Klod – irgi, nors pažvelgę į jos veidą niekada to nepasakytumėte. Argi ne tiesą sakau, brangioji? Ak, žinoma, ji apsimeta esanti visiškai abe-

jinga, bet iš tikro džiaugiasi. Ji sujaudinta iki širdies gelmių, kad jūs mus susiradote ir atėjote čionai. Ak, bet šiandien ji blogai nusiteikusi, tad nekreipkite į ją dėmesio, mokiniai, tiesiog nekreipkite dėmesio. O dabar aš pamėginsiu kaip galėdama išsamiau atsakyti į visus jūsų klausimus. Gandą, apie kurį čia užsiminėte, aš irgi esu girdėjusi daugybę kartų. Kol dar nebuvome praradę Hailšemo, kasmet sulaukdavome dviejų trijų porų, norinčių su mumis pasikalbėti. Viena porelė netgi buvo parašiusi mums laišką. Man rodos, ne taip jau sunku susirasti tokią didelę mokymo įstaigą kaip Hailšemas, ypač jei ketini sulaužyti taisykles ir pakeisti nusistovėjusią tvarką. Taigi, kaip patys matote, tasai gandas sklandė jau seniai, dar gerokai prieš judviem suaugant.

Ji trumpai nutilo, todėl aš paskubėjau įsiterpti:

– Bet dabar, panele Emile, mums labiausiai rūpi sužinoti, ar tuose ganduose yra bent kiek tiesos.

Kelias akimirkas ji tylėjo ir ryte rijo mus akimis, o paskui giliai atsidususi tarė:

– Hailšeme, kai tarp mokinių imdavo sklandyti tokie gandai, aš nieko nelaukusi imdavausi ryžtingų priemonių, kad jie būtų išrauti su šaknimis ir daugiau nesklistų. Bet ką galėjau padaryti tiems, kurie palikę Hailšemą plepėdavo toliau? Galų gale ėmiau tikėti, – tuo įsitikinusi ir Merė Klod, ar ne, brangioji? – taigi ėmiau ir pati tikėti, jog tas gandas nėra visiškai iš piršto laužtas. Matote, mano supratimu, jis radosi palengva, apaugdamas vis naujomis detalėmis, nelyginant ridenamas sniego kamuolys. Būdavo, prisikasi iki šaltinio, rodos, likviduoji patį gando židinį, o netrukus jis vėl ima plisti kitur, ir nieko negali padaryti. Kai pagaliau tai supratau, liovausi mėginusi šį gandą užgniaužti. O Merė Klod dėl to apskritai

niekada per daug nesuko sau galvos. Ji nuolat man kartodavo: „Ką gi, jeigu jie tokie kvaili, tegul sau tiki". Ak, nežiūrėk į mane taip, nenutaisyk tokio rūškano veido! Juk tu nuo pat pradžių manei būtent šitaip. Po daugelio metų ir aš padariau panašią, nors ne visai tokią pačią išvadą. Ilgainiui ėmiau save įtikinėti, na, kad man visai nereikia dėl to jaudintis. Šiaip ar taip, juk gandai – ne mano reikalas. Na ir kas, kad vienai kitai porelei teks baisiai nusivilti, – kitos net nedrįs mėginti įsitikinti, ar tuose ganduose esama bent krislo tiesos. Tegul mokiniai bent jau turi apie ką svajoti, tegul jiems tai bus dar viena graži fantazija. Ir kas gi čia bloga? Bet jums, kaip matau, toks požiūris visiškai netinka. Jums tai ne žaidimas, o labai svarbus dalykas. Jūs ilgai ir rimtai apie tai mąstėte. Ir puoselėjote *viltį*. Tokių mokinių kaip jūs man visuomet nuoširdžiai gaila. Kad ir kaip nemalonu, deja, turiu jus nuvilti. Taip jau yra.

Į Tomį nenorėjau nė akių pakelti. Pati, savo nuostabai, jaučiausi visiškai rami, ir nors panelės Emilės ištarti žodžiai, regis, turėjo mus galutinai sugniuždyti, iš to, *kaip* jie buvo ištarti, supratau, kad vis dėlto kažkas buvo nutylėta ir iki pačios reikalo esmės dar neprisikasėme. Galėjo būti netgi ir taip, jog panelė Emilė mums melavo. Todėl paklausiau jos:

– Vadinasi, „pratęsimų" apskritai nebūna? Ir jūs niekuo negalite mums padėti?

Ji tik lėtai papurtė galvą ir atsakė:

– Tasai gandas – visiškas pramanas. Man labai gaila. Tikrai labai gaila.

Staiga į pokalbį įsiterpė Tomis:

– O gal kadaise vis dėlto jame būta tiesos grūdo? Kol Hailšemas dar nebuvo uždarytas?..

Bet panelė Emilė vis nesiliovė purčiusi galvą.

– Ne, tas gandas nuo pat pradžių neturėjo jokio pagrindo. Netgi prieš Moningdeilo skandalą, netgi tais laikais, kai Hailšemas dar buvo laikomas kelrode žvaigžde, mokymo įstaiga, rodančia pavyzdį, kaip šiuos reikalus tvarkyti humaniškiau, – netgi tuomet tasai gandas buvo gryna nesąmonė. Pagaliau reikia pasakyti tiesiai šviesiai. Tai tebuvo gandas, vertęs liūdnai susimąstyti. Ir nieko daugiau. Ak, mieloji, ar jau atėjo vyrai paimti miegamojo spintelės?

Suskambo durų skambutis, ir mes išgirdome, kad kažkas lipa laiptais žemyn atidaryti durų. Paskui iš siauro koridoriaus atsklido vyriški balsai, iš tamsos mums už nugarų vėl pasirodė Madam ir perėjusi per kambarį išėjo. Vežimėlyje sėdinti panelė Emilė visu kūnu palinko į priekį ir įtempė klausą. Dar po kelių akimirkų tarė:

– Ne, tai dar ne jie. Atėjo tasai siaubingas vyrukas iš dekoratorių firmos. Šį reikalą Merė Klod sutvarkys ir pati. Taigi, mielieji, turime dar kelias minutes. Gal yra dar kas nors, apie ką norėtumėte su manimi pasikalbėti? Suprantama, visa tai, kas čia vyksta, prieštarauja taisyklėms. Tiesą sakant, Merei Klod nederėjo jūsų čia įsileisti. Na, ir man, žinoma, reikėjo išprašyti judu laukan tą pačią akimirką, kai sužinojau, jog čia esate. Bet pastaruoju metu Merė Klod visų tų taisyklių nelabai paiso, o ir aš, atvirai sakant, dažnai numoju ranka. Tad jei norite pasilikti dar kelias minutes, tikrai neprieštarausiu.

– Jei tasai gandas niekada neturėjo nieko bendra su tikrove, – pagaliau įsidrąsinęs paklausė Tomis, – kam tada pasiimdavote tuos mūsų kūrinius? O gal ir Galerijos nėra?

– Galerija? Na, šis gandas vis dėlto nėra visiškai iš piršto laužtas. Galerija *buvo*. Tam tikra prasme ji tebegyvuoja. Dabar ji yra čia, šiuose namuose. Tiesa, aš ją gerokai sumažinau ir

dėl to labai gailiuosi. Bet šiame name tokiai daugybei kūrinių tiesiog neužteko vietos. Norite žinoti, kodėl išsiveždavome jūsų darbus? Juk kaip tik šito klausėte, ar ne?

– Ne tik, – tyliai atsiliepiau aš. – Kodėl mums buvo kalama į galvą, kad menas mums yra svarbiausia? Kuriems galams reikėjo mus mokyti, lavinti, skatinti mūsų kūrybiškumą ir reikalauti, kad be perstojo kurtume? Jei atėjome į šį pasaulį tik tam, kad atiduotume savo organus ir numirtume, kam buvo reikalinga visa ta daugybė pamokų? Kam tos krūvos knygų ir visos diskusijos?

– Kam apskritai buvo reikalingas Hailšemas? – iš koridoriaus grįždama į svetainę pratęsė mano mintį Madam. Ji vėl praėjo pro mus ir žengė į tamsiąją kambario pusę. – Štai pats svarbiausias klausimas, kurį turėtumėte užduoti.

Panelė Emilė nulydėjo ją akimis ir kelias sekundes jos žvilgsnis liko įsmigęs kažkur mums už nugarų. Jau buvau beatsigręžianti pažiūrėti, kaip jos žvilgčioja viena į kitą, bet staiga pasijutau taip, tarsi vėl būčiau Hailšeme, o tai reiškė, jog privalau sutelkti dėmesį ir žiūrėti tik į mokytoją priešais. Paskui prakalbo panelė Emilė:

– Tikrai, kam apskritai buvo reikalingas Hailšemas? Pastarosiomis dienomis Merei Klod itin patinka švaistytis tokiais klausimais. Bet dar visai neseniai, kol nebuvo kilęs Moningdeilo skandalas, ji nė sapnuoti nesapnavo, kad galėtų klausinėti tokių dalykų. Jai nė į galvą nebūtų šovę. Juk pati žinai, kad tai tiesa, tad nežiūrėk į mane taip! Tuo metu tebuvo vienas žmogus, kuris būtų galėjęs užduoti tokį klausimą, ir tas žmogus buvau aš. Klausiau šito iš pat pradžių, dar tuomet, kai niekas nenujautė, jog kada nors kils tas skandalas. Kaip tik todėl, Mere Klod, visiems kitiems buvo taip lengva dirbti savo dar-

bus ir per daug nesukti sau galvos. Jums, mokiniams, – taip pat. O aš jaudinausi ir klausinėjau už visus. Ir kol laikiausi tvirtai kaip uola, nė vienam iš jūsų nekilo nė menkiausių abejonių. Bet tu manęs kai ko paklausei, mielas berniuk. Tad pirmiausia atsakysiu į paprastesnį klausimą, o atsakymas į visus kitus galbūt rasis savaime. Kam išsiveždavome jūsų kūrinus? Kodėl mes taip darėme? Kiek anksčiau tu, Tomi, pasakei labai įdomią mintį. Kai dar kalbėjotės su Mere Klod. Sakei, esą elgėmės taip todėl, kad menas atskleidžia jūsų sielą ir parodo, kokie esate. Juk šitaip sakei, tiesa? Ką gi, iš esmės tu nesuklydai. Mes paimdavome jūsų kūrinius, nes manėme, kad jie atskleidžia jūsų sielas. Tiksliau sakant, mes tai darėme norėdami įrodyti, kad jūs *apskritai turite sielą*.

Ji nutilo, o mudu su Tomiu tik dabar pagaliau apsikeitėme žvilgsniais. Tada aš paklausiau:

– Bet kodėl jums prireikė įrodinėti tokius dalykus, panele Emile? Ar kas nors mano, jog mes besieliai?

Panelės Emilės veidu nuslinko lengva šypsenėlė. Ji atsakė:

– Graudu, Keite, tiesiog graudu matyti tave tokią nustebusią. Tam tikra prasme tai rodo, jog mes savo darbą atlikome nepriekaištingai. Tikrai, kaip gali kas nors abejoti, ar jūs turite sielą? Tačiau turiu tau pasakyti, mieloji, kad prieš daugelį metų, kai pradėjome šį projektą, deja, vyravo kaip tik tokia nuomonė. Ir nors nuo to laiko mes nemažai nuveikėme bei pasiekėme, tai, jog jūs turite sielą, dar ir dabar nėra visuotinai pripažįstama. Jūs, Hailšemo mokiniai, nors jau baigėte mokyklą ir pasklidote po šį pasaulį, vis dar nežinote apie jį nė pusės tiek, kiek reikėtų. Štai šią akimirką visoje šalyje auga daugybė mokinių, jie gyvena apgailėtinomis sąlygomis, tokiomis apgailėtinomis, kokių jūs, baigę Hailšemo mokyklą,

net neįsivaizduojate. O dabar, kai netekome Hailšemo, padėtis dar pablogėjo.

Ji vėl nutilo ir, atrodė, trumpą minutėlę prisimerkusi tiria mus savo žvilgsniu. Paskui prabilo vėl:

– Šiaip ar taip, mes bent jau rūpinomės, kad jūs, mūsų globotiniai, augtumėte geroje aplinkoje. Be to, žiūrėjome, kad netgi išvykę iš Hailšemo nepatirtumėte paties didžiausio siaubo. Bent jau tiek galėjome dėl jūsų padaryti. Bet ta jūsų svajonė, ta viltis, kad galima atidėti donorystę... Išpildyti šio jūsų noro mes niekad neturėjome galių, netgi tais laikais, kai mūsų įtaka buvo didžiausia. Atleiskite, suprantu, kad jums skaudu girdėti tai, ką dabar sakau. Ir vis dėlto neturėtumėte jaustis pernelyg prislėgti. Tikiuosi, jog suvoksite, kiek daug mes sugebėjome jums duoti, ir tai įvertinsite. Tik pažvelkite į save! Judu puikiai gyvenate, esate išsilavinę ir kultūringi. Man gaila, jog negalėjome jums duoti dar daugiau, bet turite suprasti, kad anksčiau padėtis buvo kur kas prastesnė. Kai mes su Mere Klod pradėjome įgyvendinti šį projektą, tokių mokyklų kaip Hailšemas apskritai niekur nebuvo. Mes drauge su Glenmorganhauzo žmonėmis pralaužėme ledus. Paskui, po kelerių metų, dar buvo įkurta panaši Saunderso mokykla. Suvieniję jėgas mes tapome nedidele grupe, kurios balsas vis dėlto buvo girdimas, ėmėme kritikuoti pagrindines donorystės programos nuostatas ir įgyvendinimo būdus. Bet svarbiausia – mes įrodėme pasauliui, kad jei mokiniai yra ugdomi humaniškomis sąlygomis ir bent kiek puoselėjamoje aplinkoje, jie gali užaugti tokie pat jautrūs ir protingi kaip visi kiti žmonės. Prieš mums pakeliant balsą visi klonai, – arba mokiniai, kaip jūs paprastai vadinami, – tebuvo medžiaga moksliniams tyrimams. Pirmaisiais metais po karo dauguma žmonių į jus žiūrėjo bū-

tent taip. Jiems jūs tebuvote neaiškūs mėgintuvėliuose plūduriuojantys objektai. Ar ne, Mere Klod? Šiandien ji kažkodėl labai jau nešneki. Šiaip jau, kai tik kalba pakrypsta prie šitų dalykų, jos neįmanoma užčiaupti. Kai pamatė jus čia, mielieji, atrodo, jai sumedėjo liežuvis. Gal ir gerai. Bet grįžkime prie tavo klausimo, Tomi. Štai kodėl nuolat išsiveždavome jūsų kūrinius. Atrinkdavome pačius geriausius ir eksponuodavome specialiose parodose. Aštunto dešimtmečio pabaigoje, kai mūsų įtaka buvo pati didžiausia, visoje šalyje organizuodavome masinius renginius. Į juos atvykdavo ir ministrų kabineto nariai, ir vyskupai, ir šiaip daug žymių žmonių. Buvo sakomos kalbos, didelių turtingų fondų atstovai žadėdavo mus paremti. O mes galėjome sakyti: „Štai, žiūrėkite! Pažvelkite į šiuos meno kūrinius! Kaip drįstate tvirtinti, jog tie vaikai nėra lygiai tokie pat kaip kiti žmonės?" O taip, tais laikais mūsų judėjimą daug kas palaikė ir mums puikiai sekėsi.

Paskui kelias minutes panelė Emilė įsileido į prisiminimus ir papasakojo apie kai kuriuos anais laikais vykusius renginius, minėjo daugybę pavardžių, kurios mums visiškai nieko nereiškė. Tiesą sakant, trumpai vėl pasijutome taip, tarsi dalyvautume rytiniame susirinkime ir klausytumės panelės Emilės kalbos, o ji kaip paprastai būtų nuklydusi į lankas, ir nė vienas iš mūsų nebegalėtų toliau sekti jos minties. Ji pati, regis, buvo patenkinta, šypsojosi, o jai aplink akis susimetė vos matomos džiugesio raukšlelės. Staiga panelė Emilė atitoko ir prabilo visiškai kitu tonu:

– Bet mes niekad nepraradome realybės jausmo, ar ne, Mere Klod? Ne taip kaip mūsų kolegos iš Saunderso mokyklos. Net ir didžiausios sėkmės laikotarpiu žinojome, kokia sunki mūsų pradėta kova. Paskui, žinoma, kilo Moningdeilo skandalas,

prisidėjo dar pora įvykių ir nespėjus nė apsižiūrėti visas sunkus darbas nuėjo perniek.

– Vis dėlto niekaip nesuprantu, – įsiterpiau aš, – kodėl žmonės norėjo, kad kitose mokyklose su mokiniais būtų elgiamasi blogai.

– Šiandien, žvelgiant iš tavo varpinės, Keite, ta nuostaba ir pagrįsta, ir suprantama. Bet pamėgink pažvelgti į visa tai iš laiko perspektyvos. Tuoj po karo, penkto dešimtmečio viduryje, kai suklestėjo mokslas ir vienas po kito pasipylė didieji atradimai, tiesiog nebuvo laiko kritiškai įvertinti padėties ir kelti protingų klausimų. Staiga mums prieš akis atsivėrė naujos, dar neregėtos galimybės, buvo surasta naujų būdų išgydyti iki tol nepagydomomis laikytas ligas. Šito pasaulis labiausiai laukė ir troško. Dar labai ilgai žmonėms buvo patogiausia įsikalbėti, jog visi tie organai atsiranda tarsi iš niekur, išauginami beorėje erdvėje. Taip, tam tikrų diskusijų buvo. Bet kol žmonės susivokė, kol ėmė rūpintis... rūpintis jumis, *mokiniais*, kol ėmė domėtis, kokiomis sąlygomis jūs auginami, kol ėmė kelti klausimą, ar apskritai teisinga, kad išvystate šį pasaulį, ką gi, – tada jau pasirodė esą per vėlu. Įsibėgėjusio proceso jau nebuvo galima sustabdyti. Argi kas nors būtų išdrįsęs pareikalauti, kad pasaulis, taip ilgai manęs vėžį esant neišgydomą, staiga atsisakytų išrasto gydymo metodo ir savo noru vėl nugrimztų į anas juodas dienas? Ne, kelio atgal jau nebuvo. Kad ir kaip žmones trikdė jūsų egzistavimas, vis dėlto labiausiai jiems rūpėjo, kad nuo vėžio, motorinių nervų sutrikimų ar širdies ligų nemirtų jų pačių vaikai, sutuoktiniai, tėvai ar draugai. Todėl labai ilgai jūs buvote laikomi tarsi šešėlyje, kuo toliau nuo akių, žmonės kaip įmanydami stengėsi apie jus negalvoti. O jei kada jus prisimindavo, stengdavosi save įtikinti, kad jūs nė iš tolo nesate

tokie kaip jie patys, kad jūs – ne žmonės, todėl ir nesvarbu, kokiomis sąlygomis gyvenate. Štai kaip klostėsi reikalai, kol galop mes susiorganizavome ir pradėjome savo sąjūdį. Bet ar supranti, prieš ką mes kovojome? Mes tiesiog stengėmės išsiveržti iš užburto rato. Gyvenome pasaulyje, kuriam reikėjo mokinių, atiduodančių savo organus. Ir šis nesiliaujantis poreikis jau savaime buvo kliūtis, trukdanti žiūrėti į jus kaip į normalius žmones. Ką gi, mes kovojome daugelį metų ir pasiekėme, kad klonų gyvenimo sąlygos pagerėtų, nors, žinoma, jūs tebuvote saujelė išrinktųjų. Ir tada kilo Moningdeilo skandalas, be to, įvyko daug kitų dalykų, – ir nejučia nuotaikos, anksčiau buvusios mums palankios, ėmė keistis. Daugiau niekas nenorėjo viešai mūsų remti ar palaikyti, ir mūsų nedidelis sąjūdis, apėmęs Hailšemo, Glenmorgano ir Saunderso mokyklas, buvo tiesiog pasmerktas užmarčiai.

– Kas tas skandalas, kurį vis minite, panele Emile? – paklausiau aš. – Turite mums apie jį papasakoti, nes mes nieko apie tai nežinome.

– Na, tiesą sakant, nustebčiau, jei *būtumėte* apie tai ką nors girdėję. Tai tikrai nebuvo plačiajai visuomenei žinomas įvykis. Šis skandalas susijęs su Džeimsu Moningdeilu, savaip gana talentingu mokslininku. Jis ėmėsi tam tikrų tyrimų, pasislėpęs atokiame Škotijos kampelyje, kur, kaip man atrodo, tikėjosi išvengsiąs pernelyg didelio dėmesio. Jis sumanė pasiūlyti žmonėms galimybę susilaukti vaikų, turinčių tam tikrų išskirtinių savybių, sakykime, didesnį intelektą, atletiškesnį kūno sudėjimą ir panašiai. Žinoma, buvo ir kitų panašiais dalykais besidominčių mokslininkų, bet tasai Moningdeilas savo tyrinėjimais pranoko visus ir peržengė visas įmanomas ribas. Paskui jis buvo demaskuotas, jo tyrimai sustabdyti, ir

tuo, rodos, viskas baigėsi. Bet tik ne mums. Kaip jau sakiau, tai toli gražu nebuvo įvykis, apie kurį sužinojo plačioji visuomenė. Tačiau, kaip tikriausiai suprantate, bendra atmosfera iš esmės pasikeitė. Jis vėl priminė žmonėms tai, ko giliai širdyje jie nuolat bijojo. Mat paleisti į pasaulį mokinius, tokius kaip jūs, dalyvausiančius organų donorystės programoje, yra viena, o sukurti visą klonuotų vaikų kartą, kuri ateityje sudarys žymią visuomenės dalį, – tai jau visai kas kita. Vaikai, *aiškiai* pranašesni už mus pačius? Ne, ne. Žmones tai gąsdino. Jie pasibaisėjo ir šio žingsnio neišdrįso žengti.

– Bet, panele Emile, – įsiterpiau aš, – ką bendra visa tai turi su mumis? Kodėl šis skandalas privertė panaikinti Hailšemą?

– Mes irgi neįžvelgėme akivaizdaus ryšio, Keite. Bent jau iš pradžių. Dar ir dabar dažnai pagalvoju, jog tai buvo nedovanotina, tiesiog nusikalstama mūsų klaida. Jei tik būtume buvę budresni, ne taip giliai pasinėrę į save, jei kilus Moningdeilo skandalui būtume iš karto pasiraitoję rankoves ir kibę į darbą, galbūt tos nelaimės būtų pavykę išvengti. Ak taip, Merė Klod su manim nesutinka. Jos nuomone, kad ir ką būtume darę, Hailšemas vis vien būtų buvęs uždarytas, ir ji, ko gero, teisi. Pagaliau dėl visko kaltas buvo ne vien Moningdeilas. Buvo ir kitų dalykų. Pavyzdžiui, kad ir tasai siaubingas televizijos serialas... Kai viskas susidėjo drauge, įvykiai palengva ėmė krypti visai kita linkme. Bet, kai gerai pagalvoji, didžiausias trūkumas buvo tas, jog mes, priklausę šiam judėjimui, buvome pernelyg trapūs ir gležni, pernelyg priklausomi nuo kitų žmonių įgeidžių ir savo rėmėjų. Kol vėjas pūtė mums į nugarą, kol verslininkams ar politikams atrodė naudinga mus remti, mes puikiai laikėmės ant bangos. Tačiau net ir tuomet teko kovoti. O po Moningdeilo skandalo visiškai pasikeitus ben-

drai atmosferai, neturėjome jokių vilčių laimėti. Visuomenė tiesiog užsikimšo ausis ir nenorėjo girdėti, kaip iš tikro sekasi įgyvendinti organų donorystės programą. Ji nenorėjo domėtis nei jumis, mokiniais, nei sąlygomis, kuriomis jūs augate. Trumpai tariant, mano mielieji, pasaulis troško vėl sušluoti jus po kilimu ir daugiau nieko apie jus negirdėti, paslėpti jus, grąžinti į tuos laikus, kai dar nebuvo tokių kaip aš ar Merė Klod. O visi tie įtakingi žmonės, kurie kadaise degte degė noru mums padėti, na, jie visi, žinoma, dingo kaip į vandenį. Per metus su trupučiu vieną po kito praradome visus savo rėmėjus. Laikėmės kiek galėjome, ir Hailšemo mokykla gyvavo net dvejais metais ilgiau nei Glenmorganas. Bet galų gale, kaip patys žinote, buvome priversti ją uždaryti, ir dabar iš viso sunkaus mūsų darbo, galima sakyti, neliko visiškai nieko. Galite išmaišyti visą šalį – dabar į Hailšemą panašios mokyklos nė su žiburiu nerasite. Užtat visur pilna milžiniško dydžio valdiškų „globos namų“, ir nors sąlygos juose šiek tiek geresnės nei anksčiau, patikinu jus, mielieji, jog kartą pamatę, kas darosi bent vienoje iš tų įstaigų, kelias naktis nesudėtumėte bluosto. O mudvi su Mere Klod atsidūrėme čia, pasitraukėme, užsidarėme šiame name, ir antrame jo aukšte vis dar tebesaugome krūvas jūsų kūrinių. Bent jau turime šį tą, kas primena anuomet nuveiktus darbus. Mums teliko jūsų kūriniai ir didžiulės skolos, kurias ne taip malonu prisiminti. Na, gal dar prisiminimai... Man rodos, prisimename jus visus iki vieno. Ir įsitikinimas, kad davėme jums geresnį gyvenimą, nei būtumėte turėję augdami kur nors kitur.

– Tik nesugalvok paprašyti, kad jie tau dar ir padėkotų, – mums iš už nugarų atsklido Madam balsas. – Dėl ko gi,

tiesą sakant, jie turėtų jaustis dėkingi? Šie jaunuoliai atėjo čia tikėdamiesi gauti kur kas daugiau. O kad mes jiems nemažai davėme, kad paaukojome ne vienerius savo gyvenimo metus, kad kovojome dėl jų gerovės, – ką gi jie apie tai žino? Juk visa tai jiems atrodo Dievo duota. Kol neatsidūrė čia, juodu apie tai nė nenutuokė. Dabar šitie vaikai tikriausiai jaučia vien didžiulį nusivylimą, kad nesuteikėme jiems visko, kas įmanoma.

Kelias akimirkas nė vienas iš mūsų nepratarė nė žodžio. Paskui mūsų ausis pasiekė iš lauko atsklindantis triukšmas, suskambo durų skambutis. Madam vėl išniro iš tamsos ir nuskubėjo į vestibiulį.

– Šįkart tai *turi būti* baldų vežėjai, – pratarė panelė Emilė. – Man jau laikas. Turiu ruoštis. Bet jūs galite dar šiek tiek pabūti. Vyrai dar turi įveikti du laiptų maršus ir nunešti spintelę žemyn. Merė Klod prižiūrės, kad jie neapgadintų baldo.

Mudu su Tomiu tiesiog nenorėjome patikėti, jog tai – istorijos pabaiga. Nė vienas iš mūsų nepakilo iš fotelio, nors aplinkui, rodos, nebuvo jokio kito žmogaus, galinčio padėti panelei Emilei atsikelti iš invalido vežimėlio. Akimirką man pasidarė įdomu, gal ji pamėgins atsistoti pati, bet ji sėdėjo tylomis, kaip ir anksčiau, palinkusi į priekį, atidžiai klausydamasi. Tada Tomis pasakė:

– Vadinasi, nieko nėra? Nei „pratęsimo“, nei ko nors panašaus...

– Tomi, – sumurmėjau aš ir pervėriau jį rūsčiu žvilgsniu. Bet čia maloniu balsu atsiliepė panelė Emilė:

– Ne, Tomi, nėra. Nieko tokio nėra. Jūsų gyvenimai turi ir toliau tekėti iš anksto numatyta vaga.

– Ką gi, vadinasi, panele, norite mums pasakyti, – plėtojo savo mintį Tomis, – jog visa, ką tiek metų darėme, visos pa-

mokos, viskas... viskas buvo reikalinga tik tam, apie ką mums čia papasakojote? Ir niekam daugiau?

– Suprantu jus, – atsakė panelė Emilė, – puikiai suprantu. Jums atrodo, jog šiame žaidime tebuvote apgailėtini pėstininkai. Žinoma, į šį reikalą galima žiūrėti ir taip. Bet pagalvokite. Jūs buvote pėstininkai, tai tiesa, bet – laimingi pėstininkai. Anuomet buvo susidariusi palanki atmosfera, o dabar jau viskas pasikeitė. Norite jūs to ar ne, turite pripažinti, jog kartais šiame pasaulyje taip jau nutinka. Keičiasi ir žmonių nuomonė, ir jausmai. Taip jau atsitiko, kad jūsų vaikystė ir paauglystė sutapo su tam tikra šio proceso dalimi.

– Galimas daiktas, jog tai tebuvo tam tikra banga, ji pakilo, o paskui vėl nuslūgo, – pertraukiau ją aš. – Bet mums tai – visas gyvenimas.

– Taip, tai tiesa. Bet pagalvokite. Jums pasisekė kur kas labiau nei tiems, kurie išvydo šį pasaulį anksčiau už jus, ir niekas nežino, koks gyvenimas laukia tų, kurie ateis po jūsų. Gaila, mokiniai, bet dabar jau turite eiti. Džordžai! Džordžai!

Koridoriuje buvo kilęs nemažas triukšmas ir bruzdesys, todėl Džordžas neišgirdo šaukiamas, nes nesulaukėme jokio atsakymo. Staiga Tomis paklausė:

– Ar todėl turėjo išeiti ir panelė Liusė?

Kelias akimirkas maniau, jog panelė Emilė, kurios visas dėmesys buvo sutelktas į tai, kas vyksta koridoriuje, Tomio neišgirdo. Ji atsilošė ir palengva ėmė irtis durų link. Bet čia buvo pristatyta tiek mažučių kavos stalelių ir kėdžių, kad, rodės, per juos neįmanoma prasibrauti. Jau ketinau atsistoti ir praskinti jai kelią, tik staiga susilaikiau.

– Liusė Vainrait, – ištarė ji. – O, taip. Su ja turėjome šiokios tokios bėdos. – Panelė Emilė pasuko vežimėlį taip, kad matytų

Tomį. – Taip, su ja turėjome bėdos. Išsiskyrė mūsų nuomonės. Bet grįžkime prie tavo klausimo, Tomi. Mūsų nesutarimai su Liuse Vainrait visai nebuvo susiję su tuo, ką prieš kelias minutes jums papasakojau. O jei ir buvo, tai netiesiogiai. Ne ne, tai buvo veikiau, kaip mes sakome, mokyklos vidaus problema.

Man dingtelėjo, kad panelė Emilė daugiau neketina apie tai kalbėti, todėl paklausiau:

– Panele Emile, jeigu galima, mes norėtume sužinoti, kas nutiko panelei Liusei.

Panelė Emilė nustebusi tik kilstelėjo antakius.

– Liusė Vainrait? Ar ji jums buvo toks svarbus žmogus? Atleiskite, mieli mokiniai, aš jau kai ką imu pamiršti. Liusė pas mus dirbo neilgai, tad prisiminimuose apie Hailšemą jai tenka tik antraeilė vieta. Mums ji visai nereikšmingas žmogus, kuriam dar ir nelabai pasisekė. Bet jei buvote Hailšeme kaip tik tais metais, tada suprantu... – Čia ji garsiai nusijuokė, tarsi kažką prisiminusi. Koridoriuje Madam nesivaržydama gana garsiai davė pylos baldų vežėjams, bet panelei Emilei šis reikalas dabar jau, rodos, nerūpėjo. Labai susikaupusi ji vėl paniro į prisiminimus. Pagaliau tarė:

– Liusė Vainrait... Ji buvo visai nebloga mergina. Bet, šiek tiek su mumis padirbėjusi, ėmė kelti tas savo idėjas. Ji manė, kad jums, mokiniams, reikia pasakyti kur kas daugiau tiesos. Tiesos apie tai, kas jūsų laukia ateityje, kas jūs esate ir ko atėjote į šį pasaulį. Ji nuoširdžiai manė, kad jums reikia atskleisti ir papasakoti viską, kad nutylėdami mes jus paprasčiausiai apgaudinėjame. Mes apsvarstėme jos požiūrį ir nusprendėme, kad jis klaidingas.

– Bet kodėl? – paklausė Tomis. – Kodėl jūs taip nusprendėte?

– Kodėl?.. Jos ketinimai buvo patys geriausi, tuo nė kiek neabejoju. Matau, kad jūs panelę Liusę labai mėgote. Ji turėjo nemažai savybių, kurios rodė ją esant mokytoją iš pašaukimo. Bet tai, ką ji norėjo daryti, buvo pernelyg... pernelyg *teoriška*. Mes Hailšemui vadovavome daugelį metų, puikiai jautėme, kokios priemonės yra veiksmingos ir kas mūsų mokiniams yra geriausia, ypač turint prieš akis tolesnę perspektyvą, kai jie paliks mokyklą. O Liusė Vainrait buvo idealistė. Žinoma, tai nieko bloga. Bet supratimo, kaip sprendžiami praktiniai klausimai, ji neturėjo. Matote, mes jums šį tą davėme, – to netgi dabar niekas iš jūsų neatims, – bet tai mums pavyko padaryti iš esmės tik todėl, kad jus *globojome* ir *saugojome*. Jei nebūtume šito darę, Hailšemas nebūtų buvęs vertas savo vardo. Ką gi, kartais iš tiesų tam tikrų dalykų jums nesakėme, arba tiesiog melavome. Taip, žiūrint iš esmės, mes jus *mulkinome*. Mano nuomone, čia galite drąsiai vartoti šį žodį. Bet visus tuos metus mes jus saugojome, be to, leidome jums turėti vaikystę. Liusė buvo tikrai geranoriškas žmogus. Bet jei viskas būtų vykę taip, kaip norėjo ji, jūsų laimingas gyvenimas Hailšeme būtų virtęs šukėmis. Tik pažiūrėkite į save! Aš taip didžiuojuosi šiandien jus matydama. Savo gyvenimą judu sukūrėte ant pamato, kurį mes jums davėme. Jeigu nebūtume jūsų gynę ir globoję, tikrai nebūtumėte tapę tokie, kokie esate šiandien. Jei nebūtume slėpę nuo jūsų tam tikrų dalykų, argi būtumėte taip nuoširdžiai mokęsi, iš visos širdies atsidėję dailei ar rašymui? Ką gi būtumėte darę žinodami, kas jūsų laukia ateityje? Tikriausiai būtumėte mums pasakę, jog visa tai neturi prasmės, o mes vargiai būtume galėję su jumis ginčytis. Taigi panelė Liusė turėjo pasitraukti.

Jai nutilus, mes vėl išgirdome, kaip Madam plūsta baldus nešančius vyrus. Ne, įsiutusi ji neatrodė, bet dabar jos balsas buvo griežtas, keliantis baimę, ir vyrų balsai, iki šiol dar bandę su ja ginčytis, nutilo.

– Gal net geriau, kad aš pasilikau čia, su jumis, – pratarė panelė Emilė. – Merė Klod tokius reikalus moka tvarkyti daug veiksmingiau ir geriau...

Nė nežinau, kas mane trūktelėjo už liežuvio pasakyti tai, ką pasakiau. Galbūt taip pasielgiau, nes žinojau, jog mūsų apsilankymas čia nenumaldomai artėja prie pabaigos, o gal man tiesiog pasidarė smalsu, kokie iš tikro yra panelės Emilės ir Madam santykiai. Šiaip ar taip, nuleidusi balsą ir reikšmingai kryptelėjusi galvą durų link, tariau jai:

– Madam niekada mūsų nemėgo. Ji mūsų bijojo. Panašiai kaip žmonės bijo voro ar kokio kito bjauraus padaro.

Kelias akimirkas palaukiau norėdama pažiūrėti, ar panelė Emilė supyks, nors iš tiesų dabar man jau buvo tas pat. Panelė Emilė, žinoma, staiga atsigręžė, tarsi būčiau į ją paleidusi kietą suglamžyto popieriaus gniutulą, o blykstelėjusios akys priminė senas geras Hailšeme praleistas dienas. Bet kai ji pagaliau man atsakė, balsas buvo švelnus ir malonus.

– Merė Klod atidavė jums visą savo širdį. Ji dirbo ir dirbo. Vaikeli, tu klysti: Merė Klod nuo pat pradžių buvo ir visada bus jūsų pusėje. Sakai, ji jūsų bijo? Mes *visi* jūsų bijome. Dirbdama Hailšeme ir aš pati beveik kiekvieną dieną kovojau su baime. Žvelgdama žemyn pro savo kabineto langą ne kartą pajusdavau tokį pasišlykštėjimą... – Čia ji trumpai nutilo, o paskui akys vėl blykstelėjo: – Tačiau buvau tvirtai pasiryžusi nesileisti, kad tasai jausmas priverstų mane atsisakyti daryti tai, kas teisinga. Nugalėjau tuos jausmus ir kovą laimėjau.

Gal dabar jau būtumėte tokie malonūs ir mane iš čia išvežtumėte? Džordžas tikriausiai jau atnešė ramentus ir manęs laukia.

Iš abiejų pusių mūsų prilaikoma už alkūnių, ji atsargiai išstipeno į koridorių, kur galingo stoto vyras, apsirengęs slaugytojo drabužiais, aiškiai sunerimęs ir įsitempęs, akimirksniu padavė jai porą ramentų.

Lauko durys buvo atdaros, pro jas puikiai galėjai matyti gatvę. Aš nustebau: nors jau artėjo vakaras, tebebuvo gana šviesu. Mūsų ausis vėl pasiekė kažkur iš lauko sklindantis Madam balsas, tik dabar su baldus gabenančiais vyrais ji šnekėjosi kur kas ramiau. Abu su Tomiu pajutome, kad mums jau laikas traukti savais keliais. Džordžas kaip tik padėjo apsivilkti paltą panelei Emilei. Ji visu svoriu užsigulusi ramentus, stovėjo kaip įkalta, užstojusi mums kelią, taigi turėjome laukti. Be to, man rodos, lūkuriavome dar ir todėl, jog norėjome su panele Emile atsisveikinti, o gal – nors nesu tikra – netgi už viską padėkoti. Bet dabar jai rūpėjo tik miegamojo spintelė. Ji ėmė kažką aiškinti lauke stovintiems vyrams, o paskui, nė nežvilgtelėjusi mūsų pusėn, drauge su Džordžu išėjo į kiemą.

Mes su Tomiu dar kelias minutes pasilikome koridoriuje, nė nežinodami, kaip dabar elgtis. Kai pagaliau išėjome laukan, pastebėjau, kaip visoje ilgoje gatvėje vienu metu įsižiebia šviesos, nors dangus dar toli gražu neskendėjo sutemose. Paskui išgirdome balto furgono variklį. Čia pat, už furgono, stovėjo didelis senos laidos „Volvo" automobilis, kurio priekinėje sėdynėje jau buvo įsitaisiusi panelė Emilė. Madam stovėjo pasilenkusi prie atdaro mašinos lango ir linksėjo galva, pritardama tam, ką ji sako, o Džordžas tuo tarpu uždarė bagažinę ir,

apėjęs automobilį iš kitos pusės, klestelėjo į vairuotojo sėdynę. Baltas furgonas trūktelėjo iš vietos, panelės Emilės automobilis pajudėjo jam iš paskos.

Madam dar ilgai akimis lydėjo tolstančias mašinas. Paskui pasisuko ketindama grįžti į namą ir pastebėjusi mus, vis dar tebestovinčius ant šaligatvio, staiga stabtelėjo, – rodos, nedaug trūko, kad iš netikėtumo netgi būtų žingtelėjusi atgal.

– Na, mes jau eisime, – pasakiau aš. – Ačiū, kad sutikote su mumis pasikalbėti. Labai prašytume mūsų atsisveikinimą perduoti ir panelei Emilei.

Nors prieblanda darėsi vis tirštesnė, aiškiai mačiau, kad Madam varsto mane tiriamu žvilgsniu. Paskui prabilo:

– Keitė H. Prisimenu tave. Taip, tikrai prisimenu. – Staiga ji kelioms akimirkoms užsikirto, bet akių nuo manęs taip ir nenuleido.

– Manau, jog žinau, apie ką jūs galvojate, – neištvėriau aš. – Manau, kad galėčiau atspėti.

– Nagi, nagi? – Madam balsas staiga tapo svajingas, o žvilgsnis įsmigo į tolį. – Nagi, nagi? Matyt, gali skaityti mintis. Ir apie ką gi aš galvoju?

– Kartą, prieš daugelį metų, vieną popietę atsitiktinai matėte mane mokyklos miegamajame. Daugiau žmonių ten nebuvo, aš klausiausi tokios kasetės, na, vienos dainos. Galima sakyti, jog klausydamasi muzikos užsimerkusi šokau, ir tuomet jūs mane pamatėte.

– Labai gerai. Tu tikra aiškiaregė. Tavo vieta – scenoje. Tik dabar supratau, jog ten buvai kaip tik tu. Bet puikiai tą atsitikimą prisimenu, tikrai. Kartkartėmis apie tai vis pagalvoju.

– Tikrai keista. Aš irgi pagalvoju.

– Suprantu.

Čia pokalbį galėjome ir baigti. Galėjome atsisveikinti ir nueiti sau. Bet Madam, vis nenuleisdama akių nuo mano veido, žingtelėjo artyn.

– Tuomet buvai gerokai jaunesnė, – pagaliau pratarė ji, – bet – taip, tai tu.

– Jei nenorite, galite neatsakyti... – neryžtingai pradėjau aš. – Daug metų dėl to jaučiausi gerokai suglumusi... Ar galiu jus kai ko paklausti?

– Tu skaitai mano mintis. Bet aš negaliu perprasti tavųjų.

– Na, tądien... Tądien jūs atrodėte gerokai nuliūdusi. Jūs mane stebėjote, o kai aš tai supratusi atmerkiau akis, pamačiau jus žiūrinčią į mane, man rodos, verkiančią. Tiesą pasakius, ir pati žinote, jog verkėte. Taigi žiūrėjote į mane ir ašarojote. Kodėl?

Madam veido išraiška nė trupučio nepasikeitė. Ji stovėjo įdėbusi žvilgsnį tiesiai man į veidą.

– Aš verkiau, – pagaliau labai tyliai, tarsi bijodama, kad gali išgirsti koks kaimynas, prabilo ji. – Kai įėjau į pastatą, kur buvo jūsų miegamieji, iš karto išgirdau muziką. Pamaniau, koks nors puskvailis mokinys paliko neišjungtą magnetofoną, ir tiek. Bet prisiartinusi prie kambario durų pamačiau tave, dar nedidelę mergaičiukę, vienui vieną ir – šokančią. Kaip ir sakei, buvai užsimerkusi, mintimis nuklydusi kažkur toli toli, kažko be galo trokštanti... Be to, ta muzika, ta daina... Man rodos, kaip tik žodžiai mane taip sujaudino. Jie buvo tokie ilgesingi.

– Ta daina, – paaiškinau, – vadinasi „Neleisk man išeiti“. – Ir prislopinusi balsą tyliai padainavau jai porą eilučių: „Neleisk man išeiti... O mano mielas... Neleisk man išeiti...“

Madam ėmė pritariamai linguoti galva ir tarė:

– Iš tiesų, tai ta daina. Nuo tos dienos esu ją girdėjusi dar porą kartų. Per radiją, per televiziją. Ją išgirdusi kaskart prisimindavau mažą mergaitę, vienui vieną šokančią kambaryje.

– Sakėte, jog nesate aiškiaregė, – vėl atsiliepiau aš, – bet galbūt tądien ir jūs galėjote skaityti mintis. Galbūt todėl pamačiusi mane pravirkote? Mat nesvarbu, apie ką iš tikro buvo ta daina, aš galvojau visai ką kita ir šokau, šokau... Matote, įsivaizdavau, jog ten dainuojama apie moterį, kuriai buvo pasakyta, esą ji niekad negalės turėti vaikų. Ir vis dėlto vieno ji susilaukė, tad pasijuto tokia laiminga ir tvirtai spausdama kūdikį sau prie krūtinės, nerimaudama, kad kas nors jų neišskirtų, dainavo: „O mano mielas... Neleisk man išeiti..." Iš tiesų daina visai ne apie tai, bet tąkart mano galvoje sukosi būtent šitokios mintys. Galbūt jūs perpratote mano mintis ir dėl to jums pasidarė taip liūdna? Mat tuomet visa tai taip liūdna neatrodė, o dabar, kai viską prisimenu, vis dėlto apima liūdesys.

Kalbėjausi su Madam, bet mačiau, kad šalia manęs stovintis Tomis ima nekantrauti. Pajutau besiliečiantį jo drabužio audinį ir jo buvimą apskritai. Madam pratarė:

– Tai labai įdomu. Bet tą dieną nebuvau didesnė aiškiaregė nei esu dabar. O verkiau dėl kitos priežasties. Kai tądien pamačiau tave šokančią, man dingtelėjo visai kas kita. Išvydau naują pasaulį, kuriame netrukus mums teks gyventi. Be abejonės, pažangesnį ir efektyvesnį; pasaulį, kuriame bus sukurta dar daugiau vaistų, galinčių išgydyti senas ligas. Tai gerai. Bet kartu – abuoją ir žiaurų pasaulį. Aš mačiau mažą mergaitę, baugščiai užmerkusią akis, spaudžiančią prie krūtinės senąjį taurų pasaulį, kuris – giliai širdyje ji tai žino – negali pasilikti toks amžinai, laikančią jį savo rankose ir maldaujančią, kad neleistų jai išeiti. Štai ką aš mačiau. Žinau, tu įsivaizdavai daranti visai ką

kita. Bet kai tave pamačiau, man pasidarė taip liūdna, taip suspaudė širdį... Niekada nebuvau šio epizodo pamiršusi.

Ir tada Madam žingtelėjo į priekį, kad ją nuo mūsų skirtų vos pora žingsnių.

– Šįvakar jūsų papasakotos istorijos mane irgi labai sujaudino, – vėl prabilo ji žiūrėdama į Tomį, o paskui nukreipė žvilgsnį į mane. – Vargšės būtybės... Tikiuosi, šiek tiek jums padėjau. Bet dabar – sukitės patys.

Nenuleisdama akių nuo mano veido, Madam ištiesė ranką ir pirštais palietė man skruostą. Pajutau, kaip akimirksniu jos kūnu nuvilnijo virpulys, bet rankos ji neatitraukė, ir netrukus pastebėjau, kad jai akyse vėl tvenkiasi ašaros.

– Vargšės būtybės... – šįkart beveik pašnibždomis pakartojo ji, paskui apsisuko ir nuėjo į namą.

Grįždami apie susitikimą su panele Emile ir Madam beveik nesikalbėjome. Tiesa, keliais žodžiais vis dėlto persimetėme, bet mūsų pokalbis sukosi apie antraeilius dalykus, pavyzdžiui, ar labai jos abi paseno, kokių daiktų matėme jų namuose.

Važiavau pačiais nuošaliausiais, kokius tik žinojau, keliais, tamsą skrodė vien priekiniai mūsų automobilio žibintai. Kartkartėmis blykstelėdavo priešais važiuojančių automobilių šviesos – niekaip negalėjau atsikratyti įspūdžio, kad tuos automobilius vairuoja kiti slaugytojai, grįžtantys namo arba, panašiai kaip aš, vežantys šalia įsitaisiusį donorą. Suprantama, aš puikiai žinojau, kad šiais keliais naudojasi ir kiti žmonės, bet tą vakarą man atrodė, tarsi tamsoje skendintys ir mažai važinėjami kaimo keliukai skirti vien tokiems kaip mes, o iš tolo matomi apšviesti greitkeliai, kurių pakelėse pristatyta

reklamų ir įsikūrusios prašmatnios kavinės, – visiems kitiems žmonėms. Nežinau, ar panašios mintys sukosi ir Tomio galvoje. Gal ir taip, nes ilgai tylėjęs galų gale jis man tarė:

– Žinai, Keite, atrodo, tu pažįsti visus likimo kelius...

Taip pasakęs jis nusijuokė, bet paskui, atrodo, vėl nugrimzdo į savo mintis. Dar po kurio laiko, kai pasukome ypač tamsiu keliu, rodos, vedančiu į niekur, Tomis staiga prabilo vėl:

– Manau, jog teisi buvo panelė Liusė. O ne panelė Emilė.

Neprisimenu, ar ką nors jam į tai atsakiau. Jei ir taip, matyt, mano atsakymas nebuvo pernelyg gilus ir išmintingas. Bet kaip tik tuomet pirmą kartą pastebėjau, kad Tomis kažin koks tarsi nesavas – gal šiek tiek pasikeitęs balsas, o gal keistokas elgesys leido nujausti artėjantį pavojų. Prisimenu pakėlusi akis nuo vingraus tamsoje skendinčio kelio ir žvilgtelėjusi į Tomį, bet jis sėdėjo netardamas nė žodžio, įdėbęs žvilgsnį tiesiai į tamsą priešais.

Dar po kelių minučių jis paprašė:

– Keite, ar negalėtume sustoti? Labai atsiprašau, man reikia truputį išlipti.

Manydama, kad jam vėl pasidarė silpna, aš tuojau pat pasukau į kelkraštį ir sustabdžiau automobilį. Vieta, kurioje sustojome, visai nebuvo apšviesta, ir nors mašinos žibintai buvo įjungti, gerokai nervinausi ir bijojau, kad į mus neįsirėžtų koks nors kitas automobilis, išniręs iš už kelio vingio. Kaip tik dėl to, kai Tomis išlipęs dingo tamsoje, aš nenusekiau paskui jį. Be to, iš mašinos jis išlipo taip ryžtingai, tarsi būtų norėjęs leisti man suprasti: kad ir kaip bloga būtų, su visais sunkumais jis susidoros pats. Taigi aš sėdėjau svarstydama, ar nevertėtų pavažiuoti kiek toliau į kalvelę, kai staiga išgirdau pirmąjį riksmą.

Iš pradžių net nesusigaudžiau, kad tai Tomis, pamaniau, gal čia rėkia koks krūmuose pasislėpęs beprotis. Vos išlipau iš automobilio, mano ausis pasiekė antras ir trečias riktelėjimas, dabar jau atpažinau Tomio balsą, nors tai manęs nė kiek nenuramino – priešingai, tik paskatino paskubėti. Tiesą sakant, kelias akimirkas mane tiesiog apėmė panika, juolab kad nė nenutuokiau, kur Tomis. Beveik nieko negalėjau įžiūrėti, o kai pamėginau eiti į tą pusę, iš kur sklido riksmai, mane sustabdė tankiai suaugę krūmai. Pagaliau radusi properšą peršokau griovį ir priėjau prie tvoros; šiaip taip ją perlipusi nušokau tiesiai į minkštą purvą.

Dabar viską aplink mačiau kur kas geriau. Buvau atsidūrusi lauke, staigiai besileidžiančiame nuokalnėn, o slėnio gilumoje galėjau įžiūrėti kažkokio kaimelio žiburius. Čia pūtė stiprus vėjas, vienas gūsis siūbtelėjo taip, kad norėdama išsilaikyti ant kojų turėjau įsikibti į tvoros stulpą. Nepasakytum, kad danguje švietė pilnatis, bet mėnulio diskas buvo gana šviesus, ir maždaug pusiaukelėje iki tos vietos, kur laukas leidosi žemyn, pastebėjau įniršusio, siautėjančio, šūkaujančio ir energingai besišvaistančio rankomis bei kojomis Tomio figūrą.

Norėjau bėgti pas jį, bet pėdos įklimpo į purvą. Purvas trukdė ir Tomiui: jis įniršęs spyrė į orą, staiga paslydo ir griuvo kažkur į tamsą. Bet jam iš burnos besiliejanti keiksmažodžių kruša net ir tada nesiliovė. Aš prisikasiau prie Tomio, kai jis vėl buvo beatsistojąs. Trumpai užmetusi akį į mėnulio apšviestą Tomio veidą, aptaškytą purvu ir perkreiptą įtūžio, siektelėjau į šonus besišvaistančių rankų ir jas tvirtai suspaudžiau. Jis pamėgino mane atstumti, bet aš gniaužtų neatleidau, neatleidau tol, kol jis nustojo rėkti ir pajutau, kad įsiūčio banga slūgsta.

Paskui susivokiau, jog ir Tomis laiko mane apkabinęs. Taip mudu ir stovėjome pačiame lygaus lauko gale, stovėjome, regis, visą amžinybę, stovėjome netardami nė žodžio, apsikabinę, o vėjas pūtė tiesiai į mus, taršydamas drabužius, ir man akimirksnį pasirodė, jog stovime čia įsitvėrę vienas kito tik todėl, kad tai vienintelis būdas nepasiduoti vėjui ir nesileisti jo nunešamiems į naktį.

Kai pagaliau vienas nuo kito atšlijome, Tomis sumurmėjo:

– Atleisk, atleisk man, Keite. – Paskui, droviai nusijuokęs, pridūrė: – Dar gerai, kad šitame lauke nėra karvių. Būtų labai išsigandusios.

Aiškiai mačiau, kad Tomis kaip įmanydamas stengiasi man parodyti, jog dabar jau vėl viskas gerai, bet jo krūtinė vis dar sunkiai kilnojosi, o kojos drebėjo. Mes kartu grįžome prie automobilio, visomis išgalėmis stengdamiesi daugiau nepaslysti.

– Nuo tavęs trenkia karvių mėšlu, – pagaliau pratariau aš.

– Ak, Dieve mano, Keite! Ir kaipgi aš dabar viską paaiškinsiu? Turime nepastebimi įslinkti į centrą pro užpakalines duris.

– Nieko nebus. Juk tau reikia registruotis.

– Dieve, Dieve, – numykė Tomis ir vėl nusijuokė.

Mašinoje radau kelis skudurus ir mėšlą nuo Tomio drabužių mes šiaip taip nukrapštėme. Bet ieškodama skudurų iš bagažinės išėmiau Tomio sportinį krepšį su piešiniais, ir kai pajudėjome toliau, pastebėjau jį atsinešus krepšį į saloną.

Kelias minutes važiavome persimesdami vos vienu kitu žodžiu. Krepšį Tomis laikė ant kelių. Tikėjausi, kad jis ką nors pasakys, kad užves kalbą apie savo piešinius; man netgi dingtelėjo, kad giliai širdyje jam tvenkiasi dar vienas įtūžio

priepuolis ir netrukus jis švystelės savo kūrinius pro mašinos langą. Bet Tomis laikė krepšį suspaudęs abiem rankomis, tarsi norėtų jį apsaugoti, ir nenuleido akių nuo priešais besivyniojančio, gabalas po gabalo automobilio žibintų iš tamsos plėšiamo kelio. Paskui, ilgai tylėjęs, jis vėl prabilo:

– Atleisk, Keite, atleisk man už tai, kas ką tik atsitiko. Labai dėl to gailiuosi. Aš tikras idiotas. – Ir čia pat paklausė: – Apie ką tu galvoji, Keite?

– Kaip tik galvojau apie anas Hailšeme praleistas dienas, – atsakiau, – apie tai, jog ir tuomet tu kartais šitaip pasiusdavai, o mes niekaip negalėjome tavęs suprasti. Tiesiog galvoje netilpo, kaip tu gali šitaip įtūžti. Ir aš ką tik pagalvojau, na, man toptelėjo tokia mintis... Pamaniau, galbūt tie įsiūčio priepuoliai tave ištikdavo todėl, kad tam tikra prasme tu visada *žinojai*...

Minutėlę pamąstęs, Tomis tik papurtė galvą.

– Ne, apie tai negalvok, Keite. Ne ne, tikroji priežastis visuomet glūdėjo manyje. Tiesiog esu visiškas idiotas. Tai ir yra tikroji priežastis. – Paskui, po kelių akimirkų, jis dar kartą trumpai nusijuokė ir pridūrė: – Bet ta mintis tikrai keista. Gal giliai giliai širdyje aš vis dėlto žinojau?.. Žinojau tai, ko nežinojo nė vienas iš jūsų.

23 SKYRIUS

Po mūsų kelionės praėjus savaitei ar kiek daugiau, rodos, ne kažin kas pasikeitė. Bet nesitikėjau, kad viskas taip ir pasiliks. Ir tikrai – spalio pradžioje jau ėmiau pastebėti tam tikrus nedidelius pokyčius. Pirmiausia, nors Tomis ir toliau piešdavo savo gyvūnus, jis ėmė slapstytis ir niekad to nedarydavo man matant. Tikrai nebūčiau galėjusi pasakyti, kad vėl grįžome į tuos laikus, kai ką tik tapau jo slaugytoja ir mūsų pečius dar sunkiai slėgė visa Ūkyje sukaupta patirtis. Bet Tomis – bent man taip atrodė – dar kartą visa tai permąstė ir nusprendė, kad ir toliau pieš, kai pagaus atitinkama nuotaika, o kai tik kambaryje pasirodysiu aš, tuojau pat liausis ir padės piešinius šalin. Manęs tai nė kiek neželdė. Jei atvirai, tam tikra prasme man netgi palengvėjo: tie gyvūnai, mudviem būnant drauge žvelgiantys tiesiai į akis, būtų viską tik dar labiau supainioję ir privertę mus jaustis dar nejaukiau.

Tačiau pastebėjau ir kitų permainų, su jomis man nebuvo taip lengva susitaikyti. Ne, nenoriu pasakyti, jog Tomio kambaryje daugiau nepraleidome nė vienos gražios akimirkos. Kartkartėmis mudu netgi pasimylėdavome. Ir vis dėlto nega-

lėjau nepastebėti, kad Tomis vis labiau ima tapatintis su kitais centre gyvenančiais donorais. Pavyzdžiui, kai būdavome dviese ir dalydavomės prisiminimais apie kadaise Hailšeme pažintus žmones, anksčiau ar vėliau jis imdavo kalbėti apie vieną iš dabartinių savo draugų donorų, kuris pasakė ar padarė ką nors panašaus į tai, apie ką kalbėjomės prisimindami senas geras dienas. Ypač man įstrigo vienas susitikimas su Tomiu, kai atvažiavau į Kingsfyldą sukorusi ilgą kelią. Išlipau iš automobilio. Aikštė atrodė labai panašiai kaip tąkart, kai atvykome į centrą drauge su Rūta, o paskui važiavome apžiūrėti laivo. Buvo apsiniaukusi rudens diena, aikštė visiškai tuščia, tik kiek toliau, po išsikišusiu laisvalaikio salės stogu būriavosi grupelė donorų. Pastebėjau, jog tarp jų yra ir Tomis, – jis stovėjo petimi atsirėmęs į stulpą ir klausėsi, ką pasakoja donoras, pritūpęs ant laiptų į salę. Žingtelėjau kelis žingsnius jų link, o paskui sustojau atviroje vietoje, po sunkiu pilku dangumi, ir ėmiau laukti. Bet Tomis, nors mane tikrai matė, lyg niekur nieko toliau klausėsi draugo pasakojimo ir galop kartu su kitais griausmingai nusikvatojo. Net ir tada jis šypsodamasis klausėsi toliau. Paskui dievagojosi davęs man ženklą prieiti, – net jei taip tikrai buvo, aš to ženklo nepastebėjau. Pastebėjau tik tiek, kad žvilgtelėjęs į mane jis vangiai nusišypsojo ir vėl sutelkė visą dėmesį į tai, ką sako jo draugas. Ką gi, šiaip ar taip, užklupau Tomį įsitraukusį į pokalbį. Po kelių minučių jis paliko draugus ir mudu nuėjome į jo kambarį. Vis dėlto tai buvo gana keista ir labai skyrėsi nuo to, kaip bendraudavome anksčiau. Ne tik todėl, kad jis geroką laiko tarpą privertė mane laukti vienui vieną atviroje aikštėje. Dėl to man visai nebuvo pikta. Tiesiog tądien pirmą kartą pajutau, kad Tomiui apmaudu atsiskirti nuo draugų ir išeiti drauge su

manimi, o kai atsidūrėme jo kambaryje, slogi atmosfera irgi nė kiek nepraskaidrėjo.

Jei atvirai, gal dėl viso šito buvo kaltas ne tik Tomis, bet ir aš pati. Mat stovėdama aikštėje ir iš tolo žiūrėdama į juos visus besišnekučiuojančius ir besijuokiančius, staiga pajutau, kaip man suspaudė širdį. Donorai stovėjo ar buvo kur prisėdę netaisyklingu pusračiu, dauguma nutaisę, galima sakyti, atsainią pozą, apsimestinai atsipalaidavę, tarsi norėdami pasauliui parodyti, kaip mėgaujasi vieni kitų draugija, ir visa tai man akimirksniu priminė tuos laikus, kai mūsų nedidelė mergaičių grupelė leisdavo drauge laiką įsitaisiusi paviljone. Kaip jau sakiau, dėl šio panašumo man skaudžiai dilgtelėjo širdį, Galbūt todėl, kai su Tomiu užlipome į jo kambarį, aš jaučiau dar didesnį apmaudą negu jis.

Be to, įsižeisdavau kaskart, kai Tomis man pasakydavo, esą aš nesuprantu vieno ar kito dalyko, kadangi nesu donorė. Bet apskritai, išskyrus vieną atvejį, apie kurį netrukus papasakosiu, be tų vos juntamų širdies dilgtelėjimų, daugiau nieko bloga nenujaučiau. Paprastai apie tokius dalykus Tomis man užsimindavo švelniai, tarsi juokaudamas. Ir net jei už šių pastabų slypėjo vis labiau tarp mūsų besiverianti praraja, kaip kad tą kartą, kai Tomis manęs paprašė liautis nešiojus nešvarius jo drabužius į skalbyklą, esą jis galįs tai padaryti ir pats, nė neįtariau, jog gali įsiplieksti kivirčas. Pamenu, tada jo paklausiau:

– Argi taip jau svarbu, kuris iš mūsų nuneš žemyn nešvarius rankšluosčius? Man vis tiek reikia eiti į skalbyklą.

Bet Tomis tik papurtė galvą ir atsakė:

– Klausyk, Keite, savo nešvarius skalbinius susitvarkysiu pats. Jei būtum donorė, mane suprastum.

Ką gi, nors mane tie žodžiai gerokai užgavo, nuoskaudą nesunkiai galėjau pamiršti. Bet, kaip jau sakiau, buvo ir dar vienas kartas, kai Tomis vėl man kirto, jog nesu donorė, ir tada jo pastaba tikrai ne juokais suerzino.

Tai atsitiko praėjus maždaug savaitei, kai Tomis gavo pranešimą apie ketvirtą donaciją. Mudu tokio pranešimo laukėme ir buvome nemažai apie tai kalbėjęsi. Tiesą sakant, po kelionės į Litl Hamptoną patys asmeniškiausi mūsų pokalbiai sukosi kaip tik apie ketvirtą Tomio operaciją. Puikiai žinojau, kad į tokią žinią donorai reaguoja labai skirtingai. Kai kurie jaučia poreikį nuolat apie tai kalbėtis, net ir tada, kai tokie pokalbiai jau, rodos, visiškai neturi prasmės. Kiti linkę šia tema juokauti. Pagaliau yra ir tokių, kurie apskritai vengia apie tai užsiminti. Be to, tarp donorų vyrauja keistas požiūris, jog ketvirtoji donacija yra tam tikras laimėjimas. Į jos laukiantį donorą, net jei anksčiau kolegų jis nebuvo labai mėgstamas, žiūrima ypač pagarbiai. Į šį žaidimą noriai įsitraukia net gydytojai ir tarnybų personalas: kai ketvirtai operacijai besirengiantis donoras ateina pasitikrinti sveikatos, medikai pasitinka jį šypsodamiesi ir skuba paspausti ranką. Mudu su Tomiu irgi apie tai šnekėdavomės, kartais pusiau juokais, kartais – labai rimtai ir išsamiai. Aptarinėdavome, kaip skirtingai žmonės elgiasi artėjant operacijai ir kokia laikysena yra prasmingiausia. Kartą, kai temstant gulėjome vienas šalia kito Tomio lovoje, jis tarė:

– Ar žinai, Keite, ar žinai, kodėl visi taip jaudinasi dėl ketvirtosios? Tai dėl to, kad žmonės nėra tikri, ar po tos operacijos jų gyvenimas bus baigtas. Jei tikrai žinotum mirsiąs, viskas būtų daug paprasčiau. Bet gydytojai mums niekad tiesiai nepasako.

Jau anksčiau mintyse klausiau savęs, ar Tomis kada nors užkliudys ir mirties temą, ir užbėgdama jam už akių netgi stengiausi pasiruošti tinkamą atsakymą. Bet kai kalba iš tiesų pasisuko į tą pusę, nė nežinojau, ką jam pasakyti. Todėl tiesiog mestelėjau:

– Juk tai gryna nesąmonė, Tomi. Tik kalbos ir nieko daugiau. Apie tai neverta galvoti.

Tačiau Tomis gerai žinojo, kad savo nuomonės niekuo negalėsiu pagrįsti. Suprato jis ir tai, jog kelia klausimus, į kuriuos negali aiškiai atsakyti net gydytojai. O kalbų sklandė įvairių. Pavyzdžiui, buvo šnekama, esą po ketvirtosios donacijos, nors pagal medicinos prietaisų parodymus jau esi miręs, tam tikra prasme tebeturi sąmonę; esą tuomet įsitikini, kad peržengęs šią ribą dar gali paaukoti daugybę savo organų; esą ten, už ribos, daugiau nėra nei reabilitacijos centrų, nei slaugytojų, nei draugų; esą tuomet tau belieka tik stebėti, kiek dar atiduosi, kol gydytojai galutinai nutrauks tavo gyvybės siūlą. Tai tikras siaubo filmas, ir dažniausiai žmonės nė nenori apie tai galvoti. Nei gydytojai, nei slaugytojai, nei patys donorai. Bet kartais taip jau atsitinka, kad donoras vis dėlto apie tai prabyla, kaip, pavyzdžiui, tą vakarą Tomis. Dabar nuoširdžiai gailiuosi, jog apie tai nepasišnekėjome iš esmės. Taip jau atsitiko, kad man pareiškus, girdi, visa tai – gryna nesąmonė, mes nukreipėme kalbą visai kitur. Ką gi, bent jau žinojau, kokios mintys sukasi Tomio galvoje, ir džiaugiausi, kad jis pamėgino jomis su manim pasidalyti. Vis dėlto galiu pasakyti, jog apskritai buvau netgi nustebusi, kad mums drauge taip puikiai pavyko susidoroti su psichologine įtampa, visuomet atsirandančia prieš ketvirtą donaciją. Kaip tik todėl mane visiškai

išmušė iš vėžių tai, ką vieną dieną išėjus pasivaikščioti po centro teritoriją pasakė Tomis.

Kingsfyldo centre vietos pasivaikščiojimams tikrai ne kažin kiek. Pagrindinė susibūrimų vieta šioje įstaigoje, žinoma, yra aikštė, o už pastatų plytintys keli žemės ploteliai labiau primena dykvietę. Didžiausias iš jų, gydytojų vadinamas „lauku", tėra stačiakampio formos sklypas, apėjęs piktžolėmis, prižėlęs usnių ir aptvertas tinklo tvora. Daug kartų girdėjau kalbant, girdi, reikėtų tame lauke įrengti veją donorams pasivaikščioti, bet darbai, netgi dabar, dar nepasistūmėję nė per žingsnį. Be to, net jei jie iš tiesų imtųsi darbų, šioje vietoje ramybės vis tiek nebūtų, nes visai šalia – judrus plentas. Vis dėlto donorai, kai apima nerimas ir būtinai reikia pasivaikščioti, norint bent kiek nusiraminti, šiaip taip skindamiesi kelią per dilgėles ir gervuoges pasuka būtent ten. Tą rytą, apie kurį dabar pasakoju, tvyrojo tirštas rūkas. Puikiai žinojau, jog žemė bus gerokai pažliugusi, bet Tomis užsispyrė, kad eitume pasivaikščioti į lauką. Nieko nuostabaus, jog buvome ten visai vieni, bet kaip tik šito Tomiui, matyt, ir reikėjo. Kelias minutes brovęsi per augalų tankynę, pagaliau sustojome prie tvoros ir įbedėme akis į sunkiai peržvelgiamą rūką. Tada jis tarė:

– Keite, nenorėčiau, kad neteisingai mane suprastum... Bet pastaruoju metu aš labai daug apie tai galvojau. Keite, man rodos, bus geriau, jei paprašysiu, kad man paskirtų kitą slaugytoją.

Kai jis tai pasakė, akimirksniu suvokiau, kad jo žodžiai manęs nė kiek nenustebino, kad tam tikra prasme aš šito netgi

laukiau ir tikėjausi. Bet kartu pajutau širdyje besukylantį pyktį ir nepratariau nė žodžio.

– Sakau tai ne todėl, kad manęs laukia ketvirtoji operacija, – toliau kalbėjo jis. – Bent jau ne tik todėl. Tai dėl to, kas man atsitiko aną savaitę, kai turėjau problemų su inkstais. Panašių bėdų ateityje bus tik dar daugiau.

– Kaip tik todėl atvažiavau čia ir susiradau tave, – atrėmiau. – Būtent todėl atėjau tau padėti. Padėti susidoroti su dabar tave užgriuvusia bėda. Ir Rūta šito norėjo.

– Rūta troško mums visai ko kito, – nepasidavė Tomis. – Kažin, ar ji tikrai būtų norėjusi, kad šiomis paskutinėmis dienomis būtum mano slaugytoja.

– Tomi, – nors tada, man rodos, jau buvau gerokai įniršusi, kaip įmanydama stengiausi nekelti balso ir kalbėti ramiai, – aš esu kaip tik tas žmogus, kuris turi tau padėti. Štai kodėl atvykau čia ir tave susiradau.

– Rūta norėjo mums visai kitokio likimo, – pakartojo Tomis. – Ne to, kas vyksta dabar. Keite, nenoriu tavo akyse pasirodyti visiškai bejėgis.

Jis žvelgė į priešais plytintį lauką delnais įsirėmęs į tinklinę tvorą, ir akimirką atrodė, tarsi įtempęs ausis klausytųsi kažkur už rūko sienos lekiančių mašinų ūžimo. Štai tada, purtydamas galvą, Tomis tėškė lemiamus žodžius:

– Rūta būtų mane supratusi. Ji buvo donorė, tad būtų supratusi. Nesakau, kad ir sau ji būtų norėjusi to paties. Jei būtų galėjusi rinktis, galbūt būtų sutikusi, kad rūpintumeisi ja iki pat galo. Bet ji būtų supratusi, kodėl aš nusprendžiau kitaip. Keite, yra dalykų, kurių tu tiesiog nesuvoki. Nesupranti, kadangi nesi donorė.

Kai jis tai pasakė, aš staiga apsisukau ir nuėjau sau. Kaip jau sakiau, giliai širdyje tikėjausi, jog anksčiau ar vėliau jis pa-

reikš nenorintis, kad ir toliau jį slaugyčiau. Tačiau skaudžiausiai mane užgavo tai, kad Tomis visa tai išbėrė po visų tų mažų nesusipratimų, pavyzdžiui, kai vertė mane stovėti aikštėje ir laukti, kad jis vėl mane atskyrė ne tik nuo visų donorų, bet ir nuo savęs bei Rūtos.

Ir vis dėlto mūsų pokalbis nevirto rimtu ginču. Kai apsisukusi nužingsniavau sau, iš tiesų nė nežinojau, kur eiti, tad netrukus atsidūriau Tomio kambaryje, o po kelių minučių pasirodė ir jis. Per tą laiką mano pyktis jau buvo nuslūgęs, Tomis irgi atrodė ne toks susijaudinęs, todėl mudu galėjome pasišnekėti ramiau. Pokalbis buvo šaltas ir nelabai malonus, bet mudu susitaikėme ir netgi aptarėme kelis praktinius reikalus, susijusius su slaugytojo keitimo procedūra. Paskui, mums vienas šalia kito besėdint ant lovos krašto, apšviestiems pro langą krintančios blausios šviesos, jis man tarė:

– Nenoriu, kad vėl susipyktume, Keite. Bet yra vienas dalykas, kurio seniai ketinau tavęs paklausti. Sakyk, ar tu nepavargai būti slaugytoja? Juk mes visi jau seniai tapome donorais. O tu tą darbą dirbi jau daugelį metų. Keite, ar kartais nepagalvoji, jog jie galėtų pasiskubinti ir atsiųsti tau pranešimą apie planuojamą operaciją?

Aš tik gūžtelėjau pečiais.

– Visai neprieštaraučiau. Beje, gerų slaugytojų jiems labai reikia. O aš išmanau savo darbą.

– Bet ar tai iš tiesų taip svarbu? Sutinku, turėti gerą slaugytoją – labai malonu. Tačiau, apskritai imant, argi ne vis tiek? Juk donorai, šiaip ar taip, atiduoda savo organus, o paskui tiesiog numiršta.

– Aišku, kad svarbu. Visas donoro gyvenimas labiausiai priklauso nuo to, ar jis turi gerą slaugytoją.

– Bet tu tiek daug dirbi. Kartais būni visai išsekusi, be to, tiek daug laiko praleidi viena. Aš juk mačiau. Visa tai tave tiesiog žudo. Ne kitaip, Keite, – kartais tu tiesiog turi norėti, kad jie leistų tau pasitraukti. Nesuprantu, kodėl nepasikalbi su jais ir nepaklausi, kodėl šitiek metų jie tau leidžia dirbti slaugytoja. – Kai aš nieko neatsakiau, Tomis pridūrė: – Bet aš tik šiaip sau pasakiau... Tik neimkime vėl pyktis.

Tada padėjau galvą jam ant peties ir pratariau:

– Gerai, nesipykime. Gali būti, kad ir aš jau neilgai dirbsiu. Bet kol kas turiu. Tu nenori, kad tavimi rūpinčiausi, bet yra daug donorų, kurie apie tai svajoja.

– Tu visiškai teisi, Keite. Tu iš tiesų labai gera slaugytoja. Jei nebūtume susiję asmeniškais ryšiais, tu man puikiausiai tiktum. – Čia Tomis nusijuokė, o kadangi vis dar sėdėjome šalia vienas kito, apkabinęs mane pridūrė: – Vis galvoju apie kažkur tekančią upę, kurios srovė nepaprastai stipri. Ir apie du jos vandenyse plaukiančius žmones, kurie bando laikytis vienas kito, iš visų jėgų stengiasi likti kartu, bet galų gale jiems pritrūksta jėgų. Upės srovė pernelyg stipri. Jie turi paleisti vienas kitą ir išsiskirti. Štai koks vaizdas iškyla man prieš akis, kai galvoju apie mus. Labai gaila, Keite, nes mudu visą gyvenimą vienas kitą mylėjome. Bet galų gale paaiškėjo, jog negalime amžiams likti kartu.

Kai Tomis tai pasakė, čia pat prisiminiau, kaip tą vakarą, mums grįžtant iš Litl Hamptono, laikiau jį apkabinusi vėjo užpučiamame lauke. Nežinau, ar jis irgi apie tai galvojo, o gal Tomio mintys sukosi tik apie upes ir smarkią jų srovę? Kad ir kaip ten būtų, mudu dar ilgai sėdėjome ant lovos vienas šalia kito, panirę kiekvienas į savas mintis. Paskui aš jam pasakiau:

– Atleisk, kad taip užsiplieskiau. Aš su jais pasikalbėsiu. Bent jau pamėginsiu ir pasirūpinsiu, kad gautum tikrai gerą slaugytoją.

– Kaip gaila, Keite, kaip gaila, – tarsi neišgirdęs pakartojo jis.

Tą rytą, man rodos, daugiau apie tai nesikalbėjome.

Prisimenu, kad paskui kelios savaitės – paskutinės savaitės prieš Tomiui gaunant naują slaugytoją – buvo stebėtinai ramios. Galbūt mudu labai stengėmės būti vienas kitam švelnūs, bet laikas bėgo taip greitai, o dienos atrodė laimingos, neaptemdytos jokių rūpesčių. Jūs tikriausiai pagalvosite, jog mes buvome visiškai užsimiršę ir atitrūkę nuo tikrovės, bet tuo metu mums atrodė, kad taip ir turi būti. Rūpindamasi pora man paskirtų donorų šiauriniame Velse, turėjau tikrai nemažai darbo ir į Kingsfyldą negalėjau atvažiuoti taip dažnai, kaip pati būčiau norėjusi. Vis dėlto tris ar keturis kartus per savaitę man pavykdavo ištrūkti. Orai atvėso, bet vis dar buvo sausa bei saulėta, ir mudu su Tomiu laiką paprastai leisdavome jo kambaryje: kartais pasimylėdavome, bet dažniausiai tik šnekučiuodavomės arba aš garsiai skaitydavau, o Tomis manęs klausydavosi. Kartą ar porą Tomis netgi išsitraukė savo užrašų knygelę, norėdamas apmesti naujo gyvūno eskizą, o aš tuo tarpu sėdėjau ant lovos ir skaičiau.

Paskui vieną dieną vėl atvažiavau, ir tasai kartas buvo paskutinis. Atvykau į centrą šaltoką gruodžio popietę, šiek tiek po pirmos valandos. Užlipau į Tomio kambarį, giliai širdyje tikėdamasi kažkokios permainos, – net pati gerai nesuvokiau kokios. Gal maniau, jog Tomis bus kaip nors papuošęs savo kambarį ar panašiai. Bet jo kambarys, žinoma, buvo toks pat

kaip visada, jame niekas nebuvo pakeista, ir man iškart palengvėjo. Tomis irgi atrodė toks kaip visuomet, bet kai ėmėme šnekėtis, mums abiem buvo sunku apsimesti, jog tai tik dar vienas mano apsilankymas. Be to, per kelias ankstesnes savaites tiek daug ir apie viską buvome kalbėjęsi, tad neatrodė, jog yra dar kas nors ypatinga, ką būtinai turime išgvildenti. Man rodos, mes abu nelabai norėjome pradėti naujo pokalbio, kurio paskui iki galo negalėsime užbaigti. Štai kodėl tądien mūsų pašnekesys buvo kažin koks paviršutiniškas.

Vis dėlto, kelias minutes be jokio tikslo pavaikščiojusi po Tomio kambarį, paklausiau:

– Tomi, ar džiaugiesi, kad Rūta mus paliko taip ir nesužinojusi to, ką paskui sužinojome mudu?

Jis gulėjo išsitiesęs ant lovos. Išgirdęs mano klausimą, dar minutėlę kitą neatitraukė į lubas įbesto žvilgsnio, o paskui atsakė:

– Net keista, aną dieną ir pats apie tai galvojau. Jeigu jau kalbame apie Rūtą, tai turi prisiminti vieną svarbų dalyką: tokiose situacijose ji visuomet elgdavosi visiškai kitaip nei mes. Mudu nuo pat pradžių, netgi tuomet, kai buvome dar maži, stengdavomės viską iki galo išsiaiškinti. Ar dar prisimeni, Keite, slaptus mūsų pokalbius? O Rūta buvo ne tokia. Jai labiau patiko ne išsiaiškinti dalykus, o jais tikėti. Tokia ji buvo. Todėl manau – gerai, jog viskas įvyko taip, kaip įvyko. – O paskui dar pridūrė: – Visa tai, ką mes sužinojome iš panelės Emilės, neturi nieko bendra su Rūta. Paskutiniais mėnesiais ji nuoširdžiai norėjo, kad mums pasisektų. Ji tikrai norėjo mums visa ko geriausio.

Tądien neturėjau jokio noro įsivelti į nepabaigiamą diskusiją apie Rūtą, todėl jam pritariau. Bet dabar, kai turiu daugiau

laiko apie tai pamąstyti, nesu tikra, ką iš tiesų jaučiu. Viena mano asmenybės dalis tarsi ir norėtų, kad būtume galėję pasidalyti su Rūta viskuo, ką mums pavyko išsiaiškinti. Sutinku, galbūt sužinojusi tiesą ji būtų nuliūdusi, galbūt būtų suvokusi, kad skriaudos, kurią ji mums padarė, neįmanoma atitaisyti taip lengvai, kaip ji tikėjosi. Jei kalbėsime visiškai atvirai, giliai širdyje netgi troškau, kad prieš mirdama ji visa tai būtų supratusi. Vis dėlto, manau, tai buvo kur kas daugiau, nepalyginti daugiau nei paprasčiausias mane apėmęs niekšingas ir žemas troškimas atkeršyti. Juk, kaip sakė Tomis, paskutiniais mėnesiais Rūta linkėjo mums kuo geriausios kloties, ir nors kai tądien kalbėjomės automobilyje, ji tvirtino, esą niekada jai neatleisiu, šiuo atžvilgiu suklydo. Aš ant jos visiškai nepykau. Ir nors sakau norinti, kad ji būtų spėjusi sužinoti visą tiesą, tai tik dėl to, kad man liūdna pagalvojus, jog Rūtai šiuo atžvilgiu viskas baigėsi kitaip nei mudviem su Tomiu. Tarsi tarp mūsų trijų būtų nubrėžta riba, ir mudu su Tomiu būtume atsidūrę vienoje jos pusėje, o Rūta – kitoje. Dabar, kai jau viskas pasakyta, kai jau viskas baigta, man labai liūdna. Manau, jei Rūta matytų visa tai, ką matau aš, jaustųsi panašiai.

Tą paskutinę dieną mes su Tomiu neįsileidome į kažin kokius atsisveikinimus. Kai atėjo laikas, jis drauge su manimi nusileido laiptais į apačią, nors paprastai niekada to nedarydavo, ir mes drauge nuėjome per aikštę prie automobilio. Kadangi dienos buvo trumpos, besileidžiančios saulės diskas jau buvo užslinkęs už pastatų. Po salės stogu, kaip paprastai, galėjai įžiūrėti kelias šešėliuose skendinčias donorų figūras, o pati aikštė buvo visiškai tuščia. Mums bežingsniuojant prie automobilio, Tomis visą kelią tylėjo. Paskui trumpai nusijuokęs tarė:

– Žinai, Keite, anais laikais, kai Hailšeme žaisdavau futbolą, buvau susigalvojęs tokį slaptą dalyką. Įmušęs įvartį, pasisukdavau štai taip, – čia jis tarsi triumfuodamas išmetė aukštyn abi rankas, – ir bėgdavau pas savo komandos draugus. Niekada nelėkdavau kaip patrakęs, tiesiog tursendavau štai šitaip iškėlęs rankas. – Tomis akimirką nutilo, bet rankų dar kelias sekundes nenuleido. Paskui jos vis dėlto nusviro žemyn, o jis šypsodamasis pridūrė: – Ir grįždamas pas komandos draugus, Keite, aš visuomet įsivaizduodavau, kad bėgu per vandenį. Ne, jis nebūdavo gilus, aukščiau nei iki kulkšnių man nesiekdavo. Štai ką kaskart įsivaizduodavau. Tekšt, tekšt, tekšt. – Ir jis vėl išmetė į viršų rankas. – Tada jausdavausi tiesiog dieviškai. Įmuši įvartį, apsisuki ir tada – tekšt, tekšt, tekšt. – Tomis pažvelgė į mane ir vėl nusijuokęs baigė: – Iki šiol niekam to nesakiau. Niekam niekam.

Tada, irgi nusijuokusi, atsakiau jam:

– Tu pašėlęs vaikėzas, Tomi.

Paskui mes pasibučiavome, – tiesą sakant, tik pakštelėjome vienas kitam į skruostą, – ir aš sėdau į automobilį. Tomis stovėjo aikštėje ir žiūrėjo, kol jį apsukau. O man nuvažiuojant nusišypsojo ir pamojavo. Mačiau Tomį užpakalinio vaizdo veidrodėlyje, jis stovėjo ten iki pačios paskutinės akimirkos. Jau sukdama iš kiemo pastebėjau, kaip jis dar kartą neryžtingai kilstelėjo ranką, o tada pasisuko poilsio salės link. Daugiau per veidrodėlį aikštės jau nemačiau.

Prieš kelias dienas kalbėjausi su vienu iš savo donorų, ir jis man skundėsi, jog prisiminimai, net ir patys brangiausi, stebėtinai greitai išblėsta. Aš su tuo nesutinku. Brangiausi mano

pačios prisiminimai nė kiek nenublanko. Praradau Rūtą, paskui – ir Tomį, bet iš mano atminties niekada neišbluks su jais susiję prisiminimai.

Hailšemą, man rodos, irgi praradau. Vis dar girdžiu pasakojant istorijas, kaip buvę Hailšemo mokiniai stengiasi surasti jį, tiksliau – vietą, kurioje kadaise buvo įsikūrusi ši mokykla. Kartais mano ausis pasiekia keisti gandai, kuo dabar tapo Hailšemas – viešbučiu, kita mokykla ar tiesiog griuvėsiais. Aš pati, nors daug važinėju po šalį, niekada nebandžiau jo surasti. Kad ir kas būtų likę iš Hailšemo, visai nenorėčiau jo dabar pamatyti.

Ir vis dėlto, nors sakau, jog niekada neišsiruošiu į kelionę ieškoti Hailšemo, kartais važiuojant automobiliu staiga man dingteli, kad štai – dalelę jo suradau. Kai žvilgsnis užkliūva už kokio tolumoje dunksančio sporto paviljono, pamanau, jog tai mūsiškis. Arba išvystu kur nors ties horizonto linija, netoli didžiulio rūke paskendusio ąžuolo, tuopų eilę – ir akimirką mane apima jausmas, tarsi artėčiau prie pietinės žaidimų aikštės, tik iš priešingos pusės, nei buvau įpratusi. O kartą, ūkanotą rytą, riedėdama nesibaigiančiu Gloučesterširo keliu, pravažiavau stovėjimo aikštelėje pakelėje paliktą sugedusį automobilį ir buvau beveik tikra, kad priešais jį stovinti mergina, tuščiu žvilgsniu žvelgianti į prašvilpiančias mašinas, – tai Siuzana K., pora klasių vyresnė už mus, viena iš mokinių, atsakingų už Pardavimų organizavimą. Tokios akimirkos paprastai užklumpa mane visiškai netikėtai, kai vairuodama galvoju visai ką kita. Tad tam tikra prasme ir aš vis dar žvalgausi Hailšemo.

Bet, kaip jau sakiau, specialiai Hailšemo neieškau, o kitais metais, šiaip ar taip, tiek daug po šalį jau nevažinėsiu. Todėl

pagrįstai manau, kad iki šių metų pabaigos Hailšemo jau nesurasiu, o kai gerai apie tai pagalvoju, netgi džiaugiuosi, kad jo daugiau nepamatysiu. Mano mintys apie Hailšemą nedaug skiriasi nuo prisiminimų apie Tomį ir Rūtą. Kai tik gyvenimas taps ramesnis, kai apsigyvensiu reabilitacijos centre, mano mintyse Hailšemas liks visiškai saugus, ir prisiminimų apie jį niekas iš manęs neatims.

Tik vieną kartą nusileidau savo įnoriams ir, praėjus porai savaičių po Tomio mirties, nesusilaikiau nenuvažiavusi į Norfolką, nors reikalų tenai neturėjau. Neieškojau nieko konkretaus, be to, paties pajūrio nė nepasiekiau. Galbūt giliai širdyje tiesiog dar kartą norėjau išvysti tuos lygius, visiškai tuščius laukus ir neaprėpiamą apsiniaukusį dangų. Paskui staiga atitokau ir susigriebiau važiuojanti keliu, kurio visiškai nepažįstu. Maždaug pusvalandį nė nenutuokiau, kur esu, bet man buvo vis tiek. Pro mane vienas po kito slinko lygūs, tarsi beveidžiai, niekuo vienas nuo kito nesiskiriantys suarti laukai, tik kartais nuo vieno ar kito, išgąsdintas mano automobilio variklio ūžesio, pakildavo būrys paukščių. Kai galop tolumoje pamačiau medžių guotą, privažiavusi sustojau ir išlipau iš mašinos.

Taip ir stovėjau priešais akrų akrus suartos žemės. Tačiau įkelti kojos į patį lauką negalėjau – trukdė tinklinė tvora, virš kurios buvo ištemptos dvi eilės spygliuotos vielos. Tada susivokiau, jog kelių mylių spinduliu toji tvora bei netoliese ošiantis keturių medžių guotelis – vieninteliai vėjo tramdytojai. Per visą tvoros ilgį, ypač toje vietoje, kur ištempta apatinė spygliuotos vielos eilė, buvo įsipainioję įvairiausių šiukšlių. Jos man labai priminė nuolaužas, kurių pilna jūros pakrantėje: vėjas turėjo jas nešti mylių mylias, kol pagaliau jos įstrigo

tarp medžių ar užkliuvo už spygliuotos vielos. Pakėlusi galvą aukštyn, tarp medžių šakų irgi pastebėjau vėjyje besiplaikstančias ceratos ir plastikinių maišelių draiskanas. Ir tuomet, tą vienintelį kartą, stovėdama tenai ir žiūrėdama į keistas šiukšles, visu kūnu jausdama, kaip tuščiais laukais švilpia vėjas, pasidaviau vaizduotei ir leidau sau šiek tiek pafantazuoti, – juk tai buvo Norfolkas ir vos dvi savaitės, kai praradau Tomį. Galvojau apie visas tas šiukšles, apie įstrigusius tarp šakų ir plevenančius vėjyje plastikinių maišelių likučius, apie keistais už tvoros užkliuvusiais daiktais nužymėtą kranto liniją ir primerkusi akis ėmiau vaizduotis, jog kaip tik čia toji vieta, kur visa, ką nuo pat vaikystės buvau praradusi, laiko jūra išplauna į krantą. Man atrodė, kad dabar stoviu tiesiai priešais ją, ir jei kantriai lauksiu, anksčiau ar vėliau kitame lauko gale, tenai, ties horizonto linija, pasirodys vos įžiūrimas žmogaus siluetas, jis vis didės, ir pagaliau aš atpažinsiu Tomį, – mudu pamojuosime vienas kitam, galbūt netgi šūktelėsime. Toliau mano fantazijos nenuėjo, – aš pati sau šito neleidau, – ir vis dėlto veidu ėmė ristis ašaros, nesusitvardžiau ir ėmiau kūkčioti. Dar kelias minutes palaukiau, tada apsigręžiau, grįžau prie automobilio ir patraukiau ten, kur privalėjau būti.

Ishiguro, Kazuo

Is35 Neleisk man išeiti: romanas / Kazuo Ishiguro; iš anglų kalbos vertė Jovita Liutkutė. – Vilnius: Alma littera, 2006. – 384 p.

ISBN 9955-24-171-3

Rafinuotas ir subtilus vieno žinomiausių šiuolaikinių britų rašytojų Kazuo Ishiguro romanas apie meilę ir giliai slypinčias tiesas.

UDK 820-3

Kazuo Ishiguro

Neleisk man išeiti

Romanas

Iš anglų kalbos vertė *Jovita Liutkutė*
Redaktorė *Viktorija Skliutaitė*
Korektorė *Marijona Treigienė*
Viršelio dailininkė *Giedrė Sperskaitė*
Maketavo *Ligita Plešanova*

Tiražas 3000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", A. Juozapavičiaus g. 6/2, 09310 Vilnius
Interneto svetainė: http://www.almalittera.lt
Spaudė AB spaustuvė „Vilniaus spauda", Viršuliškių skg. 80, 05131 Vilnius

Britų rašytojas Kazuo Ishiguro gimė 1954 m. Nagasakyje, o nuo penkerių metų gyvena Britanijoje. Studijavo anglų literatūrą ir filosofiją Kento universitete. Parašė romanus „Vaizdas į ūkanotas kalvas“ (*A Pale View of Hills* 1982 m., *Winifred Holty* premija), „Plūduriuojančio pasaulio meistras“ (*An Artist of the Floating World* 1986 m., *Witbred* metų knygos, *Scanno* premijos, nominuotas *Booker* premijai), „Dienos likučiai“ (1989 m., *Booker* premija, liet. k. 2000 m., „Alma littera“), „Nepaguodžiamieji“ (*The Unconsoled* 1995 m., *Cheltenham* premija), „Kai buvome našlaičiai“ (*When We Were Orphans* 2000 m., nominuotas *Booker* premijai). Naujausias romanas „Neleisk man išeiti“ (nominuotas 2005 m. *Booker* premijai) išverstas į 28 pasaulio kalbas. 1995 m. rašytojui už nuopelnus literatūrai suteiktas garbingas Britų imperijos titulas (OBE), o 1998 m. jis tapo Prancūzijos menų ir literatūros kavalieriumi. Rašytojas su žmona ir dukra gyvena Londone.

ISBN 9955-24-171-3

